

GORIŠKA KNJIŽNICA
Studijski oddelek
Nova Gorica

1967.

Koledar 1967

IN VNDAR, GOSPOD, SI TI NAS OCE.
MI SMO GLINA, TI NAS PODOBAR,
VSI SMO DELO TVOJIH ROK.
NE JEZI SE, GOSPOD, PREVEC
IN NE SPOMINJAJ SE BREZ KONCA KRIVDE !
GLEJ, OZRI SE, VSI SMO TVOJE LJUDSTVO !

(Izaija 64, 7-8)

KOLEDAR

GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

za leto

1967

1118

Izdala Goriška Mohorjeva družba
GORICA 1967

KOLENDAR

GORIŠKE NARODNE DRUŠBE

S cerkvenim dovoljenjem

1967

8414 / 1967

N 40.782 / 1967

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

LETO 1967

je navadno leto; ima 365 dni, to je 52 tednov in 1 dan. Začne in konča se z nedeljo.

Zvezdoslovni letni časi

Začetek pomladi :	21. marca	ob	8,37
» poletja :	22. junija	»	3,23
» jeseni :	23. septembra	»	18,38
» zime :	22. decembra	»	14,17

Sončni in lunini mrki

V tem letu bosta dva sončna in dva lunina mrka.

1. *Popolni* lunin mrk bo 24. aprila in bo trajal od 10,28 do 15,45. Viden bo v Ameriki, Aziji in Avstraliji.
2. *Popolni* lunin mrk bo 18. oktobra od 8,10 do 14,21. Viden bo v Ameriki, Aziji in Avstraliji.
3. *Delni* sončni mrk bo 9. maja od 13,37 do 17,47. Viden bo v Severni Ameriki, v Aziji in v severnih delih Evrope.
4. *Popolni* sončni mrk bo 2. novembra od 4,38 do 8,38. Viden bo v Afriki, v Antarktiki in v predelih Atlantskega in Indijskega oceana.

1	Nedelja	Božična osmina - Novo leto
2	Ponedeljek	Ime Jezusovo
3	Torek	Gašpar del Buffalo, sp.; Frančiška Cabrini, red. ☺
4	Sreda	Angela Folinjska, žena; Anter, papež
5	Četrtek	Emilijana, devica; Telesfor, pp.
6	Petek	Razglašenje Gospodovo - Sveti Trije kralji
7	Sobota	Lucijan, muč.; Krišpin, škof, mučenec
8	Nedelja	1. po razglašenju - Sv. družina: Jezus, Marija, Jožef
9	Ponedeljek	Julijan in Bazilisa, mučenca; Peter, škof
10	Torek	Viljem, škof; Gregor X., papež ●
11	Sreda	Higin, papež; Pavlin Oglejski, škof
12	Četrtek	Alfred, opat; Tatjana, mučenka; Arkadij
13	Petek	Spomin krsta našega Gospoda Jezusa Kristusa
14	Sobota	Hilarij, škof in c. uč.; Feliks (Srečko), mašnik
15	Nedelja	2. po razglašenju; Pavel, puščavnik; Maver, opat
16	Ponedeljek	Marcel I., papež; Oton, muč.; Beràrd in tov., muč.
17	Torek	Anton (Zvonko), pušč.; Marijan, diakon, muč.
18	Sreda	Priska, mučenka; Marjeta, devica ☽
19	Četrtek	Marij, Marta in tov., muč.; Pija, mučenka
20	Petek	Fabijan, papež, mučenec; Sebastijan, mučenec
21	Sobota	Neža (Janja), dev. in mučenka; Hilda
22	Nedelja	1. predpostna; Vincencij in Anastazij, muč.; Viktor
23	Ponedeljek	Zaroka Dev. Marije; Rajmund (Rajko)
24	Torek	Timotej, škof in muč.; Evgenij, muč.; Felicijan
25	Sreda	Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, muč. ☽
26	Četrtek	Polikarp, škof; Pavla, žena
27	Petek	Janez Krizostom, c. uč.; Elvira
28	Sobota	Peter Nolask, sp.; Neža, mučenka
29	Nedelja	2. predpostna; Francišek Sal.; Valerij, škof
30	Ponedeljek	Martina, devica, muč.; Hijacinta, dev.
31	Torek	Janez Bosco, spoz.; Marcela, Ludovika

1. In dall so mu ime Jezus (Lk 2, 21)

8. Dvanajstletni Jezus v templju (Lk 2, 42-52)

15. O ženitnini v Kani galilejski (Jan 2, 1-11)

22. O delavcih v vinogradu (Mt 20, 1-16)

29. Prilika o sejavcu in semenu (Lk 8, 4-15)

SONCE

	Vzhaja	Zahaja
1. 1. ob	7,30	ob 16,45
14. 1. ob	7,28	ob 17.—
27. 1. ob	7,18	ob 17,15

LUNA

Zadni krajec	ob 15.—
Mlaj	ob 19.—
Prvi krajec	ob 21.—
Polna luna	ob 8.—

1	Sreda	Ignacij (Ognjeslav) Antijohijski, škof; Brigita, dev.
2	Četrtek	Svečnica - Dar. Gospodovo (blagoslov sveč) ☿
3	Petek	Blaž, škof, mučenec; Oskar, škof
4	Sobota	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, mučenec
5	Nedelja	3. predpostna; Agata (Dobroslava), dev., muč.
6	Ponedeljek	Tit, škof; Doroteja, devica
7	Torek	Pust - Romuald, opat; Rihard, spoz.; Teodor, muč.
8	Sreda	Pepelnica (pepeljenje in post)
9	Četrtek	Ciril Aleksandrijski, škof; Apolonija, dev. m. ☉
10	Petek	Viljem, spoz.; Sholastika, devica
11	Sobota	Lurška Mati božja; Adolf
12	Nedelja	1. postna; Evlalija, dev., muč.
13	Ponedeljek	Katarina, dev.; Kristina
14	Torek	Valentin (Zdravko), mašnik, spoz.; Antonin
15	Sreda	Favstin in Judita, muč.; Jordan
16	Četrtek	Julijana, devica; Onezim, škof
17	Petek	Silvin, škof; Frančišek Clet, mučenec ☽
18	Sobota	Simeon, škof, muč.; Bernardka Lurška, redovnica
19	Nedelja	2. postna; Konrad, spoz.
20	Ponedeljek	Sadot; Leon, škof; Silvan
21	Torek	Eleonora, devica; Maksimilijan, škof; Irena
22	Sreda	Stol sv. Petra apostola; Marjeta
23	Četrtek	Romana, devica; Peter Damiani
24	Petek	Matija, apostol; Sergij, mučenec ☼
25	Sobota	Valburga, dev.; Viktorin in Viktor, muč.; Feliks
26	Nedelja	3. postna; Andrej, škof; Matilda, dev.
27	Ponedeljek	Gabrijel Žalostne Matere božje, spoz.
28	Torek	Roman, opat; Antonija Florentinska

5. Jezus ozdravi slepca (Lk 18, 31-43)
 12. Hudi duh skuša Jezusa (Mt 4, 1-11)
 19. Jezus se na gori izpremeni (Mt 17, 1-9)
 26. Jezus izžene hudiča iz mutca (Lk 11, 14-28)

SONCE

Vzhaja	Zahaja
7. 2. ob 6,58	ob 17,30
22. 2. ob 6,40	ob 17,45
27. 2. ob 6,30	ob 17,52

LUNA

Zadnji krajec	ob 0.—
Mlaj	ob 12.—
Prvi krajec	ob 17.—
Polna luna	ob 19.—

1	Sreda	Albin, škof; Antonina, mučenka	
2	Četrtek	Neža Praška, dev.; Milena, žena; Pavel, muč.	
3	Petek	Marin, mučenec; Kunigunda, žena	€
4	Sobota	Kazimir, spoz.; Lucij I., papež, muč	
5	Nedelja	4. postna; Janez Jožef od Križa	
6	Ponedeljek	Perpetua in Felicita, mučenki	
7	Torek	Tomaž Akvinski, c. uč.; Gavdioz (Veselko), škof	
8	Sreda	Janez od Boga; Beata (Blažena), mučenka	
9	Četrtek	Frančiška Rimska, žena; Gregor Niški, spoz.	
10	Petek	40 mučencev; Emil; Makarij	
11	Sobota	Sofronij, škof; Marija T. Redi, redovnica	☉
12	Nedelja	5. postna - tiha; Gregor I. Veliki, papež	
13	Ponedeljek	Teodora (Božidara); Kristina, muč.	
14	Torek	Matilda, žena; Karel (Dragotin), spoz.	
15	Sreda	Ludovika de Marillac, red.; Klemen Marija Dvorak	
16	Četrtek	Hilarij in Tacijan, mučenca; Herbert	
17	Petek	Patricij (Patrik), škof; Jedert, devica	
18	Sobota	Ciril Jeruzalemski, škof; Salvator, spoznovalec	
19	Nedelja	6. postna - oljna nedelja; sv. Jožef	☽
20	Ponedeljek	Klavdija, mučenka; Dionizij	
21	Torek	Benedikt, opat; Nikolaj von Fie, spoz.	
22	Sreda	Lea, žena; Katarina, žena	
23	Četrtek	Veliki četrtek - dan zadnje večerje Gospodove	
24	Petek	Veliki petek - dan Gospodove smrti (post)	
25	Sobota	Velika sobota - velikonočna vigilija	
26	Nedelja	Velika noč - Vstajenje Gospodovo	☼
27	Ponedeljek	Velikonočni ponedeljek; Janez Damaščan	
28	Torek	Janez Kapistran, spoz.; Sikst III., papež	
29	Sreda	Ciril, muč.; Bertold, spoz.	
30	Četrtek	Janez Klimak, spoz.; Kvirin; Amadej	
31	Petek	Modest Krški, škof; Balbina, devica	

5. Jezus nasiti 5000 mož (Jan 6, 1-15)

12. Judje hočejo Jezusa kamnatl (Jan 8, 46-59)

19. Jezus jezdi v Jeruzalem (Mt 21, 1-9)

26. Jezus vstane od mrtvih (Mr 16, 1-7)

SONCE

Vzhaja	Zahaja
7. 3. ob 6,17	ob 18.—
20. 3. ob 5,58	ob 18,15
30. 3. ob 5,42	ob 18,27

LUNA

Zadnji krajec	ob 10.—
Mlaj	ob 5.—
Prvi krajec	ob 10.—
Polna luna	ob 4.—

1	Sobota	Hugo, škof; Vencanij, škof	€
2	Nedelja	1. povelikonočna (bela); Frančišek Pavelski, spoz.	
3	Ponedeljek	Rihard; Konrad	
4	Torek	Izidor, škof; Benedikt, spoz.	
5	Sreda	Vincencij Ferrer, spoz.; Irena, devica	
6	Četrtek	Viljem, opat; Marcelin, mučenec	
7	Petek	Herman, spoz.; Donat, mučenec	
8	Sobota	Albert, škof, mučenec; Dionizij, škof	
9	Nedelja	2. povelikonočna (nedelja za duhovniške poklice) ☉	
10	Ponedeljek	Apolonij in tov.; mučenci; Mehtilda	
11	Torek	Leon Veliki, papež	
12	Sreda	Lazar, tržaški mučenec; Julij I., papež; Zeno, škof	
13	Četrtek	Hermenegild, mučenec; Ida, devica	
14	Petek	Justin, muč.; Valerijan in Maksim, muč.; Tiburcij	
15	Sobota	Peter Gonzales, spoz.; Anastazija, devica	
16	Nedelja	3. povelikonočna; Benedikt, spoznavalec	
17	Ponedeljek	Robert, opat; Anicet, muč.; Rudolf, mučenec	☽
18	Torek	Apolonij, muč.; Konrad, spoz.	
19	Sreda	Leon IX., papež; Ema, žena	
20	Četrtek	Neža, redovnica; Teodor, spoznavalec	
21	Petek	Anzelm, c. u.; Simeon, škof; Konrad Parzham, spoz.	
22	Sobota	Soter in Gaj, papeža, muč.; Leonida	
23	Nedelja	4. povelikonočna; Vojteh (Adalbert)	
24	Ponedeljek	Jurij, muč.; Fidelis, muč.	☽
25	Torek	Marko, evangelist (prošnji dan)	
26	Sreda	Klet in Marcelin, p., muč.; Mati dobrega sveta	
27	Četrtek	Peter Kanizij, c. uč.; Cita, devica	
28	Petek	Pavel od Križa, spoz.; Ludovik M. Grignon, spoz.	
29	Sobota	Peter, mučenec; Robert, opat	
30	Nedelja	5. povelikonočna; Katarina Sienska, devica	

2. Jezus se prikaže apostolom (Jan 20, 19-31)

9. Jezus, dobri pastir (Jan 10, 11-16)

16. Jezus napove svoj odhod (Jan 16, 16-22)

23. Jezus obljubi učencem Sv. Duha (Jan 16, 5-14)

30. Jezus govori o moči molitve (Jan 16, 23-30)

I. A. M.

SONCE

Vzhaja	Zahaja
2. 4. ob 5,28	ob 18,30
15. 4. ob 5,13	ob 18,45
28. 4. ob 4,55	ob 19.—

LUNA

Zadnji krajec	ob 22.—
Mlaj	ob 23.—
Prvi krajec	ob 22.—
Polna luna	ob 13.—

1	Ponedeljek	sv. Jožef, delavec; praznik dela;	€
2	Torek	Anastazij, c. uč.; Boris, spoz.	
3	Sreda	Aleksander (Saša), papež, muč.; Emilija, devica	
4	Četrtek	Vnebohod; Florijan (Cvetko), muč.; Monika, žena	
5	Petek	Pij V., papež; Silvan, muč.; Angel, muč.	
6	Sobota	Dominik Savio, spoz.; Benedikta, devica	
7	Nedelja	6. povelikonočna; Stanislav, škof; Gizela	
8	Ponedeljek	Peter, škof; Viktor (Zmago), mučenec	
9	Torek	Gregor Nacianški, škof, c. uč.; Herma, spoz.	☉
10	Sreda	Antonin, škof; Gordijan in Epimah, mučenca	
11	Četrtek	Filip (Zdenko) in Jakob (Rado), apostola	
12	Petek	Pankracij, muč.; Nerej in Ahilej, muč.	
13	Sobota	Servacij, škof; Robert Bellarmino, škof, c. uč.	
14	Nedelja	Binkošti; prihod Sv. Duha; Bonifacij; Justa	
15	Ponedeljek	Zofija (Sonja), muč.; Janez de la Salle	
16	Torek	Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof	
17	Sreda	Pashal Bajlonski, spoz.; Bruno; Jošt, opat	☽
18	Četrtek	Venancij, muč.; Aleksandra; Klavdija	
19	Petek	Peter Celestin, papež; Prudencija	
20	Sobota	Bernardin Sienski, spoz.	
21	Nedelja	1. pobinkoštna; Sveta Trojica; Andrej Bobola, muč.	
22	Ponedeljek	Emil (Milan), muč.; Rita, redovnica	
23	Torek	Deziderij (Željko), škof; Janez de Rossi	☽
24	Sreda	Marija Pomočnica kristjanov; Ivana, žena	
25	Četrtek	Sveto Rešnje Telo; Gregor VIII., papež	
26	Petek	Filip Neri, spoz.; Elevterij, papež, muč.	
27	Sobota	Beda, c. uč.; Janez I., papež, muč.	
28	Nedelja	2. pobinkoštna; Avguštin, škof; Emilij, muč.	
29	Ponedeljek	Marija Magdalena de Pazzis, dev.; Maksim	
30	Torek	Ivana Orleanska, devica; Ferdinand	
31	Sreda	Marija Kraljica	€

7. O pričevanju Sv. Duha (Jan 15, 26-16,4)

14. Jezus govori o Sv. Duhu in ljubezni (Jan 14, 23-31)

21. »Meni je dana vsa oblast« (Mt 28, 18-20)

28. Prilika o veliki večerji (Lk 14, 16-24)

SONCE

	Vzhaja	Zahaja
11. 5. ob	4,35	ob 19,15
24. 5. ob	4,20	ob 19,30
31. 5. ob	4,15	ob 19,35

LUNA

Zadnji krajec	ob 12.—
Mlaj	ob 16.—
Prvi krajec	ob 6.—
Polna luna	ob 21.—
Zadnji krajec	ob 3.—

1	Četrtek	Angela Merici, red.; Panfil, mučenec
2	Petek	Erazem, škof; Marcelin, Peter in tov. muč.
3	Sobota	Klotilda, žena; Pavla ,dev., muč.
4	Nedelja	3. pobinkoštna; Kvirin; Francišek Caracciolo, spoz.
5	Ponedeljek	Bonifacij, škof; Valerija, mučenka
6	Torek	Norbert, škof; Bertrand Oglejski, škof
7	Sreda	Robert, opat; Ana Garzia, devica
8	Četrtek	Medard, škof; Viljem, škof
9	Petek	Primož in Felicijan, mučenca
10	Sobota	Marjeta, kraljica
11	Nedelja	4. pobinkoštna; Barnaba, apostol; Feliks (Srečko)
12	Ponedeljek	Janez Fakundski, spoz.; Leon III., papež
13	Torek	Anton Padovanski, spoz., c. uč.
14	Sreda	Bazilij (Vasilij), škof, c. uč.
15	Četrtek	Vid, Modest in Krescencija, muč.
16	Petek	Francišek Regis, spoz.; Gvido, spoz.
17	Sobota	Srce Jezusovo; Gregor, Adolf, škof
18	Nedelja	5. pobinkoštna; Efrem Sirski, diakon, c. uč.
19	Ponedeljek	Nazarij, koprski škof; Julijana; Gervazij in Protazij
20	Torek	Silverij, papež, muč.; Florentina (Cvetka), dev.
21	Sreda	Alozij Gonzaga (Slavko), spoz.
22	Četrtek	Pavlin Nolanski, škof; Ahacij, muč.
23	Petek	Vigilija Janeza Krstnika; Agripina, dev.
24	Sobota	Rojstvo Janeza Krstnika
25	Nedelja	6. pobinkoštna; Viljem, opat; Henrik, škof
26	Ponedeljek	Janez in Pavel, mučenca
27	Torek	Ema (Hema) Krška, žena; Ladislav, spoz.
28	Sreda	Irenej, škof; Vincenca Gerosa, red.
29	Četrtek	Sv. Peter in Pavel, muč., apostola
30	Petek	Spomin apostola Pavla; Emilijana, muč.

4. Prilika o izgubljeni ovci (Lk 15, 1-10)

11. Čudodelni ribji lov (Lk 5, 1-11)

18. O grehu v misli in besedi (Mt 5, 20-24)

25. Jezus nasiti štiri tisoč mož (Mr 8, 1-9)

SONCE

	Vzhaja	Zahaja
1. 6. ob	4,14	ob 19,40
11. 6. ob	4,12	ob 19,55
25. 6. ob	4,20	ob 20,14

LUNA

Mlaj	ob 6.—
Prvi krajec	ob 12.—
Polna luna	ob 6.—
Zadni krajec	ob 20.—

1	Sobota	Predragocena Kri N. G. J. K.; Teobald
2	Nedelja	7. pobinkoštna; Obiskovanje Dev. Marije
3	Ponedeljek	Irenej, škof; Leon II., papež
4	Torek	Urh (Urluh), škof; Berta, žena
5	Sreda	Anton M. Zaccaria, spoz.; Filomena, devica
6	Četrtek	Marija Goretti, dev., muč.; Bogomila, žena
7	Petek	Ciril in Metod, slovanska apostola
8	Sobota	Elizabeta (Lilijana), žena; Hadrijan III., papež
9	Nedelja	8. pobinkoštna; Veronika Giuliani, red.
10	Ponedeljek	Sedem bratov mučencev; Felicita; Amalija
11	Torek	Pij I., papež; Olga Kijevska, žena
12	Sreda	Mohor, škof; Fortunat, diakon - oglejska mučenca
13	Četrtek	Evgen, škof; Joel in Ezdra, preroka
14	Petek	Bonaventura, škof, c, uč.; Frančišek Solano, sp.
15	Sobota	Vladimir, spoz.; Henrik, spoz.; Justa, muč.
16	Nedelja	9. pobinkoštna; Karmelska Mati božja
17	Ponedeljek	Aleš (Aleksij), spoz.; Marcelina, devica
18	Torek	Kamil de Lellis, spoz.; Friderik (Miroslav)
19	Sreda	Vincencij Pavelski, spoz.; Avrea (Zlata), dev.
20	Četrtek	Hieronim Emiliani, spoz.; Elija, prerok
21	Petek	Lavrencij Brindiški, spoz.; Daniel (Danilo)
22	Sobota	Marija Magdalena (Majda), spokornica
23	Nedelja	10. pobinkoštna; Apolinarij, škof, muč.; Liborij, šk.
24	Ponedeljek	Kristina, devica, mučenka; Roman
25	Torek	Jakob (Rado), apostol; Krištof, mučenec
26	Sreda	Ana, mati Device Marije; Valent, škof
27	Četrtek	Pantaleon, mučenec; Natalija (Božena), mučenka
28	Petek	Viktor (Zmago) I., papež, muč.; Nazarij in Celcij
29	Sobota	Marta, devica; Beatrika; Feliks
30	Nedelja	11. pobinkoštna; Abdon in Senen, muč.; Julita
31	Ponedeljek	Ignacij (Ognjeslav) Lojolski, spoz.

2. O lažnih prerokih (Mt 7, 15-21)

9. O krivičnem hišniku (Lk 16, 1-9)

16. Jezus joka nad Jeruzalemom (Lk 19, 41-47)

23. Prilika o farizeju in cestinarju (Lk 18, 9-14)

30. Jezus ozdravi gluhtonemega (Mr 7, 31-37)

SONCE

Vzhaja	Zahaja
1. 7. ob 4,40	ob 19,36
15. 7. ob 4,43	ob 19,30
20. 7. ob 4,50	ob 19,21

LUNA

Mlaj	ob 18.—
Prvi krajec	ob 17.—
Polna luna	ob 16.—
Zadnji krajec	ob 14.—

1	Torek	Makabejski bratje, muč.; Vera, muč.
2	Sreda	Alfonz M. Liguori, c. uč.; Porcijunkola
3	Četrtek	Lidija, žena; Nikodem, spoz.
4	Petek	Dominik (Vladimil), spoz.; Perpetua, žena
5	Sobota	Marija Snežna (Nives); Osvald, muč.
6	Nedelja	12. pobinkoštna; Spremenjenje Gospodovo ☉
7	Ponedeljek	Kajetan, spoz.; Donat, muč.; Albert, spoz.
8	Torek	Janez M. Vianney, spoz.; Cirijak; Smaragd
9	Sreda	Roman, mučenec; Peter Faber, spoz.
10	Četrtek	Lavrencij (Lovro), muč.; Pavla, mučenka
11	Petek	Tiburcij in Suzana, muč.; Aleksander, škof
12	Sobota	Klara (Jasna), red.; Hilarija, žena ☽
13	Nedelja	13. pobinkoštna; Helena (Alenka), muč.; Hipolit
14	Ponedeljek	Evzebij, spoz.; Kalist, škof, muč.; Demetrij
15	Torek	Vnebovzetje Device Marije
16	Sreda	Joahim, oče Device Marije; Rok, spoz.
17	Četrtek	Hijacint, spoz.; Klara, red.
18	Petek	Helena, žena; Agapit (Ljubo), muč.
19	Sobota	Janez Eudes, spoz.; Marijan, puščavnik
20	Nedelja	14. pobinkoštna; Bernard, c. uč.; Lucij, muč. ☽
21	Ponedeljek	Ivana Fr. Šantalska, žena; Fidelis, muč.
22	Torek	Brezmadežno Srce Marijino; Timotej
23	Sreda	Filip Benizzi, spoz.; Klavdij; Valerijan
24	Četrtek	Jernej, apostol; Emilija de Valar, red.
25	Petek	Ludovik, kralj; Patricija, devica
26	Sobota	Zeferin, papež, muč.; Rufin, škof
27	Nedelja	15. pobinkoštna; Jožef Kalasancij; Marjeta
28	Ponedeljek	Avguštin, škof, c. uč.; Hermes, muč. ☾
29	Torek	Obglavljenje Janeza Krstnika; Sabina, muč.
30	Sreda	Roza iz Lime, devica; Feliks, muč.
31	Četrtek	Rajmund (Rajko) Nonat, spoz.; Pavlin, škof

6. Prilika o usmiljenem Samarijanu (Lk 10, 23-37)

13. Jezus ozdravi deset gobavih (Lk 17, 11-19)

20. O božji previdnosti (Mt 6, 24-33)

27. Jezus obudi mladeniča iz Naima (Lk 7, 11-16)

SONCE

Vzhaja	Zahaja
1. 8. ob 5,—	ob 19,15
11. 8. ob 5,10	ob 19,—
31. 8. ob 5,30	ob 18,30

LUNA

Mlaj	ob 4,—
Prvi krajec	ob 22,—
Polna luna	ob 3,—
Zadnji krajec	ob 7,—

1	Petek	Egidij (Tilen), opat; 12 bratov mučencev
2	Sobota	Štefan, kralj; Maksima, mučenka
3	Nedelja	16. pobinkoštna (angelska); Pij X., papež
4	Ponedeljek	Rozalija, devica; Ida, žena
5	Torek	Lavrencij Giustiniani, škof; Viktorin, škof
6	Sreda	Petronij, škof; Zaharija, prerok
7	Četrtek	Regina, devica, muč.; Marko in tovariši, muč.
8	Petek	Rojstvo Marije Device; Hadrijan
9	Sobota	Gorgonij, muč.; Peter Klaver, spoz.
10	Nedelja	17. pobinkoštna; Nikolaj Tolentinski, spoz.
11	Ponedeljek	Prot in Hijacint, mučenca; Emilijan
12	Torek	Ime Marijino; Gvido, spoz.
13	Sreda	Notburga, devica; Filip (Zdenko), muč.
14	Četrtek	Povišanje svetega Križa
15	Petek	Sedem žalosti Device Marije; Nikomed, muč.
16	Sobota	Kornelij, papež, muč.; Ciprijan, škof, muč.
17	Nedelja	18. pobinkoštna; Rane sv. Frančiška; Lambert
18	Ponedeljek	Jožef Kupertinski, spoz.; Metod, škof
19	Torek	Januarij in tov., muč.; Konstancija, dev., muč.
20	Sreda	Evstahij in tov., muč.; Mihael in Teodor, muč.
21	Četrtek	Matej, apostol in evangelist; Jona, prerok
22	Petek	Tomaž Vil., škof; Mavricij, muč.
23	Sobota	Lin, papež, muč.; Tekla, devica
24	Nedelja	19. pobinkoštna; Marija Devica, Rešiteljica jetnikov
25	Ponedeljek	Sergij Radoneški, spoz.; Avrelija, devica
26	Torek	Ciprijan in Justina, mučenca
27	Sreda	Kozma in Damijan, mučenca; Adolf
28	Četrtek	Venceslav, muč.; Lioba (Ljuba), devica
29	Petek	Mihael, nadangel; Evtihij in tov., mučenci
30	Sobota	Hieronim, c. uč.; Zofija, žena

3. Jezus ozdravi vodeničnega (Lk 14, 1-11)

10. O največji zapovedi (Mt 22, 34-46)

17. Jezus ozdravi mrtvoudnega (Mt 9, 1-8)

24. Prilika o kraljevi ženitnini (Mt 22, 1-14)

SONCE

Vzhaja	Zahaja
8. 9. ob 5,40	ob 18,15
16. 9. ob 5,47	ob 18.—
24. 9. ob 5,55	ob 17,45

LUNA

Mlaj	ob 13.—
Prvi krajec	ob 4.—
Polna luna	ob 18.—
Zadnji krajec	ob 23.—

1	Nedelja	20. pobinkoštna; Remigij, škof; Verena, devica
2	Ponedeljek	Angeli varuhi; Teofil, spoz.
3	Torek	Terezija Deteta Jezusa, red.; M. Rossello, red. ☉
4	Sreda	Frančišek Asiški, spoz.; Edvin
5	Četrtek	Placid in tov., mučenci; Marcellin, škof
6	Petek	Bruno, spoz.; Renato, škof
7	Sobota	Rožnovenska Mati božja; Marko, papež
8	Nedelja	21. pobinkoštna; Sergij, tržaški muč.; Brigita
9	Ponedeljek	Dionizij, škof; Janez Leonardi, spoz.
10	Torek	Frančišek Borgia, spoz.; Daniel, muč. ☽
11	Sreda	Materinstvo Device Marije; Emilijan
12	Četrtek	Maksimilijan Celjski, škof, muč.; Serafin, spoz.
13	Petek	Edvard, spoz.; Koloman, muč.
14	Sobota	Kalist I., papež; Just, škof; Gavdencij, muč.
15	Nedelja	22. pobinkoštna; Terezija Avilska, red; Avrelija, d.
16	Ponedeljek	Hedvika (Jadvisa), žena; Gerard Majella, spoz.
17	Torek	Marjeta M. Alacoque, red.; Viktor
18	Sreda	Luka, evangelist; Julijan, spoz. ☽
19	Četrtek	Peter Alkantarski; Etbin
20	Petek	Janez Kentski, spoz.; Felicijan, muč.; Irena
21	Sobota	Uršula in tov., muč.; Hilarion, opat
22	Nedelja	23. pobinkoštna; Bertila Moscardin, red.; Kordula
23	Ponedeljek	Severin; Roman, škof; Tekla
24	Torek	Rafael, nadangel; Feliks (Srečko), mučenec
25	Sreda	Krispin, mučenec; Krizant in Darija, muč.
26	Četrtek	Evarist, papež, muč.; Lucijan, mučenec ☽
27	Petek	Frumencij, škof; Vincencij in Sabina, muč.
28	Sobota	Simon in Juda, apostola; Cirila
29	Nedelja	24. pobinkoštna; Kristus Kralj
30	Ponedeljek	Alfonz Rodriguez, spoz.
31	Torek	Volfgang (Volbenk), škof; Kvintin, mučenec

1. Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika (Jan 4, 46-53)

8. Prilika o neusmiljenem hlapcu (Mt 18, 23-35)

15. »Dajte cesarju, kar je cesarjevega!« (Mt 22, 15-21)

22. O božjem kraljestvu (Jan 18, 33-37)

29. Jezus obudi Jairovo hčer (Mt 9, 18-26)

SONCE

Vzhaja	Zahaja
4. 10. ob 6,05	ob 17,30
13. 10. ob 6,15	ob 17,15
22. 10. ob 6,30	ob 17.—

LUNA

Mlaj	ob 21.—
Prvi krajec	ob 13.—
Polna luna	ob 11.—
Zadnji krajec	ob 13.—

1	Sreda	Vsi sveti	
2	Četrtek	Verne duše v vicah	☉
3	Petek	Just, tržaški mučenec; Silvija, žena	
4	Sobota	Karel (Drago) Boromejski, škof	
5	Nedelja	25. pobinkoštna; Zaharija in Elizabeta	
6	Ponedeljek	Leonard (Lenart), opat; Sever, škof	
7	Torek	Engelbert, škof; Vilibrord, škof	
8	Sreda	Bogomir (Božo), škof; 4 kronani mučenci	
9	Četrtek	Teodor (Božidar), muč.; Posvet. later. bazilike	☽
10	Petek	Andrej Avelinski, spoz.; Trifon, muč.	
11	Sobota	Martin (Davorin), škof; Menas, muč.	
12	Nedelja	26. pobinkoštna; Martin I., papež, muč.	
13	Ponedeljek	Stanislav Kostka, spoz.; Diego (Didak), spoz.	
14	Torek	Jozafat Kunčevič, škof, muč.	
15	Sreda	Albert Veliki, c. uč.; Leopold, spoz.	
16	Četrtek	Gertruda (Jedert), devica; Otmar, opat	
17	Petek	Gregor Čud.; Evfemija in Tekla, trž. muč.	☽
18	Sobota	Odon, opat; Posvetitev bazilike sv. Petra v Rimu	
19	Nedelja	27. pobinkoštna; Elizabeta (Jela), žena	
20	Ponedeljek	Feliks Valois, spoz.; Edmund, muč.	
21	Torek	Darovanje Device Marije; Albert, škof	
22	Sreda	Cecilija, muč.; Maver, škof	
23	Četrtek	Klemen (Milivoj) I., papež, muč.; Felicita	
24	Petek	Janez od Križa, c. uč.; Krizogon; Flora	
25	Sobota	Katarina, muč.; Erazem, muč.	☾
26	Nedelja	28. pobinkoštna; Silvester, opat; Konrad, škof	
27	Ponedeljek	Virgilij, škof; Bernardin	
28	Torek	Katarina Labouré, red.; Gregorij III.; Jakob	
29	Sreda	Saturnin, muč.; Blaž in Demetrij, muč.	
30	Četrtek	Andrej, apostol; Justina, devica, muč.	

5. Jezus pomiri vihar na morju (Mt 8, 23-27)

12. Prilika o pšenici in ljuljki (Mt 13, 24-30)

19. Prilika o gorčičnem zrnu (Mt 13, 31-35)

26. O razdejanju Jeruzalema (Mt 24, 15-35)

SONCE

Vzhaja	Zahaja
4. 11. ob 6,45	ob 16,45
11. 11. ob 7,04	ob 16,41
25. 11. ob 7,12	ob 16,40

LUNA

Mlaj	ob 7.—
Prvi krajec	ob 2.—
Polna luna	ob 6.—
Zadnji krajec	ob 1.—

1	Petek	Natalija (Božena); Marijan, muč.; Eligij, škof	☉
2	Sobota	Bibijana, dev., muč.; Blanka, žena	
3	Nedelja	1. adventna (izseljenska); Frančišek Ksaverij, spoz.	
4	Ponedeljek	Peter Krizolog, škof; Barbara, mučenka	
5	Torek	Sava (Savo), opat; Krispin, muč.; Dalmacij, škof	
6	Sreda	Nikolaj (Miklavž), škof	
7	Četrtek	Ambrozij (Ambrož), c. uč.; Martin, opat	
8	Petek	Brezmadežna D. M. (Brezm. spočetje D. Marije)	☽
9	Sobota	Peter Fourier, spoz.; Valerija, mučenka	
10	Nedelja	2. adventna; Melkijad, papež; Loretska Mati božja	
11	Ponedeljek	Damaz I., papež; Sabin, škof	
12	Torek	Aleksander, muč.; Spiridijon (Dušan), škof	
13	Sreda	Lucija, mučenka; Otilija, red.	
14	Četrtek	Just, mučenec; Pompej, škof	
15	Petek	Marija K. de Rosa, red.; Kristina, muč.	
16	Sobota	Adela, žena; Evzebij, škof, muč.	☽
17	Nedelja	3. adventna; Lazar, škof; Olimpija, žena	
18	Ponedeljek	Gracijan, škof; Teotim, muč.	
19	Torek	Urban V., papež; Favsta, žena; Tea, muč.	
20	Sreda	Evgenij in Makarij, muč.; Dominik, spoz.	
21	Četrtek	Tomaž, apostol; Severin, škof	
22	Petek	Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrini, red.	
23	Sobota	Viktorija (Zmagoslava), mučenka	
24	Nedelja	Božična vigilijska, sveti večer	☾
25	Ponedeljek	Božič - Rojstvo N. G. J. K.	
26	Torek	Sv. Štefan, prvi mučenec	
27	Sreda	Janez, apostol in evangelist	
28	Četrtek	Nedolžni otroci, mučenci; Kastor in tov., muč.	
29	Petek	Tomaž Becket, škof, muč.; David, kralj	
30	Sobota	Evgen, škof; Rajnerij, škof	
31	Nedelja	Silvester I., papež, muč.; Pavlina in tov., muč.	☉

3. O poslednji sodbi (Lk 21, 25-33)

10. Janez Krstnik pošlje svoja učenca k Jezusu (Mt 11,2-10)

17. Janez Krstnik pričuje o Kristusu (Jan 1, 19-28)

24. Janez Krstnik oznanjuje pokoro (Lk 3, 1-6)

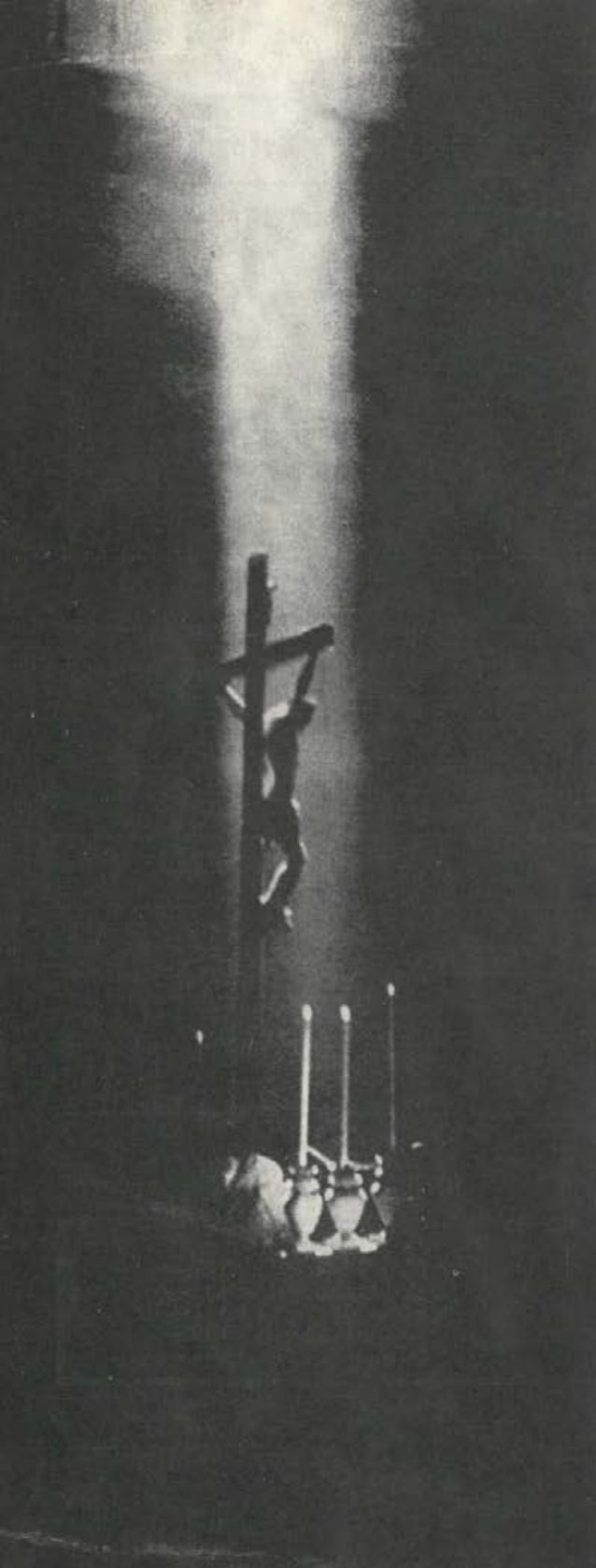
31. Simeon in Ana oznanjujeta Gospoda (Lk 2, 33-40)

SONCE

Vzhaja	Zahaja
1. 12. ob 7,15	ob 16,30
19. 12. ob 7,30	ob 16,45
28. 12. ob 7,33	ob 16,45

LUNA

Mlaj	ob 17.—
Prvi krajec	ob 19.—
Polna luna	ob 1.—
Zadnji krajec	ob 12.—
Mlaj	ob 4.—

*Kuge,
lakote
in
vojske,
reši
nas,
o
Gospod.*

Pot

II. VATIKANSKEGA KONCILIA

Ko je papež Janez XXIII. 11. oktobra 1962 otvoril drugi vatikanski cerkveni zbor, se je zdelo, da bo delo hitro napredovalo. Pripravljalne komisije so predložile precej osnutkov-shem za razpravo in odobritev. Sam sv. oče je želel, da bi se delo kmalu zaključilo, ker je želel zanesti v Cerkev tisto potrebno prenovitev ali »aggiornamento«, ki bi bila za Cerkev kakor velika binškoštna ura, čas posebne luči, milosti in delovanja Svetega Duha za rast božjega kraljestva na zemlji. A ko se je 8. decembra istega leta končalo prvo koncilsko zasedanje, niso škofje predelali niti enega osnutka. Razprave so se namreč zavlekle, ker so škofje za koncil iskali šele pravo pot, pravi in uspešni način dela. A to prvo zasedanje je pokazalo upravičenost Janezove zamisli, odprlo je nova obzorja, zaneslo je v svet zavest, da je Cerkev še vedno mlada in zato pripravljena, da odpravi na sebi morebitne madeže in se svetu približa ne samo kot učiteljica, ampak predvsem kot mati in kot nosilka božje odrešilne luči, ki sveti in ogreva človeška srca za dela ljubezni in junaštva.

Ko je 3. junija 1963 umrl Janez XXIII., se je svet zbal, da bo pogumno začrtano koncilsko delo obtičalo, a Pavel VI. je takoj pokazal, da je sprejel Janezovo dediščino in hoče s široko zasnovanim načrtom nadaljevati.

Drugo zasedanje koncila se je začelo 29. septembra 1963 in je trajalo do 4. decembra istega leta. Razprave so se tudi na tem zasedanju zavlekle in šele ob koncu, prav 4. decembra je koncil odobril Konstitucijo o liturgiji (svetem bogoslužju) skupaj z Odlokom o družbenih običjih.

S Konstitucijo o liturgiji je zavel v Cerkvi nov duh. Na prvo postno nedeljo leta 1964 (7. marca) je bil storjen res prvi veliki korak na poti do preosnove cerkvenega bogoslužja. Skupaj z drugimi je tudi slovenski jezik dosegel »čas oltarja« in postal uradno liturgični jezik.

Da je Pavel VI. sprejel dediščino Janeza XXIII., je najlepše pokazal s svojim romanjem v Sveto deželo v januarju 1964. V deželi, kjer je pravi Sejavec zasejal božje seme resnice in ljubezni, se je sveti oče sestal s carigrajskim pravoslavnim patriarhom Atenagoro. To je bila ena izmed tistih pogumnih potez Pavla VI., ki so tretjemu koncilskemu zasedanju začrtale smernice za zблиžanje z ločenimi brati.

Kot drugo potezo za zблиžanje z današnjim svetom moremo imeti encikliko Pavla VI. »Ecclesiam suam«, ki je izšla 6. avgusta 1964 in je začrtala smernice za dialog (razgovor) Cerkve z modernim svetom ter za njeno delo v korist vsega človeštva.

Na tretjem zasedanju, ki je trajalo od 14. septembra do 21. novembra 1964, so škofje odobrili Odlok o ekumenizmu. V njem so pokazali, kako moramo vsi v Cerkvi brez izjeme čuti božji klic, »da bi bili vsi eno«, in kako je treba odgovoriti na to posebno milost. S tem odlokom je bil sprejet tudi Odlok o vzhodnih katoliških Cerkvah. A delo za zedinjenje ne bi bilo uspešno začrtano, če ne bi na tem zasedanju dozorel najvažnejši koncilski dokument. Gre namreč za dogmatično Konstitucijo o Cerkvi, ki je bila sprejeta 21. novembra 1964 in ki postavlja podlago za vse nadaljnje razprave in odloke. S tem odlokom se Cerkev predstavlja kot skrivnost in zakrament edinosti, kot znamenje in sredstvo zveščanja. Konstitucija dopolnjuje nauk prvega vatikanskega koncila, ker naglašaja zborni značaj škofovske službe in poudarja pomen božjega ljudstva, laikov in splošni klic k svetosti.

Pri razpravah na tretjem zasedanju so se škofje dotaknili važnih zadev, zlasti v zvezi z vprašanjem, kako naj Cerkev prav v današnjem času prinese luč trdne vere in v dejanju pokaže pot do reda v svetu in do zaželenega miru. Papež je to pokazal s svojo potjo v Indijo, kjer se je od blizu srečal s potrebami današnjega časa, in s potjo v New York, kjer je pri Združenih narodih predstavnikom skoraj vseh narodov sveta povedal, kako Cerkev gleda na vprašanje miru in kaj more Cerkev doprinesti, da se ta mir tudi doseže (4. oktobra 1965).

Z encikliko »Mysterium fidei« (3. septembra 1965) je sveti oče poudaril, da je vir prave ljubezni in razumevanja sveta Evharistija, ki nas druží pri istem oltarju in nas krepča s kruhom pravega življenja.

Pavel VI. se je odpravil v New York med četrtem zasedanjem koncila, ki se je začelo 14. septembra 1965 in zaključilo 8. decembra 1965.

Škofje so morali na četrtem zasedanju pohiteti z delom. Sveti oče je namreč odločil, da se mora koncil zaključiti s tem zasedanjem. Potrebno bi morda bilo še novo razpravljanje, a Cerkev ne more samo razpravljati. Kar je blo začrtanega in določenega, je treba izvesti. In tega je koncil že obilo pripravil.

Dne 28. oktobra 1965 je koncil slovesno razglasil kar pet novih odlokov in sicer: o dušnopastirskem delu in dolžnostih škofov, o pripravi in vzgoji duhovnikov s posebnim ozirom na semenišča, o preosnovi in požitvi redovniškega življenja, o krščanski vzgoji ter odlok o zadržanju do nekrščanskih verstev. Od teh odlokov je najvažnejši tisti o škofih,

ker določa, kako naj zborni značaj škofovske službe pride do izraza pri vodstvu Cerkve na splošno in pri vodstvu posameznih škofij. Vse te določbe so že našle delni izraz v odloku »Ecclesiae sanctae«, ki je stopil v veljavo 11. oktobra 1966, a bodo seveda našle podrobnejši in natančnejši izraz v predelani izdaji cerkvenega zakonika, ki ga po zamisli Janeza XXIII. pripravlja posebna komisija.

V četrtek, 18. novembra 1965 so pri koncilu sprejeli dogmatično Konstitucijo o božjem razodetju, ki je že od prvega koncilskega zasedanja predstavljala zelo trd oreh, in Odlok o apostolatu laikov. Ta Odlok dopolnjuje četrto poglavje Konstitucije o Cerkvi, ki govori o laikih in njihovem mestu, ki ga zavzemajo v Cerkvi, med božjim ljudstvom.

V torek, 7. decembra 1965 so bili dokončno sprejeti še trije zadnji odloki ali dekreti: Odlok o verski svobodi, o duhovnikih in njihovem delu, o misijonih, ter pastoralna Konstitucija o Cerkvi v sodobnem svetu.

Sam sveti oče je 7. decembra 1965 v cerkvi sv. Petra in z mašo ter govorom zaključil koncilске razprave in delo. Pred vsemi koncilskimi očeti je objel odposlanca pravoslavnega patriarha Atenagora iz Carigrada in mu izročil listino, s katero je odvzeto izobčenje, ki je zadelo carigradskega patriarha leta 1054. Na praznik Brezmadežne je bila na trgu sv. Petra zaključna slovesnost s sveto mašo. Med sveto mašo, kateri je prisostvovalo skoraj 300 tisoč ljudi iz raznih delov sveta, je sveti oče še kratko nagovoril katoliški svet in ga pozval, naj zanese v življenje, kar je koncil določil, zlasti v času »jubileja«.

Vsem je znano, s kakšnim veseljem so se naši ljudje odzvali vabilu svetega očeta za jubilejno leto, ki je najprej trajalo do binškošnega praznika, nato pa ga je sveti oče podaljšal do 8. decembra 1966. A potrebno je, da še bolj poživimo svojo vero, utrdimo svoje upanje in med nami naj zagori prava božja ljubezen. Poglejmo tudi na svoje brate, ki čakajo na našo besedo vere in upanja ter na naša dela ljubezni, tudi od nas je namreč odvisno, kaj nam bo prihodnost prinesla. Delo ne bo lahko. Le s težavo bodo vsi naši ljudje spoznali, kaj je koncil odločil. Beseda božja in beseda Cerkve žal ne dosežeta vseh naših ljudi. V primeru z drugimi narodi smo v tem bolj reveži. Pa morda imamo več poguma, več trdne vere kakor drugi; morda je bilo med našim narodom več molitve in tihega ter trajnega trpljenja, prav zaradi vere. Kamor pa sežeta molitev in trpljenje, tam je več odprtosti za vse dobro in za ljubezen, ki ne mine.

V lični izdaji smo iz Ljubljane prejeli prevod koncilskih odlokov. Sezimo po teh knjžicah; njihova vsebina naj postane naša duhovna hrana. Prepričati se moramo, da je treba koncilске odloke resno vzeti; pripraviti se moramo, da jih v celoti in postopoma izvedemo. A treba bo vere, treba bo poguma, da bo vse to, kar je koncil odločil ali začrtal, prešlo v vsakdanje življenje. Treba bo dela, potekla bodo leta, a to, kar je Janez XXIII. uvidel in želel, se bo polagoma uresničilo! Morda še hitreje, kakor si predstavljamo.

Cerkev stoji po koncilu pred nami vsa lepša, v zavesti novega poslanstva, ki ga je poudaril koncil. Okrepčani s trdno vero in z božjo pomočjo stopimo pogumno na delo za rast božjega kraljestva na zemlji, da se med nami zacelijo vsaj rane greha, sovraštva ali brezbriznosti za vse dobro in pošteno.

Iz kulturne zgodovine

PROTESTANTSKA PESMARICA

(400-letnica izdaje)

Protestantje so iz liturgične potrebe zelo gojili nabožno pesem, ker je bilo petje v njihovi cerkvi bistveni del službe božje. Že v prvi knjigi — *Catechismus*, 1551 — je Trubar priobčil sedem pesmi z notami in tako že iz Katekizma napravil prvo protestantsko bogoslužno knjigo.

Pravo pesmarico pa je izdal Trubar leta 1567 pod naslovom *Eni psalmi, ta celi katehismus inu... pejsni* ter je prva uradna slovenska protestantska pesmarica v obliki posebne knjige. V njej je bilo 23 Trubarjevih, 10 Kreljevih, 1 Dalmatinova, 1 Klinčeva in 6 brezimnih pesmi, vse z napevi. Vsi ti sodelavci so postali pesniki iz potrebe, nadarjenosti ni imel nobeden, zgled pa so imeli v ljudski nabožni pesmi, ki je nastala kmalu po pokristjanjenju. Vir jim je bila sodobna nemška protestantska pesem, ki je slonela na latinskih cerkvenih himnah, na ljudski pesmi in na pesmi meistersingerjev.

Verze so zlagali na podlagi štetja zlogov in se niso ozirali na besedni poudarek; melodije so si menda vse izposodili, besedil pa kako polovico. Ostale pesmi so stare slovenske ljudske pesmi, le da so njihovo besedilo prilagodili svojim potrebam; zato stoji pri mnogih pripomba, da so »nekuliku skuzi Truberja popravlene«. Melodija je štetje zlogov v verzih in ponekod slabo rimo nekoliko ublažila, ker so bile vse pesmi namenjene petju.

Za zgled Trubarjeve in protestantske pesmi sploh vzemimo začetek naslednje pesmi, ki je ponatisnjena v vseh pesmaricah:

*Nu pujte, pujte vsi ljudje,
vselej se veselite;
zavolo dobrane božje
Boga veden hvalite!
Bug je nam sujga sinu dal,
čudne riči je on ž nim djal,
te merkajte po redi.*

Vsega skupaj so protestantje izdali kakih sto pesmi, izmed katerih jih je največ napisal Trubar, tudi izvornih; nekatere njegove pesmi so precej dobre, v drugih pa se bori z obliko ali izrazom. Imel pa je tak ugled, da so ga vsi protestantski pisci posnemali.

Pesmarico so ljudje z naklonjenostjo sprejeli; zato so bile potrebne vedno nove izdaje; vsega skupaj jih je izšlo sedem: 1551, 1563 (izdal jo je Juričič brez Trubarjeve vednosti, zato je ta ni priznal), 1567, 1574, 1579, 1584, 1585.

VALENTIN STANIČ

(120-letnica smrti)

V času razsvetljenstva, ko je v Ljubljani živahno delovala vrsta kulturnih mož, je Goriško prebudil Valentin Stanič, sin premožnega kmeta iz Bodreža nad Kanalom, kjer se je rodil 1774. Gimnazijo je dovršil v Celovcu, filozofijo in bogoslovje v Salzburgu. Tu je zložil nekaj nemških pesmi in prvo slovensko *Verno pesem fantiča* (1797). Služboval je na Banjščicah, v Ročinju, od 1819 do smrti 1847 je bil kanonik in šolski nadzornik v Gorici.

Stanič si je ves čas prizadeval, da bi moralno, gospodarsko in kulturno dvignil goriške rojake, katerim je bil svetovalec in učitelj. Organiziral je šol-

stvo, daroval svoje premoženje za gluhonemnico in ustanovil Društvo zoper trpinčenje živali; pravijo, da je na solkanski cesti ustavljal voznike, ki so pretepali živino ali jo preoblagali, in jih vodil pred sodnike. Bil je tudi vnet hribolazec ter je prehodil najvišje gore v domovini in v tujini, toda svoje vzpone je popisal v nemščini. Bil je prvi, ki je po Jennerju cepil koze na Goriškem (menda s trnom).

Stanič se je s pesništvom ukvarjal vse življenje. Zbiral je ljudske popevke in jih trebil spotakljivih mest, prevajal pesmi iz nemščine in zlagal izvirne; nekaj jih je sam natisnil v svoji tiskarnici. Leta 1822 je izdal *Pesme za kmete ino mlade ljudi*; štiri leta pozneje pa *Molitve in premišlovanja*, katerim je dvakrat dodal *Perstavik nekterih cerkvenih in drugih pesem*. V pesništvu se je zgledoval pri Vodniku, vendar ga zaradi manjše nadarjenosti ni dosegel. Leta 1828 se je proslavil s prevodom Bürgerjeve romance *Cesar in prelat*, ki jo je izdal skupaj še z neko pesmijo. Čeprav so bile Staničeve pesmi skromne, so jih ljudje radi prebirali.

ETBIN KRISTAN (100-letnica rojstva)

Ob Moderni je veliko deloval v socialnodemokratski stranki in na vseh mogočih kulturnih poljih Etbin Kristan. Rodil se je 15. aprila 1867 v Ljubljani, študiral gimnazijo v Ljubljani in Zagrebu, stopil v kadetnico in postal častnik; kot nadporočnik je zapustil avstrijsko vojsko in se posvetil časnikarstvu. Najprej je deloval v Zagrebu, na Dunaju in v Trstu. Že ob ustanovitvi Jugoslovanske socialnodemokratske stranke 1896 je prišel v njeno vodstvo in postal njen organizator, ideolog in govornik.

V Trstu je Kristan sodeloval najprej v uredništvu »Delavca« oziroma »Svobode« (1893-1898), nato je tukaj ustanovil in urejal strankino glasilo »Rdeči prapor« (1898-1911), za katerega je pisal uvodnike, podlistke in kritike, dodajal pa mu je prilogo »Prvi majnik«,

v katerem sta objavljala leposlovne pripevke tudi Cankar in Župančič. Za nekaj časa je odšel spet na Dunaj, nato se je preselil v Ljubljano z Rdečim preporem in sodeloval tudi pri časopisu »Naprej« (1903-1911), ki ga je v Ljubljani izdajal Anton Kristan. Ko se je Rdeči prapor spremenil v dnevnik »Zarja« (1911-1913), je tudi tega urejal Kristan. Leta 1907 je pridobil Cankarja, da je kandidiral v Trbovljah, Kristan pa v Ljubljani in Podjuni na Koroškem.

Leta 1912 je Kristan na povabilo Jugoslovanske socialistične zveze v Chicagu odpoštoval v ZDA, kjer je več mesecev predaval po raznih krajih. Dve leti pozneje se je spet vrnil v ZDA in zaradi vojne ostal tam do konca spopadov. Urejal je časopis »Proletarec« (1917-1920) in *Ameriški družinski koledar*. Po vojni je bil izvoljen v jugoslovanski parlament; glasoval je proti vidovdanski ustavi in bil za republiko, federativno ureditev, popolno demokratizacijo in temeljite socialne reforme. Ker do tega ni prišlo, se je umaknil spet v ZDA in živel nekaj časa kot zasebnik, nato je urejal »Cankarjev glasnik« (1937-1943). Med zadnjo vojno je bil predsednik Slovenskega ameriškega narodnega sveta, ki je podpiral partizansko gibanje. V maju 1951 je obiskal Jugoslavijo, doživljal svečane sprejeme in pogreb na državne stroške, ko je 21. novembra 1953 umrl v Ljubljani.

Etbin Kristan je bil pesnik, pisatelj in dramatik. Kot pesnik ne velja dosti, ker je preveč programatičen, neizviren in starinski. Kot pisatelj je napisal vrsto novel in povesti, v katerih rad razglablja o psihologiji, fantastiki, socialnih vprašanjih in podobnem. Večja pripovedna dela so: *Francka in drugo* (1909), *Savičev pesimizem* (1910), *Pertinčarjevo pomlajenje* (1914) in *Julkina zmota* (1937-1942). Tudi kot pisatelj Kristan ni posebno uspel, ker je pisal za oddih med političnim delom.

Najbolj je znan Kristan kot dramatik, ker se je za to stroko teoretično

in praktično zanimal s študiranjem svetovnih dramatikov zlasti Ibsena, s pisanjem kritik in z delom kot tajnik Dramatičnega društva. Izdal je več iger, toda vse so tendenčne, napisane zaradi določene ideje in dramske učinkovitosti, zato trpijo na psihološki utemeljivosti značajev in dejanja. Prva njegova igra je *Volja* (1902), ki se godi v Trstu in obravnava vprašanje volje po Ibsenovem zgledu. Sledila je *Ljubislava* (1907), podcenjuje moč krščanstva in podčrtuje potujčevalne namene nemških misijonarjev. Napisana je proti Prešernovemu Krstu pri Savici. Dve leti pozneje je izšel *Kato Vranković*, najboljša Kristanova drama, ki naj prikaže premočrtnega človeka z neuklonljivo voljo, ki bo prevzel narodovo vodstvo. Kato res skuša nastopiti pot narodovega voditelja, ko pa zve, da je bil v neko afero kot državni uradnik zapleten tudi njegov oče, se nenadoma zlomi in odide po svetu. Prav ta njegov zlom je premalo utemeljen in prehiter. Naslednje leto je izšla v verzih napisana igra *Kraljevanje*, v kateri trdi, da je vsaka oblast nasilna. Iz kmečkega življenja je *Samosvoj*, iz delavskega *Tovarna*, *Bomba v tovarni* in *Gospodar*, iz druge svetovne vojne pa zadnje njegovo dramsko delo *Za nov svet*.

Skoro vse te igre so družbenega značaja, razbijajo stari družbeni red in napovedujejo socialističnega. Ker so vse umetno skonstruirane, jim manjka življenjske prepričevalnosti in je preveč čutiti Ibsenov vpliv. Zato so jih Cankarjeve igre, ki so izhajale v istem času, z lahkoto zatemnile in potisnile v kot.

FRAN MILČINSKI (100-letnica rojstva)

Fran Milčinski je eden redkih slovenskih humoristov, ki je znal pisati na tak način, da se človek zabava tudi pri ponovnem branju. Rodil se je leta 1867 v Ložu na Notranjskem, kjer je

bil njegov oče po rodu Čeh, davkar, mati pa je bila iz Lukovice pri Domžalah, kjer so imeli domači gostilno. Pisatelj je imel štiri leta, ko se je družina preselila v Ljubljano, kjer je dovršil gimnazijo; o počitnicah je zahajal v Lukovico in v domači gostilni delal družbo pisatelju Janku Kersniku. Ko je promoviral na Dunaju iz prava, je bil sodnik v različnih krajih: Ljubljana, Litija, Brdo, Škofja Loka, Radovljica, Idrija, nato pa od 1902 dalje v Ljubljani; dosegel je čast višjega deželnega sodnega svetnika. Leta 1920 so ga imenovali za svetnika stola sedmice v Zagrebu (tu je bil pozneje tudi pesnik Alojz Gradnik), toda 1925 je stopil v pokoj in opravljal odvetniško službo v Ljubljani do smrti 1932.

Milčinski se je med prvimi v Avstro-Ogrski ukvarjal z vprašanjem zanemarjene in pokvarjene mladine ter nad deset let študiral mladinske prestopke, njihove vzroke in ukrepe za izboljšanje. Vzroke za te prestopke je videl v neurejenih družinskih razmerah, rešitev pa v smotrni vzgoji. O tem je veliko pisal in predaval, uradno pa so ga imenovali za varstvenega in mladinskega sodnika na ljubljanskem sodišču.

Da bi vsem ljudem približal ta vprašanja, jih je obdelal v svoji najbolj znani in uspehi povesti *Ptički brez gnezda*, ki je izšla pri Mohorjevi družbi leta 1917. Tu je prikazal tri otroke, ki zaidejo na krivo pot zaradi slabe domače vzgoje: Kocmurjev Stanko je imel slab zgled v očetu, ki je bil pijanec, tat, slepar in delomržež. Pirčev Tonček je bil žrtev očetovega in materinega pohlepa po denarju; kot otroka sta ga dala na kmete, pozneje pa se nista potrudila, da bi si pridobila fantovo zaupanje in ljubezen. Jerajev Milan je bil sin malomeščanske družine; oče in mati sta se izgubljala v delu »za narodov blagor«, na vzgojo otroka sta pa pozabila. Pisatelj na koncu otroke in starše pripelje na pravo pot. Povest je doživela vrsto ponatisov; zelo je živa, prijetna in na nekaterih mestih zabavna.

Svoje slovstveno delo pa je v študentovskih letih začel Milčinski kot humorist in mu ostal zvest vse življenje. Vsako stvar je znal obrniti v šalo, ker je tako dobro poznal ljudi in njihove mnogovrstne značaje, posnemal je njihovo značilno govorico in razne življenjske položaje. Zbirka humoresk je več: *Igračke, Muhoborci, Drobiž, Gospod Fridolin Žolna in njegova družina, Dvajset kratkočasnih zgodbic*, najbolj znane pa so posrečene zgodbe o *Butalcih*; mnoge izmed njih so prešle v šolske čitanke. Duhovit je humoristično vzgojni *Skavt Peter*.

Tretje področje slovstvenega delovanja pri Milčinskem so ljudske pravljice, ki spadajo med najboljše v slovenski literaturi. V prozo je pretil nekatere ljudske pesmi, posnel slog, ohranil naivni čar ljudskega pripovedovanja in ljudske domišljije. Najbolj znane knjige njegovih pravljic so: *Pravljice, Tolovaj Mataj, Zgodbe kraljeviča Marka, Jurko je iskal strahu in Mlada Breda*.

Poleg vsega tega je napisal Milčinski tudi nekaj iger: *Volkašin, Kjer ljubezen, tam Bog, Mogočni prstan* in druge.

JOŽE KRANJC

Dne 7. julija 1966 je umrl v Ljubljani pisatelj Jože Kranjc, ki je pisal novele, povesti, drame in mladinske spise. Rodil se je v Borovnici 1904, doštudiral za profesorja in služboval na dvorazredni trgovski šoli v Ljubljani. Med vojno je bil zaprt, nato v partizanih pri ljudski prosveti, po vojni je spet poučeval, kmalu pa je kot invalid moral prositi za upokožitev.

V povestih in novelah je Kranjc opisoval male ljudi, nižje uradnike, ki imajo za življenje premajhno plačo, za smrt pa preveliko. Jezijo se na svoje predstojnike, ki so lepo rejeni, dobro plačani, strogi in mrki, vendar ne nečloveški. Skrb in pomanjkanje obvladujeta njihove družine, ki se stiskajo po vlažnih in temačnih predmestnih stanovanjih. Le otroci prinašajo srečo »v temni ulici«.

Vse te ljudi in razmere je opisal Kranjc realistično, z baladnim občutjem, z veliko ljubeznijo do trpečih, in brez kričeče tendence. Najvažnejše Kranjčeve knjige so: *Ljudje s ceste* in *Pot ob prepadu*, novele *Sreča v temni ulici*, mladinski roman *Noč*, mladinska povest *Matiček* idr.

Jože Kranjc se je veliko ukvarjal tudi z dramatikom in urejal z Milanom Škrbinškom revijo »Drama«. Napisal je naslednje izvirne igre: socialno dramo *Katakombe*, veseloigro *Detektiv Megla*, dramo s socialno, politično in vzgojno noto *Direktor Čampa* in komedijo *Ske denj*. V vseh teh igrah je socialna nota, največja pisateljeva moč pa je v satiri.

LETO 1867

Na kulturnem polju je bilo pred sto leti med Slovenci precej razgibano. Josip Jurčič je doživel izdajo prvega slovenskega romana *Deseti brat* in začel priobčevati svoj drugi roman *Cvet in sad*, ki ga je pred sto leti končal, v sredi izhajanja pa ga je zaradi Levstikove kritike Desetega brata ustavil. Priobčil pa je tri krajše povesti: *Nemški valpet, Kozlovska sodba v Višnji gori in Božidar Tirtelj*.

Josip Stritar je poučeval mladi rod v pismih *Česa je posebno treba našim pesnikom*. Fran Levstik je urejal že drugo leto Wolfov slovensko-nemški slovar, prirejal Vodnikove *Pesmi za Slovensko Matico*, izdal *Nauk o telovadbi* in se boril s kritiko. Miroslav Vilhar je založil *Koledarček* in nadaljeval z *Vilharjevimi igrami*. Anton Jančič je v Celovcu izdal berilo *Cvetnik* in ponatisnil I. del *Popolnega ročnega slovarja slovenskega jezika*. Matija Valjavec je izdal ep *Zora in Sonca*, Einspieler je v Celovcu po dveh letih prenehal izdajati »Slovenca«. Umrla sta Koloman Kvas, profesor slovenščine na univerzi v Gradcu, in duhovnik Peter Hitzinger, pesnik in zgodovinar.

Simon Gregorčič je bil v Gorici posvečen za duhovnika in je priobčil naslednje pesmi: *Moje gosli, Vprašanje, V gaju* in *Zagovor*.

Zaton Avstrije

ob stoletnici sporazuma med Dunajem in Budimpešto

V revolucionarnem letu 1848 so izmed vseh narodov Avstrije Madžari najbolj odločno pokazali, kaj zahtevajo. Na Ogrskem se je že pred letom 1848 bil narodni boj med dvema nestrpnežema: med Szechenyjem in Kossuthom. Prvi si je hotel pridobiti simpatije plemstva, ki naj bi se sicer odpovedalo nekaterim ugodnostim, obdržalo pa prvenstvo v državi, a brez sovražnosti do dunajske cesarske vlade. Njegov ideal je bil strniti visoke aristokrate in bogate meščane proti malemu podeželskemu plemstvu. V kolikor bi izvedli marčne reforme, bi te bile v korist le meščanom. Na drugi strani pa je stal nemirni Ludovik Kossuth, ki je v desetih letih svojega javnega dela zaoral globlje brazde kot malokdo. Po rodu je bil nižji plemič, po poklicu časnikar, ki ni imel s svojo radikalnostjo kaj tvegati. Po materi, ki madžarsko sploh ni znala, je bil Slovak. Kossuth si je želel, da bi bil sprejet med madžarsko gospodo, ker je več veljala madžarska zavest pripadnosti kot pa zemljiška posest. Nižje plemstvo je osvajal z geslom: »Vi in ne mesta, ste jedro madžarskega naroda.« Mali plemič je sovražil tuje šege in živel v sanjskem svetu srednjega veka, ki je ohranil Ogrsko. Kossuth je z vzbujanjem in krepitvijo narodne zavesti in radikalnimi narodnimi zahtevami prekosil vse tekmece. Leta 1847 je bil izvoljen v zbornico, čeprav ni imel zemlje, da bi imel pravico do sedeža v zbornici. S svojimi ognjevitimi nastopi je postal priljubljen junak v upornem letu 1848 in njegovo ime so poznali po vsej Evropi. Svoj idealizem je izrabil v narodni šovinizem. V začasni uporni vladi je bil finančni minister. Ko pa je Avstrija Budimpešti zagrozila z orož-

jem, je Kossuth proglasil neodvisnost Ogrske in postal diktator. Ko je bil poražen, se je zatekel najprej v Turčijo do leta 1851. Nato pa je živel v Angliji in v Piemontu, kjer je leta 1894 umrl. Iz tujine je stalno podžigal protihabsburške težnje. Leta 1867 je odklonil ponujeno amnestijo, katero mu je ponudil novi avstroogrski režim.

Po zatrtju ogrske revolucije s pomočjo Rusov in Hrvatov je Ogrska bila zopet podrejena despotizmu dunajske vlade, na znotraj pa še magnatski kasti tipičnega fevdalnega reda. Letu 1848 je sledilo desetletje despotske policijske vlade, ki se je omilila leta 1859 zaradi avstrijskega poraza v Italiji. Toda kljub neuspehom v revolucionarnem letu Madžari niso pozabili na svoje zahteve po zemljah »krona svetega Štefana«. Brž ko se je ponudila priložnost in šibkost Dunaja, so se Madžari požurili, da pomagajo dvoru sebi v korist. Položaj med avstrijskimi narodi je bil mučen. Hrvatje so že pred sporazumom med Dunajem in Budimpešto skušali izkoristiti politični položaj ob prusko-avstrijski in avstrijsko-italijanski vojni, da bi Avstrijo razbili. Kvaternik je že leta 1864 snoval samostojno Hrvatsko in vanjo vključil tudi slovensko ozemlje. Tkalac je hotel doseči ta cilj v okviru velike južnoslovanske politične skupnosti, katere jedro bi bila Srbija. Na to možnost je tedaj računal tudi škof Strossmayer, ki je bil v političnih zvezah s srbskim knezom Mihajlom. Iste ga načrta se je oprijemal vodja hrvatske narodne stranke Mrazović, ki je leta 1867 računal na razpad Avstrije in na ustanovitev južnoslovanske skupnosti s Srbijo.

Ob avstrijski stiski so imeli Madžari pred seboj jasen načrt: poživiti misel

na leto 1848, uresničiti zahteve za daljšo dobo in na legalen način. V avstrijski monarhiji naj prevladata dva naroda, Nemci in Madžari, nad drugimi pa je treba zagospodariti. Za to vlogo se Dunaj in Budimpešta lahko sporazumeta. Dvor lahko popusti nemu, da ne bo treba popuščati še drugim. Nekdanji Belcredijev načrt o avstrijski federaciji peterih narodov: Poljakov, Čehov, Nemcev, Madžarov in južnih Slovanov je bil zaradi izgubljene vojne že omledel, dasi se sam Belcredi v to ni hotel vdati in je skušal oživiti svoje načrte.

SKLENITEV SPORAZUMA MED DUNAJEM IN BUDIMPEŠTO

Takoj po pruski zmagi nad Avstrijo se je madžarski grof Andrassy (ker se je leta 1848 pridružil upornikom, je moral v izgnanstvo in se je leta 1858 pomiloščen lahko vrnil) oglasil kot zasebnik pri cesarju na Dunaju in mu predložil madžarski načrt za preureditev države. Dasi zasebnik se je pogovarjal kot državnik. Ker pa je bila pruska nevarnost že minila, se je Andrassy vrnil z Dunaja praznih rok. Toda Dunaj se je le seznanil z madžarskimi težnjami. Kmalu nato je šel v Budimpešto zunanji minister Beust. Tu se je Beust podrobno seznanil z Andrassyjevimi načrti, posredoval nato pri cesarju Francu Jožefu, da je ogrske voditelje kar priznal za odgovorno vlado po postavah iz leta 1848. Ti so nato prišli na Dunaj na pogajanja. To je bilo odločilno. S tem da je Franc Jožef priznal odgovorno vlado, je že sprejel tudi ogrski načrt. Ogrsko odposlanstvo, ki je prišlo na Dunaj, je govorilo z avstrijskimi ministri tako, kot da že predstavljajo neavstrijske dežele, ki so nastale šele s sporazumom.

Sporazum med Dunajem in Budimpešto je določil:

Avstrijska monarhija se razdeli v dve samoupravni enoti, v Avstrijo in Ogrsko. Ogrska je slonela na postavah iz leta 1848, le da je izginil naslov in služba palatina in je kralj sam oprav-

ljal svoje ustavne funkcije. Avstrijski cesar je sprejel naslov ogrskega kralja in se pustil v Budimu okronati za kralja s krono svetega Štefana. Avstriji so ostale Notranja Avstrija, Češka, Štajerska, Koroška, Kranjska, Goriška z Gradiščansko, Istra s Trstom, Galicija, Bukovina in Dalmacija.

Ogrski pa so podredili Madžarsko, Slovaško, Prekmurje, Hrvaško s hrvatskim Primorjem, Reko (ki je bila ločeno telo od Hrvaške in je pripadala neposredno Madžarski), Transilvanijo in Vojvodino.

Država se je preimenovala v »Avstro-ogrsko cesarsko kraljestvo«. Vsaka polovica je imela svoj parlament in svojo vlado. Skupen je bil le vladar, zunanji minister, finance in vojska. Oba jezika nemščina in madžarščina sta bila polnopravna. Tako so nastali trije ločeni organizmi: skupna monarhija Avstro-Ogrska, ki je na zunaj predstavljala habsburško moč; gospodarska unija in dve ločeni državi Avstrija in Ogrska. Ni bilo ne skupnega ministrskega predsednika ne skupne vlade. Neuradno je

MIRKO MAZORA

Roj

*Ko cvetè,
narahlo rdì,
ko smrt ga trè,
se spet zlati
v prelesti, —
če poleti ga ne sklesti
hud vihar,
če gnusne gosenice
ne spremenijo v kvar
zlatice
v jeseni. —
Tebi, meni
tam v daljini
— joj, spomini! —
dni so cveli
nežno rdeli
— zvezdni soj —
kakor roj.
Bo nekoč kot on
rožnat naš zaton? —*

bil skupen le kronski svet, ki pa ni v ničemer svetoval, ker je bil Franc Jožef najvišji. Za skupne zadeve so se posvetovali v delegacijah. Vsaka stran je imela šestdesetčlansko delegacijo, ki pa sta zasedali ločeno.

USODA SLOVENCEV V DVOJNI MONARHIJI

Kot so bili leto dni prej od slovenskega narodnega telesa odtrgani beneški Slovenci, tako je nova ureditev države odtrgala od narodnega telesa Slovence onstran Mure. Tem Slovincem Madžari niso privoščili niti lastnega imena in so jih imenovali Vende. Jedro Slovencev, ki pa so bili porazdeljeni na Štajerce, Korošce, Kranjce in Primorje, je ostalo v avstrijskem delu monarhije. Slovenski poslanci so nasledili praznim obljubam in so glasovali za sporazum. To glasovanje je izzvalo med mladimi in radikalnimi izobraženci oster napad na nedosledno domače politično vodstvo. Tu je iskati začetek spora med mladimi in starimi. Med Slovenci so zaradi sporazuma med Dunajem in Budimpešto najbolj trpeli rojaki Slovenske krajine ali Prekmurja. Tem Madžari niso priznali ničesar. Le v cerkvah so jim pustili domače narečje, ki zaradi ločitve od ostalega narodnega telesa ni moglo nastopiti trdnjše poti v skupni knjižni jezik. Večina laične inteligence, ki pa je je bilo bore malo, se je utopila v madžarskem morju, ker med domačim prebivalstvom ni našla kruha. Vse srednje šole so bile izven domačih krajev, v Monoštru, Sombotheliju in še dalje. Samo duhovščina, ki je izhajala iz ljudstva in se je vanjga tudi vračala, je ohranjala domače narečje v cerkvi in cerkveni šoli. Cerkev je skrbela tudi za domače knjige, molitvenike, koledarje, zgodbe svetega pisma, pa naj gre za katoličane, kakor tudi za evangeličane. Razlika je bila le v tem, da so katoličani rabili pristnejše domače narečje, medtem ko so evangeličani rabili madžarski črkopis. Kdor pa je stremel više, je moral za rdeč gumb in rob zatajiti svoje pokolenje

in le redki so ostali trdni. Za narodnega buditelja Franca Ivanoczyja (nekdaj Kodela) vemo, da je dosegel zaradi svoje nadarjenosti in sposobnosti v cerkvenih krogih visoko mesto, da je pisal in tiskal knjige in koledarje v domačem narečju, zagovarjal v cerkvi in šoli materinski jezik, a pri tem cenil madžarščino kot državni jezik. Posledice takega položaja med tem prebivalstvom so se po vključitvi Prekmurja v slovensko narodno telo po prvi svetovni vojni močno poznale. Zaradi ponovne zasedbe Prekmurja po Madžarih v drugi svetovni vojni pa še danes niso popolnoma zabrisane.

HRVATI V DVOJNI MONARHIJI

Hrvati, ki so leta 1848 pomagali Dunaju madžarske upornike z orožjem zatreti, so ob sporazumu leta 1867 dobili za plačilo to, da so jih pustili brez vseh pridržkov na milost in nemilost Madžarom z izgovorom, naj se sami dogovorijo o svoji usodi. Morali so sprejeti pogoje, kakršne so jim narekovali Madžari. Ohranili so sicer svoj ločen obstoj, jezik in sabor, plačevali določen delež skupnih izdatkov in v ogrski parlament pošiljali štirinajst poslancev, ki so smeli govoriti v hrvaščini in se smeli udeleževati sej parlamenta le takrat, kadar se je razpravljalo o zadevah celotne Ogrske; torej Ogrske, Slovaške, Hrvatske in Transilvanije. Razgovori, ki jih je vodila narodna stranka, so se zaradi madžarske nepopustljivosti razbili. Ob podpori krone je novi hrvatski ban Levin Rauch izvedel nasilne volitve, na osnovi katerih je hrvatski sabor prevzela unionistična in zemljiško posesetniška-uradniška večina, ki je izrinila narodno opozicijo iz političnega odločanja. Narodna opozicija je zato izstopila iz sabora. Madžaronska skupina je sklenila politični sporazum, ki je Hrvatsko (brez Reke) priznal kot politično enoto, ji prepustil notranjo upravo, šolstvo, verske zadeve, sodstvo in domače zadeve s hrvatskim jezikom. Ni pa imela Hrvatska finančne samostojnosti in hrvatski ban je bil

podrejen madžarskemu ministrskemu predsedniku. Narodna stranka je bila proti takemu sporazumu; proglasila ga je za protizakonitega in Kvaternik je v Rakovici dvignil oborožen upor, ki pa ni uspel, ker je bil premalo realen.

ZAKLJUČEK

Upravna razdelitev Avstrije v dve enoti, v katerih so na eni strani odločali Nemci, na drugi pa Madžari, pomeni začetek konca sedem sto let stare države. Dualistična ureditev je vzbudila kasneje željo na trojno ureditev in ta tretji del naj bi bili južni Slovani, da bi bil tako pomirjen vsaj južni del države, kjer so bivali Slovenci, Hrvati in vojvodinska mešanica Srbov, Nemcev, Slovakov in Romunov; kasneje pa bi še pridružili zasedeno Bosno in Hercegovino. Ker pa bi taka enota bila prevelika in bi ji Madžari morali prepustiti Hrvaško, so se takemu načrtu Madžari odločno upirali in zanj pridobili tudi veliko Nemcev. Vsaka misel na trializem je bila tako zatrta. Takrat Avstrije kot velike politične skupnosti v Srednji Evropi niso mislili razbijati. Čeh Palacky, ki se je boril za češke narodne pravice, se je izrazil, da če Avstrije ne bi bilo, bi jo bilo treba ustvariti. Torej Avstrija da, a naj bi bila demokratična povezava domov vseh narodov, ki žive in teže proti Podonavju. Tako urejena država bi bila tudi privlačna sila za vse demokratične sosedne, ki žele, da jim je mejak sosed in ne divjak. Prihranjena bi nam tako bila krvava prva in druga svetovna vojna in združena Evropa bi danes bila resnica ne pa sanje.

HOSKO TEJNOS

Ne iščem...

*Ne iščem tvojega telesa
in omanljivih krogov čara
lepote Evine izpod drevesa —
bilá bi žalostna prevara.*

*Jaz iščem čudovite zarje,
ki iz oči skrivnostno sije
in kakor mavrica viharje
srca v spokojni mir prelije.*

SRECKO GREGOREC

Blaženi rod

*Kovači,
ki kujete okove
dan za dnem
vedno nove
ljudem
od vzhoda
do zahoda,
ki vežete verige
okrog rok
in nog.
Zabijate
vezi železne
v zemljo, asfaltno črno,
v nji ovene
slednje zrno.
»Saj ni Boga!«
vaša je krilatica.*

*Pomislite, povejte
kako je to?
Kar ni,
naj samo v sebi
dozori?
Nič
dá vedno nič.
Iz ničá
naj bo vse svetovje?
Iz ničá
ruda, prst, skalovje?
Iz ničá
te cvetoče trate?
Iz ničá
vabijo cvetlice
čebelice v svate?
Iz ničá
vse čutenje,
hotenje in življenje?
Iz ničá
red in smoter?
Kar bilo ni,
se samo v sebi
naj rodi.*

*Prečuden nauk.
Sovrag mu je boter.
Blažen rod,
ki mu večni
vsemogočni Bog
je gospod!*

Mednarodno pravo za vesoljski prostor

Višarje

Ker se je moderni tehniki posrečilo pognati umetne satelite na kroženje okoli naše zemlje, najprej prazne, potem s človekom v kabini, ker je dalje število teh satelitov zelo narastlo in razne države že tekmujejo za dosego lune in morda še drugih sosednjih svetov, so začutili državni možje potrebo, da se pravice in dolžnosti teh tekmecev pravno uredi.

Najprej se je s to zadevo pečala organizacija Združenih narodov v decembru leta 1961. Tedaj se je omejila na dvoje zelo splošnih pravil: 1. Mednarodno pravo in temeljni statut Združenih narodov velja tudi za vesoljski prostor izven naše zemlje; 2. vse države imajo pravico svobodno raziskovati vesoljski prostor, a nobena ne sme proglasiti kateri koli predmet v vesoljskem prostoru za svojo lastnino.

Rečena organizacija je istočasno povabila »odbor za miroljubno uporabo vesoljskega prostora«, naj stvar preštudira in pripravi načrt za pravno ureditev vožnje po tem prostoru. Ta odbor je bil ustanovljen v okrilju Združenih narodov že leta 1959 in je imel dva pododborna, tehnično znanstveni in pravni odbor. Kaže, da so o stvari veliko debatirali, ker je ta odbor, četudi je imel 28 članov, šele čez dve leti pripravil svoje konkretne predloge. Na tej podlagi je organizacija Združenih narodov v decembru leta 1963 objavila »Pravna načela za preiskovanje in uporabo vnanjega prostora«.

Uvod v ta »Pravna načela«

I

Tu na obrobju domačije, v razmejnem podnebesju, mi je ko doma. Komaj zdaj vem, po mnogih iskanjih, blodnjah in romanjih.

Povrnil sem se v žarnem večeru, sam, s spokornim križem na ramenih. Izmučen in radosten sem zavriskal na vršini.

Vse je ko nekoč. Smreke so tihe in dobre, govedo veselo zvonklja, bele skale vsenaokrog v slovesnem siju gorijo v nebo.

II

Do sivobebe cerkvice me je pospremil romarski zvon.

Vstopil sem skozi nizke dveri. Po kolenih drsim do stopnišča.

Srebrna božja Porodnica mi proži materinsko roko v pozdrav.

Vodi me do skrivnostne kopeli v kotu na samem.

Na kamnitih tleh obležim, spokorjen in nag. Marija čezme razstira svoj milostni plašč.

III

Umetnik, ponižno sklonjen ob steni svetišča in veličastno vzravnal v bogopodobnem ustvarjanju, predaje svetim podobam zadnji iz večnosti v večnost cvetoči sijaj.

Kje je meja med Bogom, človekom in tvarjo? Zamaknjen v tretje nebo ne vem, ali sem še iz prsti. V breztelesni svobodi deviška duša plove skozi vekove.

Sami od sebe so se prsti dotaknili Umetnikovega čopiča. Srce je zadrhtelo v isti utrip.

Brat iz davnine, v družni ljubezni bova blagoslavlja gradila slovenskim in vsem trpečim rodovom neporušljivi spomenik vere in tolažljivega upanja.

IV

Množica je priromala iz nižav.

V solzah se izpoveduje, toži, ne obtožuje.

V imenu Bogočloveka dvigam maziljene grešne roke — v odpuščanje in blagoslov.

V

Blizko nad nami zvezde cveto.

Luči brlijo v daljni dolini.

Mi pa v rokah plameneče lučke — vero in upanje — nosimo in se v procesiji zvrščamo krog svete gore.

Skopnele so vse razdalje med nami, prepadi so se strnili, v en klic so se zile tegobe človeških otrok.

»Pribežališče grešnikov, prosi za nas!«

VI

Jutranje zarje so priskakljale čez bele vrhove razbujenih gora in potrkavajo skozi svetišče.

Na perutih davninske pesmi, žive in zaupljive, se dviga sveta daritev izpred oltarja.

Vsa srca so se zedinila z belim novorojenim Bogom.

Poljubljam šeststoletno podobo Matere z Otrokom in z množico vriskam romarski hvalospev.

VII

Odhajajo — starci, matere in očetje.

Lahek je vsem korak. Odložili so križe. Tolažbe so se napili.

Sproščeni se vračajo v nižinsko gorovje novega dne.

je kaj slovesen: Glavna skupščina »Združenih narodov«, upoštevajoč veliko bodočnost, ki se obeta človeštvu, odkar je stopil človek v vnanji prostor, priznavajoč skupni interes, ki ga ima vse človeštvo na raziskovanju in na uporabi tega prostora v miroljubne namene, prepričana, da mora biti vsa ta dejavnost usmerjena na izboljšanje človeštva in v blaginjo držav, ne glede na stopnjo njihovega gospodarskega in znanstvenega razvoja, oziraje se tudi na prejšnja pravila iz leta 1961 in 1962, izjavlja slovesno, da se morajo vse države pri raziskovanju in uporabi vesoljskega prostora držati tehle načel:

1. Raziskovanje in uporaba vnanjega prostora se naj vrši v blagor vsega človeštva.

2. Vnanji prostor in nebesna telesa se lahko svobodno ra-

Koroški študentje pojo na Repentabru

ziskujejo in uporabljajo od strani vseh držav na temelju enakopravnosti in mednarodnega prava.

3. Vnanjega prostora in nebesnih teles si ne sme prilastiti nobena država. Nobena ne sme proglasiti nad njimi svojo vrhovno oblast v katerokoli svrhu.

4. Raziskovanje in uporabo vnanjega prostora morajo vse države vršiti v skladu z mednarodnim pravom in s temeljnim statutom Združenih narodov v interesu mednarodnega miru in varnosti, da se tako pospeši sodelovanje in umevanje med narodi.

5. Vsaka država nosi mednarodno odgovornost za svoje delovanje v vnanjem prostoru, naj vodi to delovanje vlada ali zasebniki. Garantirati mora, da se bo vse vršilo v skladu s pravnimi določbami »Združenih narodov«. Zasebniki morajo imeti za tako delovanje dovoljenje svoje države in ostanejo ves čas pod državno kontrolo. Za delovanje kakega mednarodnega podjetja je odgovorno vodstvo zadevnega podjetja in vse države, ki so pri podjetju udeležene.

6. V raziskovanju in uporabi vesoljskega prostora naj se drže vse države načela sodelovanja in medsebojne pomoči. Spoštujejo naj morebitne interese drugih držav. Če sodi katera država, da bi mogel kak nameravani poskus v prostoru škoditi drugi državi, ga ne sme izvesti, če se ni prej posvetovala v mednarodni organizaciji. Enako sme država, ki se upravičeno boji, da bi mogla namepravna dejavnost druge države škoditi njenim interesom, zahtevat, da se izvede tako posvetovanje.

7. Država, ki je pognala kak predmet v vnanji prostor, obdrži lastninsko pravico in kon-

Naj pojdem z njimi?
Dobro ti je tukaj biti.
Šotor napravi.
Ostani.

VIII

Goste imam ob tabornem ognju: mladino.
V krogu sedimo. Sij ognjišča in pesem in smeh nas povezuje.

V blizki domačnosti plešemo kolo. V razposajeni čindara se razplamenimo. Huškamo. Z ognjem gorimo.

V krog se umirimo. Na tiho so v križ dozorele roke nad srčno stranjo. Potem zacveto v nežen navzkrižen objem. Klekamo, vstajamo. Pojemo mehko otožni napev.

Zakaj je tak težko slovo?

IX

Sam sem med smrekami, planinsko travo in borovnicami.

Pod mano mravlje tihoma tekajo, krog glave plešočiči čmrlji veselo žužnjajo, iz dalje tiho sijajo gore — davne stopinje vsepričujočega Stvarnika.

Še bliže pridite, vse stvari, čisto do mene, prav do srca.

Tako ste vse dobre, čiste in lepe.

Naj ležem v vaše naročje, toplo in mehko.

Naj med vami zaspim — za nocoj in za vedno.

STANKO JANEŽIČ

POGOVOR V LONDONU

Telefoniral mi je s postaje podzemeljske železnice. Stanovanja si ne bi upal najti, je dejal, ker se v Londonu prav malo spozna. Odvrnil sem, da pridem ponj.

Stal je pri vežnih vratih, mlad, mogočen in teman.

»Vi ste Slovenec?« sem ga nagovoril z dokajšnjo gotovostjo.

»Slovenec, da.«

Med potjo je pripovedoval, da je iz begunskega taborišča v Italiji želel v Severno Ameriko, a so ga poslali v Anglijo. Tu se ne znajde, med temi tujimi, v svojo veličino zaprtimi mrzlaki. Eno leto je že v deželi, pa se še z nobenim ni zgovoril, čeprav mu jezik več ne dela težav.

Pri čaju z mlekom so se poteze na licih ublažile. Vendar je ostal zabavljiv.

»Zaradi nočnega dela sem ves vrtoglav. Ne zdravim več. V Ameriko pojdem.«

»Poiščite si slovensko družbo,« sem predložil.

»Nisem vedel, da so tudi Slovenci tukaj. Vaš naslov mi je dal neki duhovnik.«

»Pomagali vam bodo do rožnejših vpogledov v angleški svet, do potrpljivosti in razumevanja. Ali imate kaj slovenskih knjig in časopisov?«

»Ničesar nimam.«

»Vidite,« sem zopet povzel, »takojšnja prilagoditev je nemogoča. Postopoma pa bo prišla.«

»Zame nikoli,« je dejal rezko. »Te ljudi imam v želodcu še od takrat, ko so vračali naše fante s Koroškega partizanom. Sam sem bil med njimi — vrnjenci.«

»Bile so napake, da.«

»Nič, tu gre za značaj.«

Izbrala sva nekaj slovenskih časopisov in knjig, nato pa se z nadstropnim avtobusom popeljala mimo očrnelih, nizkih, enoličnih stavb čez Thames. Ob reki sva zavila peš do veličastne Westminster-ske opatiije in v nebo kipeče poslanske zbornice, nakar sva skozi park sv. Jakoba našla pot na Trafalgar Square in v Narodno galerijo.

»Da, bogastvo,« je priznal fant, ko sva izstopila.

»A čigavo? Mene tudi to odbija.«

Ob slovesu je obljubil, da kmalu zopet pride. Ni ga bilo.

Morda je medtem že našel sredstva za prehod v Ameriko.

Ali pa se je brezmočen pogreznil vase in v londonsko meglo.

STANKO JANEŽIČ

Učiteljica

Nekajkrat je pozdravila. Ker ni dobila odgovora, je vse do šole stopala molče.

Matere, ki so vodile vsaka svojega otroka, so obrnile glavo v nasprotno smer. Vse zapovrstjo. Dobro je opazila.

Hodila je počasi. Vendar jih je morala prehiteti. Sele tik pred šolo so zavile v stran, do drugih vrat.

Najraje bi začela zmerjati.

»Izdajalke, svojo kri prodajate, sramujte se,« ji je prihajalo do usten.

trolo nad istim predmetom, naj isti leti čez katerokoli državo in naj pade na zemljo kjerkoli. Če se taki predmeti ali njih kosi najdejo izven države, ki jih je pognala v vesoljski prostor, se morajo vrniti zadevni državi. Ta pa mora poslati vse podatke, ki pričajo, da je tisti predmet res njena lastnina.

8. Vsaka država, ki požene ali pusti s svojega teritorija pogmati kak predmet v vesoljski prostor, je mednarodno odgovorna za morebitno škodo, povzročeno drugi državi ali njenim osebam, fizičnim in moralnim, bodisi da je bila škoda povzročena na tleh, v zraku ali v vnanjem prostoru.

9. Države naj smatrajo kozmonavte za poslance človeštva v vesoljski prostor. Nudijo naj jim vso možno pomoč v primeru nezgode in nevarnosti ali če bi morali pristati na teritoriju druge države. Kozmonavti, ki so morali pristati na tujem teritoriju, morajo biti takoj vrnjeni državi, od koder je njihovo letalo.

*

Iz te temeljne izjave je razvidno, da hoče organizacija Združenih narodov poudariti, da je vesoljski prostor odprt vsem, pa le za miroljubne namene, in da nima nobena država kake prednosti nad drugo. Ko pravi, da so kozmonavti poslanci človeštva, hoče reči, da imajo vsi pravico vesoljski prostor raziskovati.

Glavna skupščina, ki je zborovala v decembru lanskega leta je priporočila Odboru za mirno uporabo vesoljskega prostora, naj obstoječe pravo še poglobi. Sprejela je tudi ruski predlog, naj se v letu 1967 skliče zadevna mednarodna konferenca, ter izrazila svoje zadovoljstvo, ker

se države članice drže sedanje-
ga prava in Združene narode
točno obveščajo o vsakem no-
vem poletu.

(Posneto po zvezdoznanski
reviji »Coelum«, zvezek 5-6).

* * *

Učenjak, ki je prispel v Pariz,
je naprosil primarija norišnice
dr. Blanche, naj mu dovoli obe-
dovati v družbi kakega blazne-
ža. Dr. Blanche ga je povabil
na kosilo za naslednji dan. Pri
mizi sta sedela še dva gospoda:
eden je bil zelo odličen v ele-
gantni črni obleki, beli kravati
in z zlatimi naočniki. Govoril
je izbrano, njegove pripombe o
dnevnik vprašanih in sploh vse
govorjenje je bilo zelo umestno.
Drugi gost je bil zanemarjeno
oblečen, kravata mu je ohlapno
visela na golem vratu, dolgi las-
je so mu segali daleč na tilnik,
bil je temnopolt in žarečih oči.
Zelo hitro je govoril kar vse
vprek o vremenu, klasični šoli,
romantiki, politiki in plesu. Vsa-
kega argumenta se je le bežno
dotaknil in ostalima gostoma ni
dovolil vmešavanja. Norčeval se
je iz najbolj resnih stvari. Po
kosilu so še malo posedeli in
znanstvenik je pošepetal na uho
dr. Blanche, s pomenljivim po-
gledom na zgovornega soseda:

»Prav lepo se vam zahvalju-
jem, ta norec je res zelo zaba-
ven.«

»O, motite se,« odvrne potiho-
ma Blanche, »norec ni tale, mar-
več oni drugi.«

»No, kdo pa je potem ta člo-
vek, ki toliko govori?«

»Ta je slavni pisatelj Honoré
de Balzac.«

Trpko je zategnila usta in le zavzdihnila.

Ustavila se je za hip in se ozrla.

Lahna burja se je zaganjala čez hrib in raz-
našala smrdljivi vonj čistilnic ob zalivu, večni ogenj
vrh visokega cevastega dimnika se je svaljkal z di-
mom in podolgovato plahutal, na glavni cesti so
drveli drug za drugim avti, kamioni, filobus, drobne
in velike stanovanjske hiše pa so križem razmetane
mračno stražile nanovo zidano poslopje šole, vrtca
in barakaste kapele sredi brega.

Že tretje leto vztraja tukaj v službi. Zaradi ti-
stih pet otrok in zaradi upanja. Če bi popustila še
ona, bi šolo morali zapreti. Kljub temu, da je ve-
lika večina družin slovenskih. Seveda, največ jih
je prišlo z onstran meje. Kot priseljenci žele po-
kazati, da so vredni zaupanja. Kričeče rdeča obleka
jih ne moti, celo ponašajo se z njo, svoje notranje
bistvo, svetinjo dedov in pradedov, pa teptajo v
blato. In to naj bi bili njeni rojaki. Hu! Zajokala
bi in zaklela obenem.

Vstopila je v razred.

Otroci so tiho vstali in jo pozdravili. Toda sa-
mo štirje, iz tretjega in drugega razreda. Manjkala
je najmlajša, prvošolka Katja. In če je ne bo?
Morda sedi ta hip v bližnjem razredu, med kopico
sošolcev in sošolk. Tu bi pač bila sama v prvem
razredu. Kako težko je pred tednom prepričala ma-
ter, da jo je vpisala. Morda si je zadnji dan pre-
mislila.

Tedaj je mlada žena skozi vrata potisnila de-
kletce.

»Oprostite, pozni sva.«

»O ne, že prav, gospa. Hvala.«

»Upam, da se bo vživela.«

»Pa še kako kmalu. Ne bojte se.«

»Opoldne jo pridem iskat. Na svidenje.«

»Na svidenje, gospa.«

Bila je zadovoljna. Pozabila je na razočaranja
in trpke boje. Nekaj otrok pa bo le rešila. Če ne
bi sama obiskala družin, bi še teh ne bilo.

Odkazala je otrokom prostore in se z vsakim
posebej porazgovorila. Znova je sklenila, da jim
ne bo le učiteljica, temveč mnogo več — mati.

Odmolili so in začela je s poukom prvega dne.

Na vprašanje, kje se je naučil odličnega vedenja in prikupnega na-
stopa, je nekdo odgovoril: od neolikanih in surovih ljudi. Zmerom sem se
trudil, da bi ravnal ravno obratno od tistega, kar me je na njih odbijalo.

NEIZPOVEDANA LJUBEZEN

I.

Tihotno smrtni prag si prestopila
ko sred noči, ob tvoji zadnji uri,
Gospod potrkal rahlo je na duri.
Kot On na križu glavo si nagnila.

In v nemi grozi dih sem zadržala,
da ne motila božje bi bližine,
da ne kalila tvoje bi miline.
Srce mi težka žalost je obdala.

Verjeti nočem krute še resnice,
da se v očeh ti plamen več ne vname;
brez misli gledam v tvoje mrtvo lice.

Moj glas molči; vkovan je v srčne hrame
kot bolna pesem obstreljene ptice.
en sam pogled naj tvoj me še objame!

III.

Besedo eno še izreci zame!
Tvoj molk težak je... Nič ga ne razblini.
Tvoj molk grenak je kakor kruh v tujini.
Moreče in turobno lega name.

O, rada kot nekoč bi pokramljala
s teboj, vse drobne ti stvari naštela,
ki se vrte okrog skrbi in dela.
In ti bi me z nasmehom poslušala.

Nič več me zdaj ne čakaš... Neopazno
tvoj kot je v hiši senca zatemnila;
povsod brez tebe pusto je in prazno.

A jaz do konca v srcu bom nosila
besedo tvojo milo in prijazno;
iskala v njej bom nad in tolažila.

II.

En sam pogled naj tvoj me še objame!
Kot večna luč mi svetil bo v temini
in lajšal pot po solzni mi dolini,
odkrit, iskren — odsev ljubezni same

O materin pogled! Le kdo izmeri
mu dna globino? Čist je ko studenec
in lep ko majskih trat cvetlični venec.
Zvestobi se nikdar ne izneveri.

Kdo v žalostno srce veselja vlije?
Kdo težo smrtne stiske mu odvzame?
Li res na nebu sonce več ne sije?

Razum praznote strašne ne dojame.
Oj, kje si, mati? Vse po tebi vpije...
Besedo eno še izreci zame!

IV.

Iskala v njej bom nad in tolažila,
ko pila bom iz kelihla trpljenja
in ko me trlo bo kolo življenja.
Nemir in strah mi v srcu bo blažila.

Človeku Bog v besedi materini
bogastvo neizmerno je izročil,
poslanstvo ji visoko je določil,
da vse premore v svoji veličini.

Poslušam jo v vrvenju in samoti,
najsajše melodije mi šepče,
pogled obrača k stvarstva mi krasoti.

Spominja me na mater, ki ljubeče
gojila jo v vsej njeni je lepoti.
Minili so trenutki tihe sreče.

V.

Minili so trenutki tihе sreče,
kot mine vse, kar času ne uide;
in kar bilo jê, več nazaj ne pride,
naj še tako v nekdanje dni nas vleče.

Zdaj, mati, vem, da mnogokdaj čakala
od mene si besedo zaupljivo,
pogled hvaležen, kretnjo ljubeznivo,
da kdaj nad mano skrito si jokala.

Zatekla bi se k tebi kakor dete,
ki mati zanj najlepša je, edina;
roke bi poljubila ti izžete.

Nikdar ne bodo mogle iz spomina
oči mi tvoje, v grenko bolj odete.
Ob misli nanje žge me bolečina.

VII.

Jezéro v srcu skriva se pelina
in misli težke so ko v gori skala;
vetrovom bi nemirnim se predala,
ki ves jim širni svet je domovina.

Vrste pred mano se noči prečute
ob tebi, mati... Zunaj vigred zala
je mlado cvetje z roso zalivala.
Kot večnost so se zdele ti minute.

Nekje v zvoniku ura čas je štela.
Molče sem zrla ti v oči trpeče;
tesnoba me brezmejna je prevzela.

In zdaj so rane bolj ko kdaj boleče.
Moj dan nagiba se, večer se dela...
Atomski čas ga valovi besneče.

VI.

Ob misli nanje žge me bolečina.
Pred sabo vidim tvoj obraz udrti:
z močjo poslednjo se upira smrti;
iz njega veje upanja toplina.

Pogled se tvoj na križu je ustavil,
ob Njem, ki nas odrešil je s trpljenjem,
ki nam poplačal z večnim bo življenjem
in nam gostijo blaženih pripravil.

Vem, v dušo svojo rada bi zaprla
podobo sveto božjega Trpina,
da bi na poti v večnost te podprla.

Kot Njega trnov in žebljev ostrina,
tako je tebe pest življenja strla.
Jezéro v srcu skriva se pelina.

VIII.

Atomski čas ga valovi besneče,
ki zemljo v mrzlo gmoto oblikuje;
zdaj človek si vseмирje osvojuje,
a zgrešil pot je do miru in sreče.

Vse z naglico strahotno se odvija:
življenje poedinca, množic reka.
Kričavost čez tišino je prevleka,
ki misli, čut in glas vesti ubija.

Iz čudnega vrtinca k tebi, mati,
so sanjam vrata na stečaj odprta,
da morem v tvoje varstvo pribežati.

Ne vidim te, le kličem te potrta,
ko trudna od tegob ne morem spati;
med nama večnost je, očem zastrta.

IX.

Med nama večnost je, očem zastrta —
 nadzemski svet, kjer božji mir kraljuje;
 tam dobro z dobrim večni Bog plačuje,
 nezvestim pot do Njega je zaprta.

V poštenju svojem vsi so zagrenjeni,
 ki tu z Jernejem iščejo pravico,
 ki dvignjene glavé trpe krivico.
 Nihče se zanje od ljudi ne zmeni.

A v večnosti za božjega Sodnika
 pravični bratje so in ne tlačani.
 Njim rajski zor se vekomaj svetlika.

Ne morem k tebi, mati, v svet neznaní,
 in tebe v zemski dol nazaj ne mika;
 a bolj ko prej te čutim zdaj ob strani.

XI.

Molitev k Bogu šepetam potrta;
 On v stiskah varno je pribežališče.
 Pred Njim, ki vsega stvarstva je središče,
 so zemlja in nebesa razprostrta.

Ob božjem veličanstvu stvar nevredna
 ko list na veji brez moči trepečem;
 željá brez konca v srcu je prosečem,
 ki tu razkrivam trudna jih in bedna.

Kot v davni noči betlehemsko mesto
 molilo je ob angelski hozani,
 tako jaz hvalim za ljubezen zvesto

Gospoda, ki v nevarnosti me brani
 in vodi mojega življenja cesto.
 Iz veka v vek On svet drži na dlani.

X.

A bolj kot prej te čutim zdaj ob strani.
 Nevidna noč in dan nad mano čuješ
 in me pred hudim vse povsod varuješ,
 ko v borbo žene čas me razrvani.

Pri tebi rad se duh mi odpočije.
 Ko grenka čaša polna je do roba,
 se v misli vplete tvoja mi podoba,
 in skozi žarek zlat v srce posije.

Po poti dalje brez počitka tavam,
 od tvoje zveste pomoči podprta;
 upiram se bridkostim in težavam.

In ko mi vera v sebe je podrta,
 da svoj korak le s trudom uravnavam,
 molitev k Bogu šepetam potrta.

XII.

Iz veka v vek On svet drži na dlani
 in vlada nad človeškimi rodovi;
 podložno vse modrosti je njegovi:
 vesolje, zemlja, kopno, oceani.

Ponižanim obljublja večno slavo,
 razžaljene z ljubeznijo tolaži;
 in kogar svet preganja in sovraži,
 vihti naproti zmage mu zastavo.

Časti ga vdano ljudstev brez števila,
 in vera vanj nikdar ne bo zatrta.
 Presveta Kri vse sence je izmila.

Zemljanom pot je k Stvarniku odprta,
 saj On, ki je najvišja moč in sila,
 cilj končni vsem stvarjem skrivnostno črta.

XIII.

Cilj končni vsem stvaram skrivnostno črta. **A** tebi venec vernih mater hrani,
 A človek, sebe poln, rad vstran zaide;
 in ko očiščen zmot spet z Njim se snide,
 mu božja dlan za milost je odprta.

*I tebe, mati, Bog v pristan je vodil.
 Svoj križ junaško si, brez tožb, nosila;
 ker pot trpljenja z Njim si prehodila,
 ti žrtve k zasluženju bo prisodil.*

*Pravičnim k večni sreči povabilo
 pripravlja On za sodbe dan svečani,
 ko vse pozemsko v prah se bo zdobilo.*

*Tedaj poklical slednjega bo: »Vstanil«
 In dal mu bo zasluženjo plačilo.
 A tebi venec vernih mater hrani.*

XIV.

*ki tla slovenska z znojem so pojile
 in težo ječ in taborišč nosile
 za rod razbičani, za dom teptani.*

*Kdo vrste nepregledne skoz stoletja
 slovenskih mater - mučenic prešteje?
 Iz njih spomina vera trdna veje,
 le v njej iskale v sili so zavetja.*

*Med njimi ti si... V mračne dni življenja
 kot zvezda mi vodnica boš svetila;
 obzor zdaj tvoj v neskončnost se razpenja.*

*Pri Bogu večni mir si zadobila,
 ki našo pot končuje in začenja.
 Tihotno smrtni prag si prestopila.*

MAGISTRALE

*Tihotno smrtni prag si prestopila.
 En sam pogled naj tvoj me še objame,
 Besedo eno še izreci zame —
 Iskala v njej bom nad in tolažila.*

*Minili so trenutki tihe sreče,
 Ob misli nanje žge me bolečina;
 Jezéro v srcu skriva se pelina,
 Atomski čas ga valovi besneče.*

*Med nama večnost je, očem zastrta,
 A bolj kot prej te čutim zdaj ob strani;
 Molitev k Bogu šepetam potrta.*

*Iz veka v vek On svet drži na dlani,
 Cilj končni vsem stvaram skrivnostno črta,
 A tebi venec vernih mater hrani.*

Ivan Trinko in Mohorjeva družba

DESET NEOBJAVLJENIH PISEM IVANU TRINKU - ZAMEJSKEMU

Čeprav je bilo o duhovniku in pesniku Ivanu Trinku že marsikaj napisanega in je pred nami že zrasla orjaška postava tega duhovnega in kulturnega velikana, se bo tu in tam še vedno našlo gradivo, ki nam ga bo še bolj osvetlilo in jasneje pokazalo, kaj vse je ta dobri mož storil za duhovno in kulturno preroditev svoje ožje domovine Beneške Slovenije in Rezijske.

V letu 1966, ko smo se spominjali stoletnice, odkar živijo beneški Slovenci v mejah Italije, je spomin na tega moža postal še bolj živ, zakaj ni je misli na naše brate od Nadiži in Teru, ki ne bi vključevala tudi misli nanj.

Med ohranjeno Trinkovo korespondenco je tudi nekaj dopisov, ki so jih razni tajniki prvotne Mohorjeve družbe v Celovcu pisali Trinku v razdobju 1887-1904. Ker odpira vsebina teh pisem nekatere vpoglede v Trinkovo osebnost, v njegovo kulturno in narodno delo, se mi zdi dovolj važna, da pride v javnost, saj bo tako moči osvetliti še nekatere druge probleme v zvezi s Trinkovim literarnim delom in delom za slovensko kulturo v njegovi ožji domovini. Predvsem pa bo mogoče osvetliti Trinkov odnos do te tako zaslužne in priljubljene Slomškove ustanove, ki je bil vseskozi prisrčen in poln navdušenja, saj je skušal po svojih močeh storiti vse, da bi bili njenih kulturnih darov deležni tudi njegovi rojaki. Naš koledar čuti torej še posebej v prijetno dolžnost, da ta pisma objavi in tako počasti spomin pesnika beneških Slovencev.

*

Prvi, ki si je po ohranjenih virih s Trinkom dopisoval, je bil družbeni tajnik Ivan Hutter. Ta je s Trinkom izmenjal vsaj 6 pisem v letih 1887 in 1888. V tem času je ravnokar nastopil

službo tajnika Mohorjeve družbe in ob Einspielerju pomagal iskati družbi sodelavcev. Tako piše v prvem pismu:

1. pismo

L. J. Chr!

Blagi gospod!

Vam dolgujemo že dolgo časa odgovora na Vaša cenjena pisma do družbe sv. Mohorja.

Ker g. Lambert Einspieler kot kapitularni vikar ne utegne reševati pisem, sem nedavno jaz v družbini tiskarni prejel Vaša tri pisma, da je rešim.

Najprvo Vam bodi izrečena najtoplejša zahvala za blagi Vaš trud, ki ste ga imeli z nabiranjem družbenikov, ker ste poslali tako lepo število novih udov.

Gledé Leonovih hymen, predstavljениh po Vas na slovenski jezik, pa prosim, da jih nam pošljete, posebno ker nas tudi naš pesnik S. Gregorčič v pismu opozarja na nje in jih kot pripravne pohvalno priporočuje v natis. Če so tudi prostemu ljudstvu umevne, jako bodo ustregle; in mislim jih uvrstiti koj po Leonovem životopisu, ki je ravnó šel v tiskarno. Samo to, prosim, bi za trdno dogovorili z g. založnikom, če kaj tirja za natis predstavljenih pesem, da naj *gotovo vsoto pové*. Neljuba, seveda, je ta zavora — ali pretiral saj ne bode.

Če bi potem, ko se že pravica dobi, še katero Leonovih pesmij dodali, namreč najlepših, ustregli bi jako. Do meseca majnika — mislim — bi še bilo časa. Natisniti bi se mogle kot »venec«, ali »cvet« ali »šopek« Leonovih pesmi.

Izvirne mere se strogo držati po mojih mislih ne kaže vselej za naše naméne. Bolje je sloveniti prosto v besedi in obliki v narodnem duhu in — v *rimah*. Poskusite, če še ni prepozno, in dajte g. Gregorčiču pregledati.

Odgovorite, kaj mislite; — hymne

pa, prosim, pošljite že prej ko drugo blago. Misel, katero ste tudi sprožili, da bi se naj benečansko-slovenska duhovščina naravnost pozvala na krepkejše delovanje za družbo, je res dobra. Ker bom brž ko ne moral sestaviti družbin oglasnik, lahko tam kaj rečem; — ali še bolje se mi zdi, da se odbor obrne osebno s pismom do vsacega, predno se začne prihodnja nabira. K temu pa bi mogli pomagati Vi, blagi gospod! Če bi nabrali in do prihodnje jeseni poslali imenik tistih gospodov, pri katerih bi tak dopis utegnil kaj zdati. Kako se Vam zdi?

Število družbenikov je i letos veselo narastlo. 2000 jih je več ko vlani. Iz Amerike okolo 60. A tudi z bukva-mi, upamo, da bodo ljudje veseli. Posebno koledar bode obilnejše ilustrovan.

Če bodete spet pisali, prosim, pišite zaradi hitrejega odgovora koj naravnost — sobratu v službi Gospodovi, ki ostaja

Vam vselej udani
Janez Hutter, katehet
velike realke

Celovec, 14. III. 87.

Kmalu za tem pismom, po vsej verjetnosti še preden je prejel kak nov dopis od Trinka, piše Hutter spet drugo pismo.

2. pismo

Predragi gospod!

O zadevi Leonovih hymen pisal sem pred nekolikim časom ravnateljstvu tipografije »del patronato«, da naj dovoli natis; razložil sem, da natis prestave založništvu nikakor ne more škodovati, pač pak lahko koristi s tem, da čitatelji, ki so besede večči in se zanimajo za to, prej ko ne si bodo omislili izvirnik sam, za katerega do sedaj še ne vedó; da hočemo torej izvirnik naznaniti v Opombi k prestavljenim hymnam. Odkupnine za pravico prestavi in natisu pa nisem mogel več obljubiti od družbe, ko 5 gld.

Radoveden sem, kaj poreko. Če bode sila, obljubljam še na svoj račun 5 gold. dodatka — več pa si ne upam, kakor zelo ljubo bi mi bilo, da Vaša *res krasna prestava* pride v Večernicah koj za Leonovim životopisom, kateri se že stavi.

Ker se nadejam ugodnega odgovora od tipografiae v bližnjih dneh, Vas s tem vljudno prosim, blagovolite prirediti vse tri hymne za natis in napovedati naslov izvirnej knjigi. »Sv. Herkulan«-u je treba zgodovinske opomnje: škof, kdaj, kje, kdaj in proti kom je branil mesto — čisto na kratko v par (4-5) vrsticah). In tudi drugima dvema, če je treba, prosim tako. Ali bi se ne smelo reči v poslanih hymni na mestu: »ki, v *hymnah*«, »ki v *spevih* te p[ri]oslavljajo«? Rajši bi slovensko besedo volil. Morebiti bi Vi hoteli tudi v tiskarni pri založništvu poprašati, kako in kaj, če morda pisma ne razumejo, ker je pisano nemški; laški ne znam.

Želeč Vam prijaznih, zdravih in milostnih velikonočnih praznikov, pozdravljam Vas iz srca Vam udani

Janez Hutter
realke katehet

Celovec, 8. IV. 1887.

Na gornje pismo ni Hutter prejel od Trinka odgovora, pa tudi ne od Tipografiae del Patronato, na katero se je bil obrnil za dovoljenje za natis (avtorske pravice), zato pošlje čez deset dni zopet pismo, ki se glasi:

3. pismo

L. J. Chr.

Prečastiti gospod!

Zopet pridem Vas nadlegovat. Mudi se namreč že zaradi papeževih spevov, ker se životopis Leonov že stavi in bode najprimerneje, ako pridejo koj za njim na vrsto. Prosim torej, pošljite še dva ostala speva.

Od tipografije pričakujem že 14 dnij zastonj odgovora; morda pisma niso dobili ali pa ga ne razumejo. Zato

Proslava materinskega dne v Doberdolu

sem danes zopet dal pisati *laški* z istimi razlogami in z isto ponudbo. Upam, da vendar le pride dovoljen odgovor, ali vsaj *odgovor*. Naj izpade tudi nepopoljno, da je tiskarni založnici 5 ponujenih gol. premalo, Vaših hymen ne izpustimo zlahka. Čeravno sem pooblaščen ponuditi le 5 gld., hočem vendar, če je treba primakniti na svojo roko do 10 in tudi še do 15 gld., naj potem odbor že pritrdi ali ne — prelepe so Vaše himne, kakor sodim po poslani, in bodo gotovo dika Večernicam.

Čez to *skrajno* svoto pa menim, da založnik ne bode tirjal, če ima kaj pameti in ni oderuh.

Prosim torej še enkrat preprijazno v odborovem imenu za ostali dve hymni in tudi za *naslov in ime založništva knjigi*, iz katere ste vse tri predstavili, da se v opombi natisne, kakor smo založniku obljubili.

Pisal sem Vam zadnjič, da bi bilo

dobro pripisati »Sv. Herkulanu« zgodovinsko opazko, zato da bi priprosti bralci spev lažje umeli. Pa temu ni take sile, morete tudi opustiti; tudi sam lahko opazko dodám iz Stadlerjeve knjige: »Heiligen-Lexikon«.

Naprosil je odbor tudi našega prvaka-pevca g. Sim. Gregorčiča za slavospev Leonu XIII. in če ga dobimo — kar sicer ni zagotovo obljubil pa tudi ne odrekel — pride na prvo mesto pred životopisom. Bog spodbudi našega pevca, da proslavi po svoje papeža, kateremu je zlasti slovanski narod dolžen največjo zahvalo! Čakalo se bode zategadel še delj časa z *natiskovanjem*, da se še potem ko pride, lahko uvrsti in se le paginovanje prestavi; z Vašimi spevi pa se že sedaj mudi, ker pridejo blizu na sredo in bi bilo pozneje pretežavno uvrstiti, zlasti ako bi ne zavzimali celih strani. Prosim po-vejte tudi, kaj zahtevate Vi za svoje

delo, ali pa se zadovoljite z navadno pisateljsko nagrado družbino?

S pristrčnim pozdravom Vam

ves udani
Ivan Hutter
katehet

Celovec, 17. IV. 87.

Kmalu za tem pismom je najbrž Trinko poslal svoj prispevek, se pravi še ostali dve himni papeža Leona XIII., zakaj že 10. maja se mu Hutter javlja z naslednjim pisanim sporočilom:

4. pismo

H. J. M.

Predragi duhovni tovariš!

S tem Vam pošljem za poskušnjo natisnjene Vaše tri Leonove himne, da jih pregledate, popravite po svojem in tudi omenite, kar se Vam primerno zdi! Če ne pre naredite kaj posebnega, bode oblika taka, kakor vidite na korekturi; le to bom opomnil tiskarno, da denejo opazko o Herkulanu koj na konec njega himne.

Vas pa, ki ste te speve tako čedno predstavili, bi rad nagovoril, da še nadaljujete, tako da s časom vse Leonove pesmi pridejo na vrsto. Mohorjeva družba [še] takega doneska še koj nič ni dobila!

S pristrčnim pozdravom, v »Memento« se priporočevaje Ves Vaš

Celovec, 10. V. 87

Ivan Hutter

Sredi avgusta pa se Mohorjeva družba javlja Trinku z dopisom, v katerem zveemo, da je tako prevajalcu kakor založniku Leonovih himen — Tipografii del Patronato — vplačala določen znesek za honorar oziroma kot odškodnino.

5. pismo

[Tiskana glava dopisa]

Družba Sv. Mohora v Celovcu

Celovec, 10. avgusta 1887

Častiti gospod!

Blagovolite za poslovenjene »Leonove himne«, ki so se v letošnjih »Večernicah« ponatisnile, kot malo nagrado prejeti 10 gld, katerih prejem blagovolite potrditi, da se potrdilo priloži računu.

Pri tej priložnosti Vas prosimo, da nas blagovolite z naprej podpirati s primernimi spisi — kolikor mogoče originali.

Tipogr. del Patronato Udine se je 12/5 t.l. poslalo 5 gld. za dovoljenje za prestavo — kar je dovolj, ker pesmi obsegajo 3 strani v mali osmerki. Pa potrdila nismo še dobili.

Z odličnim spoštovanjem vdani

Š. Janežič
odbornik

Proti koncu leta se Hutter Trinku zahvaljuje za vse sodelovanje in ga še posebej prosi za nekatere stvari. Tako mu piše:

6. pismo

H. J. M.!

Predragi mi gospod kolega!

Ob konci družbinega leta si štejem kot novi tajnik družbe sv. Mohora v posebno častno dolžnost, se Vam zahvaliti na preprijaznej in čvrstej podpori, s katero ste letos razveselili ude in odbor družbe sv. Mohora. Pa če smo Vas more biti *nevedoma* kaj žalili, prosimo Vas — nič za zlo! —

Z naprej ne pozabite družbe sv. Mohorja in nje knjig ozalšati s primernimi doneski Svojega spretnega peresa — to je danes moja pristrčna prošnja v imeni družbinega odbora. Če bi že morda imeli kaj pripravljenega, n. pr. kako pesem, drznem se Vas nadlegovati že sedaj, ker mi je »Sl. Večernice« že za natisek prirediti.

Udom smo namenili za naprej barvane vsprejemne podobice dajati, katere bode opravil ali Benzinger ali pa Knöfler na Dunaji. Podoba sv. Mohora pa mora biti boljša od sedanje, in rad bi našel kak vzor za njo. Ker se posebno pri Vas sv. Mohor časti, utegneta imeti kakih primernih podob tega svetnika v majhinej obliki. V tem slučaju prosim Vas lepo, blagovolite nam oskrbeti za ogled. Benzinger v Einsiedelnu na Švicarskem sam nič nema priprave podobice sv. Mohora.

Ne zamerite, da Vas tudi s takimi rečmi nadlegujem.

Na to še mislim, obrniti se do slovenske duhovščine na Benečanskem v zadevi obilnejšega razširjanja družbe sv. Mohora.

Bodite prav prisrčno pozdravljeni in z Bogom!

Ves Vaš

Janez Hutter

realke učitelj in tajnik dr. sv. M.

Celovec, 6. X. 87

In naslednje leto v januarju se mu javlja v zvezi s smrtjo Andreja Einspielerja:

7. pismo

Predragi prijatelj!

Pošiljam Vam kot krepkemu podporniku in pisatelju družbe sv. Mohorja nje žalni list o jakega moža, našega **Andreja Einspielerja** izgubi. Izguba je za nas Koroške Slovence nenadomestljiva, naša žalost občna — čuvaj nas Bog!

Prosim Vas obenem za imenik Vaših mož, ki bi mogli za Mohorjevo družbo med benečanskimi Slovenci kaj delati. Koj hitro po prejemu napisov jih povabimo kot družbin odbor v obilno udeležbo.

Da ste mi prisrčno pozdravljeni!
Z Bogom!

Udani Vam

Ivan Hutter

V Celovci dne 17. I. 88.

Korespondenca se nato do leta 1894 pretrga — sicer ni izključeno, da je bilo še kaj drugih dopisov, ki se pa med Trinkovo korespondenco, kolikor je je znane, niso ohranili. Nanovo se dopisovanje začne leta 1894. Takrat je bil družbeni tajnik Vekoslav Legat.

8. pismo

[Tiskana glava dopisa]

Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu
Benediktinski trg št. 4.

Celovec, dné 28. marca 1894.

Prečastiti gospod!

Oprostite, da si drznemo Vas danes

z neko prošnjo nadlegovati. Ker name ravamo letos dati našemu družbinemu koledarju novo obliko in obleko, dali bomo napraviti za zavitek in notranji naslov nove risbe, za katere potrebujemo slik iz življenja sv. Mohora in Fortunata. Popraševali smo že na raznih krajih — brez uspeha. V podlistku »Slov. Naroda« št. 65. od 21. t. m., pod naslovom »Umetniško potovanje po Italiji« pa opisuje naš rojak g. Al. Progar stolno cerkev videmsko, ter nava- ja mej drugim tudi to-le: »*Zadaj za oltarjem ali tabernakljem je sarkofag (rakva), v katerem se nahajajo — kakor mi je trdil spremljevalec — okost- ja sv. Mohorja in Fortunata. Podobe, ploskvorezbe ob straneh te rakve, kažejo mučenje sv. Fortunata in pa sv. Mohorja, oznanjujočega s prižnice sv. evangelje itd.*«

V imenu odbora družbe sv. Mohor- ja Vas torej uljudno prosim, blagovo- lite nam te podobe dati po kakem ri- sarju ali fotografu posneti ter nam jih pošljite prej ko mogoče v porabo. Ni treba, da so fino izdelane. Navaden po- snetek zadostuje, kajti mi hočemo ime- ti le misel izraženo, vse drugo bode potem že naš risar ukrenil, in sicer tako, da bode prav. Morda nam morete v ta namen služiti še s kakimi drugi- mi podobami iz življenja in trpljenja tega našega mučenika sv. Mohorja. Če tudi dobimo take slike le samo na po- sodo, dobro bode. Mi Vam hočemo vse, kar bi nam oskrbeli, vrniti v svojem času nepokvarjeno zopet nazaj, ako bi to želeli. Stroške nam blagovolite za- računati, katere Vam hočemo takoj po- ravnati, kakor hitro nam jih naznanite.

Zahvaljevaje se Vam že naprej za Vašo uslugo, beležim se s slovenskim pozdravom in najodličnejšim spoštova- njem udani

Vekoslav Legat

[Elipsoidna štampljka z napisom]

Tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu

Štiri leta kasneje se oglašja spet nov tajnik družbe, Simon Janežič in mu piše.

9. pismo

[Tiskana glava dopisa]

Družba sv. Mohorja

V Celovcu, dné 14/3 1899.

Velečastiti gospod profesor!

Vaše drago pismo z Mohorjani in novci smo prejeli in za tekoče leto zapisali. Prav iskrena hvala Vam, da se toliko trudite za korist družbe in jo celo izvrstno po ital. časnikih branite. Odbor Vam ne more dosti hvale izrehati. Plačilo naj Vam Bog povrne. Pač žalostno, da se morajo videmski Slovenci toliko boriti z različnimi overami, ravno tako kakor mi koroški Slovenci proti nemškemu živilju. Prosimo, da nam tudi za naprej ostanete sotrudnik in boritelj za dobro stvar.

Letošnjim knjigam nameravamo za videmske Slovence priložiti mnogo prejšnja leta izdanih knjig gratis. Menda bode najbolje, da jih Vam pošljemo in da jih potem Vi razdelite o priložnostih med uboge videmske Slovence. Le prosimo Vas, da bi nam blagovolili naznaniti, katere knjige bi Vam bile najbolj všeč? Morda molitveniki, povesti itd. — le legende in Krist. življenje ne zamoremo darovati, ker jih imamo le nekaj malega še v zalogi.

Večernice, ki imajo članek o delovanju družbe, Vam pošljemo sedaj po pošti pod križnim zavitkom.

Lanska pošiljatev v Videm je nam stala 1 gld. 86 t. j. s poštnino, kišto, delom itd. Kako bode letos s številom Mohorjanov, še ne morem razsoditi. Mnogo imenikov še pogrešamo. Da le primerno lanskemu dospemo.

Z najodličnejšim spoštovanjem in srčnim pozdravom vdani

S. Janežič

Zadnji tajnik Mohorjeve družbe, s katerim je Trinko imel opravka, je bil Jožef Rozman. Od tega sta ohranjena dva dopisa.

10. pismo

[Tiskana glava dopisa]

Družba sv. Mohorja v Celovcu

dné 30. novb. 1899

Prečastiti gospod profesor!
Imenom vodstva Vam izrekam srčno zahvalo za Vaš lepi članek v »Osservatore Romano«. Dobro je, da svet tudi izve o nas!

Ze večkrat sem Vam mislil pisati in Vas naprositi, da bi blagovolili napisati za naše knjige kak sestavek, najboljše krajevno- in narodo-pisne vsebine. Vse ude bi gotovo veselilo kaj več čitati o beneških Slovencih. Spis bi sodil v Koledar. Zato bi ne smel biti preobširen, in imeti bi moral tudi podobe.

Prosim, naznanite mi, ali in do kdaj bi mi mogli poslati kaj prispevkov!

Z odličnim spoštovanjem in rodoljubnim slovenskim pozdravom sem Vam udani

Rozman
tajnik.

Štiri leta in pol kasneje pa se s podobnim dopisom ponovno obrača, oziroma se mu zahvaljuje za poslani spis.

11. pismo

[Tiskana glava dopisa]

Družba sv. Mohorja v Celovcu

dné 7. maja 1904

Prečastiti gospod profesor!
Naznanjam Vam, da sem Vaš spis o beneških Slovencih prejel in se Vam prav prisrčno zahvaljujem zanj! Gotovo bo bralce zelo zanimal.

H spisu moramo pa vsekakor dodati kaj primernih podob. Zato Vas prosim, da mi pošljete kaj primernih fotografij: slike krajev, noš. Kaj iz narodnega življenja itd. Klišeje damo napraviti sami.

Zanimalo Vas bode izvedeti, da je število udov letos znatno večje, do 83.000.

Priporočam Vam družbo in sem z odl. spoštovanjem Vam udani

Rozman
tajnik.

1. pismo

Pisma so objavljena v obliki, kakor so pisana, t. j. z vsemi morebitnimi jezikovnimi arhaizmi, itd. Le v dveh očitnih primerih lapsusa calami, so besede popravljene ali dopolnjene. — Ivan Hutter, duhovnik, rojen v Globasnici na Koroškem 1852, je bil od 1884 odbornik MD in dvakrat njen tajnik (1887, 1919-22). Bil je silno prizadeven, saj je v dobi njegovega prvega tajništva naraslo število članov od 31 na 71 tisoč družbenih udov. Delal je tudi na gospodarskem in narodnem delu katol. in polit. društva za Slovence na Koroškem. (Po SBL) — Pisma, ki jih Hutter omenja, niso ohranjena. Arhiv MD, kolikor ga je bilo, so odpeljali Nemci med zadnjo vojno (prim. Moder, Mohorska bibliografija, Celje 1957, str. 6.). Trinko je, kakor sledi iz nadaljnjega teksta, pisal MD trikrat in v dopisih sporočal odboru, koliko in katere člane je družbi pridobil. Obenem pa je ponudil svoj (prvi?) prispevek: prevod nekaterih pesmi papeža Leona XIII. Knjigo Leonovih pesmi je štiri

leta predtem izdala videmska tiskarna-založba Tipografia del Patronato (pri kateri je kasneje Trinko tiskal lepo število svojih priložnostnih izvirnih tiskov in prevodov) pod naslovom: Leonis XIII Pont. Maximi Carmina. Collegit atque italicæ interpretatus est Ieremias Brunellius. Utini, ex officina Typ. Patronatus 1883, str. 180, V 8°. — Lambert Einspieler, politik in organizator, bratranec Andreja Einspielerja (Bistrica pri Rožu 1840 - Celovec 1906). Duhovnik. V odbor MD je bil izvoljen 1868, postal je po Janežičevi smrti tajnik (1869-86) in končno predsednik Družbe. Posebno je deloval v dobi, ko si je MD postavljala lastno tiskarno. (Po SBL). — Gre za himne sv. Herkulanu in sv. Konštanciju. Poslednjemu sta posvečeni dve. — Odstavek iz Gregorčičevega pisma slove takole: »...V tej zadevi pa Vas opozarjam na č. gosp. Ivana Trinko-ta, beneškega Slovence, ki je tri himne pape Leona (kakor veste je naš sveti oče tudi pesnik) lepo poslovenil. Te bi bile prav umestne za knjigo sv. Mohora, posvečeno papežu. Adresa omenje-

Nastop tržaških skavtov na Repentabru

nega gospoda je: Reverendo signore Giovanni Trinko, sacerdote nel Seminario ginnasiale a Udine. Ako Vam ljubo, pišite mu.» (Gregorčič, Zbrano delo, uredil France Koblar, knj. 4, Ljubljana 1951, str. 37). Kdaj in kako je Gregorčič zvedel za Trinkove prevode, bi se dalo le sklepati. Trinko se je z Gregorčičem seznanil v maju 1896 (prim. Koblar, Simon Gregorčič, Ljubljana 1962, str. 152). Takrat je namreč Gregorčiča obiskal skupaj s češkim pisateljem Edvardom Jelinekom. Čeprav bi lahko iz še neobjavljenega pisma Bartolove Trinku bilo moči sklepati, da sta se morda spoznala že prej (»Veselilo me bode, da bodeva z o p e t gledala skupaj one lepe kraje.« Bartolova v pismu 14. VI. 1896. Podčrtal avtor tega prispevka. Težko bi bilo verjeti, da bi bil Trinko pri Gregorčiču v slabih dveh mesecih kar trikrat!), vendar utegne biti tudi ta domneva mogoča, če pomislimo, da so naslednje leto izšle Trinkove Poezije, pri izdaji katerih je tudi in predvsem Gregorčič botroval. Trinka in Gregorčiča so vezale resnično prijateljske vezi. Tako je npr. Gregorčič poslal Trinku v dar svoje Poezije III (1902), verjetno v maju, kakor istočasno Stritarju in Strossmayerju. Na to pošiljatev Trinko Gregorčiču ni takoj odgovoril, kajti šele 4. junija se javlja s pismom, ki nam to razmerje tako lepo prikazuje, obenem pa tudi odmev, ki so ga imele Gregorčičeve poezije v tisti dobi na določen del slovenskega kulturnega sveta. Tako piše Trinko: »Veselslavni gospod in dragi prijatelj! Najprej lepo prosim, kar nič mi ne zamerite, če Vam nisem že prej pisal da Vas zahvalim za prekrasno darilo, katero ste blagovolili mi poslati. Dolžnost moja je bila se takoj odzvati, a čakal sem, da Vam zajedno z besedo i z malim spominkom izkažem svojo hvaležnost. Tako ste me razveselili se svojimi pesmimi, da Vam ne morem dopovedati. Ko sem je prejel, vse je hkrati name prišlo in me živo ganilo v dušo: Vaš blagi spomin na me, prijateljstvo, katero mi skazujete, Vaša izredna ljubeznivost, zavest, da po dolgem prestanku nam je nebo zopet poslalo pravega Orfeja z domačimi pesmami — vse to me je kar obsulo! Hvala Vam torej najsrčnejša! Bog Vas živi, Bog Vas blagoslovi! Pesmi sem, seveda, hlastno prebral, a bodem jih še, ker mi povsem ugajajo. Ze dolgo ne čitam slovenskih verzov, res so postali naši mladi poetje tako votli, pustí, enolični in dolgočasni, da je prava pokora čitanje njih proizvodov. Kdor išče kaj smisla, kaj zanimanja vrednega — ne dobi.

Zato prav dobro došla Vaša zlata knjiga, polna misli, polna čuta! Toda umeti je treba kakor gre: samo kdor Vas dobro razume, ta se bo popolnoma in brezskrbno veselil Vaše miloglasne muze. Boste videli da se bodo še hudovali nad Vami, če ne iz drugega uzroka, vsaj iz tega, ker jim je nenadoma stopil na pot — zmagovalen tekmeč! Toda srčno naprej in — živeli prihodnji zvezki! Vaša narodna dolžnost je podati nam kmalu IV. in potem V., dokler Vas dobrotno nebo pusti med nami, kar se nadejam, da bo še dolgo. Toda dovolj! ako bi imel več časa in ko bi se ne bal Vas nadlegovati sè svojim besedičenjem, bi Vam kaj dostavil, kako je z menoj. Ali pa čemu? Malo da se nisem že odvaldil slovenščine. Ze dolgo nisem nič pisal, dasi bi imel gradiva. V prejšnjih letih sem imel tu in tam znance, s katerimi sem vsaj vzdrževal dopisovanje; a zdaj sem popolnoma osamljen in tujec tujcem in svojim! Sicer pa sem preobložen z delom... Jaz sem si belil glavo, kaj naj bi Vam poslal iz veselja, da ste se tako lepo spomnili na me. Po pošti sprejmite papeževe pesmi. Posebnost stoji v izdaji, kajti tiskanih je bilo samo sto takih eksemplarov, kateri so bili večinoma podarjeni osebam najvišjih krogov. Meni se je posrečilo dobiti en iztis, ker sem v prijateljski zvezi s tiskarjem-založnikom. Blagovolite ga sprejeti kot skromen znak mojega globokega spoštovanja in hvaležnosti do Vas. Sprejmite obenem najsrčnejše pozdrave in smatrajte me za vselej vdanega Vam čestitelja Zamejskega. Udine 4/VI 902.« (pismo v rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, ms 630, iz Vrhovnikove zapuščine). Trinko je dar pospremil s posvetilom: »Prvaku pravih slovenskih pesnikov svojemu blagemu učitelju in prijatelju pesmi Leona XIII v znak globokega spoštovanja in iskrene udanosti hvaležno poklanja Ivan Trinko.« Gregorčič pa je že nekaj dni po prejemu poslal knjigo Vrhovniku kot paket, na poštnem odrezku pa napisal: »Čitaj pesmi sv. Očeta-poeta. Ako jaz odpadem, je knjiga Tvoja last. Srčen pozdrav« (datum poštnega pečata. Ranziano-Renče 10. 6. 02). Vrhovnik pa je k tej pošiljati pripisal: »Dne 11/6 1902 mi je došla z Gradišča krasno vezana knjiga "Leonis XIII P.M. Carmina et Inscriptiones cum accessionibus novissimis - Editio quinta Utinensis exemplaribus C. (Na drugem listu stoji: Carmina et Inscriptiones Leonis XIII P.M. ob natalem L consecrationis eius / Joannes dal Negro Sac. Itemque

artifices / officinae librariae Utinensis / cui a "Patronatu" nomen / edenda curaveret) str. LXIII (za uvod je spisal semeniški prof. v Perugii G. Brunelli: Vita letteraria di Leone XIII) + str. 224 (pesmi) v 16°. (Vse v citiranem rok. od. NUK ms 630). — Življenje sv. očeta papeža Leona XIII. Spisal Ignacij žitnik. Slovenske večernice za poduk in kratek čas [= SV] 41. zv. V Celovcu 1887, str. 3-61, s slikami. — Ker je Trinko prevedel le tri himne, je objava dobila preprostejši naslov: »Tri himne Leona XIII.« — Originali so pisani v jamskem dialetu in sicer v ambrozijanski meri (sv. Herkulanu in prva himna Sv. Konstanciju), le druga himna Sv. Konstanciju je spesnena po pravilih sapfične kitice. Trinko je zares lepó ohranil originalno pesniško obliko in jo prenesel v slovenščino. Kot zanimivost pa lahko navedemo, da se je sapfične kitice še kdaj poslužil tudi v svojem izvirnem pesniškem izražanju (prim. Zopet toga, Poezije, str. 75 ss.), čeprav morda z rahlimi odmiki. — Družbin oglasnik v Koledarju za leto 1888 to Hutterjevo namero le rahlo nakazuje. Tako pravi: »...Tolažljivo je to, da se je število udov pomnožilo tudi po mejah Slovenije, kar je veselo znamenje, da se tudi tode krepki verski in narodni čuti; pa ne moremo si kaj, da ne bi opomnili rodoljubov slovenskih kar najsrčneje, naj se neprenehoma prizadevajo še zanaprej, da tukaj več in več naroda pridobivajo družbi (str. 86). — Po Modru, glej zgoraj omenjeno delo, je število družbenikov v letih 1886 in 1887 sledeče: 31.687 in 35.010, torej 3313 več. Seveda je treba Hutterja razumeti, da jih je bilo 2.000 več do časa, ko je pismo pisal (marec 1887), do konca leta pa je to število še naraslo. Krepko so poskočile številke — prav gotovo po Trinkovi zaslugi — v videmski nadškofiji od 109 na 134. Medtem ko ni leta 1886 označen še noben ameriški družbenik, jih leta 1887 že navaja 64. (Moder, cit. delo, str. 17).

2. pismo

SV 1887 so citirale delo na strani 61 v opombi pod črto: »Te tri himne so poslovenjene iz sijajne knjige: Leonis XIII. Pont. Max. Carmina. - Udine, tipografia del Patronato, 1883 - in natisnene z dovoljenjem založništva, ki pa si pravico ponatisa pridržuje.« — 5. verz prve himne se, tiskan, res glasi; ki v spevih.

3. pismo

Sv. Konstanciju I-II. — Gregorčič je v pismu MD v februarju 1887 pisal: »Za himno

Leonu Vam ne morem obljubiti. Ako pride trenotek, da bo delu ugoden, morda bo kaj.« V začetku aprila istega leta pa že piše: »Kar se pa tiče pesmi na čast sv. otcu Levu XIII., obžalujem, da ne morem vstreči Vam. Mož res zasluži lepo pesem, — a mene je zadelo letos toliko udarcev, da nisem za višji vzlet v pesni. Kaj srednjega ali pa celo kaj revnega spisati takemu možu bi pa gotovo bilo ne častno; — zato blagovolite me oprostiti za letos.« (Gregorčič, Zbrano delo, ur. France Koblar, knj. 4, str. 37 in 44.)

4. pismo

Iz pisma sledi, da sta bili opazki stavljeni — kakor je sicer v tiskarstvu navada, če gre za drugačno velikost črk — na krtačnem odtisu obe za pesmimi. V SV pa je vsaka opazka tiskana po odgovarjajoči pesmi. — Ker se pozneje v mohorskih tiskih, razen ene izjeme — Nocturna ingemiscens animae meditatio (»Pesem-ponočnica vzdihujočega srca« v prevodu Aleša Ušeničnika, objavljena v Koledarju Mohorjeve družbe za leto 1904, str. 73) — ne pojavijo nobeni prevodi Leonovih pesmi, mislim, da Trinko tega prevajanja ni nadaljeval, saj ga tudi v ohranjeni zapuščini ni opaziti. Pač pa je leta 1901 v svojem petem letniku Ušeničnikov »Katoliški Obzornik« prinesel razpravo o Leonu XIII. socialnem papežu, izpod peresa Janeza Evangelista Kreka, v svojem sedmem letniku (1903) ob petindvajsetletnici njegovega papeževanja pa dva spisa, ki obravnavata Leonovo osebnost. Avtor obeh je Aleš Ušeničnik. V prvem prikazuje podobo Leona XIII. kot reformatorja moderne družbe, v drugem pa papeža kot — pesnika. V tem zadnjem članku se (na str. 197) dotika tudi pesmi, ki jih je — takrat že pred 16 leti — prevedel Trinko, a ker jih v članku niti ne omenja, sodim, da mu niso bili prevodi pred očmi. To mnenje potrjuje tudi dejstvo, da citira nekatere odlomke iz obeh himen v latinskem originalu, medtem ko pri naša ob izvirniku Leonove pesmi »La morte« slovenski prevod Mihaela Opeke (glej še ponatis v: Opeka, Rimski verzi, Ljubljana 1916, str. 76 in opombe na str. 111-12).

6. pismo

Po Modru (zgoraj navedeno delo str. 86, enota 01230c) je leta 1887 Benzinger res izdelal sprejemne podobice. — V mislih ima češčenje sv. Mohorja in Fortunata kot zavetnikov goriške in videmske nadškofije .

7. pismo

Andrej Einspieler, duhovnik, politik, publicist in organizator (Sveče v Rožu 1813 - Celovec 1888).

8. pismo

Legat Vekoslav (Alojz), tiskar in narodni agitator (Ljubljana 1852 - Celovec 1908). Služboval je v Egerjevi, Miličevi in Mohorjevi tiskarni. — Oprema koledarja je bila dolga leta vedno enaka. Ovitke kakor risbe na naslovni strani so bile delo J. Zeplichala. Risbe so bile dotlej bolj splošne, simbolne vsebine. Na ovitku sv. brata Ciril in Metod, na naslovni strani v levem gornjem kotu sv. Mohor in Fortunat. — Alojzij Progar, kipar (Dolenja vas pri Mirni peči na Dolenjskem 1857 - Celovec 1918). V Italijo je potoval s prvimi prihranki 1894. Pisma, ki jih je s poti pošiljal Vatroslavu Holzu, je ta objavil v Ljubljanskem zvonu 1896. Za MD je Progar napravil model sv. Mohorja in Fortunata, vendar je delo ostalo neizvršeno. (Po SBL). — Podčrtani odlomek je Slovenski narod prinesel v številki 65, 21. marca 1894 (XXVI. letnik) na str. 1-2. — Za sliko primerjaj delo: Aldo Rizzi, Udine. Breve guida storico-artistica, 4^a ed. riv. e ampl., Del Bianco 1965, str. 44. Vendar je Progar imel slabega informatorja: v sarkofagu so ostanke blaženega Bertranda (Someda de Marco, Breve excursus fra le opere d'arte della metropolitana di Udine, Udine 1960, str. 103, slika str. 87.)

9. pismo

Janežič Simon, urednik in gospodar (Leše pri Sv. Jakobu v Rožu 1841 - Celovec 1908). Pomagal je urejevati zbirke MD, bil je član odbora MD, ravnatelj tiskarne in knjigovoznice, 1899. leta je postal podpredsednik MD. — Prva vest, da je Trinko pisal članke v italijansko časopisje, v katerih je branil MD. Nisem mogel ugotoviti, v katerem časniku ali reviji je Trinko objavil kaj takega. Po vsej verjetnosti v kakem videmskem listu, kamor je prispeval tudi prevode iz slovanskih slovstev (prim. prevod Stritarjevega Gospoda Mirodolskega - Il Signore di Valpacifico v »Cittadino Italiano« 1886, objavljenega v 44 nadaljevanjih od štev. 26 (3/4. II.) do štev. 75 (5./6. IV.) — Verjetno gre za delo »Kristusovo življenje in smert v premissljevanih in molitvah... Celovec 1868-1871, ki ga je poleg nemškega Gašparja Erharda predelal Štefan Kociančič, ki pa je bilo tedaj že nad 20 let

stara. Na katere legende misli, je težko ugotoviti. — Leta 1899 je družba štela 78.103 mohorjane, naslednje leto 78.569. (Moder, o. c., str. 19). — Odlomek iz tega pisma je objavil kot posebno prilogo Andrej Budal v knjigi: Ivan Trinko, Spisi, Trst 1964, med str. 208-209, le da ga je napačno pripisal Antonu Janežiču.

10. pismo

Rozman Jožef, Celovski, urednik in politik (1870 v St. Juriju na Pesku pri Celovcu - 1941 v Črnečah). Duhovnik. Tajnik MD (1897-1907). — Po prvi vesti iz marca 1899, sedaj druga določnejša novica o tem, kje povsod je Trinko branil delovanje MD. Morda pa gre le za isti članek kakor zgoraj? — Danes je skoraj nemogoče ugotoviti, ali se je Trinko temu vabilu odzval. Podobno gradivo je vedno imel, saj ga je nabiral ne le zase, marveč tudi za druge učenjake, ki so se nanj obračali (Čeh Cerny, Poljak Baudouin de Courtenay idr.). Glej še pismo štev. 10.

11. pismo

Morda je to spis, za katerega je bil naprošen že štiri leta pred tem. Trinkov prispevek ima naslov: »Beneški Slovenci. Spisal profesor Ivan Trinko«. Izšel je v Koledarju MD za leto 1905, str. 77-9, in se končuje z besedami: »Evo ti, dragi bralec, na kratkem povedano, kaj in kako je z Beneškimi Slovenci. Marsikaj bi se še dalo povedati o njih, a zadostuje sedaj. Bog jih še dolgo ohrani zveste slavjanski družini!« — Slikovnega gradiva Trinko verjetno ni poslal, ker je članek brez ilustracij. — Tudi ta številka mohorjanov je le približna; po Modru, že navedeno delo, je tisto leto štela MD 84.598 članov.

Počasen strup. »Za božjo voljo, zvečer pijete črno kavo! Kava je počasen strup,« je dejal mlad zdravnik Voltairu, ko ga je videl pozno zvečer piti kavo.

»Seveda mora biti zelo počasen,« mu odvrne Voltaire mirno »saj ga pijem že šestdeset let.«

SLOVENSKI ZAVOD V RIMU

Ustanovitev Slovenskega zavoda v Rimu bo za Slovence najvidnejši spomin na drugi vatikanski koncil. Na sebi nosi pečat časa in njegov razvoj je izraz miselnosti trenutnega slovenskega katoliškega čutenja. Graditeljem bo v čast, bodočim rodovom pa v spomin.

Ideja o ustanovitvi Slovenskega zavoda v Rimu je že stara. O njej so govorili že pred izbruhom druge svetovne vojne. Zamisel vsekakor ni bila zrela, kot dokazuje poznejši razvoj in je razvidno iz dokumentav samih.

Do konkretnega koraka je prišlo šele, ko je leta 1960 tedanji ljubljanski škof, poznejši nadškof, Anton Vovk, uradno zaprosil apostolski sedež, naj ustanovi v Rimu zavod, ki bo spreje-

mal »mlade duhovnike iz slovenskih škofij in jih pri častljivih grobovih Apostolov vzgajal, kakor je prav, v pobožnosti, znanosti in duhovniških krepostih«.

Dne 22. novembra 1960 je sv. kongregacija za semenišča in univerze že pravomočno ustanovila »Slovenski zavod v Rimu« in pater Prešeren je z velikim veseljem prebral ustanovno listino najprej na sestanku duhovniškega sveta v Rimu in potem na mesečnem sestanku društva Slomšek, med splošnim navdušenjem vseh prisotnih.

Temeljni kamen je bil položen, ustanovo pa je bilo treba šele zgraditi. Ljubljanski škof je prepustil vse to delo neutrudnemu patru Prešernu in mu svetoval, »naj si pritegne tudi so-

Otvoritev Slovenskega zavoda v prisotnosti slovenskih škofov

delavce«. Ker trenutno ni bilo mogoče priti na študije iz domovine in je bila potreba po izobraženih duhovnikih doma velika, je škof Vovk odobril načrt, po katerem naj pridejo v Rim dopolnjevati študije slovenski duhovniki iz Argentine (31. V. 1960).

Nadaljnji razvoj pospešita dva činitelja: Dejstvo da je prišel v Rim prvi duhovnik iz domovine in se vpisal na Lateransko papeško univerzo. Zanj je bilo treba najti mesto v Collegio Damasceno, ker drugje zanj ni bilo prostora; tudi Hrvaški zavod ga ni mogel sprejeti. Njemu so sledili prvi bogoslovci v Germanik. Drugi činitelj pa je pismo sv. kongregacije, v katerem izraža željo, da bi zavod soglasno s prošnjo škofa Vovka in ustanovno listino, čimprej služil slovenskima škofijama Ljubljani in Mariboru. Pridružila se je še gorečnost apostola izseljeniških Slovencev.

V sili razmer so škofje imenovali »odbor za nakup hiše za Slovenski kolegij v Rimu in za ureditev vseh pravnih zadev«, svetovalce in zastopnike za razne slovenske skupine izven meje domovine.

Odbor ima dve značilnosti: je vse-slovenski in je delavnega značaja. V njem so zbrane osebe, ki morejo trenutno največ doprinesiti k celotni in hitri rešitvi Slovenskega zavoda v Rimu ter istočasno odseva celotno sliko slovenske družine. Ljubljansko nadškofijo predstavljata msgr. Janez Vodopivec in dr. Lojze Sušter, Maribor msgr. Maksimilijan Jezernik in msgr. Janez Belej, Slovensko Primorje pa pater Anton Legiša, bivši provincial klaretincev v Italiji in g. Stanko Dekleva, bančni uradnik. Pater Ciril Recek predstavlja frančiškanski red. Vse skupaj pa je povezala osebnost rektorja p. Prešerna, jezuita. Danes predstavlja jezuitski red p. Žibert.

Ker je bil rektor že več mesecev privezan na bolniško posteljo in ni bilo verjetno, da bi se njegovo stanjeboljšalo, a je bilo obenem treba hoditi po raznih uradih, je sv. kongregacija imenovala še pro-rektorja, ki bi

nosil pred uradi, in nosi še sedaj, po smrti p. Prešerna, vso juridično odgovornost. Poleg odbora in sveta, ki se omejujeta na slovenske cerkvene škofije, v širšem pomenu besede, so škofje imenovali še predstavnike za druge slovenske kraje: msgr. Alojzija Škerla za tržaško škofijo, msgr. Rudolfa Klinca za goriško nadškofijo, msgr. Janeza Hornböcka za Koroško in prelata Alojzija Baznika za Ameriko. Pred odhodom nadpastirjev v domovino sta bila določena še g. Ignacij Kunstelj za Angleško in msgr. Anton Orehar za Južno Ameriko.

V manj kot enem letu je bil pripravljen in odobren statut in civilna oblast je priznala Sloveniku pravno osebnost.

Statut je bolj jasen kot pa ustanovna listina, kdo sme študirati v Slovenskem zavodu: najprej duhovniki iz slovenskih škofij, potem vsi duhovniki, ki se čutijo Slovence, bodisi po rodu ali po jeziku ter živijo izven meja Slovenije. Vrata so torej odprta vsem, ki se imajo za Slovence, da le imajo druge

HOSKO TEJNOS

Razprši se v veter...

*Razprši se v veter
ko listi kostanja,
ko jesen prisanja,
popotnica draga,
do mojega praga —
in s čopičem piše
in voljno nariše
čez gozde in trate
razkošne škrlate,
vseh barv simfonije
in pestrost razlije
še v rahle oblake,
ko v njene korake
prisluhne sam eter.
Razprši se v veter
ko listi kostanja,
življenje bo sanja
in barv melodija
naj dušo opija...*

predpogoje, ki so potrebni za učinkovito delovanje resnega rimskega zavoda. Pomislimo, koliko naše krvi je raztresene po Nemčiji, Franciji, Argentini in Ameriki. Vsi potrebujejo duhovnikov. Najbolj pa tisti, ki si z žuljevimi rokami služijo po tovarnah vsakdanji kruh. Tudi tem bo Slovenski zavod v oporo, ker bo pripravljaj duhovne voditelje še prav posebno tem našim bratom.

Verska usmerjenost. Zavod je izključna verska ustanova, zato nobena civilna oblast nima dostopa do njega, bodisi po imenovanju predstojnikov bodisi po upravi. V slučaju propada podeduje vse imetje Apostolski sedež, ki ga bo uporabil za vzgojo slovenskih duhovnikov.

Da bo ustanova ohranila res samo versko-katoliški značaj, nosi na sebi še rimski pečat. Zavod je pod direktno rimsko oblastjo; sv. kongregacija za semenišča imenuje, brez tujih zunanjih vplivov, predstojnike.

* * *

Zakaj potrebujemo Slovenski zavod v Rimu?

Najprej bodo v njem študirali duhovniki iz Slovenije in dosledno širili in poglobljali izobrazbo duhovniškega stanu, ki je bil v zgodovini našega naroda vedno svetilnik drugim. Nadalje bo dana prilika višjih študijev slovenskim duhovnikom izven domovine. Vsi bodo dobrodošli! Od prijazne Koroške do sončne Primorske; od izseljenih duhovnikov v Ameriki do razpršenih sobratov, ki vsak v svojem kraju dela v Gospodovem vinogradu in je moral morda prav zaradi verskega prepričanja po svetu.

Slovenski zavod bo nadalje dokaz naše prisotnosti v Rimu, dokaz našega narodnega življenja. V Rimu je nad 50 narodnih zavodov in skoraj vsaka kongregacija ima svojega; slovenskega ni. Preko njega bi mogli osvetliti naše probleme rimskemu okolju, kar so do zdaj vršili tuji gospodje, ki Slovenije od znotraj niti videli niso!

Slovenski škofje so takole izrazili značaj Slovenika: »Da bi doma imeli

izobražene duhovnike in da bi tudi Vam za bodoče zagotovili dušne pastirje, smo v Rimu ustanovili zavod za duhovnike in mu dali ime Slovenski zavod. Tja bodo hodili duhovniki iz domovine na višje bogoslovne študije, da se bodo pripravljali za duhovniške naloge doma. Tja bodo pa hodili tudi naši duhovniki in bogoslovci iz inozemstva, da bodo potem delali med Vami. Zavod naj družijo vse Slovence doma in po svetu. Od razvoja tega zavoda je v veliki meri odvisna bodočnost katoliške Cerkve v naši domovini. Zato nam je zavod zelo pri srcu. Želimo in prosimo Vas, da se zanj zavzamete tudi Vi. Zavod naj bi bil tudi Vaša srčna zadeva.«

* * *

Dne 28. oktobra 1965, torej na koncu II. vatikanskega koncila, je bil v prisotnosti vseh slovenskih škofov cerkveno otvorjen Slovenski zavod. Od tre-

ZDRAVKO

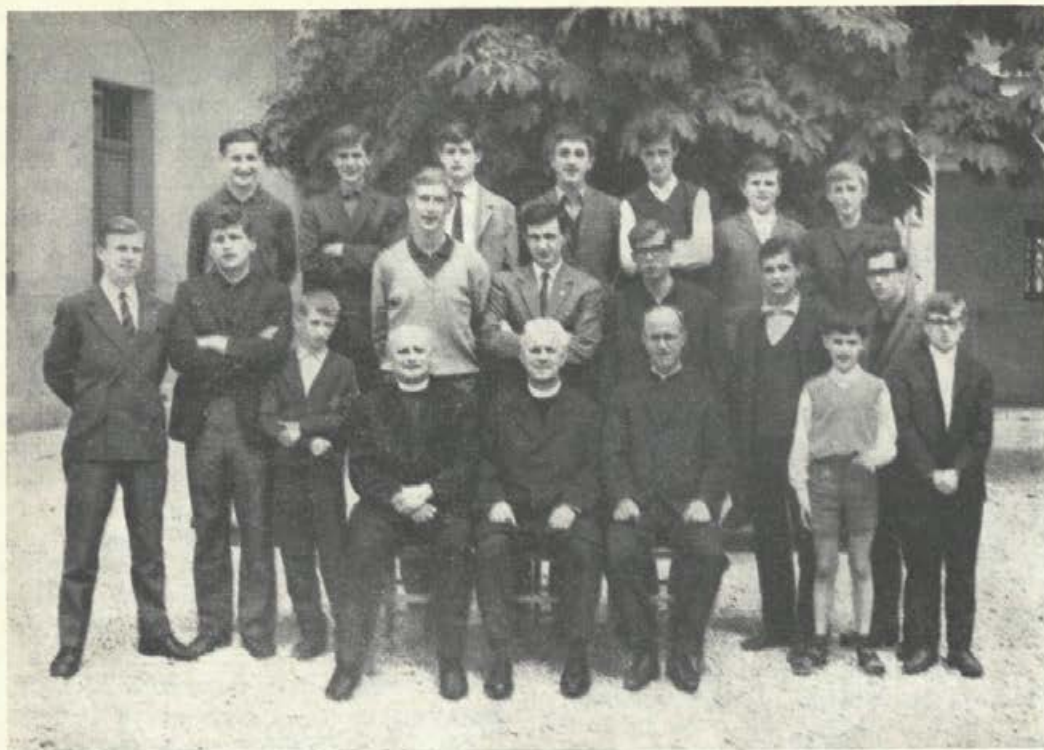
Nediži

*Tiho, mirno poteka
bistra Nediža reka,
kot bel pas se razvija
in svoje vode razlija
čez prekrasno ravnino,
pod Matajurja goró,
beneške Vide zemljó.*

*Po strugi starodavni,
na poti svoji slavni
potočke vse pobira
od vsakega izvira;
z njimi naprej prodira,
ne straši je ovira.*

*Teci, teci, Nediža!
Ko temna noč se bliža
na beneški ljubi kraj;
razprte, bolne duhove
oživljaj v veze nove;
zdanilo se bo nebó
nad osamljeno zemljó.*

Nediža — Nadiža, reka v Beneški Sloveniji.

Slovenski zavod Alojzijevišče v Gorici

nutka, ko je cerkvena oblast izdala listino o ustanovitvi zavoda, so trije Slovenci gostovali in so predstavljali le del slovenskega narodnega žitja. Danes je sedem gojencev, ki pripadajo vsem trem sestavnim delom slovenskega naroda: domovina, zamejstvo in zdomstvo. Vse tri škofije imajo svojega gojenca: Koper, Ljubljana in Maribor; zamejski Slovenci imajo svojega gojenca iz goriške nadškofije; dva pa predstavljata Slovence, ki so razkropljeni po širnem svetu. Domovina, zamejstvo in zdomci so postali eno.

Božja previdnost nam je našla tudi stanovanje, ki bolj odgovarja duhovniškemu izoblikovanju. Vrhovni predstojnik Misijonarjev Consolate nam je odstopil del hiše, kjer morejo v miru in zbranosti in v bližini mladih misijonških poklicev, študirati prvi poganjki Slovenskega zavoda. To pa je le časna rešitev. Čimprej bo moralo priti

do primerne hiše, kjer bi nemoteno vršili svojo dolžnost.

Na praznik sv. Cirila in Metoda 1966 je bilo kupljeno zemljišče, kjer bo stal bodoči Slovenik. Lahko dostopen kraj, lepo zaokrožen z majhnim gozdičkom. Po mnenju prvih obiskovalcev popolnoma odgovarja našim zahtevam. Tako po podpisu so šli na zemljišče: podravnatelj, postulator Slomška, ameriški gost in predstavnik laikov. Pri vstopu na slovenski otok v Rimu so zmolili zdravamarijo z vzklikom: »Kraljica Slovencev, prosi za nas! Sv. Ciril in Metod, prosita za nas!« Prosili so, naj bi od tamkaj odhajali številni slovenski duhovniki, znanstveno dobro podkovani, polni apostolske gorečnosti in prežeti z duhom svetosti.

Bog povrni vsem poznanim in nepoznanim dobrotnikom. Angleškimi Slovencem, ki so v teku dobrega tedna po našem pismu poslali prvi milijon

lir; gospodu, ki je daroval isto vsoto le nekaj ur za njimi. Ameriškim Slovencem, ki so pokazali, da njihova širokogrudnost ne pozna meja. V prvi vrsti prelatu Louisu Bazniku, ki je prišel v Rim v veliki meri zato, da bi na mestu spoznal načrte in proučil načine, kako bi se izpeljali. Po vrnitvi je pripravil zbiralno akcijo, pri kateri mu pomagajo trije gospodje. Na njegovo vzpodbudo je msgr. Jershe poslal za puščino prelata Pirnata, češ da ni koristnejše stvari za slovenski narod, kot je Slovenik. Prve pošiljke prihajajo iz Trsta in Gorice. Koroška je obljubila lepo vsoto. Nemčija, Francija in Švica nadaljujejo s stalnimi zbirkami. Rimski Slovenci so v celoti zbrali okrog tri milijone in pripravljajo subscripcijo. Neka nepremožna družina je darovala 100.000 lir.

Klic slovenskih ordinarijev ni bil zaman: »Od razvoja tega zavoda je v veliki meri odvisna bodočnost katoliške Cerkve v domovini... Pomagajte nam, prosimo, da si na ta način zagotovimo zadostno število dobrih duhovnikov doma in v tujini. Vsak gmotni dar bo dobrodošel — tudi vdovin vinar! Kdor želi to važno delo podpreti, naj svojo pomoč izroči svojemu dušnemu pastirju. S tem, da bomo zavod ostvarili, bomo pokazali, da je vera v naših srcih trdna in živa, ker se bo kazala tudi v velikodušnih delih.«

V pismu rimskim Slovencem pa še dostavljajo: »Imejte, prosimo, za Slovenski zavod srce in skrbite, da bo ta zavod zgovorna priča naše verske vne-
me in viden dokaz edinosti slovenskih katoličanov po svetu!«

DARINA KONC

Sveti večer pri nas doma

*V naši stari kmečki hiši,
v vasici tihi pod goro
vsak sveti je večer tako,
tako lepo, tako toplo.*

*Kot dobra materinska roka
nocoj je naša krušna peč,
ki s svojo nas toploto boža
in vabi v zvesti svoj objem.*

*V kotu Bohkovem pod križem
domače jaslice gradimo
in kot otroci od nekoč
nocoj doma se veselimo.*

*Po mehkiem mahu in po smrečju,
po zasneženem gozdu diha
in po dobrotah vseh božičnih
naša stara kmečka hiša.*

*Zdaj pojdemo kropit, kadit
po vsem domu, v vseh prostorih
božični blagoslov rosit
po svetem starem običaju.*

*Pobožno zbrani so naš oče,
ko blagoslova prosijo
in domače vse prostore
s kadihom svetim polnijo.*

*Božična blažena skrivnost
družino našo je prevzela
in sveta blagovest miru
nad domom našim se razpela.*

*Pred jaslice smo pokleknili
in rožne vence tri molili
z Marijo, Jožefom častili
božje Dete v jaslicah.*

*Že v farni cerkvi pritrkava,
kot bi zvonili angeli,
božično blagovest naznanja,
ki je prišla za vse ljudi.*

*Zakaj so naša stara mama
pred jaslicami zajekali?
V spominih morda bridko lepih?
Le to so tiho nam dejali:*

*Otroci, jokam od veselja,
jokam iz hvaležnosti,
da spet sem doživela Božič
v naši topli domačnosti.*

*V naši stari kmečki hiši,
v vasici tihi pod goro
vso noč velika luč gori
v čast božjim trem Popotnikom.*

IZ MOJIH SPOMINOV

na tolminsko učiteljsko v letih po prvi svetovni vojni

PROFESOR CALVI

Poučeval je italijanščino, a je znal za silo govoriti že nekaj po naše. Tedaj smo imeli v razredu tudi Medveda. Vprašal ga je nekaj, a odgovor ga ni zadovoljil. Tedaj je pa Calvi rekel:

»Uzdigni rep in šedše!«

*

Nekaj časa je bil tudi upravnik konvikta. Ko je hodil po vaseh nakupovat, je večkrat vzel s sabo tudi mene in Drejška. Še dobro se spominjam, kako smo nekoč korakali proti Volarjam. Spotoma naju je lepo spraševal, a midva sva mu odgovarjala le bolj na kratko, po precej dolgih presledkih. Bil je namreč najin profesor italijanščine, pa sva skušala, da bi ne streljala prehudih kozlov. On se je pri tem nekam hudomušno smehljajal ter — vsaj tako se mi zdi — ob najinih premišljenih odgovorih kar nekam užival. Na Volarjah naju je pogostil z ajdovim kruhom in sirom, sam pa je šel na kupčijo.

*

Zelo lepo je razlagal: pri tem se je večkrat tako razgrel, da so mu padli lasje globoko na čelo.

Posebno je bil navdušen nad »Zaročencema«. Tako toplo nam jih je priporočal, da so mi takrat ostali kar na želodcu in jih nisem bral. K sreči sem jih skoraj tik pred maturo videl v kinu, tako da sem se pri izpitu v Vidmu še kar nekam dobro izmazal.

Pozneje je postal slavist; prevajal je predvsem Cankarja. Kot upokojenec je na univerzi v Turinu predaval slavistiko.

RAVNATELJ KALAN

Poučeval je na pripravnici; nosil je dvojna očala: ko je pogledal po klopeh z namenom, da koga vpraša, se je pogosto pripetilo, da smo vstali, še prej kot je izpregovoril besedo, kar po trije

v vrsti. Sam se je pri tem natiho smejal.

Ko je vprašani polnil tablo z belimi krackami, se je Kalan sprehajal med klopami z beležnico v roki: vsakotoliko je kaj zapisal. Za hip ni rekel, ali je oni pri tabli na pravi ali na napačni poti. Kdor se je zavedel, da z računom nekaj ni v redu, je moral vsaj navidez nadaljevati z delom, ker nikakor ni smel pokazati, da ve, da je profesor opazil napako.

Kalan je imel, kot se pravi, zelo fin posluh. Nekega dne je začel spraševati, kakšen glas kdo poje. Da bi se prav jaz slabo odrezal? (Mimogrede naj povem, da o glasovih nisem imel pojma). Ne, kaj takega pa že ne: nekaj bom le rekel. In v presenečena Kalanova ušesa je pribrenčala besedica »sopran«. Tako čudno me je pogledal, da le kaj, in poslal me je med dekleta. Sedaj sem se pa jaz čudil... Pri preizkušnji je pa takoj prišel do spoznanja, da sem res »pravi pevec« s posebno dobro razvitim posluhom...

Nekoč je poklical Franca iz Soške doline, da mu kaj pove o zemeljski osi. Franc je videl na mizi kroglo, natak-njeno na nekako os. In Kalan?

»Kakšna je zemeljska os?«

Franc je v njo zapičil oči.

To je opazil Kalan pa je silil dalje:

»Približno kako je debela?«

Franc je pogledal na globus ter pokazal z rokama, kakšna naj bi bila po njegovem. In bolj ko je Kalan buljil vanj, bolj je postajala debela.

Kalan je tako lepo gledal Franca, da se je ta od samega zadovoljstva kar topil. »Da, res dobro sem se odrezal,« si je mislil. Mi smo pa lepo molčali, kajti s Kalanom se ni bilo šaliti. Ko se je Franc obrnil, smo le prasnili v smeh in njegove vesele oči skoraj niso bile nič več vesele.

Po maturi sem bil za leto dni nameščen v Volčanskih Rutih, ki so precej visoko nad Soško dolino. Moj ravnatelj je bil prav Kalan. Obiskal me je kar trikrat: prvič zjutraj še pred pričetkom pouka, drugič popoldan prav tako, a tretjič je cepnil v šolo hitro po dvanajsti. Našel me je na hodniku pri kosilu. Utaboril sem se kar tu, ker sem imel nekaj učencev zaprtih. Pojasnil sem mu, zakaj kosim kar tam. Stopil je v razred in vsi so ga sprejeli povešenih glav.

»Lepo, lepo...« jim je rekel v pozdrav.

Oni pa so k sreči le molčali, ker sicer bi jih slišal jaz, kajti zaprti so bili zaradi — petja. Vedel sem, da imam res »fin posluh«, a petje je bilo obvezno, pa sem ga poučeval (vsaj prve čase). Izbral sem neko preprosto pesmico, ki so jo otroci že poznali, le da je bil moj napev malce drugačen. Ko sem jih vprašal, kateri jim bolj ugaja, so se soglasno odločili za že znane. Kaj pa sem hotel? Namesto da bi jih učil kaj novega, sem z njimi ponavljal le motive, ki so jih že poznali.

Rekel sem: »Vstanite!« nato pa še: »Katrice, zapoj!« (ta je namreč bila najboljša pevka) in šlo je kot po gramofonu.

Nekega dne pa, ko so že stali, sem slišal Katrico, ki je šepnila sosedu:

»Če bo pel on naprej, dobro, če ne pa...«

In obveljala je njena: da bi zlomil upor pevcev, sem jih torej pridržal po šoli.

*

Krog šole se je raztezal neobdelan svet. Tam mimo je nekaj let prej šla vojna vihra. Prekopali smo kos zemlje in ga lepo ogradili. Prepričan sem bil, da bo Kalan s tem zadovoljen...

Ko je prišel, sem ga vprašal, kaj bi vsejal: prepričan sem bil, da mi bo svetoval kake lepe rožice.

In on?

»Če bi radi uživali svoj vrt, vsejte solato...«

Prišel je v Tolmin kot filozof, pa nas je takoj pritegnil, ko nam je govoril o nadčloveku. Tedaj sem bil tudi jaz osebno prepričan, da mora biti nadčlovek res nekaj posebnega.

Z Drejcem sva šla o prostih dnevih večkrat k njemu pa smo razpravljali na poti proti Zatoľminu. Na enem izmed teh sprehodov se je »filozof« slučajno obrnil in se je nato spustil v tek po cesti, obdani z grmovjem: začudena sva se obrnila tudi midva. Na poti sva ugledala vojaka na muli: no, res ni kazalo, da bi bil nekak nadčlovek. Filozof pa je brzel dalje vse dotlej, da je našel v živi meji vrzel, skozi katero se je umaknil na travnik.

*

Stanoval je v tako zvani »Sveti hiši« (kaplaniji), a hrano so mu nosili iz gostilne. Nekoč so mu prinesli na drobno rezano kapusovo solato. Gledal jo je in gledal (ni je bil vajen), pa jo je poslal nazaj z besedami:

»Živinče ne je zelja.«

*

Učiteljeval sem v Poreznu, ko je on nekaj časa poučeval na ljudski šoli v Jagrščah. Domenili smo se, da ga obiščemo. Natekli smo se s Cerkljanskega, s Šebreljske planote, jaz s pobočja samega Porezna. Ko sva ostala sama, mi je kar na lepem rekel:

»Prav bi bilo, če bi se midva tikala!«

V kozarca je nalil hruševe vode in pri tej sva se pobratila.

Da, hruševa voda je tako dobro držala, da sva se od tedaj vedno tikala.

*

Nekdo je vprašal filozofa, kdo je po Nietzschejevem mišljenju nadčlovek. Malo je pomislil, nato pa je rekel nekam zelo resno:

»Morda celo branjevka, ki mu je izbrala najlepše sadje.«

Ako bi bili ljudje res ljudje, bi lahko izhajali tudi brez nadčloveka.

V spomin prelatu dr. Rudolfu Blümlu

Na sončni strani Ziljske doline v Krnici pri St. Pavlu se je leta 1898 rodil celovški stolni prošt dr. Rudolf Blüml kot zadnji izmed osmih otrok preprostih vernih staršev. Nadarjenega fanta so dali v Celovec v škofijsko deško semenišče, od koder je obiskoval in — z daljšim presledkom vsled vojaške službe med prvo svetovno vojno — odlično končal gimnazijo. Po vojaški maturi se je odločil za duhovniški poklic in vstopil v celovško bogoslovje. Po zasedbi Koroške je nadaljeval bogoslovne študije nekaj časa v Mariboru in nato končal na ljubljanski univerzi. V mašnika je bil posvečen leta 1922 v celovški stolnici. Ker pa zanj vsled tedanjih političnih razmer v domači škofiji ni bilo prostora, je odšel na Dunaj, da tam z nadaljnjim bogoslovnim študijem koristno porabi »brezposelni« čas.

Zasilno zavetišče je dobil mladi duhovnik v tedanji študijski hiši za duhovnike, katero je vodil poznejši dunajski nadškof in kardinal, bogoslovni profesor dr. Teodor Innitzer. Roka božja, ki modro in previdno vodi usodo ljudi, je bila na delu, da je dobil mesto hišnega kaplana pri č. sestrah Srca Jezusovega v tretjem dunajskem okraju, kjer je stanoval tudi tedanji državni kancler prelat dr. Ignacij Seipl. Skozi več let je živel v najožji bližini s tem učenim in obenem zelo pobožnim prelatom, ki je s svojo izravnano plemenito duhovniško osebnostjo močno vplival na mladega duhovnika.

Nadaljevanje bogoslovnega študija, predvsem poglobljanje v pisma in smiselnost sv. Pavla, kjer je iskal in odkrival jasne in tudi bolj prikritke izpovedi o troedinem Bogu, mu je bistrilo duhovni pogled v skrivnostni božji svet, pa tudi v čudovite sledove trojstva v edinstvu in edinstva v množstvu v duhovnem, družabnem, kulturnem in gospodarskem življenju. Vse vidno stvarstvo v velikem in malem mu je bilo pestra knjiga, iz katere je razbiral sledove božje modrosti in lepote ter prilike božjega kraljestva.

Gotovo ne brez nasveta v tedanjem državnem življenju stoječega in vplivnega prelata dr. Seipla se je mladi doktor bogoslovja posvetil še nadaljnjemu študiju državnih ved na dunaj-

ski univerzi. Znani profesor družboslovja dr. Otmar Spann je spoznal izredne talente svojega slušatelja in mu je po doseženem doktoratu ponudil profesuro za državne vede. Toda mladi duhovnik, ki je videl pred seboj odprto novo pot, je odklonil to mikavno vabilo, ker je pri vsem dolgem študiju ostal vnet duhovnik in hotel ostati delivec božjih skrivnosti.

Tedanji celovški nadškof dr. Adam Hefter je postal pozoren na temeljito šolanega in dušnopastirsko usmerjenega duhovnika in ga povabil nazaj v domačo škofijo ter mu poveril obširno delo za duhovno in versko obnovo v slovenskem delu krške škofije. To povabilo je bilo za dr. Blümla visoko priznanje in lepo zadoščenje, za škofijo pa velika obogatitev. Svoje novo delo je jasno začrtal in globoko utemeljil iz svojega bogatega znanja in duhovniškega gledanja. Posvetil se je najprej dušnemu pastirstvu duhovnikov, se udeleževal njihov mesečnih konferenc, jih vabil na kvatrne sestanke, vodil zanje duhovne vaje in dneve obnove ter jim dajal navodila za poglobljeno osebno duhovno življenje in dušnopastirsko delovanje. Kljub stalni bolehnosti se je z vso vnemo posvetil tudi delu med svojim ljudstvom kot neumorni učenik, požrtvovalni in vzorni duhovnik ter kot skrbni vodnik in pastir.

Leta 1933 je bil povabljen za bogoslovnega profesorja na dunajsko univerzo. Ko pa je tedanji celovški škof zvedel za zahrbtno intrigo proti sprejemu Slovenca v profesorski zbor dunajske univerze, ga je takoj imenoval za kanonika svoje škofije in mu poveril dušnopastirski referat ter vodstvo dušnopastirskega urada za vso škofijo. Kot zastopnika Cerkve ga je leta 1934 poslal v deželni zbor, kjer je vsled svojega študija državnih ved in po svoji duhovitosti častno zastopal Cerkev, saj si je tudi v deželnem dvorcu prizadeval biti in delovati kot blagovestnik krščanskega mišljenja. Po priključitvi Avstrije k Nemčiji leta 1938, je z očetovsko skrbjo vodil stolno župnijo, dokler ga ni Gestapo leta 1941 pregnala iz dežele. Ko se je po razsulu Hitlerjeve Nemčije 1. 1945 vrnil na Koroško, je spet deloval kot stolni župnik, obenem pa je

postal inšpektor verouka na srednjih šolah in profesor pastoralke v celovškem bogoslovju. Neutrudljivega delavca v božjem kraljestvu celovške škofije je sv. oče odlikoval s častnim naslovom hišnega prelata in imenovan je bil za stolnega prošta.

Rajni gospod prelat je bil z vso dušo veroučitelj, ki je nazorno, slikovito in živahno govoril in poučeval ne samo šolarje v ljudski šoli v St. Janžu v Rožu, temveč tudi učiteljskince in učiteljskince ter bogoslovce v Celovcu, pa tudi številne redovnice, akademike, izobražence in duhovnike. Rad in veliko je pridigoval po naših župnijah, na raznih večjih cerkvenih shodih in prireditvah in z njemu lastno duhovitostjo in ognevitostjo vneval in navduševal poslušavce in jim odpiral pogled v skrivnostni božji svet. Tudi vsi članki, daljši in krajši spisi v verskih in kulturnih listih, se odlikujejo po globokih in duhovnih mislih ter po posebni toploti in duhovniški skrbi. Z veseljem je pozdravljaval dekrete sedanjega koncila, kjer je našel od najvišjega cerkvenega učiteljstva potrjene svoje misli in spoznanja.

Poleg duhovniškega zgleda prelata Seipla in kardinala Innitzerja mu je v dunajskih letih znani početnik liturgičnega gibanja Pius Parsch odprl srce za lepoto in bogastvo svete liturgije in močno usmeril vse njegovo nadaljnje duhovniško življenje in delovanje. In k tem vrelcem krščanskega življenja je vodil vse, ki so bili kdaj njegovi dušnopastirski skrbi izročeni. Iz teh skrivnostnih globin duhovnega življenja je sam s posebnim notranjim veseljem zajemal moči za delo kot duhovnik.

Prelat dr. Blüml je bil moder in izkušen vodnik mnogim laikom in duhovnikom, ki so se mu zaupali in ga prosili nasvetov in pomoči. Vzravnani, opogumljeni in olajšani so hvaležno odhajali od njega. Koliko pisem je prihajalo s prošnjami in vprašanji v najrazličnejših življenjskih zadevah! Koliko pisem je odšlo z njegove pisalne mize in bolniške postelje po svetu! Pri vsem duhovnem vodstvu pa se je živo zavedal, da je le orodje Sv. Duha.

Kar pa je bilo v življenju rajnega znano le najožjemu krogu domačih in duhovniških sodelavcev, je bilo njegovo duhovno in molitveno življenje. Veliko je premolil in preišljeval pri vsem obilnem zunanem duhovniškem delu. Nad vse srečen je bil, ker je zadnja desetletja v kanoniški hiši stanoval poleg hišne kapele, v kateri je preživel marsikatero jutranjo in ve-

čno uro. Tam je črpal moči, tam je dobil novih in globokih spoznanj in pobud za duhovniško delo in uresničitev dušnopastirskih načrtov.

Do dna duše je bil prepričan, da je za vse zunanje delo (actio catholica) kot nosilni temelj prepotrebno trpljenje (passio catholica) v najširšem pomenu besede: telesno, duševno in skrivnostno trpljenje kristjanov. Zato je začel zbirati po deželi raztresene trpljenjske sile številnih trpinov in jih usmerjal v apostolstvu bolnikov in trpinov v dušnopastirske namene. Tembolj je cenil pomen trpljenja, ker je sam že od prvih duhovniških let vsako leto moral okusiti kelih telesnega trpljenja. Bridke kaplje duševnega notranjega trpljenja pa so padale v ta kelih zaradi njegovega poklica, odgovorne službe, nerazumevanja od strani predstojnikov, zaradi podtikavanja slabih namenov njegovemu nesebičnemu delu, krivičnih sodb in obrekovanj. Pri vsem tem pa je ostal miren, ker je v vsem spoznal mojstrsko roko nebeškega Očeta, ki kleše na njegovem značaju in ga hoče narediti vedno bolj podobnega Velikemu duhovniku.

Za svojo zadnjo, odločilno uro se je vadil za časa svojega življenja na ta način, da je pogosto molil zase in z drugimi molitve, s katerimi spremlja Cerkev odhajajočega s tega sveta. V jutranjih urah 28. septembra 1966 je ob molitvah okrog stoječih ugasnilo njegovo plemenito življenje za ta svet, da vstopi v novo življenje v Kristusu, v katero je veroval, o katerem je tako vneto govoril in za katero je v zaupajoči ljubezni neumorno delal. Vidni so spomini njegovega duhovniškega delovanja. Nevidni pa so številni spomeniki spoštovanja in ljubezni do njega v mnogih hvaležnih srcih doma in po svetu.

VLADKO KOGOJ

MATI IN DETE

»Dete moje malo, kako te imam rada!«

»Veš, mamica, tudi jaz te imam rad.«

»Pa bo vedno tako, tudi tedaj ko boš odrasel?«

»Vedno, mamica, vedno, prav vedno.«

Mamica pritisne na srce svoje dete ter si želi, pa že tako želi, da bi vse to držalo, prav vse do onega dne, ko bo njeno srce prenehalo biti.

Dal Bog, dal Bog, da bi bilo tako!

OB DVAJSETI OBLETNICI RAZMEJITVE

Dvajset let je preteklo od mirovne pogodbe, ki je Primorsko porazdelila med Jugoslavijo, Italijo in Svobodnim tržaškim ozemljem (STO). Nova razmejitev je na živo zarezala v slovenski narodni organizem. Trst in Gorica sta bila odsekana od naravnega zaledja, glava in srce odtrgana od telesa. Kar so stoletja združila, je samovolja »štirih velikih« zmagovalcev ločila; posledica pa je nepopisna škoda, ki jo je utrpelo celotno prebivalstvo na narodnem, socialnem, gospodarskem in kulturnem področju. Nova razmejitev je bila še zlasti usodna za primorske Slovence: za one, ki so prišli pod Jugoslavijo, ker so bili ločeni od svojih zgodovinskih gospodarskih in kulturnih središč, od Trsta in Gorice, ter za tiste, ki so prišli pod Italijo, ker so bili obsojeni na narodno izumiranje in izginotje.

Razdelitev Primorske

v cono A in B

Ob koncu druge svetovne vojne so jugoslovanske čete zasedle večji del Julijske krajine s Trstom in Gorico. En dan za jugoslovanskimi, dne 2. maja, so vkorakale v Trst in Gorico anglo-ameriške čete. Krajevna uprava je bila spočetka v jugoslovanskih rokah. Zapadni zavezniki pa so zahtevali, naj se jim prepusti oblast v deželi. Dne 9. junija 1945 je prišlo do »devinskega sporazuma«, ki je z demarkacijsko »Morganovo črto« razdelil Primorsko na dvojno upravno področje, na cono A s Trstom, Gorico in Soško dolino, ki je pripadla zavezniški vojaški upravi (ZVU), in na cono B, to je na vzhodni predel Primorske, ki je prišel pod upravo jugoslovanske armade.

Dne 12. junija 1945 so zapadni zavezniki prevzeli upravo cone A in s

tem dnem se je dejansko začela ogorčena politična in diplomatska borba za Trst in Gorico.

Jugoslavija je imela tedaj v rokah sijajne karte: kot država zmagovalka je uživala v svetu velik ugled; vsi so iskreno občudovali njene borbe; upravičeno se je smela sklicevati na neštete vojne žrtve in gmotno škodo, ki so jo povzročili okupatorji, ter na preganjanje slovanskih manjšin v Italiji in v Avstriji. Le kdo bi mogel ugovarjati Jugoslaviji, če bi v službi svojih državnih in narodnih interesov zahtevala osvoboditev slovanskih manjšin in priključitev celotnega slovenskega narodnega ozemlja? Toda komunistična Jugoslavija je zagrešila težko psihološko in politično napako: namesto da bi nastopala kot država, ki ščiti svoje narodne interese, je prevzela vlogo predstraže Sovjetske Rusije in nastopala kot predstavnica »vzhodnega bloka«, kot razširjevalka komunizma in nositeljica revolucionarnega gibanja. S tem pa si je odbila zapadne zaveznike in izgubila vse simpatije zapadnega demokratičnega sveta.

Iste napake kot v mednarodnem merilu je Jugoslavija zagrešila na Primorskem, zlasti še na anglo-ameriškem področju A.

Na jugoslovanskem področju B je kaj kmalu zavladalo hudo razočaranje. Področje je bilo enostavno priključeno Jugoslaviji. Uvedli so jugoslovansko zakonodajo in začeli izvajati iste socialne in gospodarske reforme kot v ostalih predelih države. Brezbzirnost komunističnega režima, socializacija vseh oblik življenja, zaplembe in nacionalizacija imovine, aretacije in obsodbe političnih nasprotnikov, grožnje, ki so se neprestano glasile na mitingih, versko preganjanje, udarniško delo in kvar-

jenje mladine in podobno so ljudi globoko razočarale in jih vrgle v otope-
lost in celo obup. Namesto radosti nad
osvoboditvijo in vzpona za vsestransko
obnovo se je v srca zajedla zagrenje-
nost. Primorski človek se je boril in
umiral za narodno osvoboditev in ne
za komunizem, zato se je čutil preva-
ranega v svojem pričakovanju.

Na anglo-ameriškem področju A je
zavladal kaos, ki ga je Osvobodilna
fronta (OF) umetno ustvarjala, upajoč,
da bo utrudila zavezniške zasedbene
oblasti in jih tako prisilila, da ji vr-
nejo izgubljene pozicije. »Ljudska ob-
last«, še vedno pijana od zmagoslavja,
ni bila v svoji strastni zagrizenosti spo-
sobna pravilno oceniti položaj in dou-
meti, da ne bo uspela ukloniti zavez-
nikov s silo, pač pa z modrim sodelo-
vanjem. Njeno bojkotiranje zavezniške
uprave in razkričano »nesodelovanje«
je bil pravcati samomor, saj se je sa-
ma izločila iz souprave in predala vo-

dilne položaje v deželni upravi Italija-
nom, ki so tako polagoma prevzeli vso
oblast, se dobro pripravili na prihod
razmejnitvene komisije in tako soodlo-
čali o usodi Trsta in Gorice.

Komaj so zavezniki prevzeli upravo
na področju A, so razpustili narodno
zaščito in narodnoosvobodilne odbore,
razveljavili vse odloke jugoslovanskih
oblasti, prepovedali slovenske zastave
na javnih poslopih, zasedli vse urade
in prostore, kjer so poprej poslovali
organi »ljudske oblasti«. Osvobodilna
fronta (OF) je odgovorila z ostrimi
napadi v časopisju in bučnimi poulič-
nimi manifestacijami v Trstu in Gori-
ci, pri katerih je prišlo do neljubih iz-
gredov in celo do sramotenja zavezni-
ških vojakov. Zavezniki so strmeli nad
sličnim početjem, vse pridno fotogra-
firali in svetovni tisk je objavljajl po-
ročila, ki so postavljala Slovence v čud-
no luč in ustvarjala Jugoslaviji nasprot-
no javno mnenje. »Ljudska oblast« pa

Igra »Kovačev študent« — zadnji prizor

se ni ustavila pri ščuvanju množic, proglasila je za narodno dolžnost nesodelovanje z novimi »okupatorji« in bojkot vseh ustanov, ki so jih zavezniki priznali Slovincem: bojkot slovenskih šol, slovenskih občinskih odborov, civilne policije itd. Vsakega Slovenca, ki se ni držal te »linije« in ki je sprejel službo od zaveznikov, so razkričali za izdajalca. Prišlo je celo tako daleč, da so ljudem prepovedovali sprejemati od zaveznikov vojno odškodnino in si pozidati v vojni požgane domove.

Demokratski Slovenci so odločno obsojali tako početje. Tako so rešili slovensko šolstvo. Katoliška skupina v Gorici je avgusta 1945 začela izdajati tednik »Slovenski Primorec« in odločno zagovarjati demokratsko svobodo in mirno sožitje vsega prebivalstva.

Septembra 1945 so zavezniki izpeljali na Goriškem civilno upravo: za predsednika goriškega okrožja je bil imenovan odv. Guido Hugues in za župana dr. Stecchina. Podpolkovnik Smuts je ob imenovanju nove uprave močno obžaloval, da je pretežni del prebivalstva po svojih predstavnikih odklonil sodelovanje pri deželni upravi.

Medtem se je v Gorici organiziral italijanski živelj. Mladina si je osnovala »Italijansko mladinsko zvezo« (Associazione Giovanile Italiana, AGI); lista »Lunedì« in »Voce Libera« sta vedno krepkeje dvigala glas v obrambo italijanskih interesov; pričeli so z zbiranjem zgodovinskega gradiva za razmejitveno komisijo.

Zavezniška razmejitvena komisija

Zavezniške velesile so sklenile v Londonu, da pošljejo na Primorsko posebno »razmejitveno« komisijo, ki naj od blizu prouči jezikovni, zemljepisni in gospodarski položaj dežele in pripravi predloge za novo mejo. Komisijo so sestavljali: Amerikanec dr. Mosley, Francoz Wolfram, Rus Garašenko in Anglež Waldock. Angleški zunanji minister Bevin je komisiji priporočil, naj tako izpelje mejo, da bo čim manj

drugorodcev prišlo na eno ali na drugo stran.

Marca 1946, ko se je komisija odpravljala na Primorsko, so že vstala huda nasprotstva med Sovjetsko Rusijo in zapadnimi zavezniki. Pa je še Churchill razpočil pravo »atomsko bombo« z govorom na vseučilišču v Fultonu. Obtožil je Rusijo, da je »od Stettina na Baltskem morju do Trsta na Jadranu spustila železni zastor preko cele Evrope«; da drži trdo v rokah vse države, ki se raztezajo od tega zastora tja do Skrajnega Vzhoda in da uvaja v njih policijski režim. Nihče ne ve, je dejal Churchill, kaj nameravata v bližnji bodočnosti Sovjetska zveza in mednarodni komunizem. Do kam se mislita razprostrti? Kje so meje te poplave?

Mednarodna komisija je dospela v Trst 7. marca 1946. Najprej je proučila predloge o meji, ki sta jih predložili jugoslovanska in italijanska vlada. Jugoslovanski zastopnik je v bistvu ponovil zahteve, ki jih je postavil jugoslovanski zunanji minister Kardelj na zasedanju zunanjih ministrov v Londonu septembra 1945: Jugoslaviji naj se prisodi vse slovensko narodno ozemlje v Julijski krajini, Trst naj pa v okviru Jugoslavije uživa status federalne enote. Nato je komisija obiskala razna središča na Krasu in v Istri. Dne 26. marca je dospela v Gorico, zaslišala predstavnike različnih strank in ustanov in obiskala več krajev v podeželju: Dolenje nad Krminom, Miren, Soško dolino do Doblarjev in posebno Brda. Zanimala se je za jezik, stare običaje, narodne pesmi itd. Konec marca se je vrnila v London in oddala svoje poročilo za konferenco zunanjih ministrov.

Za obiska razmejitvene komisije so se vršile velike manifestacije in živčna napetost med obema narodoma je dosegla višek. Tako so 26. marca slovenski manifestantje, nad katerimi je vihralo morje zastav, ves dan držali Travnik in vzklikali komisiji, ki je zasedala na prefekturi. Zvečer je italijansko pre-

bivalstvo priredilo protimanifestacijo na korzu in izobesilo nešteto svojih zastav. Ugledni list »Times« je tedaj objavil članek iz Trsta, v katerem je stala trditev, da je narodni šovinizem tako napet, da je neizbežna katastrofa, ako bi Slovence priključili Italiji ali Italijane Jugoslaviji. Zato bi ne bilo dovolj, če bi Trst internacionalizirali, ker bi zunanji vplivi vnašali nemir, pač pa bi bilo modro, če bi vso Julijsko krajino vsaj za 10 let postavili pod upravo Združenih narodov.

Težka diplomatska borba za novo mejo

Konec aprila 1946 so se sešli v Parizu zunanji ministri »štirih velikih«. Vsakdo je predložil predlog lastne vlade, kako naj se zariše meja. Ruski predlog je prisojal Jugoslaviji največ ozemlja, ostali trije dokaj manj. Ministri so zaslišali zastopnika jugoslovanske in italijanske vlade, skušali doseči sporazum, kar pa se jim ni posrečilo, in končno sprejeli »francosko črto«: Istro so dodelili Jugoslaviji, Gorico Italiji, na Tržaškem pa naj bi se osnovalo »Svobodno tržaško ozemlje« (STO). Odločitev je nekako slonela na načelu »etničnega ravnotežja«: kolikor Italijanov v Jugoslaviji toliko Jugoslovancev v Italiji.

Konferenca zunanjih ministrov je nato predložila svoje sklepe mirovni konferenci, ki je bila sklicana za 29. julij v Parizu.

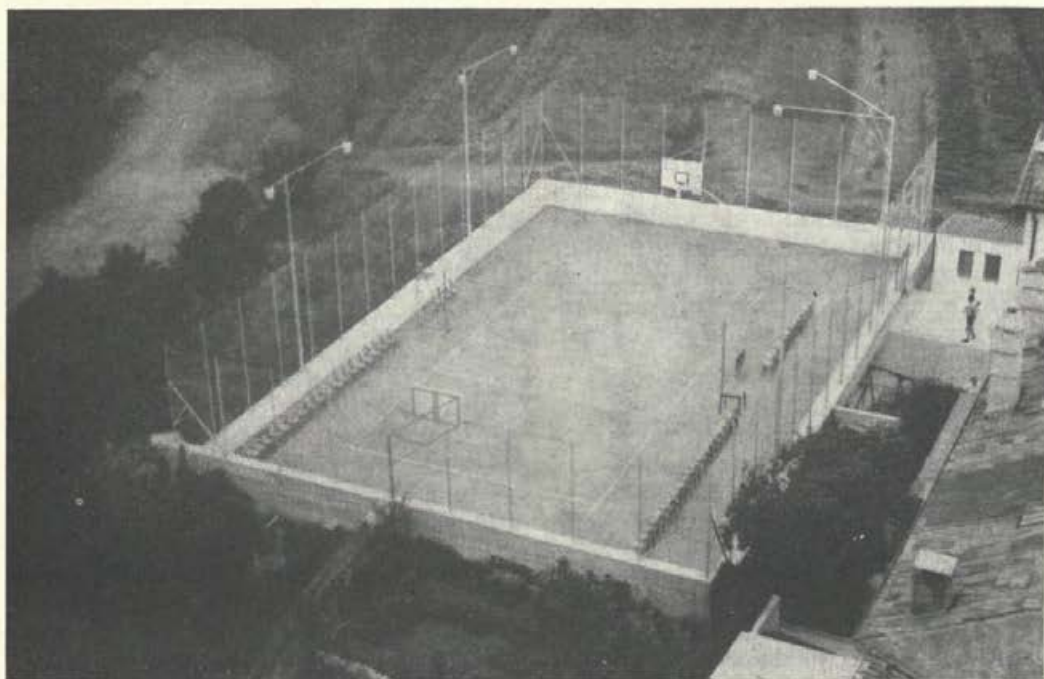
Nikomur ni zbežalo dejstvo, da zapadne velesile niso hotele dati Trsta Jugoslaviji, ker bi tako prepustile »komunističnemu bloku« pristanišče ob Jadranu, ki je vezalo Osrednjo Evropo s Sredozemskim morjem in ki je predstavljalo vrata v Italijo in v Zapadno Evropo.

Meja, kot jo je določala »francoska črta«, je bila naslednja: V hribih so ostale nespremenjene stare meje; pri Mirniku je nova meja zapustila reko Idrijco in sekala Brda tako, da so prišli pod Italijo spodnji obronki: Mirnik, Dolenje, Jenkovo, Plešivo, Trebež

in Jazbine, Števerjan, Pevma in Štaver. Z vrha Sabotina se je meja spustila preko Soče proti Solkanu, tekla ob železnici Solkan-Sempeter, pustivši pod Jugoslavijo goriško severno postajo in Kapelo. Nato je tekla vzhodno od ceste, ki iz Gorice vodi proti Trstu, dodelivši Italiji Rupo, Dol in Jamlje.

Nova meja ni zadovoljila nikogar, kar se je še posebno izrazito pokazalo na mirovni konferenci. Italijanska delegacija je zahtevala vso Soško dolino, po kateri naj teče bodoča železniška proga iz Trsta v Avstrijo. De Gasperi je še zahteval, naj se problem meje z Jugoslavijo odloži za eno leto, kot je bila odložena rešitev vprašanja italijanskih kolonij. Jugoslovanska delegacija — zelo odločno sta nastopala zunanji minister Edvard Kardelj in pomočnik Aleš Bebler — je izjavljala, da je nova meja nemogoča, ker jemlje jugoslovanskemu predelu vsa mesta in spravlja slovensko ljudstvo ob njegovo obalo. Najbolj prizadeto, in zatorej najbolj nezadovoljno, pa je bilo zainteresirano prebivalstvo na Goriškem: oni, ki so ostali pod Italijo, so tožili, da je mesto Gorica ostalo brez svojega naravnega zaledja; oni, ki so prišli pod Jugoslavijo pa so protestirali, ker je bilo podeželju iztrgano njegovo zemljepisno, gospodarsko, kulturno in versko središče: Gorica, kjer so bila vsa upravna, zdravstvena, gospodarska, šolska in verska poslopja: škofijski sedež in semenišča, bolnišnice in zavodi, srednješolska in upravna poslopja itd. Nadvse razumljivo je, da je tedaj nastalo široko gibanje, naj bi se razširilo Svobodno tržaško ozemlje, kjer naj bi Italijani in Slovenci uživali pravno enakost.

Na mirovni konferenci v Parizu se je nadaljevala nadvse ostra borba za novo mejo. Ko je posebna komisija mirovne konference izglasovala nove meje Svobodnega tržaškega ozemlja in meje med Italijo in Jugoslavijo, je jugoslovanski delegat izjavil, da njegova vlada ne bo nikoli priznala te odločitve in da ne bo podpisala mirovne pogodbe. Tedaj so sklenili, da bodo

Igrišče Slomškovega doma v Bazovici

zunanji ministri »štirih velikih« nadaljevali s svojim delom v New Yorku med zasedanjem Združenih narodov.

Novembra 1946 je Togliatti obiskal Beograd in predlagal, naj gre Trst Italiji, Gorica pa Jugoslaviji. »Štirje veliki« so tedaj svetovali, naj se Jugoslavija in Italija sporazumeta z neposrednimi pogajanci. Ko se to ni posrečilo, je decembra 1946 plenarna seja mirovne konference izglasovala ustanovitev Svobodnega tržaškega ozemlja in določila francosko črto za mejo med Italijo in Jugoslavijo. Namestnikom zunanjih ministrov je dala nalogo, naj sestavijo besedilo mirovne pogodbe z Italijo.

Ko se je bližal čas podpisa mirovne konference, se je razburkana vznemirjenost med demokratičnimi Slovenci cone A spremenila v preplah. Politični nasprotniki so odkrito grozili, da se bliža ura obračuna in da bodo po priključitvi uničeni vsi oni, ki niso za komunistično Jugoslavijo. Prenekateri so začeli razprodajati in odvažati svoje

imetje. Tednik »Slovenski Primorec« je ponovno opozoril na pogubnost sličnega početja, ki lahko povzroči pravo narodno katastrofo, in odsvetoval pobeg z domačih tal. S podpisom mirovne pogodbe se v ničemer ne spremeni upravni in politični položaj v coni A, dokler ne bo mirovna pogodba ratificirana, to je potrjena od državnih parlamentov.

Po podpisu mirovne pogodbe

Dne 10. februarja 1947 so se zbrali v Parizu zastopniki 21 zmagovitih in 5 poraženih držav ter podpisali mirovne pogodbe. Za Italijo je podpisal markiz Antonio Meli Lupi di Soragna, za Jugoslavijo zunanji minister Simić, ki je pri tem izjavil, da Jugoslavija podpisuje zaradi miru, a da se nikakor ne odreka pravičnim zahtevam po slovenskem etničnem ozemlju.

S podpisom mirovne pogodbe se je zaključila borba za pripadnost Primorske. Dne 23. februarja je bil v Trstu razpuščen PNOO (Pokrajinski narodno-

osvobodilni odbor) za Slovensko Primorje. Zavezniška vojaška uprava je marca ukinila glasilo »Glas zaveznikov«. Napočila je ura, da bi si demokratični Slovenci, ki so bili prisojeni Italiji in STO-ju, osnovali lastno politično organizacijo, ki naj bi čuvala nad usodo slovenskega ljudstva v zamejstvu. In res. Odposlanci obeh slovenskih predvojnih demokratskih strank, katoličanov in liberalcev, so se dne 18. januarja 1947 zbrali v Gorici in ustanovili Slovensko demokratsko zvezo (SDZ). Jeseni istega leta je bila tudi v Trstu osnovana SDZ za Svobodno tržaško ozemlje. Meseca aprila je SDZ začela izdajati glasilo »Demokracija«.

Tednika »Slovenski Primorec« in »Demokracija« sta od tedaj dalje skupno vodila borbo za ohranitev in zaščito slovenskih narodnih pravic v zamejstvu. Levičarsko usmerjeni Slovenci so se zbirali okoli »Soškega tednika« (»Soče«) v Gorici in »Primorskega dnevnika« v Trstu. Oba demokratska lista sta zaradi neustrašenega proglašanja osebne in narodne svobode in resnice utrpela najvišje žrtve: gorenjopoljski župnik Izidor Zavadlav, širitelj »Slov. Primorca«, je bil dne 15. septembra 1946 umorjen; urednik »Demokracije« dr. Andrej Uršič je bil 1. septembra 1947 ugrabljen.

Dne 16. februarja 1947 je nadškof Margotti naslovil na slovenske vernike poseben pastirski list, s katerim se je poslovil od onih, ki pojdejo pod Jugoslavijo. »Žalosten je pojav,« je med drugim pisal, »da posamezniki, družine in cele skupine zapuščajo svojo rodno zemljo, domove in imetje ter gredo v tujino... Pogled na toliko stisko prostovoljnih beguncev nas boli in žalosti... Voščim jim, naj bi v tujini našli razumevanje, ki ga med svojimi lastnimi brati niso mogli najti...«

Trojna bolest je v onih dneh razjedala srca slovenske duhovščine v Trstu in Gorici: zavest, da bodo odtrgani od večine svojega ljudstva, razkosanega na tri države; skrb za dušni blagor vernikov, ki bodo prišli v komunistično Jugoslavijo, in nevarnost splošnega

pobega iz predela cone A, ki je bil prisojen Jugoslaviji.

Zastopniki slovenske duhovščine so tedaj s čutom zgodovinske odgovornosti stopili v stik z zastopniki jugoslovanske oblasti v Trstu in jim predlagali, naj se v Slovenskem Primorju, ki pride pod Jugoslavijo, uredijo odnosi med državno in cerkveno oblastjo; duhovščina bo rade volje »sodelovala pri moralni, socialni in narodni izgradnji nove države«, ako državne

MIRKO MAZORA

Na cerkvenem tlaku

Na tlaku cerkvenem stojim.

*Kaj misli prepleta
pred lučko, samota te sveta:*

*Kje so roké prečastite,
ki so klesale, klesale
te plošče kamnite?*

*Kam se je zgubil korak
v začetku lehák,
ki hodil je tod,
potem čedalje bolj težak?*

*Na tebi slonela zdaj tema,
zdaj svit je človeških notrin,
ti priča si vekomaj nema
odmevov skrivnostnih globin,
ki tukaj bilè so zasute.*

*Grebem v dni bodoče:
Nešteto src krog tumbe joče,
slovo od njega jemlje,
ki ubral je pot vesoljne zemlje.*

*Se solza je izlila
pod mavrico v morje
svetlih barv, nebeške glorijske.*

*Posvečen spomenik človeških cest
in duš si neizražena povest.*

Na tlaku cerkvenem klečim.

Beneškemu kostanju

*Kot strašna, temna pošast
razperja golo glavó
v razkošno bujno rast
kostanja staro drevó.*

*Potrť, nezmagán velíkan
brez listja in brez cvetja
stoji teman in mračán
sredi zelenega odetja.*

*Usíha vdán in mirán,
zamišljen v nešteto dobrot,
ki delil jih je v revno dlan
beneških revnih sírot.*

oblasti zagotovijo uživanje osnovnih verskih svoboščin, o katerih je pisal »Slov. Primorec« dne 10. oktobra 1946 v članku »Alarm proti duhovnikom«. Zastopstvo duhovnikov je tudi opozorilo na splošni pobeg, ki ga bodo povzročile grožnje, ki se neprestano ponavljajo, pobeg, ki bo pravicata katastrofa za slovensko ljudstvo na Primorskem in bo usoden za ugled Jugoslavije v svetu, pred katero bežijo lastni otroci. »Merodajna oblastva naj napravijo konec grožnjam raznih neodgovornih ljudi,« so zahtevali, »ki pred priključitvijo plašijo verne Primorce s poboji in aretacijami, ki bodo sledile jugoslovanski zasedbi naših krajev. Da se pomirijo duhovi, smatrajo za potrebno, da odgovorna oblastva v deželi, Sloveniji in Beogradu pravočasno izdajo pomirljivo izjavo, v kateri se poudarja, da se bodo amnestije, veljavne v Jugoslaviji, ne le raztegnile na Julijsko krajino, temveč razširile z ozirom na posebne primorske razmere.«

Glas razuma in politične modrosti pa ni našel odmeva. Odgovor se je glasil, da so grožnje »po večini provokacije političnih nasprotnikov« in da je Jugoslavija zakonito urejena država, kjer se ne bo nikomur, ki nima »zločinov na vesti«, skrivil niti las. Ker ni bilo dano nobeno zagotovilo, je pobuda

padla v vodo. Čas priključitve se je bližal v znamenju nove narodne tragedije.

Po razkosanju Goriške

Dne 11. septembra 1947 je dnevno časopisje javilo, da bodo čez štiri dni vse države položile v Parizu ratifikacijske listine mirovne pogodbe z Italijo in da bodo istega dne zavezniki zapustili zasedeno ozemlje Julijske krajine, Italija in Jugoslavija pa bosta zasedli vsaka svoje področje. Hkrati bo zaživel tudi samostojno tržaško ozemlje.

V deželi je nastalo skrajno razburjenje. V dneh od 12. do 15. septembra so množice deželanov trumoma romale v Gorico, Krmin in Čedad nakupovat hrano, obleko, obuvala. Istočasno so se pomikale proti Trstu, Gorici, Čedadu in sploh furlanski nižini dolge vrste kamionov in vozov s pohištvom: na tisoče Slovencev s Krasa in Nižje Vipavske, Brd in Soške doline in zlasti Kobariškega kota je z grenkimi solzami bežalo v tujino. Stevilni slovenski domovi so onemeli, cela naselja so se izpraznila: novi potoki slovenske krvi so se za vedno razpršili v široki svet...

Dne 15. septembra 1947 se je izvršila v Parizu ratifikacija mirovne pogodbe. Zavezniški vojaki so se umaknili z Morganove črte, v Gorico je sredi navdušenja italijanskih množic vkorakala italijanska vojska. Ob istem času je tudi jugoslovanska armada zasedla svoje področje, a to ni bilo, vsaj za večino prebivalstva, zmagoslavje osvoboditve, kot so jo Primorci že dolgo sanjali, temveč strah pred bodočnostjo in žalost nad pbeglimi brati, sorodniki, sosedi.

V onih dneh je italijanska mladina v Gorici napadla več slovenskih ljudi, razbila več trgovin in gostiln ter raztrgala slovenske napise. List »Messaggero Veneto« je 20. septembra v ime nu »starih Goričanov« protestiral proti poplavi slovenskih duhovnikov in pritožniku novih beguncev, ki kanijo »slovenizirati« Gorico. Bili so to ljudje, ki

Spodnji Barnas: Marijina cerkev

so do zadnjega gojili sovraštvo do Italije in vodili protitalijansko borbo, zato naj se pošljejo v notranjost države...«

Nova državna razmejitev je zelo hudo prizadela Gorico. Vstali so docela novi problemi, ki jim ni bilo lahko najti rešitve. Mnogi so sploh dvomili, če bo Gorica mogla ostati sedež samostojne province in škofije. Njun sestav je bil namreč po novi meji usodno zadet.

Po razmejitvi je ostalo v *goriški provinci* v Italiji: 10 % prejšnjega ozemlja (90 % pod Jugoslavijo), 10 občin (33 pod Jugoslavijo), 72.000 prebivalcev (145.000 pod Jugoslavijo).

V samo mesto Gorico se je neposredno pred priključitvijo vselilo kakih 12.000 italijanskih beguncev iz Istre, od katerih je bilo kakih 4.000 natrpanih po raznih vojašnicah, šolah, vrtcih. Vsi ti so zahtevali stanovanja in zaposlitve. Številni podjetniki so se zaradi

negotovega položaja izselili. Vladala je silna nezaposlenost.

V približno enaki meri je bila prizadeta *goriška nadškofija*. Pod oblastjo goriškega nadškofa je ostalo: 76 duhovnjak v Italiji in 5 na STO-ju (140 v Jugoslaviji); 153.000 vernikov v Italiji in 5.900 na STO-ju (145.000 v Jugoslaviji); 177 duhovnikov v Italiji in 5 na STO-ju (115 v Jugoslaviji).

V novih mejah goriške nadškofije je ostalo kakih 20.000 Slovencev, in sicer:

Na Svobodnem tržaškem ozemlju:

1. Devin	z ok.	1.200 verniki
2. Mavhinje	» »	600 »
3. Nabrežina	» »	2.300 »
4. Sempolaj	» »	900 »
5. Zgonik	» »	900 »

Skupno 5.900

V Italiji:

1. Doberdob	z ok.	900 verniki
2. Gaberje	» »	600 »
3. Jamlje	» »	250 »
4. Mirnik	» »	450 »
5. Pevma	» »	900 »
6. Podgora	» »	1.800 »
7. Sovodnje	» »	900 »
8. Steverjan	» »	1.100 »
9. Štmaver	» »	250 »
10. Štandrež	» »	1.900 »

Skupno 9.050

Poleg 15 celotnih župnij s približno 15.000 verniki so prišli pod Italijo še zaselki nekaterih župnij:

1. Jazbine (Cerovo)	z ok.	200 verniki
2. Rupa in Peč (Miren)	» »	350 »
3. Plešivo (Medana)	» »	150 »
4. Dol (Opatjeselo)	» »	250 »
5. Solkansko polje (Solkan)	» »	250 »

Skupno 1.200

Če prištejemo še kakih 7.000 Slovencev iz Gorice, Krmina, Ločnika, Ronk in Tržiča, dobimo skupno število:

Na STO-ju	5.900 vernikov
10 župnij v Italiji	9.050 »
5 zaselkov	1.200 »
Gorica in drugi kraji	7.000 »

Skupno 23.150 vernikov

Ako od tega števila odštejemo kakih 3.000 vernikov italijanske narodnosti, živečih v teh krajih (Devin, Nabrežina, Podgora, Mirnik), sledi, da živi v mejah goriške nadškofije okoli 20.000 Slovencev.

Slovenska manjšina v Italiji je vstopila v novo zgodovinsko razdobje z odločno voljo, da v vsej lojalnosti spoštuje državne zakone in tvorno sodeluje pri delu za razvoj kulturne in socialne blaginje v državi in v svetu, hkrati pa da ohrani svojo narodno samobitnost in svoje duhovne vrednote.

Pred kratkim je umrl bogat francoski tovarnar. Žena — otrok nista imela — je bila poklicana pred notarja zavoljo testamenta. Notar ga odpre in prepadena žena izve, da je njen mož zapustil vse ogromno premoženje nekemu daljnemu sorodniku. Pripis v testamentu se je glasil: »Svoji ženi zapuščam njenega ljubimca in zavest, da le nisem bil tak bedak za kakršnega me je imela.«

VLADKO KOGOJ

Otrok in rožice

Otrok se je sprehajal po travniku ter se čudil raznobarnemu cvetju.

»Joj, rožice moje, le kako ste ve lepe!« so šepetale njegove ustnice, prav tako so govorile tudi njegove očke. »Le kako je, da ste tako lepe?«

»Me smo Stvarnikovo delo: povej nam torej, le zakaj bi ne bile tako lepe?«

»In tako različne barve imate, pa čeprav ste vzklike iz iste zemlje!«

»Čudež, božji čudež, otrok dragi, pa čeprav mnogi, vzlic temu da imajo oči, ne vidijo v tem nič posebnega.«

»Rožice moje, dovolite mi, da vas pobožam, ne le s pogledom, ampak tudi z ročico!«

»Otrok ljubi, otrok božji, le lepo nas pobožaj, saj si res tudi ti pravi čudež.«

Krojni tečaj v Doberdolu

Ob železnem jubileju okrožnice *Rerum novarum*

O Leonovi okrožnici *Rerum novarum* se je že mnogo pisalo, najprej ob njenem izidu, nato ob njenih posameznih obletnicah in končno več ali manj skozi vseh petinsedemdeset let, odkar je izšla. Vendar pa so mnenja deljena, kakor pač pri vseh problemih tega sveta. Nekateri menijo, da se je o okrožnici pisalo preveč, delalo pa premalo, drugi pa trdijo: če bi se bilo o njej več pisalo, bi se bilo po njej tudi več delalo. Lahko imajo prav oboji. Mi nikakor ne moremo preko železnega jubileja listine, ki danes predstavlja socialno ustavo sveta.

Z A

Poglejmo najprej nekoliko na področje tistih, ki so se z vsem srcem izrekli v teku petinsedemdesetih let za okrožnico, kakor tudi za okrožnice, ki so ji sledile: *Quadragesimo anno* in *Mater et Magistra*. V veliki večini so bili to dalekovidni ljudje, praktični katoličani, za vse dobro navdušeni idealisti.

Splošne uspehe njih dela bi mogli naštetih v naslednjih stavkih. Cerkev sama kot taka je tako iz papeškega, kakor iz škofovskih, duhovniških ter laičkih mest krščanski socialni nauk stalno dopolnjevala. Na osnovi tega dopolnjevanja in raznih tolmačenj je nastala nova socialna znanost, ki se je zlasti začela poučevati v bogoslovjih in rodila trume socialno razgledanih in, kar je še bolj važno, socialno čutečih duhovnikov.

Socialna znanost in ukaželjnost sta rodili socialne shode, tedne, krožke, knjige, revije in časopise, zborovanja in predavanja. Iz Leonove okrožnice so se rodili krščanski delavski sindikati, ki so se pozneje povezali v *Internacionalo*, ki je imela prvotno svoj sedež v Utrechtu na Holandskem, zdaj ga ima pa v Bruslju. Sad te delavnosti je kmalu postal viden tudi pri delavcih. Začel jih je prešinjati krščanski duh, mišljenje in hotenje. V temeljitem poznanju krščanskih načel so se delavci jasno zavedli, da v človeški družbi nimajo samo dolžnosti, temveč tudi pravice, katerih priznanje so upravičeni zahtevati z vsemi dovoljenimi sredstvi. Nastalo je cvetoče delavsko združništvo in uspešna delavska

Babica in vnuki

Neka ženska revija je pripravila razgovor z današnjimi babicami. Pripadale so najrazličnejšim družabnim slojem, tudi razlika v starosti med njimi je obsegala več kot petnajst let. Vsaka od teh starih mamic je imela po enega ali več vnukov. Naslovili so nanje najrazličnejša vprašanja o njihovih odnosih do lastnih otrok in zlasti do vnukov. Kratek zaključek tega sestanka so strnili v naslednje izsledke. Današnje stare matere stopajo s časom. Ne vztrajajo na osnovah, po katerih so bile vzgojene same, ali po kakršnih so vzgajale svoje otroke. Same od sebe so priznale, da je vzgoja njihovih vnukov v marsičem pravilnejša tam, kjer je prejšnja generacija napačno vzgajala. Najbolj pa je izstopilo prepričanje, da je vzgajanje otrok dolžnost staršev. Čim manj skuša babica vplivati na vzgojni sistem, tem bolje bo, ne le za vnuke, temveč zanjo samo. Ona ima že za seboj vse težave in bridkosti vzgoje lastnih otrok in ima zategadelj pravico uživati vlogo blage stare matere. Pri tem lahko opazuje, koliko vpliva je imela njena vzgoja na otroke in kaj se ji zdi v sedanjem vzgajanju boljše ali slabše kot prej. Malce že sme razvajati svoje vnučke — čeprav jim ne sme dajati potuhe. S svojo ljubeznijo, potrpežljivostjo in prizanesljivostjo bo lahko neopazno veliko doprinesla k dobri vzgoji v družini. Pravo, sistematično vzgojo pa današnja babica prepušča staršem.

* * *

Neki angleški umetnik je povabil k sebi veliko družbo. Med povabljenici sta bila tudi bogat trgovec iz Chicaga in njegova žena. Pogovor je nanesel na marsikaj. Umetnik se nagne k trgovčevi ženi in jo vpraša: »Ali vam je Botticelli všeč?« »Resnici na ljubo vam moram povedati, da nimam rada italijanskih vin,« se glasi gospejin odgovor. Splošen molk in mučna zadrega. Američan hoče priskočiti svoji ženi na pomoč in reče: »Botticelli ni vino, draga, Botticelli je sir.«

* * *

Najstarejše drevo na svetu je Montezumova cipresa v Mehiki. Sodijo, da je stara okrog 7000 let.

SRECKO GREGOREC

Z NOVIMI KORAKI

Sončni
žarek
se zasmeje.
Zadoni
udarec ure ...
Misli se zbudijo,
frfotajo in letijo
tja, kjer konec
moje je poti.

Takrat
mi na uho
udarec zadnji zabrni ...
Oči mi mrak
zagrne.

Pa glej,
tam onstran meje
sončni žarek se zasmeje.
Z novimi koraki
merim se z junaki:
hitim, brzim.
V naročju božjem zaživim.

vzajemna podporna društva. Sledilo je povečanje dobrotelnosti, kateremu na čelo so se postavile Vincencijeve in Elizabetine konference.

Dasi se dobro zavedamo, da krščanska ljubezen socialnega vprašanja ne rešuje, temveč ga samo omiljuje, je prav, da vemo, da je bilo v zadnjih letih prejšnjega in v prvih letih sedanjega stoletja tudi omiljevanje zelo važno, saj so takrat obstajale še mnoge socialne krivice, na katere danes niti ne mislimo več: 16-urni delavnik, težaško delo žensk, nočno delo otrok, nepriznanje sindikatov, pomanjkanje bolezenskega, nezgodnega, brezposelnega in drugih zavarovanj itd. Tudi ustanovitev in obstoj Mednarodne organizacije za delo in Mednarodnega urada za delo moremo upravičeno šteti kot posredni uspeh okrožnice, katere železni jubilej obhajamo.

Iz krščansko usmerjenih političnih strank so začeli vstajati možje, ki so v nekaterih državah, upoštevaje moč svojih strank, prišli na državno krmilo v taki moči, da so programe svojih strank lahko izvajali, v drugih državah pa so zaradi manjše številčne moči krščansko socialnih strank morali svoje delo omejiti na sodelovanje v koalicijskih vladah, v katerih niso mogli izvajati lastnega programa, pač pa so čestokrat lahko omejili pogubni vpliv nasprotnega programa.

Take omejitve so bile mnogokrat celo bolj uspešne, kakor izvajanje lastnega programa. Seiplov načrt v Avstriji, ki je veliko obetal, je postal kot krščanski socialni program pepel v požaru Karl Marx Hofa, dočim je omiljevanje pogubnih marksističnih načrtov s strani katoličanov v avstrijskem javnem življenju vedno imelo velik uspeh. Salazar se sicer ponaša, da je ustvaril iz Portugalske močno krščansko stanovsko državo, toda celo višja duhovščina se vedno bolj odmika od njega in Organizacija Združenih narodov ga je obsodila zaradi v Angoli uvedenega prisilnega dela. Italijanski korporativizem je sam papež Pij XI. ostro obsodil kot potvarjanje oblik, katerih dosego je Cerkev učila.

Trenutno na zemljevidu sveta vidimo dve sili, ki sta zmožni bolj ali manj delovati na neposrednem uresničenju lastnega krščanskega programa, to sta Zahodna Nemčija, kjer se kažejo lepi uspehi, in Čile, katerega poizkusi so zvezani z velikimi začetnimi težavami. Drugod po svetu so predstavniki kristjanov na splošno in katoličanov še posebej, vezani na sodelovanje s predstavniki drugih strank in z veseljem lahko ugotovimo, da ima njih delo lepe uspehe, npr. v Italiji, Franciji in Belgiji.

pozitivna socialna zakonodaja širom sveta je neposredno ali posredno pod vplivom Rerum novarum in poznejšega socialnega učenja Cerkve, kar pomeni izredno veliko.

Nastop moškega zbora »M. Filej«

Ne pozabimo, da je odprava suženjstva pod blagodejnim vplivom Cerkve trajala dolga stoletja. Tudi odprava fevdalizma je zahtevala stoletja, skoraj bi lahko rekli, da niti še ni povsod odpravljen (latifundiji). Zasluga Rerum novarum, neposredno ali posredno je, da se danes, po petinsedemdesetih letih, nahajamo pravzaprav že pred odpravo mezdne sistema, ki se v državah z najbolj napredno socialno zakonodajo že izvršuje v svojih začetkih.

Žal pa vsi gorečniki, ki so se desetletja borili doslej za uresničenje socialnega nauka Cerkve, niso dali polnega sadu, nekateri naravnost nasproten sad (npr. krščanski socializem). Vzrokov za to je bilo mnogo. Omenili bi le: človekovo, k slabemu nagnjenju naravo in pa premajhno poučenost bistva papeških socialnih okrožnic pri tistih, ki so oznanjali potrebo in nujnost osvojitve oblike.

PROTI

Kakor ob vsakem velikem dogodku v zgodovini so se tudi ob Leonovi okrožnici takoj pojavili tokovi »proti«, med katerimi so bili najvidnejši: liberalizem, masonstvo, socializem in komunizem.

SREČKO GREGOREC

HREPENENJE

Odpluti želim
iz teh prašnih nižin
z razpetimi krili
kot orel planinski
do mavričnih višin.

Pa plazim se po poti
kot želva ...

«Naj to te ne moti!
Želva počasna
na skalni obali,
gibčno zaplove
med morskimi vali!

Daj mi morjá,
obdaj me z vodó
božjih valov!
Tedaj bom z lahkoto
do Tebe tovoril
Tvoje blago
do večnih bregov.

»Presneto, že spet ni nobena-gal«, godrnjamo nič kolikokrat ko stojimo pred odprto omaro in zaman iščemo — prazno obešalo. Zares je čudna ta reč: kolikokrat jih nanovo po nekaj kupimo, a je, kakor da bi jih omare požirale. Ko ga nujno potrebuješ, ga ni. Zdaj mrzlično brskamo, da bi brez škode za drug kos oblačila le kam obešili pravkar zlikano obleko ali bluzo. Drugo jutro pa brišemo prah na omari in s krpo zadene-mo v prazno obešalo, ki smo ga kak dan prej v reztresenosti položili nanjo. Lahko pa je padlo na dno omare in prav tako nenadoma pride na dan, ko ga sploh ne iščemo. Rastresenost in naglica, da ne rečem površnost, nam je že neštetokrat tako-le zagodla. Vsakikrat smo po-tem sklenili, da od zdaj naprej itd. itd.

Po raznih hotelih in gostiščih visi običajno v omari le eno ali dve obešali. Zato vzemimo s se-boj nekaj zlozljivih obešal iz plastične mase, ki ne vzamejo dosti prostora, a nam bodo ime-nitno služila.

In za konec še drobno vprašanje. Ali res vsakrat, zanesljivo vsakrat, ko se preoblečete, skrbno obesite še toplo obleko, plašč in drugo na obešalo in odnesete na zrak ali na okno? Od take pozornosti je odvisno, ali bo oblačilo ohranilo svojo linijo ali ne. Ako jo odložite malomarno čez stol ali posteljo, ali še slabše, jo obesite na kavelj, bo le kmalu vse razvlečeno. Tega še tako pazljivo likanje ne more več popraviti.

* * *

Zapredek sviloprejke nam da približno 500 metrov dolgo svi-leno nit. Za izdelavo ene same ženske nogavice pa je potrebno približno pet kilometrov svilene niti.

Liberalizem, ki je v prvi dobi po Leonovi okrož-nici še pomenil čisti kapitalizem manchesterske šole, se je bal sam zase. Vsaka nova stvar, vsaka nova ideja je mogla pomeniti zmanjšanje njegove moči. Po manchesterski šoli je pač veljal zakon najmočnejšega. Nemogoče se ji je zdelo, da bi mogel obstajati tak družben red, ki ne bi temeljil izključno samo na svobodni konkurenci. Kapitalistično libe-ralni red ni upošteval, da je tudi delavec človek, ki ima vse naravne pravice, zlasti osebnost in čast. S pomočjo masonstva se je kapitalizem ugnezdil v skoro vseh vladah na svetu in od tam krepko za-viral prodirajočo socialno zakonodajo.

V takem stanju je socialni napredek širokih množic napredoval le korakoma vse do prve velike vojne. Ta pa je zmešala štrene mnogim, tudi kapi-talizmu. Ko je videl, kaj se je zgodilo v Rusiji, je polagoma postal pohlevnejši. Celo Cerkvi je dovolil glas, kadar je branila pravice človeške osebe, saj se je čutil že prizadetega. V svetovni gospodarski stiski okrog leta 1930 je sicer spet dvignil glavo, metal kavo v morje, kuril lokomotive s pšenico, da ne bi bilo treba znižati cen, toda to je bil »oblak, ki je mimo šel«. Jasno je namreč že videl prihajati drugo veliko klanje in pravilno sklepal njegove po-sledice.

Danes, po dvajsetih letih, odkar je vojna končana, lahko trdimo, da vsaj v civiliziranih celinah (Evropi, Ameriki in Avstraliji) manchesterskega ka-pitalizma ni več. Kar se je pred petdesetimi leti zdelo še nekaj nemogočega, namreč, da bi delavec sodeloval pri upravi podjetij, ali bil udeležen na njih kapitalu ali dobičku, se danes v premnogih mo-dernih državah že dogaja v veliko korist delavcev in, četudi se sliši skoraj paradokсно, tudi v veliko kor-rist — podjetnikov. Čas, ki se v tem primeru lahko imenuje tudi — duh *Rerum novarum*, je opravil svoje. Skoraj bi lahko rekli, da dalekovidni in na-predni podjetniki danes v izpolnjevanju navodil *Rerum novarum* vidijo, ne samo delavčevo, temveč tudi svojo lastno rešitev.

Kar smo navedli o kapitalizmu, velja vzporedno tudi o masonstvu. V teku časa je spoznalo, da je Leon XIII. videl več in dalje, kakor njihovi mojstri 33. stopnje. Posebej je to prišlo do izraza, (dasi ne izključujemo, da je bilo verjetno nekaj hinavščine poleg), ko so ob smrti Janeza XXIII., loža za ložo pošiljale sožalne brzojavke kardinalu-kamerlengu.

Komunisti so bili, so in bodo verjetno še ostali najbolj strupeni nasprotniki Leonovih navodil. Mar-xovega gesla, da je vera opij, so se najprej sami pošteno napili, ko so pa prespali mačka (za kar so rabili desetletja), so uvideli da je resnica, kar je

Kristus dejal o svoji Cerkvi, namreč, da »moje kraljestvo ni od tega sveta«. Tragikomičen dokaz temu je, da je Kosigin ob indijsko-pakistanskih mirovnihih razgovorih v Taškentu dejal: »Mi (komunisti) in papež smo za resnični mir! (Združene države so pa za vojno, ker podpirajo Južni Vietnam, tudi proti njegovi volji).«

Morda bo kdo dejal, da take politične izjave pač ne morejo držati, kadar govorimo o družbenem redu. Dokaz, da temu ni tako in da se ostrih mej na tem področju ne da postavljati, naj bo, da so jugoslovanski komunisti uvedli ustanovo delavskih svetov (pustimo ob strani njih trenutno strankarsko pobarvanost) takorekoč vsemu svetu in če hočete še Cerkvi v brk, češ: »Vi tega, kar ste učili, niste bili zmožni izpeljati, mi pa smo izpeljali, kar ste vi učili!«

Nobenega dvoma ni, da je komunizem ohranil svoje želo do vsega, kar je krščansko in katoliško in da kakor lev »čaka, koga bi požrl«, toda v luči zgodovinskega dogajanja, ob železnem jubileju Rerum novarum, ne moremo nič drugega, kakor zapisati, da trenutno, bolj kakor kdajkoli prej, dvatisočletna kultura krepko zmaguje petdesetletno kulturo (lahko bi tudi rekli »nekulturo« ali moderno suženjstvo, pa to dejanskega položaja ne spremeni!) Pri komunistih ne gre, kakor pri kapitalistih za zavestno popuščanje, temveč gre samo za taktiko, ki se pod silo razmer priredi in potuhne, toda tolaži naj nas dejstvo, da tako ravnanje le v redkih primerih (če ni vojnih zmešnjav zraven, skoraj nemogoče!), obrodi zaželeni sad.

Govoriti o socializmu poleg komunizma je skoraj isto kakor govoriti o masonstvu zraven kapitalizma. Ko je socializem uvidel, da je njegov komunizem šel predaleč, je začel brzdati vajeti. Pa je pri tem razglabljanju treba točno vedeti, da je bilo med socialisti mnogo, premnogo idealnih mož, ki so hoteli z vsem srcem socialno pravičnost na svetu, le zmotno so smatrali, da je isto možno doseči na materialistični osnovi. Po drugi veliki vojni, potem ko je komunizem pokazal svoj imperialistični značaj — nasilno zasedbo polovice Evrope —, so socialisti v mnogočem odnehali. Polagoma so se razvili v silo, v nekaterih državah bolj, v drugih manj, ki se bori za socialno pravico skoraj na krščanski osnovi, le da isti noče priznati krščanskega temelja.

Upravičeno lahko smatramo, da so se ideje Leonove okrožnice poznale tudi v poglavju »Proti«!

B R E Z

Med drugo svetovno vojno se je v Sloveniji ustanovil Odbor za doseg socialnega miru. V njem

SRECKO GREGOREC

ŽANJICA

Zanjica
zgodaj vstala je,
ostro sklepala je
neutrudni srp.
V bogati njivi
žanjica se sklanja:
mahljaj, sekljaj
se bliža.

Klas za klasom
vzdihne in pade...
Zanjica žanje, žanje...

Morda počaka?...
Pa žanjica naša
maha, seka
neutrudno naprej.

Včasih vetrič zašumlja,
zato ne sliši se,
da srp seklja in skaklja
mi bliže, bliže, bliže...

Takole opravljajo ženski svet:

Če reče ženska, da je to njena zadnja beseda, potem jih bo sledilo še za cel slovar.

Če daruje ženska svoje srce, pričakuje potem, da ji bo obdarovanec za to plačeval vse življenje.

Če da ženska moškemu prav, ta zagotovo ni njen mož.

Če postane ženska nenadoma podjetna, je dvoje možnosti: da išče moža ali pa da se mu hoče izneveriti.

Za ženo je zato tako težko osrečiti moža, ker hoče to delati po svojem okusu.

Ker so najslabši zakonski možje običajno najboljši prijatelji, je ženskam tako malo do prijateljstva z moškimi.

Neka ameriška komisija je imela nalogo ugotoviti, koliko potrošijo dnevno v New Yorku za vsakega kaznjenca. Po šestnajstih mesecih raziskovanja so ugotovili, da porabijo na dan od 10 do 20 dolarjev na kaznjenca. V najboljšem mestnem hotelu stane soba z eno posteljo od 12 do 19 dolarjev. Tako bi niti nastanjenje zločincev v sobah hotela Waldorf-Astoria ne bilo mnogo dražje.

* * *

Morda še ne veste, da se je v starih časih dalo kupiti izdelano moško perilo, ženskega pa ne. Že od nekdaj so smatrali damsko perilo za tako nežno, da so si ga izdelovale same ali pa jim ga je sešila šivilja za perilo. Šele okoli leta 1870 so začeli v Ameriki izdelovati in prodajati žensko perilo v trgovinah. Zamisel se je naglo razširila v Pariz in London in konec leta 1870 so že nudili tovarniško izdelano perilo tudi na Dunaju.

* * *

Rokavice niso nobena evropska iznajdba, temveč so jih nosili že stari Egipčani. Vsekakor pa jim niso služile proti mrazu; uporabljali so jih le zato, da si niso oparili prstov, ko so z rokami zajemali iz skled in nosili v usta vroče meso. Vilice je celo Evropa začela uporabljati šele v srednjem veku.

* * *

V politiki pade pogostoma izraz šovinist. Izraz izhaja iz priimka vojaka Chauvina, ki je služil cesarju Napoleonu in je bil izredno vnet občudovalec slavnega Korzičana. Napoleona je zagovarjal tudi še po njegovem padcu.

* * *

so se združili delavci in podjetniki dobre volje, ki so smatrali, da komunizem ne prinaša socialnega miru, temveč dejansko samo zamenja vladajoče kaste (Knjiga Milovana Djilasa »Novi razred« je mnogo pozneje potrdila pravilnost njih mišljenja in naporov.) Ta odbor je štel nad 40 delavcev in nad 40 podjetnikov, iz vsake delovne stroke po enega delavca in enega podjetnika. Brez glasovalne pravice so bili člani odbora tudi nekateri izvedenci iz delavsko-zaščitnega in socialno-zavarovalnega področja. Bil sem eden tajnikov tega odbora in lahko postavim trditev, da je bilo delo v njem iskreno in zelo požrtvovalno, dasi otežkočeno zaradi različnih svetovnih nazorov odbornikov.

Naj mi bralec dovoli kratek skok! Katoličani v Sloveniji smo do takrat poznali samo geslo: Mi hočemo družbeni red urediti po papeških socialnih okrožnicah. Na raznih zborovanjih je to geslo držalo le toliko časa, dokler je govornik res poznal temelje papeških socialnih okrožnic. Toda v vrvežu življenja se je več kot enkrat pripetilo, da govornik temeljev Rerum novarum in poznejših okrožnic ni poznal in je v svojem navdušenju sicer poudarjal papeške okrožnice, njih vsebino pa niti v kratkem pregledu ni bil zmožen povedati poslušalcem. Posledica je bila, da je govoril bolj o Cerkvi in papežu, kakor pa o vsebini okrožnic. Na zborovanjih je bilo vedno gotovo število ljudi, ki sicer o Cerkvi in papežu niso bili pripravljeni veliko poslušati, o novem družbenem redu so bili pa pripravljene se poučiti. Treba bi bilo čisto psihološko postaviti stvari na svoje mesto: Najprej bi se moralo poslušalca prepričati, da mi učimo pravičen družbeni red, ki bo tudi njemu v korist. Ko bi se poslušalec prepričal, da je naše mnenje pravilno, ga osvojil in že pričel z nami vred delati na njegovem oživitvenju, bi morda nekje bral, da papež v določeni točki rešitve socialnega vprašanja zastopa isto mnenje kot on. Lahko si predstavljamo, da bi tedaj dejal: »Saj ni res, kar so govorili in pisali o papežu. Zdaj uvidim, da dejansko misli tako kot jaz. Smatram, da je papež vsaj v tej točki čisto pameten možakar!« Za prvo točko sovpadanja bi prišla druga in naslednja. Pridobljeni borec bi se sicer navduševal samo za posamezne točke sovpadanja, eno za drugo, toda počasi, morda čez leta, bi vseeno prišel do zaključka, da papež misli tako kot on (vzemimo, da isti človek nikdar ne bi hotel priznati resnice, da pravzaprav on misli tako kakor papež!). Kaj naj ostane? Priznati, da smo na desetine sposobnih mož izgubili samo zaradi tega, ker smo zavzemali drugačno taktiko.

V Odboru za doseg socialnega miru smo se

takrat odločili za taktiko počasnega prepričevanja, brez izrecnega naglašanja papeževega docentstva. Uspeh je bil res počasen (včasih smo za eno samo točko sporazuma rabili štiri ure trajajočo sejo, dasi bi se med ljudmi, ki imajo zaupanje v papeža, stvar lahko rešila morda v desetih minutah!), toda bil je presenetljiv. V Odboru za doseg socialnega miru so bili poleg katoličanov tudi liberalci in socialisti. Po nekaterih sejah smo že uvideli, da poznajo papeške okrožnice tako, ali bolje, kakor mi. Njihov trud je tedaj obstajal samo v tem, da so za isto rešitev iskali popolnoma druge izraze, samo da ne bi bili papeževi, ker bi jih bilo v tem primeru sram podpisati jih. Razpolagam v svobodnem zamejstvu z živečimi pričami, da je bilo temu res tako. Ko smo katoličani pristali na dolgo iskano, z drugimi besedami povedano rešitev iste točke socialnega vprašanja, so bili tudi socialisti in liberalci vsi navdušeni — in smo podpisali.

Naj bi gornja razlaga služila v dokaz, da od Leona XIII. naprej nikdar niso obstajali samo »za« in »proti«, temveč vedno tudi »brez«, na katere pa smo premalo računali, ker mali svet naših očetov pač na take kalkulacije modernega zunanjega sveta ni bil pripravljen. So pa te kalkulacije obstajale že takrat. Pozitivni uspehi, ki jih je Odbor za doseg socialnega miru v Sloveniji dosegel v sorazmerno kratkem času, so dokaz pravilnosti teh navedb.

Razpolagamo pa še z nadaljnjimi dokazi. Večina južnoameriških krščansko demokratskih strank se bori zlasti z okostenelimi desničarji na enak način. Celo za borbo z levčarji iščejo inačic, dasi je pri njih težje uspeti. Nikdar ne bom pozabil, da je predsednik Narodnega odbora za Slovenijo dr. Miha Krek ob svojem obisku v Buenos Airesu dejal: »Ponudili smo južnoameriškim demokratskim strankam našo pomoč (asesoramiento) v njih borbi proti komunizmu, toda tega niso sprejele. Dejale so nam: Vi ste borbo proti komunizmu vodili tako, da ste jo izgubili, mi jo pa hočemo dobiti, torej se mi od vas ne moremo ničesar naučiti.« Skoraj nemogoče bi bilo videti bolj točno, da so se južnoameriške krščanske demokratske stranke odločile za sistem istega boja, kakor ga je vodil Odbor za doseg socialnega miru v Ljubljani, ki sicer navidezno izgleda kakor izdaja krščansko socialnega programa, pa v svojih dokončnih uspehih pride do izraza kot zmaga krščansko socialne misli (primerjaj zmago predsednika Frei-a v Čile).

V poglavju »Brez« tedaj obravnavamo taktiko, nikakor načel. Uporaba različne taktike pa je dovoljena tako otrokom luči, kakor si njeno last »otroci tega sveta« jemljejo sami po sebi. Ako bi hoteli več dokazov, bi se naša razprava raztegnila

Pustite, naj otrok pripoveduje. Kdor količkaj pozna otroke, bo opazil, da jim je zelo neljubo, ako jih starši obsujejo z vprašanji, kadar se vrnejo od koderkoli domov. Prostovoljno bodo kaj radi »izpraznili vrečo« svojih dogodivščin v šoli, na izletu, v družbi itd. Navadno pa jim starši v svoji preveliki skrbi ne dajo te možnosti. Vse hočejo naenkrat izvleči iz njih in otrokova duša se temu upre. Velikokrat leži vzrok za nezaupne odnose med odraslimi otroki in starši prav v tej nepočakani staršev: ker se v otroških letih niso mogli sprostiti v prostodušno pripovedovanje, so se pozneje zaprli sami vase. Pa drugi strani pa mora mati zares pozorno slediti otrokovemu pripovedovanju. Če bo ta opazil, da ga poslušala le napol, bo zgubil vse veselje.

Mama mora pokazati odkritosrčno zanimanje za vse otrokovo doživljanje, a pri tem ne sme pretiravati, da ne bo videti narejeno. Vzgoja je velika umetnost in zahteva tanek posluš za vse odtenke, da ne bo rodila namesto zaželenega izravnavanja le neslutene okvare.

SRECKO GREGOREC

VPRAŠANJE

Odrtran list

na širnem veletoku!

Nekaj že moči mi jemlje,

čeprav pogled je čist.

Noga išče trdne zemlje.

Voda je globoka,

tako široka,

polna zlega.

Ne vidim brega.

Kdaj bom spet

na hrastu zelen list?

Kako pogostoma si je moral že vsakdo od nas priznati: »Te ga bi pa res ne bil smel reči!« Kar tako, v jezi, nepremišljeno ai preprosto tjavdan, smo zinili besedo, a komaj nam je ušla, že smo se je kesali! Posledice takih pre nagljenih besed pa so lahko marsikdaj naravnost porazne. Lahko se z njimi zapletemo v težave, lahko si za dlje časa ali celo za vedno napravimo prijateljstvo osebe, ki nam je zelo pri srcu, a lahko tudi nezavedno vsekamo v dušo sočloveka rano, ki se dolgo ne bo zacelila. In vendar »ni bilo tako mišljeno«, ni bilo nič drugega, kot da smo se neumno spozabili.

Razdraženost, jeza, včasih tudi le telesno slabo počutje so lahko vzrok takih izbruhov, prav tako prevelika zgovornost ali objestnost — da ne omenjamo alkohola, ki mnogim ljudem že po neznatnih količinah »razveže jezik«. Učinek je vedno enak: bližnjega spravimo v slabo voljo, morda ga užalimo ali pa ustvarimo v njem napačno mnenje o nas samih in si s tem škodujemo.

Zato je oblast nad samim seboj ena največjih zahtev samovzgoje. Zlasti kadar je jezen, ne more človek ukreniti nič pametnejšega kot pogumno — molčati. S tem bo sebi in drugim najbolj koristil.

SRECKO GREGOREC

LOKVANJ

**Beli sem lokvanj
v zibanju
valov in sanj.**

**A korenine
plodne, trdne
segajo v globine.**

v nedogled. Toda več dokazov obstaja. Eden izmed njih je ekumenski duh katoliške Cerkve v Nemčiji in nemške luteranske Cerkve. Udje obeh so včlanjeni v nemški krščansko demokratski stranki in udje obeh se navdušujejo za Leonove ideje. Kaj je tedaj? Ali so nemški katoličani rabili napačno taktiko, ali so rabili pravilno taktiko in kaže slediti njeno smer, katero so nakazale tudi južnoameriške krščansko demokratske stranke. Zgodovina pač vsako leto tudi za nas začenja novo dobo. Od nas samih zavisí seveda, ali jo razumemo ali ne.

Zdi se mi, da je »Brez« (ali vprašanje taktike) silno važno vprašanje v zvezi z uresničevanjem načel Rerum novarum in drugih papeških okrožnic, zaradi česar bi se ga v bodoče ne smelo več prezirati, temveč temeljito upoštevati.

IN . . .

Različni činitelji so v teku petinsedemdesetih let pomagali pri oživotvarjanju načel Rerum novarum: prijazni in neprijazni, navdušeni in diametralno nasprotni, nevtralni in zagrizeni, delavci in podjetniki, državna oblastva in znanstveniki, bogati in ubogi. Resnica je, da ob objavi Leonove okrožnice pač nihče ni upal, da bo v petinsedemdesetih letih toliko njenih načel uresničenih.

S tem pa nikakor ni rečeno, da je prišel čas naslade nad doseženimi uspehi! Niti daleč ne! Svet stoji danes, ob petinsedemdesetletnici okrožnice, še vedno pred rešitvijo mnogih bistvenih načel krščanskega socialnega nauka: uresničenjem soudeležbe delavcev na kapitalu, upravi in dobičku podjetij, solidarne pomoči bogatejših narodov revnejšim, preprečenjem lakote širokih ljudskih množic, uresničenjem pravičnih družinskih plač, zgradbo milijonov delavskih stanovanj, dokončno odpravo dela žene-matere izven doma, izpopolnitvijo raznih panog socialnega zavarovanja in delavske zaščite, zmanjšanjem delovnega urnika, priboritvijo plačanega tedenskega počitka, ureditvijo razmerja delavca do avtomatizacije in drugih šele nastajajočih družbenih pojavov, pomnožitve medsebojne ljubezni itd.

Kakor vidimo, naloge, ki stoje pred nami ob začetku šestinsedemdesetega leta po objavi Rerum novarum, nikakor niso majhne. Kakor je dosega dosedanjih uspehov terjala napore treh do štirih generacij, tako bo tudi nadaljnje delo terjalo prizadevanja novih pokolenj, tistih, ki so za, njih, ki so proti in tudi tistih, ki uporabljajo drugačno taktiko. Vse človeštvo je poklicano k delu, zaradi skrajšanja razdalj na svetu, bolj kakor kdajkoli prej! Bolj kot v preteklosti velja danes: Delavci in podjetniki vsega sveta — združite se v Kristusu!

Razmišljanja k poletom v svetovni prostor

Novice o izstrelitvi novih vesoljskih kabin vzbujajo zdaj malo pozornosti. Ljudje so se jim že nekako privadili. Saj kroži po višjih plasteh našega ozračja že toliko različnih satelitov, da bo kmalu potreben policijski zakonik za tisto visokozračno vožnjo, seveda drugačen kot vozni red po naših avtocestah. Samo lahen pristane na luni, fotografije njene površine posnete od blizu pa sprehod kakega »astronavta« izven kabine, to še vzbuja nekaj zanimanja.

Tako je poročalo časopisje minulo poletje, da je ameriška vesoljska raketa Surveyor (opazovalec) lahko pristala na luni in pričela oddajati fotografije lunine površine. Pisali so, da je poslala čez dva tisoč takih slik. Prve dni junija so izstrelili Američani še kabino »Gemini 9« z dvema astronautoma. Eden teh dveh mož je med poletom izstopil iz kabine in ostal zunaj dobri dve uri ter ves čas letel poleg kabine okrog zemlje in jo vso obletel. Med tem sprehodom je ostal povezan s kabino po debelem kablu.

To je kratka vsebina tistih časopisnih poročil. Komentarjev ni bilo skoro nič. Kvečjemu kak slavospev napredku znanosti in tehnike pa občudovanje junaških kozmonavtov. In vendar so to dogodki, ki vabijo trezno mislečega človeka k resnemu razmišljanju.

Ta tekma med Vzhodom in Zahodom, ki je v posredni zvezi tudi s pripravami na tretji svetovni spopad, je oba tekmeča že tako oslepila, da ne vidita več ne ekonomskih ne moralnih zakonov. Za tisti goli prestiž, kdo bo prej stopil na luno, Rus ali Amerikane, za tisti prestiž morajo milijoni še dalje umirati od lakote, stotisoči gobavcev ostati brez zdravniške oskrbe, kulturno in ekonomsko zaostali narodi

životariti še dalje na svoji nizki življenjski ravni. Dosti je gorja v človeškem rodu po svetu, a velik del tega gorja bi bil lahko odvezet, če ne bi tista dva tekmeča precej pogosto pihnila v zrak milijarde, brez vsake potrebe in skoro brez vsake koristi. O poletu »Gemini 9« so poročali, da je imela kabina zadaj nekak naslonjač, ki se je pa ločil od kabine in se pogreznil v morje. Stal je šest milijonov dolarjev, malo manj kot štiri milijarde lir. Že samo s tem zneskom bi lahko pozidali mnogo šol in bolnišnic v misijonskih deželah, odkoder prihaja toliko prošenj za nujno pomoč. No, pa tisti naslonjač, ki se je šel kopat v ocean, je samo en primer te grozne potrate. Pridenimo še vse ponesrečene poskuse, vse rakete, ki so se razstrelile v ozračju ali izginile kam v svetovni prostor, pa bomo imeli žalostno in sramotno bilanco, ki je ne more odtehtati ne znanstveni napredek ne morje solzà trpečega človeštva. Podatki o kozmičnih žarkih, o temperaturi in pritisku v raznih zračnih plasteh, to so reči, ki zanimajo le omejeno število strokovnjakov, ves ostali znanstveni svet pa nič ali skoro nič. Še zvezdoznance to le malo tiče. Spremljam te reči v astronomski reviji »Coelum« iz Bologne. Tam so objavili dve fotografiji lunine površine, a brez komentarja. Na eni teh slik se nejasno poznajo drobni kamenčki, na drugi malo večji kamen. Fotografirani prostor je pa malo čez kvadratni meter. Kaj boš s tem? Tekmec pravi: ni prahu, ni peska; z lahkoto bomo pristali. — Bog daj srečo in pamet. Mar je vse to vredno tistih milijard?

Čudno, da se časnikarji, tudi krščanski, nič ne dotaknejo moralnega vprašanja, če je moralno opravičeno postaviti svoje življenje v smrtno ne-

varnost brez zadostnega razloga. Nevarnost je res smrtna, primerno tehten razlog manjka. Ob poletu »Gemini 9« so pisali, da se je mož po svojem sprehodu le z veliko muko vrnil v kabino. Kaj pa, če bi bil kabel odpovedal? In k sreči sta se ob povratku na zemljo (pravzaprav na morje) oba moža še pravočasno rešila iz kabine, kajti na njej se je pojavila razpoka in so jo potapljači komaj rešili, da se ni potopila. Ali se smejo počenjati taki špasi brez zelo tehtnega razloga? Mar je častihlepje zadosten razlog? Gotovo ne, to ne opere greha, ampak ga še poveča. Sicer pa imajo ti astronautski bogovi precej kratko življenje in tudi Gagarin, prvak tistega zbora, je menda že pensioniran.

S stališča krščanske morale ter z ekonomskih in splošno človeških vidikov se res ne moremo navduševati za te tako številne polete po višjih plasteh našega ozračja. Stali so v zadnjih petih letih toliko, da bi s tistimi ogromnimi vsotami lahko odpravili vse materialno gorje, kar ga je po raznih delih sveta. In koristi nič, tudi na znanstvenem polju skoro nič. Še niti ene fotografije naše zemlje iz daljave nam niso poslali. In vendar mora biti čudovito gledati od lune, kako se naša zemlja suče. Tisto malo, kar so nam do zdaj nudili, ne bo zboljšalo stanja človeškega rodu, ne bo obrisalo nobene solze.

Eni pa le gledajo z velikim idealizmom na te polete in pravijo, da vse to človeka dviga, ker priča, da je človek s svojim umom prodril v tajne naravne sile, kako jih zna tehnično izrabiti in kako napreduje na poti, da končno obvlada vesolje.

Vse prav, če bi le človeški rod ob napredku v naravoslovnih vedah in v tehniki napredoval tudi v spoznanju Boga, stvarnika vseh naravnih sil, in da bi se moralno dvignil k večji ljubezni ali vsaj k večji strpnosti v domovini in v mednarodnih odnosih. Takole se je izrazil pokojni Janez XXIII. ob prvem ruskem poletu okrog zemlje: »Gledamo z veseljem in spremljamo z molitvijo tako podjetnost. Želimo ji

pravi uspeh, da bi mogli taki poleti kaj pripomoči k bratstvu med narodi in k pravi omiki. Tole poslednje je tako vzvišen cilj, da presega sleherno višino, sleherni hitrost in vse zmagovite napredke sedanje tehnike.« To so pač idealne želje idealnega moža. Žal je pa človeška slabost tolika, da gre v prirodoslovni znanosti in v tehniki gor, v versko-moralnem pogledu pa dol. In čim več udobnosti nudi tehnika, tem bolj se slabotni človek zaljubi v minljivo in pozabi na večno.

Pa tisto pisanje, kako je človek že na tem, da obvlada vesolje. Otročje, naivno, neznanstveno je tako pisanje; prav, če bi nehalo. Vesolje, latinsko universum, grško kosmos, je tako ogromno, da ga ne bo mogel človek nikdar z umom doseči, kaj šele s svojimi letali. Kje pa se začinja ta kozmos? Mar ne letimo mi vsi z našo zemljo po kozmosu? Mar niso leteli po kozmosu že pred šestdesetimi leti nerodni Zeppelinovi baloni? In »kozmonavt«, torej človek, ki plove po kozmosu, kako visoko do nebe in ošabno ime. Kam naj plove ta revni človek v kozmos? Resna znanost mu pravi, da če docela zapusti našo zemljo, gre neizprosno v smrt. Slično »astronavt«, človek, ki plove k »astra«, k zvezdam ali med zvezdami; kako lažnivo ime! Nikdar ne bo živ človek plul med zvezdami; morda po smrti »nad zvezdami«, kakor pravi znana žalostinka.

Torej manj sanjivosti, pa več znanstvenosti in več ponižnosti. Naši »astronavti« so do zdaj samo »stratonavti«, ker plovejo po stratosferi, to je po višjih plasteh našega ozračja.

Drugi pa pravijo, da so ti poleti v »vesolje« vendarle važni in zanimivi s filozofskega in teološkega vidika. Kakšen odnos bi npr. zavzelo krščanstvo do drugih razumskih, človeku podobnih bitij v vesolju? Mnogi znanstveniki so prepričani, da je v vesolju na tisoče in morda celo na milijone planetov, na katerih obstajajo podobni ali enaki življenski pogoji, kakršni so na naši zemlji.

Take in slične reči smo brali v na-

Folklorna skupina Slovenskega kulturnega kluba na Repentabru

šem časopisju. Kaj naj rečemo k tem kozmičnim špekulacijam? Predvsem moram znanosti na ljubo povedati, da ne odgovarja resnici, če pravimo, da so mnogi znanstveniki prepričani, da je v vesolju veliko število planetov s podobnimi življenjskimi pogoji, kakor tu pri nas. Resnica je povsem drugačna. Do zdaj ni mogla astronomska znanost z gotovostjo konstatirati niti enega planeta, ki kroži okoli svojega sonca, kakor krožijo planeti v našem sončnem sistemu. Zakaj ne? Zato ker so razdalje prevelike za naše instrumente, ki morejo do neke meje opazovati svetla goreča sonca, ne morejo pa videti temnih, negorečih, le malo razsvetljenih svetov, kakršni so planeti. Pri nekaterih spremenljivih zvezdah, ki periodično spreminjajo svojo svetlobno moč, slutijo zvezdoznanci, da mora okrog tistega svetlega sonca krožiti še kak velik, a temen satelit, ki nam v določenih presledkih deloma zakrije tisto žareče

sonce, okoli katerega se suče. To je vse, kar vemo o morebitnih planetih v svetovnem prostoru. Upravičeno slutimo, da morajo biti, saj ni verjetno, da bi med milijardami sonc bilo naše sonce edino, ki ima planete okrog sebe. Vendar znanstveno ne moremo tega konstatirati. Da bi pa mogli dognati, kakšne so življenjske razmere na teh svetovih, o tem ni govora.

Ali so tam razumna bitja, več ali manj človeku podobna, in kakšno stališče bi krščanstvo zavzelo do njih, s tem pa si ni vredno glave beliti. V božjem razodetju nimamo zadevno ničesar, teološka znanost nam more podati le nekaj splošnih smernic.

V svetem pismu nimamo nič o kakih bitjih na drugih svetovih. Omenjeni so sicer poleg človeka še angeli kot višja razumna bitja. So pa zgolj duhovi, ki sploh ne potrebujejo prostora, ne tu pri nas ne po drugih svetovih in niso vezani na noben svet. Ne poza-

Pustni »sputnik« v Bazovici

bimo dalje, da kar imamo božjega razodetja, je vse mišljeno geocentrično, to se pravi: naša zemlja, po grško *ge*, je centrum, je središče vsega stvarstva in skoro vsega božjega delovanja, posebno kar je nadnaravnega. Razodetje se omejuje na človeka tu na naši zemlji. Njega poučuje v velikih resnicah, ki jih mora znati, da doseže svoj cilj, smoter svoje eksistence, blaženost pri Bogu, svojem stvarniku. Pa, kakor rečeno, je vse geocentrično omejeno. Vse ostalo stvarstvo je v božjem razodetju usmerjeno na ta centrum, na našo zemljo in človeški rod, ki na njej prebiva. Sonce vzhaja in zahaja, da imamo tu na zemlji dan in noč. Sonce vozi včasih više včasih niže po nebu, da imamo tako važno spremembo letnih časov. Luna spreminja svoje lice, zato da človek deli leto v mesece in da po luni uredi svoj največji praznik. Zvezde, to so samo lučce, ki jih je Bog dal na firmament, zato da se lepo svetijo sem na zemljo. Tako je v božjem razodetju, ki smo ga prejeli, ta naša zemlja s človeškim rodом na njej središče stvarstva in božjega milostnega udejstvovanja.

Kaj je pa po drugih svetovih, ne vemo iz božjega razodetja nič, iz človeške znanosti le malo. Spektralna analiza nam pove, kakšne snovi gore na tej ali oni svetlo žareči zvezdi. Po daljšem skrbnem opazovanju se da dognati, kako se te zvezde gibljejo v svetovnem prostoru in v kakšnem odnosu so

do svojih bližnjih žarečih sosedov. To je pa tudi vse, kar vemo o svetovih izven našega sončnega sistema. Če je pa na teh vidnih svetovih in na njih nevidnih spremljevalcih ali planetih kaj življenja in če so tam kje razumna bitja, nam nekoliko podobna, to nam je docela prikrito. Vendar bomo po pameti rekli, da je to ne le možno, ampak tudi zelo verjetno. Saj je naše sonce s svojimi planeti in našo zemljo vred samo ena kapljica v neizmernem oceanu božjega stvarstva. Samo na Rimski cesti, h kateri spada to naše sonce, je vsaj sto milijard takih in tudi dosti večjih sonc, okoli katerih lahko krožijo planeti, ki jih tista sonca razsvetlujejo in ogrevajo. Ali in kakšno je morebitno življenje na tistih planetih, ne bomo nikdar dognali. Seveda more vsemogočni Bog vzdrževati življenje tudi v čisto drugačnih fizičnih in kemičnih razmerah, da se po njegovi naredbi lahko sprehajajo živa bitja tudi po svetovih, ki žare v temperaturi deset tisoč stopinj, kakor so trije mladeniči pevali Bogu slavo v razbeljeni peči. To je vse možno, toda prav malo verjetno, ker opazamo, da je vse stvarstvo urejeno po nekem enotnem načrtu in kakor daleč nosijo naši instrumenti, vladajo povsod isti zakoni mehanike, optike in izžarevanja ter se nahajajo povsod v svetovnem prostoru isti kemični elementi, ki so v našem sončnem sistemu.

Po tej poti ne bo torej nič prida. Svetujem drugo pot, ki nudi več verjetnosti. Ni treba, da bi bilo življenje po mnogih ali celo po vseh svetovih istočasno. Bog je večern in po njegovi volji se svetovi počasi razvijajo. Tisoč let je pred njim kakor včerajšnji dan, pravi psalmist. Milijarde let je naša zemlja krožila okoli sonca, ko ni bilo na njej zaradi previsoke temperature nobenega življenja. Morda je bilo tedaj življenje na kakem drugem bolj oddaljenem planetu z milejšo temperaturo. To bo menda držalo za vse stvarstvo. Astronomska znanost nam pravi, da sonca nastajajo, porastejo do strahotne vročine, se ohlajajo in končno ugasnejo. To pričajo sonca v raznih sta-

dijih razvoja. Tako se tudi življenjski pogoji na njihovih morebitnih planetih počasi razvijajo in spreminjajo. Danes je življenje tu, čez milijone let pa kje drugje. Bogu se nič ne mudi.

Kjer je možno življenje, ni izključeno bivanje razumnih bitij. Govorimo o možnosti, ker o dejanskem stanju ne vemo nič. Če so kje razumna bitja, se gotovo niso kar tako razvila iz brezumnih; med njimi je nepremostljiv prepad. Bog jim je ustvaril umne, misleče duše. Če so res taka bitja, spoznavajo Stvarnika iz stvarstva, spoznavajo tudi svojo odvisnost od njega in temeljne moralne zakone, ki so v vesoljnem stvarstvu povsod isti.

Varujmo se pa prenašati naše nadnaravno stanje milosti na morebitna razumna bitja po drugih svetovih. Ni res, da mora biti povsod tako kot pri nas. Učlovečenje božjega Sina, razodetje, Cerkev, evharistija, to je enkrat in poseben poseg božje dobrote v razumna bitja na tem našem planetu. Brezdomno so to velike reči; moti se, kdor meni, da je s tem izčrpana božja vsemogočnost ali njegova modrost in dobrota. Kaj je Bog drugod po svetovih ukrenil v blagor razumnih bitij, ali in kako jih je dvignil v nadnaravno stanje, tega ne bomo zvedeli na tej naši zemlji nikdar. Kar smo pa to poletje brali o morebitnem učlovečenju Boga Očeta ali Sv. Duha na drugih svetovih, so prazne sanjarije, s katerimi se pameten kristjan ne more ukvarjati.

Bazoviška mladina pri Plitvičkih jezerih

Zaključek tega razmišljanja je dvojen. Prvi je ta, da naj človek nikar ne leta visoko, da ne bo nizko padel, kakor je že pričel padati. Tehnika leta visoko, duhovno življenje peša. Udobnost raste, duh požrtvovalne ljubezni mineva. Po stratosferi letajo dragocene kabine in rakete, na zemlji umirajo milijoni v zapuščenosti in pomanjkanju vsega. Drugi zaključek se glasi: človek, zavedaj se svoje omejenosti! Nepopolno spoznavamo in nepopolno prerokujemo; šele ko pride, kar je popolno (v onstranskem življenju), bo minilo, kar je nepopolnega. Tako je učil Pavel tedanje kristjane. Narava krije tajne, v katere ne bo človek nikdar prodrl, in vedno bo veljala svetopisemska beseda: Bog je dal svet v naše raziskovanje, ne da bi človek mogel delo, ki ga je Bog napravil, doumeti od začetka do konca (Prid. 3, 11).

Jean Jacques Rousseau, slavní francoski filozof, je živel od leta 1712 do 1778. Poslušajmo anekdoto o njem.

Nekega dne je v družbi vprašala njegova prijateljica, madame d'Epinay, mojstra Rousseauja:

»Povejte nam, prosim, spoštovani mojster, kakšne lastnosti mora imeti po vašem mnenju dekle, da bo lahko osrečila svojega bodočega moža?»

Po kratkem premisleku je vzel Rousseau kos papirja in napisal nanj sledečo oceno:

»Lepota 0; izobrazba 0; denar 0; gospodinj-ska spretnost 0; srčna dobrota 1.«

»Kaj, kako?» se je madame d'Epinay strašno začudila. »Saj ne mislite resno, spoštovani prijatelj?«

»Čisto iskreno, madame! Ako bi dekle ne premogla drugega kot dobro srce in čisto plemenitost, bi bila polnovredna. Če temu dodamo še lepoto ali denar, bi dobili vrednost 10; razne druge vrline bi lahko dvignile vrednost na 100 ali 1000, da, še više, vendar pa bi vse to brez srčne plemenitosti ne dalo druge vsote kot celo vrsto — ničel!«

Češka in Slovaška nekdaj in danes

Češkoslovaška je država, za katero še danes v polni meri velja, da leži po Churchillovi domiselni izjavi za »železno zaveso«. Dovolj je, da vstopiš vanjo s katere koli strani svobodnega sveta, pa se boš prepričal, da »železna zavesa« ni samo kaka posrečena prispodoba, temveč kruta resničnost, saj je vsa dolga meja nasproti Avstriji in Zahodni Nemčiji zavarovana z dvojno dva metra visoko žično pregrado, ob kateri se vrstijo stražni stolpi s strojnicami, naperjenimi ne morda proti sosedni državi, ampak proti notranjosti lastne dežele, kajti treba je lastnim ljudem že v kali zatreti vsako misel na pobeg iz rdečega raja v »kapitalistični« svet.

Splošno znano in priznано dejstvo je, da je Češkoslovaška izmed držav za »železno zaveso« izven Sovjetske zveze kolektivizacijo zemlje najbolj dosledno izvedla, da se tam Cerkvi najslabše godi in da je stalinizem tam pognal najbolj globoke korenine. Bilo je treba še nekaj let po Hruščevem nastopu, da so se češki komunisti vdali ter začeli odstranjati Stalinove slike, podobe in spomenike.

Vendar je zadnje čase lakota po devizah tudi češke oblasti nagnila, da so se odpovedale svoji prejšnji osamljenosti in odprle svoje meje tujim turistom. Samo leta 1966 je prišlo v prvih osmih mesecih vanjo nad dva milijona tujcev, od teh pol milijona iz nesocialističnih držav, kar znači 20 % več kot lansko leto.

Ko pride turist preko meje, prejme takoj obrazec, na katerem bo moral ob izhodu iz države dokazati, da je vsak dan potrošil vsaj tri severnoameriške dolarje. Ni treba zapisati, koliko tujega denarja nosiš s seboj, le čehoslovaških kron ne smeš imeti. Denar ti zamenjajo takoj ob meji ali na vlaku ter v obrazec tudi vpišejo, koliko si zamenjal. Če bi preživel na Češkoslovaškem npr. pet dni, pa zamenjal le 10 USA-dolarjev, ti bodo ob izhodu vzeli še pet, ker nisi pač potrošil predpisanih treh dolarjev na dan.

Denarna enota na Češkoslovaškem je češka krona. Uradno je precej močna, saj zaračunajo 1 USA-dolar 7,15 čeških kron. Pa same oblasti

dobro vedo, da je češka krona veliko manj vredna. Tujca, ki je prinesel prepotrebne devize v državo, nagradijo kar s 125 % dodatkom. Tako prejme za en USA-dolar namesto 7,15 čeških kron kar 16. To bi se reklo v lirah, da je vredna ena češka krona 40 lir, kar pa je še vedno previsoko, kajti na črni borzi dobiš krono že za 25 lir.

Ker so plače okrog 1500 čeških kron že kar med boljšimi, bi v našem razmerju to bilo okrog 40.000 lir, kar seveda ni ravno veliko. Res pa je, da so cene za hrano, vožnjo in obleko znatno nižje kot pri nas, s čemer se pa seveda ne okoristi domačin, temveč le tujec. Tako npr. stane listek na cestni železnici 25 lir, vrček piva, in to plzenskega, 30 lir, če pa si hočeš privoščiti tistega z 12 % alkohola, pa 60 lir; jedila pa že niso tako poceni. Vsak obisk restavracije me je stal najmanj tisoč lir, za kar bi se tudi kje v Trstu ali v Gorici lahko dobro najedel.

TRAGEDIJA ČESKOSLOVASKE

Pred zadnjo vojno je veljala Češkoslovaška za eno najbolj naprednih držav Srednje Evrope in za državo, kjer je bil življenjski standard prebivalstva zelo visok. Češki izdelki, zlasti sukna, stekla in orožja so uživali svetovni sloves. Govorilo se je tedaj, da bodo češki inženirji gotovo med tistimi, ki bodo prvi na luni.

Slovenci smo v Čehih gledali vedno svoje napredne brate. Živahni so bili z njimi kulturni stiki. Mnogo naših akademikov je študiralo v Pragi; v Pragi so bili enkrat sokolski, drugič orlovski izleti, na katerih smo tudi Slovenci vneto sodelovali; pogosto so zlasti naši bogoslovci zahajali na Velehrad na Moravskem, kjer je bilo središče ciril-metodijske ideje za zedinjenje vzhodnih kristjanov. Na Moravskem se je rodilo slovansko bogoslužje, v Pragi so živeli veliki češki svetniki sv. Venceslav, sv. Ljudmila, sv. Vojteh, sv. Janez Nepomuk. Češkoslovaška je veljala za vzor zapadne demokracije in steber obrambe pred nasilnim nemštvom.

Ni čuda, da sem si tudi jaz že kot dijak in kasneje kot bogoslovec želel priti v stik s to

deželo. Privlačevali so me Slovaki s svojo preprostostjo, tipično slovansko dušo in silno vernostjo; občudoval sem Čehe v njihovem silnem gospodarskem vzponu in smislu za urejenost; v duhu sem si slikal »zlato« Prago, tolikokrat opevano in proslavljeno po knjigah in časopisih.

Prišla je vojna, Češkoslovaška je zgubila kot Jugoslavija svojo neodvisnost, po njej je skozi sedem let gospodaril oholi Nemec. Češka je postala ena sama tovarna za nacistične armade, toda ljudstvu se ni godilo slabo; niso doživljali bombnih napadov, ne grozot premikajoče se fronte, sinovi niso bili klicani v vojsko; služili so dobro in brez posebnih žrtev dočakali osvoboditev.

Po vojni so se naslonili povsem na Sovjetsko zvezo. Vedeli so, da jih zapadne države ne bodo branile, kadar bo Rusija stegnila roko po njih. Upali so, da bodo ohranili svojo neodvisnost vsaj do neke mere. Toda Stalin je terjal vse. Komunisti so šli previdno na delo. Na edinih svobodnih volitvah po vojni so dobili 40 % glasov. Na ta način so si zagotovili notranje in obrambno ministrstvo, to se pravi vojsko in policijo. Pot do oblasti jim je bila zagotovljena. Državni udar v začetku leta 1948 jim je nato omogočil, da so postali absolutni gospodarji države. Češkoslovaška je zginila za »železno zaveso«, čas napredka se je zanjo ustavil, in zgodilo se je nekaj edinstvenega; namesto naprej, je šlo življenje nazaj. Cerkev je tedaj začela svoje nekrvavo mučeništvo, ki traja še danes. Komunizem je predvsem udaril po vodstvu Cerkve: škofje so bili pregnani z njih sedežev, duhovnikom so prepovedali delo, redovnike in redovnice razgnali, samostane zaplenili. Cerkev na Češkoslovaškem je postala »Cerkev molka«.

PROTI ZLATI PRAGI

Odkar je Češkoslovaška spet odprla meje zunanjemu svetu, je tudi v meni tlela misel, da bi obiskal to slovansko državo v osrčju Evrope. Vse me je mikalo v njej: njena slavna preteklost, njeni častitljivi spomeniki, posebno pa »zlata« Praga, mesto na gričih ob vijugasti Vltavi. Pa me je tudi mikalo od blizu spoznati novo socialistično družbo, ki jo tam komunizem gradi in si ustvariti lastno sodbo, ki naj bi bila sad dejstev in opazovanj, ne pa že vnaprej storjenih zaključkov.

Tako sem se letos odločil in šel na pot. Za

svoje izhodišče sem si izbral častitljivi cesarski Dunaj, ki so mu tudi Čehi skozi toliko stoletij morali služiti radi ali neradi.

Prav nič nisem vedel, kako bom opravil na češkoslovaškem konzulatu. Rekli so mi, da da-jejo za 48-urni obisk države dovoljenje zelo radi, za več dni pa so že sitnosti, ker vprašajo za informacije v Prago in je treba zato čakati več dni na odgovor. Dunaj je sicer mesto vedno vredno ogleda, toda to pot nisem imel nič dosti volje, da bi s čakanjem zapravljaj čas in denar po Dunaju. Pa sem se zatekel na potovalno agencijo in povedal, da bi rad naslednji dan že odpotoval. Rekli so mi, da bo malo težko, a da če priložim nekaj za uradnika, ki vize izdaja, da bo morda šlo. Seveda sem rad pristal na ta pogoj — in je šlo. Popoldne sem že imel turistični vizum za sedem dni. Tako je bilo napisano, da je bil »ve Vidni« (na Dunaju) izdan in da ga je bilo treba »použiti do 3 mesecu« (uporabiti v času treh mesecev od izdajanja).

Drugi dan sem se zapeljal na Dunaju do postaje Franca Jožefa. Dunaj ima namreč celo vrsto velikih kolodvorov; južni je za Italijo, Slovenijo ter ostalo Jugoslavijo, vzhodni za Madžarsko in ostale balkanske države, zahodni za evropski zapad, postaja Franca Jožefa pa služi za zvezo s Prago. Nekaj silno revnega in za Avstrijo sramotnega je ta postaja. Tako se zdi, da je pravkar doživela bombardiranje, čeprav je od bombardiranja prešlo že 21 let. Stene brez ometa, tlak razbit, vse zanemarjeno, kot bi železniška uprava hotela potnike že na Dunaju pripraviti na to, kar bodo videli onstran meje v okviru socialistične ureditve države.

Vlak, ki me je sprejel vase, je bil še dosti čeden. Nosil je doneče ime »Vindobona«, kakor so Rimljani imenovali Dunaj ter je bil preko Prage in Dresdena namenjen v Vzhodni Berlin. Od Dunaja do Prage pravzaprav ni daleč: 352 kilometrov. Vlak je za to razdaljo porabil pet ur in pol.

Najprej nas je nosil ob sinji Donavi, ki pa je bila vse prej kot sinja, saj jo je deževje prejšnjih dni spremenilo v kalno vodo. Ko smo jo prečkali, je vlak zavil proti severovzhodu. Dežela je rahlo gričevnata, menjavajo se polja, travniki ter gozdovi in tako je pravzaprav vse do Prage.

Takoj za postajo Gmünd je manjša reka. Prav lepo se je dalo videti z mosta mejo, ki teče ob reki in jo tvori, kot sem že omenil,

dvojna žična ograja. Ni bilo treba biti dosti inteligenten, da smo takoj vedeli, kje smo.

Pokrajina je valovita, polja prostrana, vse kot nalašč za kolektivistični način kmetovanja. Res je Češka poleg Kitajske najbolj dosledno poddržavila vsa privatna posestva. Bivšim kmetom so pustili le do 33 arov, to je za vrt ali sadovnjak, ki jih lahko uporabljajo zase. Žitna polja so bila že pospravljena, tu pa tam je stal sredi strnišča kak mlatilni stroj ali traktor, toda sopotniki so mi povedali, da je letos veliko žita uničenega. Najprej je bilo veliko deževja, kasneje je prišlo nekaj lepih dni, toda v kratkih lepih dneh se ni dalo s stroji požeti velikih kolhoznih polj. Pravzaprav, dalo bi se že, če bi kmečki delavci in delavke imeli interes. Prej so bili samostojni kmetje, sedaj so uslužbenci na teh kmetijsko-industrijskih obratih, razumljivo je, da ne kažejo prevelike skrbi za skupno zemljo. To sem opazil vsepovsod, kjer sem potoval. Polja zanemarjena, povsod mnogo plevela, zarjaveli obdelovalni stroji ob poteh, vse je pričalo, da je človek brezbrizen, ko se ga oropa osebnih pobude.

Kolhozi so vaška društva in imajo do 2000 hektarov zemlje. Razdeljeni so v skupine po 12 ljudi. Delajo po »jednotah« ali točkah; dve jednoti na dan dasta zaslužka do 24 čeških kron (600 do 800 lir). Ker pa poznajo tudi plačilo po naporu, dosežejo nekateri tudi do 60 kron na dan (1500-2000 lir). Plača ni stalna; prejemajo jo le tedaj, kadar se dela na polju, pozimi torej ne. Tisti pa, ki imajo stalno delo pri živini (vsakdo oskrbuje po 12 glav), dobijo plačo po množini mleka, telet in prirastka v mesu. Ker so ženske pri delu enakopravne, zato opravljajo ista dela kot moški. Vse nosijo hlače. Na svojo zunanost pazijo bore malo. Isto sem opazil pri železnici. Nad 50 % vseh opravil opravljajo ženske. Videl sem jih kot strojevodje, mehanike, vlakovodje, vozijo vozove cestne železnice, kamione, pometajo ceste; vtis imaš, da so moški na Češkem kar nekam izginili. Navadno, zlasti če so starejše, so te ženske zelo umazane; ni jim mar, da bi se v družbi predstavile okusno napravljene.

Mlatilnih in drugih poljskih strojev sicer ne manjka; so pa prav neokretni, nerodni in veliki. Prišli so iz Sovjetske zveze, kjer so se jih na ta način skušali iznebiti in si nabaviti nove.

Tudi na Češkem je opaziti isti pojav kot v vseh socialističnih deželah: ves poudarek je na

industrializaciji, zanemarja pa se polje in prehrabena stroka. Povsod nove tovarne, ki rastejo iz tal ob zanikrno obdelani zemlji. Po vsem tem industrijskem naporu bi človek pričakoval, da bodo ljudje imeli vsega v obilju, pa je res ravno nasprotno. Tovarne same še ne ustvarijo raja na zemlji, zlasti ko nimajo dovolj trga ali dobre kvalitete. Ljudje so oblečeni zelo povprečno in brez okusa. Trgovine imajo malo izbire in le bolj preproste stvari. Razen živil je vse drago; uvoženih stvari skoraj da ni, če so pa, imajo visoke cene. Rad sem stal zlasti po Pragi pred trgovinami in opazoval, kaj imajo in česa nimajo. In povsod je bilo enako: dolge vrste čakajočih. Pri tem sem se spomnil na anekdoto, ki jo je objavil neki sovjetski humoristični časopis, pa velja za vse socialistične države.

V neko moskovsko družino je prišel obisk z dežele, pa je bil doma le mali Pavel. Stric ga vpraša: »Kje pa je oče?« Ta mu odgovori: »Pravkar se pelje okrog zemlje. Čez pol ure bo gotovo že doma.« »In kje je tvoj starejši brat?« »Na luno je skočil, pa čez dve uri bo spet nazaj.« Stric vpraša še po mami. »O, te pa dolgo ne bo nazaj, je šla namreč v trgovino.«

Tudi promet ni najbolj vzoren. Glavne ceste so sicer asfaltirane, a polne razpok in kotanj. Vidi se, da jih ne obnavljajo redno vsako leto. Cestni znaki so redki in na križiščih znamenja pomanjkljiva. Tujec se kar hitro lahko znajde v napačni smeri. Privatni avtomobili so maloštevilni, pa še ti večinoma stari modeli, bolj primerni za muzej kot za ceste. Pogosto je videti na cesti ljudi, ki se trudijo, da bi te veterane spravili spet v gibanje. Zdi se, da so se nalezli oslovih navad, ki se tudi ne premakne, čeprav mu gospodar batine deli, če ga je trma zagrabila. Avtobusov je še kar dosti, toda so nelepi, res proletarski. Po večjih mestih kot v Pragi, Brnu, Plznu in Bratislavi rešuje vprašanje prometa cestna železnica. Je to ljudsko vozilo, ki se ga vsi poslužujejo. Prog je zlasti v Pragi vse polno, vozila so pogostna, pa istočasno častljivo stara. Seveda pri tramvaju to ni ravno nedostatek. Skoro bolje se v njem počutiš kot v kakšnem modernem avtobusu.

Železnice so še vse iz časov stare Avstrije, dovolj številne, glavne proge dvotirne. Ker Češki premoga ne manjka, so lokomotive na parni pogon. Zato so vagoni zunaj in znotraj umazani, kar spričo saj ni niti preveč čudno. Tudi vagoni prvega razreda dajo mnogo želeti. Bela pre-

vleka čez sedež je vedno marogasta in navadno raztrgana. Elektrificiranih je še malo. Deluje le tista podolžna od Prage preko Košic v Užhorod v že sovjetski Podkarpatski Rusiji. Sedaj dokončujejo elektrifikacijo na relaciji Praga-Brno, od Brna do Bratislave pa so v teku začetna dela. Nadvozov ali podvozov še ni, zato se ob zapornicah često ustavi cestni promet.

Res, Čehi so razočarani in naravnost divji na svoj režim. Ob vsaki priliki si dajo duška in zabavljajo čez razmere. Temu sem se čudil, saj bi morali biti bolj oprezni, ko niso vedeli, kdo sem. V zavodu, kjer sem spal, pa na vlaku in v gostiščih, povsod so takoj, ko so odkrili, da sem tujec, izražali svoj gnev zoper sedanje oblastnike, še posebej pa zoper Moskvo. »Izkoriščajo nas kot molzno živino, vse, kar je dobrega, gre v Sovjetsko zvezo, živimo dosti slabše kot pred vojno,« so hiteli zatrjevati. Jaz zase sem molčal. Nisem prišel na Češko, da sprejemam pritožbe zoper režim, temveč da si jo v miru ogledam. Ko so zvedeli, da sem Slovenec, so bili spet vsi v ognju. »Da, Tito to ti je mož! Uprl se je Stalinu, ni dopustil, da bi Jugoslavija postala sovjetska kolonija.« Nehote človek, ko hodi po Češkoslovaški, primerja razmere zlasti v sedanji Sloveniji s češkimi. Kljub polomu gospodarske politike prejšnjih let je Jugoslavija za vsakega Čehoslovaka »objubljen deželca«. Ni kaj reči. Jugoslavija je v primeri z ostalimi socialističnimi deželami daleč naprej, življenje je izdatno boljše, Cerkev brez državnega nadzorstva, svoboda kretanja že skoro neomejena, versko udejstvovanje v polnem zagonu.

Razumljivo je zato, da češka vlada svojim državljanom ne daje dovoljenj za potovanje v zapadne države, tudi v sosedno Avstrijo ne, da ne bi videli razlike v življenjskem standardu. Smejo potovati le v socialistične države, v Jugoslavijo npr. preko Madžarske. Letos je šlo na počitnice v tujino pol milijona Čehoslovakov; največ jih je obiskalo Bolgarijo (165 tisoč), potem pa Jugoslavijo (142.000). Čehi iščejo sonce in morje, ki ga doma ni mnogo. Mnogi češki izletniki so že izrabili svoje bivanja v Jugoslaviji, da so iz nje zbežali v Avstrijo in Italijo. Je pač tako, da je svoboda dragocena dobrina, ki jo začneš ceniti šele potem, ko je nimaš več.

VERSKÉ RAZMERE

Naš vlak je požiral kilometre in se le malo-krat ustavil. Ena izmed postaj je bila Tabor.

To mesto je tesno povezano z Janom Husom, ki so ga cerkvene oblasti na cerkvenem vesoljnem zboru v Konstanci ob Bodenskem jezeru (1414-1418) kot krivoverca obsodile, cesar Sigismund pa dal nato 6. julija 1415 javno sežgati na grmadi. Njegova smrt je povzročila na Češkem velike boje, ljudstvo se je kot za časa naših kmečkih uporov dvignilo zoper velikaše, prelate in samostane, začele so se husitske vojne, ki so se zaključile šele s porazom v Sedlecu, kjer je padlo nad 30.000 husitskih borcev. Od tistega časa so postali Čehi do katoliške Cerkve hladni; začeli so misliti na odpad od Rima. Kasneje je bila med njimi ustanovljena narodna Cerkev, ki sicer le životari, a priča, da Čehi niso več pozabili, kaj se je zgodilo s Husom.

V preteklem stoletju je bil spet svobodomislec Tyrš, ki je s svojimi idejami zastupil zlasti akademsko mladino in razumniške kroge, da so se še bolj oddaljili od Cerkve. Bil je oče telovadno-prosvetne organizacije Sokol ter je po njej kasneje vplival tudi na slovenske ljudi. Ko je l. 1918 nastala češkoslovaška republika, je bila zanjo značilna prav ta svobodomiselnost usmerjenost, dostikrat Cerkvi naravnost sovražna, vedno pa vsaj nenaklonjena. Ni čuda, da je bil češki katolicizem vse prej kot aktiven. Zato tudi komunizem ni imel težkega dela, ko je prevzel oblast. Glede vere Čehi spremembe skoro niso opazili, saj že prej niso dosti v Cerkev hodili. Ni jih vznemirilo, da so jim pobrali vse škofove, jih odstavili, pozaprli ali poslali v konfinacijo. Med prvimi je prišel na vrsto praški nadškof Beran, za njim pa še ostali. Ko je kak škof umrl, oblast ni dovolila, da bi škofija dobila naslednika. Tako razen nekaterih škofov na Slovaškem do zadnjega na Češkem ni bilo nobenega škofa več, ki bi mogel svojo škofijo upravljati. Večina župnij že 16 let ni imela birme in je najbrž še dolgo ne bo imela. Šele pred dvema letoma je vlada toliko popustila, da je dovolila nadškofu Beranu oditi v Rim, Praga pa je dobila novega administratorja v osebi škofa Tomašeka, ki pa je v svoji službi čisto odvisen od milosti vlade.

Ko sem prišel v Prago, sem bil najprej začuden nad velikim številom mogočnih in res lepih cerkva, še bolj pa začuden potem, ko sem videl, da teh cerkva nihče ne obiskuje. Mnoge sploh niso odprte, druge so postale državni muzeji, spet druge pa samevajo, kot da bi v Pragi sploh ne bilo nobenega vernika več.

Izjema je le cerkev sv. Ljudmile tam za Narodnim češkim muzejem. Stavba je gotska

Pogled na Karlov most in Hradčane s katedralo sv. Vida

z dvema zvonikoma. Tam je vedno dosti ljudi, seveda žensk predvsem, ki to svetnico, »mater češkega naroda« vdano častijo.

Duhovniki hodijo vsi v civilu okrog. Nad tisoč jih je, ki ne smejo izvrševati svojega poslanstva. Večinoma so zaposleni v tovarnah, drugi so cerkovniki pri tistih župnikih, ki jim vlada še dovoljuje opravljati svojo službo, spet drugi so uslužbenci na prometnih vozilih. Gorje duhovniku, ki se upa, če je bil obsojen, da v bodoče ne sme več darovati sv. maše ali deliti zakramentov, to prepoved prekoračiti! Prav pred nekaj meseci se je primeril v Budjeovicah sledeči primer: Semeniški spiritual Avguštín Mally je bil več let v zaporu. Ko so ga izpustili, so mu prepovedali izvrševati poklic. Čez čas so ga znova aretirali, češ da je brez dovoljenja spovedoval svoje sobrate. Posledica: nov zapor in nova obsodba na pet let ječe.

Na Velehradu sem začel pogovor z nekim kmetom. Vprašal sem ga, koliko ljudje še hodi-jo v cerkve. Stari še nekaj, mi je odgovoril, od mladih nihče. Pa sem si mislil: O blažena Slo-

venija, kjer je v cerkvah še videti toliko mladega rodu! Nato sem se še zanimal, kako živijo duhovniki, ali so v materialni stiski, ali jim ljudstvo kaj pomaga. »Mi?«, se je kmet začudil. »Saj jim gre dosti boljše kot nam! Nam so zemljo vzeli in moramo hlapčevati v kolhozu, oni pa prejemaajo mesečno plačo in avto imajo.«

Seveda te vrste duhovnikov ni ravno dosti. Treba je namreč vedeti, da potrebuje vsak duhovnik, ki hoče izvrševati svoj poklic, »status consensus«, to je pristanek vlade. Duhovnik, ki tak pristanek dobi — in mnogi, premnogi ga ne — sme vršiti dušno pastirstvo le v svoji fari, torej ne sme iti spovedovat ali maševat v sosednjo župnijo. Vsled pomanjkanja duhovnikov mnogi mašujejo ob nedeljah celo petkrat na dan. Za svoje delo prejemaajo duhovniki državno plačo 30.000-45.000 lir na mesec (1200 kron). Vse cerkve so zelo velike in bogate na okrasju; tudi župnišča so ogromna, velika skoro kot gradovi, v vsakem župnišču je polno starih slik in umetnin, tako da je vsako župnišče

muzej zase. Vse priča o starih časih, ko so bili župniki spoštovani gospodje, vplivni in premožni. Morda prebogati, kar je nevarno za versko življenje Cerkve, ki bi morala biti vedno in povsod Cerkev ubogih. Sedaj jim je država župnišča pustila, vzela pa jim je posestva in jim onemogočila vpliv na javno življenje, saj so samo njeni uradniki. Postali so jetniki v svojih župniščih.

Na Češkem in Moravskem je bilo včasih toliko duhovniških poklicev, da so jih kar izvažali. Pred 60-80 leti jih je veliko prišlo tudi na Koroško, Kranjsko in Primorsko. Sedaj ima vsa Češka samo eno semenišče v Ljutomerih in še tam smejo sprejeti le omejeno število. Letos se je prijavilo za semenišče okoli 70 dijakov, smeli so jih sprejeti le 17. Pred vojno je bilo samo v Olomoucu 300 bogoslovcev. Zato je danes že čutiti silno pomanjkanje duhovnikov, ki se večja iz dneva v dan. Starejši umirajo, naraščaja pa ni dovolj. Zlasti industrijski kraji so že povsem poganski. Gottwaldov, nekdanji Zlin, kjer je največja industrija čevljev, bivši Bata, ima 80.000 prebivalcev, pa le eno napol skrito kapelo, v kateri je prostora za kakih 20 ljudi. Starih cerkva ni, novih pa ne smejo graditi. So kraji, ki imajo 20.000 prebivalcev, pa so brez duhovnika. Tako zlasti na Češkem. Na Moravskem in Slovaškem se še vedno dobijo versko odlični kraji. Tako je g. Vinko Zaletel obiskal župnika, ki ima vsak dan po dve sto obhajil, ob prvih petkih pa celo do štiri sto. Videl je tudi veliko otrok v cerkvi. In kako z dušo tam ljudje molijo in pejejo!

Že leta 1950 so bili razpuščeni vsi samostani, življenje v redovniški skupnosti pa z dekretom prepovedano. Zato ni mogoče v vsej državi videti enega samega redovnika ali redovnico, vsaj v redovni obleki ne. Zanimivo je tudi, da prepoveduje zakon Čehom in Slovakom, da bi bili grko-katoliki (uniati). Oni so lahko le katoličani ali ateisti. Za ostale narodnosti ta omejitev ne velja. Rimsko-katoliški duhovniki bi po svojih predpisih smeli deliti zakramente vernikom vzhodnega obreda, a jim državna oblast tega ne dovoli, češ da bi to pomenilo »vmešavanje« v zadeve druge veroizpovedi. Grko-katoliki imajo po državnih odlokih le dve izbiri: postati pravoslavni ali biti brezbožci. Na deželi ti katoličani vzhodnega obreda raje svoje otroke sami krstijo kot da bi privolili, da jim jih krsti pravoslavni duhovnik kot to zahteva

vlada. Grško-katoliški duhovniki sploh ne smejo vršiti svojega poklica, če se ne vključijo v pravoslavlje. Le nekaj jih je to storilo, ostali pa so se zaposlili po tovarnah ali na kmečkih posestvih.

Drugo semenišče je v Bratislavi za slovaške škofije. Tudi tam smejo vsako leto sprejeti le 20 študentov, dasi se jih redno prijavi preko sto. Kandidate prerešeta posebna vladna komisija. Bogoslovje je državna šola in tajnik bogoslovja je laik, član partije. Država semenišče vzdržuje, a zato tudi nastavlja rektorja in bogoslovne profesorje. Bogoslovje ne sme sprejemati nobenega verskega lista z Zapada. Iz tujne prihaja le reven listič iz socialistične Vzhodne Nemčije.

Kakor povsod v komunističnih deželah, seveda tudi na Češkem vlada strogo pazi na to, da vojaštvo, policija, uradniki in učitelji niso okuženi z verskim »bacilom«. Ker je na Češkem praktično vse poddržavljeno, so seveda ljudje še mnogo bolj odvisni od oblasti, ki jim režejo vsakdanji kruh.

PO PRAGI SEM IN TJA

Praga ima kar 30 železniških postaj, ki pa seveda niso vse enako pomembne. Najbolj važni sta Praga-Hlavni nádraží (glavni kolodvor) ter Praga-stred (centralni kolodvor). Naš vlak je zapeljal na Hlavni nádraží. Izstopil sem negotov, kje si bom priboril prenočišče in kako si bom pomagal z jezikom. Najprej sem se oglasil na turistični poslovalnici Čedok, ki ima v vsej državi monopol za razdeljevanje sob in organiziranje potovanj. Da bi spal v kakem hotelu, ni bilo govora, ker jih ima Praga premalo. Poleti si Čedok pomaga s tem, da najame razne študentske domove. Tako so tudi mene poslali v akademski dom Vetrník, 25 minut vožnje s cestno železnico iz osrčja mesta.

Dobro sem zadel. Zavod je moderen, ima nad tri sto sob, ki so udobno opremljene. Leži na vrhu hriba, kjer je zmeraj vetrovno, od tod ime Vetrník. Za vsako noč sem plačal 1600 naših lir (42 kron), za jedačo in pijačo pa je skrbel kar dobro založen in ne predrag buffet. Sicer pa je to prišlo v poštev le zjutraj in zvečer. Čez dan sem se mudil v mestu in tam tudi kosil.

Češka kuhinja je od italijanske čisto različna. Strašno so ljudem všeč močnate in sladke jedi. Celo solato potresejo s sladkorjem. »Knedlički«

so obvezen del vsakega kosila ali večerje. Komaj stopiš v obednico, že ti prinesejo vrček piva. Zraven pustijo listek in zapišejo črto. Ker natakaj z vrčki piva neprestano kroži po prostori, je dovolj, da mu namigneš, in že imaš pred seboj novo posodo, na listku pa dve črti. Opazoval sem domačine. Ni jih bilo malo, ki so v teku kosila pripravili po štiri vrčke. In to redilnega plzenskega piva z 10-12 % alkohola! Vina skoro nikjer ne pijejo, dasi ga na Slovaškem precej pridelajo; v trgovinah pa sem našel mnogo vina tudi iz Jugoslavije, Madžarske, Romunije in Bolgarije, pač iz socialističnih dežel. Branje jedilnega lista mi je seveda spočetka delalo težave. Nisem vedel, kaj tiči za izrazi. Ko sem pa odkril, da je polivka juha, brambor krompir, veprova roštenka svinjska pečenka, chleb pa kruh, potem sem vsaj vedel, kaj sem naročil in počasi se je moje jezikovno znanje glede jedil spopolnjevalo. Na Slovaškem sem spet odkril, da tam krompir ni več brambor, ampak zemyak, in spet se je dalo jesti. Kavjo poznajo le turško, sadje pa imajo revno in malo izbire, pač spet posledica zanemarjenega kmetovalstva.

Moj prvi obisk je seveda veljal Hradčanom. To kar je Rusom Kremelj v Moskvi ali Poljakom Wavel v Krakovu, to je Čehom »Pražsky hrad« — Hradčani. Krasi jih veličastna katedrala sv. Vida, potem stara dvostolpna cerkev sv. Jurija, razne vladne in druge palače. Tudi predsednik republike stanuje tam.

Hradčani ležijo na levem bregu reke Vltave na griču nasproti staremu mestu, ki je povezano z gradom po starodavnem Karlovem mostu, dolgem 497 metrov. Pogled od strani starega mesta na Hradčane je res veličasten. Na vsaki strani mostu je mogočen stolp z obokom, sam most pa na obeh straneh krasi 30 svetniških kipov. Najbolj slaven je med njimi kip sv. Janeza Nepomuka, katerega so na ukaz kralja Venceslava IV. 16. maja 1383 vsega razmesarjenega vrgli v kalne vode reke Vltave. Kot znano, je bil sv. Janez Nepomuk (rojen l. 1340 v mestu Nepomuka) spovednik kraljice Ivane Sofije. Ljubosumni kralj Venceslav IV. je hotel od sv. Janeza na vsak način zvedeti, kaj se mu žena spoveduje. Ker seveda ni zvedel ničesar, ga je dal mučiti, mu sam žgal telo ter ga suval z žebli, končno pa dal vreči v reko. Bog je svojega služabnika takoj poveličal. Nad krajem, kjer se je njegovo truplo potopilo, so zablestele zvezde, tako da so ga ribiči hitro

odkrili. Ko so leta 1719 odprli njegovo krsto, so našli v njej le okostje mučenca, nestrohnjen in svež pa je bil svetnikov jezik. Dne 19. marca 1729 ga je nato rimska Cerkev slovesno proglasila za svetnika kot mučenca spovedne molčečnosti.

Karlov most je dal postaviti kralj Karel IV. leta 1357. Grajen je iz kamna in ima 16 obokov. Most je prava znamenitost Prage in si ga sleherni turist rad ogleda.

Zgodovina Hradčanov pa sega daleč nazaj v 6. stoletje. Stara zgodba ve povedati, da je na sedanjem kraju stal dvorec poglavarja Kroka, ki je imel zelo bistroumno hčer Libušo. Še tako težko pravdo je znala razsoditi, zato so Čehi po očetovi smrti kar njo proglasili za vladarico. Za moža si je izbrala kmečkega svobodnjaka Premisla iz Stadirja, ki je pravkar oral, ko so prišli k njemu odposlanci kneginje ter ga naprosili, naj postane mož njihovi Libuši. Premisl je vabilo sprejel in odšel z odposlanci na Višehrad — današnje Hradčane. To je bil začetek dinastije Premislovičev, ki je vladala Češki do leta 1306. Iz te dinastije je bil Borivoj, prvi krščanski knez Češke, ki je vero sprejel iz rok apostola Slovanov sv. Metoda; njegov vnuk je bil knez sv. Venceslav. Iz dinastije Premislovičev je bil tudi veliki češki kralj Otokar II., ki je za nekaj časa združil pod svojim žezlom celo večino Slovencev, pa je potem nesrečno padel leta 1278 pri Suhih Kurtih na Moravskem v boju s cesarjem Rudolfom Habsburškim.

Najbolj mogočna stavba na Hradčanih je katedrala sv. Vida. Po lepoti in obsegu nič ne zaostaja za slavno katedralo sv. Treh kraljev v Kölnu ali za katedralo sv. Štefana na Dunaju. Ko je cesar Henrik I. prinesel roko sv. Vida v Prago ter jo dal tedanjemu češkemu knezu sv. Venceslavu, je ta knez l. 926 na Hradčanih sezidal prvo cerkev sv. Vida. Z ustanovitvijo praške škofije leta 973 je postala cerkev sv. Vida stolnica praškega škofa. Prvi škof v Pragi je bil menih Ditmar, po rodu germanski Sas; za njim je zasedel stolico praškega škofa Čeh sv. Vojteh, ki je kasneje postal apostol pokristjanjenja Poljakov. Leta 1060 so cerkev prezidali. Za vlade cesarja Karla IV. je postala na njegovo prizadevanje Praga leta 1344 nadškofija. On je tudi pozidal sedanjo katedralo, ki je v glavnem ostala taka do danes. V njej počivajo svetniki sv. Venceslav, sv. Vojteh in sv. Janez Nepomuk; tu so svetinje sv. Vida in

tu ima svoj grob cesar Karel IV. V kripti bazilike so pa še drugi knezi in kralji Češke.

Narodni zavetnik Češke je sv. Václav (Venceslav). Bil je sin češkega kneza Vratislava in njegove žene Drahomire iz rodu Luticev, polabskih Slovanov. S 14 leti je postal knez Češke, ker mu je oče prerano umrl; vodstvo države je prevzela mati Drahomira, Venceslava pa je vzgajala njegova babica sv. Ljudmila. Tako lepo ga je vzgojila, da je pod njenim vodstvom dozorel v svetnika. Vsak dan je bil pri sv. maši, ure in ure preklečal pred Najsvetejšim, sam žel pšenico in iz pšenične moke pekel hostije. Ko je prevzel oblast, je širil krščanstvo z vso zavzetostjo. Misli je na to, da bi sam postal duhovnik in misijonar, prestol pa prepustil bratu Boleslavu. Ta je sam hrepenel po oblasti. Rad se je priključil stranki, ki ji je bila Venceslavova vnema za krščanstvo zoprna. Zvabil ga je na svoje posestvo v Staro Boleslavo in tam 28. septembra 929 zahrbtno umoril.

Mrtvi Venceslav si je pa še bolj osvojil srca Čehov. Njegovo podobo so devali na denar, prav tako na bojne zastave. Ljudstvo mu je zidalo cerkve. Samo na Češkem jih je njemu posvečenih nad tri sto. Celó v vatikanski baziliki sv. Petra v Rimu je poseben oltar posvečen njegovemu spominu. V Pragi ima na najlepšem trgu svoj spomenik. Spreddaj na njegovi desnici stoji njegova vzgojiteljica kneginja sv. Ljudmila, na podstavku pa so zapisane besede: »Sveti Venceslav, ne daj propasti ne nam in ne bodočim!«

Poleg katedrale sv. Vida so vredne na Hradčanih ogleda kraljevske dvorane, pa vojni muzej, Panteon ter loretska cerkev s svojo zakladnico. Naj omenim, da si je za ureditev Hradčanov pridobil nevenljivih zaslug pokojni slovenski arhitekt Jože Plečnik, ki mu je takratni predsednik Masaryk pred vsemi Čehi zaupal to delo.

Prekrasen je z višine Hradčanov pogled na vso Prago. Je kakor da bi bila en sam mozaik, ki ga sestavljajo številni mostovi čez Vltavo, krasne stavbe in mogočne cerkve. Tik pod Hradčani je bogato okrašena cerkev sv. Nikolaja. Izgleda kot kaka katedrala.

Ogledujoč si mesto, sem tako počasi s Hradčanov prišel na Stari trg, kjer stoje zgodovinske stavbe, med njimi lepa dvostolpna Tynska cerkev Marijinega vnebovzetja. Na tem trgu je tudi stara posvetovalnica z astronom-

sko uro. Vsakič, kadar bije uro, se prikaže 12 apostolov.

Ne daleč od Tynske cerkve je »Chram cirkev Československe«, to je tako imenovana narodna Cerkev, ki pa je pod komunizmom zgubila ves svoj pomen. Opozorilo »Pada odmitka« (omet) pove, da nihče zanjo ne skrbi. Nekoč je seveda bila katoliška, a so jo svobodomišelní oblastniki po prvi svetovni vojni izročili tem razkolnikom, ki danes nič več ne pomenijo.

Med to in Tynsko cerkvijo je na trgu velik spomenik Janu Husu, ki so ga Čehi postavili za petstoletnico njegove nasilne smrti ter odkrili 9. julija 1915. Na tem trgu je nekoč stal spomenik dvoglavega avstrijskega orla s krono, katerega so Čehi takoj po oklicanju svoje neodvisnosti 28. oktobra 1918 temeljito razbili. Čehi namreč niso nikdar pozabili, da so se jim nemški Habsburžani usilili in zasedli prestol njihovih narodnih kraljev. Prilika se jim je nudila v prvi svetovni vojni, da se rešijo avstro-ogrškega jarma. Kar v celih polkih so prehajali na rusko stran. Praški polk se je predal z vsem štabom, častniki in celo godbo. Tudi na soški fronti so Čehi uhajali na italijansko stran in nato obrnili puške zoper Avstrijce. Pa se jim je večkrat slabo godilo. Ko so jih Avstrijci ujeli skupno z italijanskimi vojaki, so ti premnogokrat pokazali na ujete Čehé: »To so pa vaši!« Tedaj so zrastle vešala od Piave do Tirol in na ta vešala so Nemci in Madžari pobesili na stotine Čehov, ki so kot pravi potomci Libuše odhajali v smrt z vzklikom: »Živela svobodna Češka!« Naš goriški slavček Simon Gregorčič je bil nad njihovo slovanško zavednostjo ves navdušen. V času, ko so mnogi po slovenskih mestih hoteli biti le »tajčé«, so bili v Pragi vsi napisi le v češkem jeziku. Ko jih je leta 1885 v Pragi obiskal in videl njih narodni ponos, jim je ob njihovem prihodu v Slovenijo v pesmi »Bratom Čehom« ves navdušen zaklical: »Pozdravljen, slavni rod Libuše, pozdravljen Ceha hrabri rod!«

Še eno zanimivost sem si ogledal pred odhodom iz Prage: cerkev — kostnico Sedlec v Kutni gori. Starodavno mestece Kutna gora slovi po veličastni cerkvi sv. Barbare, ki spada med najlepše zgradbe gotske arhitekture, po svoji stari kovnici, ki je bila prva na Češkem ter po dvorani, kjer so volili prve češke kralje.

Omenjena cerkev-kostnica je malo ven iz mesta. Na zunaj ni nič posebnega, toda ko vstopiš vanjo, te zazebe pri srcu. Le tisti, ki imajo

močne živce, prenesejo to, kar se pokaže pred njih očmi. V ladji cerkve so namreč štiri piramide, zgrajene iz samih lobanj in večjih kosti, zlasti golenic. Vse stene so prekrte z različnimi figurami, ki so vse izdelane iz najbolj različnih vrst človeškega skeleta, vštevši tudi zobe. Iz človeških kosti je tudi veliki lesteneč sredi cerkve. Je to resnična umetnina, ki od daleč sliči lestencu iz kristala. Edino, kar obiskovalcu takoj pove, za kaj gre, so lobanje, ki služijo za čaše, v katere so postavljene sveče. Da bo slika o tej nenavadni kostnici popolna, naj povem, da so za vse te predmete v cerkvi porabili okostja 50.000 ljudi. To ni bilo sicer tako težko, kajti že od 12. stoletja dalje je tam pokopališče, koncem 15. stoletja pa je padlo v veliki bitki v bližini cerkve 30.000 husitov, ki so tako nevede prispevali svoje kosti za kasnejše »okrašenje« cerkve.

SE MALO PO MORAVSKEM

Dnevi bivanja v Pragi so se mi bili stekli. Kljub marsičemu, kar mi ni ugajalo, se mi je Praga priljubila. Kar težko sem vzel slovo od

nje in prav sem dal tistim, ki so ji nadeli naziv »zlata Praga«.

Moja pot se je sedaj usmerila proti Moravski, deželi, ki je sprejela slovanska blagovestnika sv. Cirila in Metoda. Počasi je sopihal vlak, kajti proga se je neprestano vzpenjala navzgor; smrekovi gozdovi so se pojavljali sedaj na eni sedaj na drugi strani proge, vsa pokrajina je bila polna zelenja, naselja lepo skupaj stisnjena so se vrstila ob cesti. Ko je strmec prenal, je vlak kakor žrebe veselo zadržel navzdol: bili smo sredi prelepe Moravske. Sadovnjaki so nas pozdravili, potočki so se pojavljali od vseh strani, griči so se spenjali in zopet razhajali.

V času sv. Cirila in Metoda je bila velikomoravska država vodilna slovanska državna tvorba na tem prostoru. Tudi češki knez Borivoj je bil tedaj podložen ponosnemu Svetopolku. Pa je bil vse prej kot značajan. Svojega plemenitega strica Rastislava, ki je bil poklical sv. Cirila in Metoda iz Carigrada, je izdal nemškemu Bavarcem, da je lahko sam zasedel njegov prestol. Kruti Bavarci so nato Rastislavu

Hurbanov trg v Bratislavi z gradom. Na skrajni levi stolna cerkev sv. Martina.

iztrgali oči. Čeprav je vedel, da Nemci prežijo na njegovo zemljo, je Svetopolk podpiral spletarskega nemškega duhovnika Vihinga zoper sv. Metoda in celo dosegel, da ga je Rim imenoval za Metodovega naslednika. Na krut način je pognal iz dežele Metodove učence in na stečaj odprl vrata nemškimi misijonarjem, ki so obenem s križem širili tudi nemški jezik in nemško nadvlado. Ko je leta 894 umrl, so se Nemci povezali zoper Moravsko z divjimi Madžari. Leta 906 je Moravska kot država podlegla in ni vstala nikdar več. Večino ozemlja so si osvojili Madžari. Kasneje so sicer Čehi rešili velik del stare moravske države zase; le južni del, današnja Slovaška, je ostal pod Madžarsko vse do leta 1918. Šele tedaj je prišel dan svobode za deželo, ki je bila nad tisoč let pod madžarskim jarmom; bila je pridružena Češki in je z njo vred postala republika Češkoslovaška, njen prvi predsednik pa Tomaž Garrigue Masaryk, rojen na Moravskem, v nekdanji državi Svetopolka, po rodu pa Slovak.

Glavno mesto Moravske je danes Brno, lepo mesto s 400.000 prebivalci, ki se razteza po rodovitni ravnini, na sever in zahod obkroženi od valovitih gričev. V Brnu je 29. junija 884 sv. Metod posvetil cerkev sv. Jakoba in tudi maševal v blagolasnem slovanskem jeziku. Svoj metropolitni sedež pa je imel sv. Metod v Velehradu, kjer je leta 885 tudi umrl in bil pokopan.

Za tisočletnico smrti sv. Metoda leta 1885 so se naši Slovenci odločili, da romajo na Velehrad na svetnikov grob. Pridružil se jim je tudi pesnik Simon Gregorčič. Tedaj se je zgodilo nekaj neverjetnega: da bi avstrijske oblasti obisk Velehrada preprečile, so iztuhtale novice, da na Velehradu razsaja kuga in pod to pretezo romanje prepovedale. Romarjem ni preostalo drugega, kot da so šli v Prago, z njimi seveda tudi Simon Gregorčič, ki je potem spenil »Velegrajsko kugo«. Takole je povedal nestrpnim Nemcem v brk:

»Želeli smo romat na Velehrad — občudujem vašo zaslugo! — tja smeli mi nismo z domačih livad, ker tam zasledili ste — kugo!

Kar tiče se kuge, imate prav: okrog in okrog Velegrada res zrak je nečist in brezmejno nezdrav, tam kuga morilna res vlada.

Ta kuga nevarna pa vam je, ne nam, kričim vam je vašim strašanska! Kako ji ime je? Naznamim ga vam: ta strah je — vzajemnost slovanska.

Te kuge napiti se hčemo tako, da duh in telo nam prešine; in ko bo prešnil nam duh in telo, se vrnemo do domovine.

Po domu jo širili bomo veseli, da ves bo naš narod okužen, in "kužiti" ga ne prenehamo prej, da v duhu s Slovani bo združen.«

Tam, kjer je bil sedež sv. Metoda in kjer je sedaj pokopan, kjer je prekrasna cerkev in semenišče, kjer je bil Stojanov dom za duhovne vaje in tečaje (Stojan je bil svetniški škof v Olomoucu, ki je zelo pospeševal cirilmetodijsko idejo), kamor so tudi slovenski bogoslovci zahajali na cirilmetodijske kongrese, kjer je bilo včasih toliko romarjev in tako razvito življenje, je danes žalostno kot na pokopališču. Cerkev z vsemi izkopaninami in ostanki stare romarske bazilike je nekak muzej, kamor zahajajo na ogledovanje le starinoslovci in turisti, romarjev ni več, Stojanov dom, semenišče in župnišče so podržavljeni, v njih sta bolnica in hiralnica.

Spet se je ponovila zgodovina. Svetopolk, Slovan je uničil delo slovanskih blagovestnikov. Sedanje komunistične oblasti sledijo njegovemu zgledu: ponovno so uničile Velehrad, to slovansko srce, nekoč središče velikomoravske države in Metodovega misijonstva ter pred zadnjo vojsko središče cirilmetodijske misli in dela za cerkveno zedinjenje. Kako to boli, ko vidiš, da se uničuje nekaj, kar naj bi družilo vse Slovane in jih povežalo v eno družino! Pa saj vemo: komunizem ni bil nikdar slovanski in vsa ta čustva so mu tuja. Bliže mu je Nemeckomunist kot Slovan demokrat.

SLOVANSKO MESTO OB DONAVI

Preden naj bi zapustil češkoslovaško republiko sem si zaželel videti še glavno mesto Slovaške — Bratislavo. Iz Brna me je vlak vozil najprej do mesta Breclav tik ob avstrijski meji, nato pa vzdolž reke Morave Donavi nasproti. Izginili so hribi in gozdovi, vse je postalo brezmejna ravnina.

Pa so se spet pojavile vzpetine. Najprej so bile videti le na obzorju. Nato pa so postajale vedno večje, bližali smo se Malim Karpatom. Kjer ta gorski hrbet doseže Donavo, leži mesto Bratislava.

Že rimske legije so spoznale, da je kraj različno trgovsko križišče, pa so si postavile svoje taborišče. Nato je prišlo preseljevanje narodov, kraj so imeli v oblasti Huni in Goti, dokler ga v 6. stoletju niso zasedli slovanski rodovi in tam

obstali. Na vzpetini nad sedanjim mestom je zrastle utrdba, ki je bdela nad reko in prehodi čez njo. Tedaj je pripadala velikomoravski državi. Nato so prišli Tatari in mesto leta 1241 skoro uničili. A njegova lega je bila preveč pomembna, da bi moglo mesto propasti. Spet se je opomoglo in prišlo pod oblast Madžarov. Ogrski kralj Matija Korvin — naš legendarni Kralj Matjaž, je leta 1467 v Bratislavi ustanovil univerzo. Pozneje je postala sedež ogrskega parlamenta in mesto, kjer so kronali ogrske kralje. Prav nič ni dalo več slutiti, da je to slovansko mesto. Pa je prišlo leto 1919 in Bratislava je postala glavno mesto Slovaške ter središče vsega političnega, gospodarskega ter kulturnega življenja malega, a tako pridnega slovaškega naroda. Sedaj šteje že 260.000 prebivalcev in neprestano raste na pomembnosti, gradnjah in razsežnosti.

Bila je sobota popoldne, ko sem prišel v to prijazno mesto ob Donavi. Skrbelo me je, kaj bo s prenočiščem. In res, vsi hoteli so bili polno zasedeni. Končno sem le staknil privatno sobo, tako da sem se lahko odpravil na ogled mesta. Stari del ni ravno velik, leži ob Donavi in značilni izraz mu dajeta grad na hribu in katedrala sv. Martina pod njim. To cerkev so začeli graditi leta 1221, dokončali pa šele v 15. stoletju. Deset ogrskih kraljev in osem kraljic je v njej prejelo kraljevsko krono.

Stari grad nad mestom sedaj obnavljajo in bo gotov do leta 1968. Tudi v Bratislavi sem opazil isto kot v Pragi: pločniki vsi razbiti in polni lukenj, ceste prekopane na vseh straneh, javna dela začeta in nedokončana, okrog starih cerkva in zgradb ogrodje za njihovo restavracijo, smeti vsepovsod: skratka čudna zanemarjenost, ki molče obtožuje socialistično upravo.

Nekaj veličastnega je pa spomenik sovjetskemu vojaku, ki se imenuje Slavín ter zre s hriba proti Donavi in panonski ravnini. Tu so pokopani sovjetski vojaki, ki so padli pri osvoboditvi mesta 4. aprila leta 1945.

Omenil sem že, da je Bratislava glavno mesto Slovaške. Slovaki sami sebe imenujejo Slovence, zato se država imenuje »Československa«. Od Čehov jih loči jezik, kultura, značaj in zgodovina, saj prej z njimi nikdar niso bili povezani v isti državi. Po propadu Svetopolkove Moravske so postali plen Madžarov. Zlasti pa se ločijo od Čehov po vernosti. Slovaki so znani po vernosti poleg Ircev kot najbolj veren narod

v Evropi. Sam sem bil priča tej vernosti, ko je bila drugi dan mojega bivanja v Bratislavi nedelja in so bile cerkve polne vernikov. V Pragi se tega ne doživi.

Leta 1933 so Slovaki v Nitri slovesno obhajali tisočstoletnico prve cerkve na Slovaškem, ki jo je zgradil knez Pribina leta 833. Vsa Slovaška se je tedaj hotela zbrati v Nitri in dati duška svoji verski in narodni zavesti. Odkar so prišli v novo državo, so se Slovaki počutili od Čehov zapostavljene. Hoteli so si priboriti av-

tonomijo, a Čehi so se tem poskusom odločno upirali. Zato so leta 1933 tudi prepovedali ta shod in odklonili dovoljenje, da bi govoril slovaški narodni voditelj, nekronani kralj Slovakov, »oče Hlinka« iz Ružomberka, sivolasi duhovnik in neodjenljivi borec za pravice svojega ljudstva. Pa se je shod le vršil, kajti proti silnemu plazu ljudstva je bilo tudi orožništvo brez moči.

Ko so Nemci 12. marca 1939 zasedli Češko, so se Slovaki odtrgali od Čehov in proglasili lastno državo. Msgr. Jožef Hlinka je postal prvi predsednik te nove države. Seveda so pa Slovaki igrali na napačno karto. Skupaj s Hitlerjem so izgubili bitko tudi oni. Oblast v Pragi se je maščevala tako, da je dala msgr. Hlinka kot kolaboracionista obesiti, kar je pustilo v slovaškem ljudstvu porazen vtis. Šele prihod komunistov na oblast je to rano precej omilil, saj trpijo sedaj enako tako Čehi kot Slovaki.

So bili pa prav komunisti tisti, ki so dali Slovakom (enako kot Slovincem v Jugoslaviji) precejšnjo narodno in kulturno avtonomijo. Danes nihče več ne trdi na Češkoslovaškem, da Slovaki niso poseben narod in nihče jim več ne krati pravic, ki jim kot narodu gredo. Celotna ministrski predsednik češkoslovaške vlade, Lenart, je Slovak po rodu.

* * *

Le bežen je bil vpogled v dušo slovaškega naroda, ki sem ga prejel v Bratislavi. Tako sem si želel globlje spoznati življenje tega naroda, ki je po jeziku in čustvovanju slovenskemu najbliže; rad bi ga videl sredi njegovih vasi, rad bi obiskal njegove gore, Male in Visoke Tatre, rad bi se pomudil v razgovoru z njegovimi duhovniki in izobraženci. Vse to mi to pot ni bilo dano. Čas je terjal svoje in misliti je bilo treba na povratek.

Spet so zapela kolesa vagonov svojo edinstveno pesem; še enkrat sem s pogledom objel mesto ob sinji Donavi; nato se je spet prikazala ravnina. Na postaji Devinska Nova ves so še enkrat češkoslovaški cariniki izvršili svoj pregled. Ugotovili so, da nisem prekorajčil števila dni, ki so mi bili dovoljeni za bivanje v državi in da sem potrošil predpisano število dolarjev. Vse je bilo v redu z moje strani.

Prišla je reka Morava in z njo meja. Še enkrat so zastrmeli vame mračni stražni stolpi, še enkrat sem opazil blisk strojnic, še enkrat zagledal žično ograjo. Pod vrtenjem koles se

je stresel most in nato nas sprejel dolg železniški nasip. Ta je bil že v Avstriji.

Za menoj je ostal svojstven svet, drugačen kot ga mi živimo ali smo nanj navajeni. Zazdelo se mi je, da je celo zrak prepojen z nečim posebnim. In ko sem začel razmišljati, kaj ga dela tako prijetnega, je v duši zrastle spoznanje: ni je večje stvari kot živeti v svobodi...

Madame de Stael, francoska pisateljica in duhovita žena, se je prvič srečala s cesarjem Napoleonom na družabnem večeru pri ministru Talleyrandu. Bila je zelo častihlepna žena. Med pogovorom je zastavila Napoleonu razna vprašanja:

»Katero žensko najbolj ljubite?«

Bonaparte jo je začuden pogledal in odvrnil: »Svojo ženo vendar.«

Drugo vprašanje: »Katera ženska vam je najbolj všeč?«

»Tista, ki zna najboljšo gospodinjiti.«

Zopet nič za duhovito damo, ki so ji bile gospodinjske skrbi deveta briga. V svoji častihlepnosti si je mislila: zdaj bo vendarle vrsta na meni in je povprašala cesarja:

»Katero žensko najbolj cenite, katera je največja v vaših očeh?«

»Tista, ki je dala domovini največ otrok.«

Madame de Stael, ki ni imela otrok, je kar obstala in — obmolknila.

Pisatelj Balzac je trdil, da se razume na grafologijo. Neka gospa mu prinese šolski zvezek: »Preglejte tole in mi povejte, kakšna bodočnost čaka učenca, ki je popisal ta zvezek.«

Balzac gleda, gleda, namrši svoje košate obrvi in vpraša: »Gospa, ali ste mati tega dečka, ali njegova sorodnica?«

»Niti mati, še sorodnica v petem kolenu ne.«

»No, potem vam lahko povem čisto resnico: dečko je malopriden in zabit, nikdar ne bo nič iz njega.«

Gospa prasne v smeh in pravi: »Gospod Balzac, niti svoje lastne pisave ne prepoznate! Ta zvezek je vendar vaš, iz časov, ko ste hodili v osnovno šolo!«

Ne imenujmo jih zločince

SREČKO GREGOREC

VODNJAK

Skoraj v vseh državah na svetu so se pojavili po drugi svetovni vojni mladi ljudje, ki se obnašajo in živijo vse drugače kot po ustaljenih predpisih družbe in ki vzbujajo v drugim začudenje, ogorčenje in strah. V Angliji jih imenujejo teddy-boys, v Franciji Blousons noirs, na Švedskem ragyare, na Poljskem huligane, v ZSSR stilljagi.

Gotovo ni treba poudarjati, da imajo vsi ti izrazi skupen prizvok: zaničevanje, čeprav nimamo zadostnih razlogov, da bi lahko smatrali vsakega teddy-boysa za zločince. Odrasli vse prevečkrat uporabljajo besedi »zločinec«, »pokvarjenec«, samo da pokažejo svoje začudenje in ogorčenje nad obnašanjem mladine, tako, da sedaj mnogi pedagogi in psihologi svarijo pred takim nepremišljenim izražanjem. In zato skušajo razložiti čim širšim krogom ljudi vzroke tega socialnega pojava, da bodo vsi sodelovali pri rešitvi tega važnega problema.

Prepričani smo namreč, da ogorčenje odraslih nič ne pomaga in da v mnogih slučajih celo zakriva soodgovornost pri nastanku tega problema. Vzrok vseh zablod sodobne mladine moramo iskati v družbenih okoliščinah in ne v nekakšni prirojeni pokvarjenosti mladine. Zato tudi nič ne pomagajo telesne kazni, ki jih nekateri smatrajo za preprosto in edino rešitev problema. Kot nimamo enega samega vzroka, ampak mnogo povodov, ki sestavljajo celoto družbenih pojavov, ki rodijo mladinske zablode, tako tudi nimamo enega in edinega ukrepa, ki bi ga lahko uporabili v vseh slučajih.

Hodili so po vodo na studenec poleg vasi. Tudi v največji suši ni usahnil. Florjan, malo bolj podjeten kmet, je na svojem dvorišču dal izkopati globok vodnjak. Prišla sta zato zidar in kamnosek.

»Čim bolj globok bo,« je zatrjeval mož delavcema, »tem bolj bo voda mrzla.«

Sosedje so takoj spoznali, da bo vodnjak služil tudi njim. Treba bo pač kaj prispevati; vodnjak seveda ostane last Florjanova.

Pogodili so se sosedje, da bo dal vsak na leto en goldinar, to je nekaj več kot dve srebrni liri.

Tako so hodili na vodnjak po vodo dve leti.

Nekega pomladanskega jutra je prišla kot navadno k vodnjaku Mehanova Katrica po vodo. Nalila je je poln škafl in ga dvignila na glavo.

Pristopil je Florjan. Beseda mu kar ni hotela iz ust. Končno je le spregovoril. Katrica je bila dolžna vso članarino. Seveda, zastoj ne gre.

»Ne boš mogla več na vodnjak; do sedaj nisi plačala, tudi za naprej ne boš.«

»Dva goldinarja sem vam dolžna. Plačala jih bom, če bo le mogoče; pa brez zamere. Zbogom!«

Po potu domov grede je jokala. Dve leti je hodila Katrica po vodo na studenec. Saj je bilo kar prijetno tako hoditi po vodo. Le zima je bila večkrat mrzla. Posebno je bilo težko, kadar je bila poledica. Vendar je postajalo vedno boljše, ker je vsak dan Martin, njen sin, postajal vedno bolj močan.

»Priden dečko,« so ga hvalili sosedje. Tudi Florjan je pritrjeval.

Že tretje leto sta mati in sin polnila škafe na studencu vsako jutro.

Tiste dni je Florjan prinesel iz mlina vrečo otrobov. Stopil je na dvorišče; a ne še v vežo; naslonil se je na vodnjak, ki pa ni bil pokrit, vedro so spuščali po železni verigi v globino do vode. Veriga je bila navita na vreteno. Florjan si je otrl čelo in pomaknil klobuk na vrat; potegnil je hladilni vetrič. Bil je hudomušen in vrgel Florjanu klobuk z glave. Ta je padel naravnost v vodnjak.

»Na!« je zastokal Florjan. »Kaj pa zdaj? Kako dobim klobuk nazaj?«

* * *

Prižvižgal je mimo Martin. Nesel je na glavi škafl vode, ki jo je zajel na studencu. Pozdravil je Florjana in hitel dalje.

»Martin, kam se ti mudi? Pridi sem!«

Takih prijaznih besed Martin od Florjana še ni slišal.

»Klobuk mi je padel v vodnjak. Veter je potegnil in ga vrgel dol. Ali bi ti šel ponj?«

»O, zakaj pa ne?«

»Vidiš, Martin, jaz sem že star in nisem za take reči.«

»Vodnjak vam je gradil Kajžni Miha, ko sem imel osem let. Bil sem pri vodnjaku, ko je zidar končal, vesel, da se je dvignil iz njega.«

»Salamen!« je kriknil. »Zidarsko kladivo sem pozabil doli, na zadnjem železnem klinu visi.«

Železni klini so bili v vodnjaku dobro pritrjeni v skalnati zid, do vrha vode.

»Šel sem kot maček dol po klinih,« je vzkliknil Martin, »upam, da bo šlo tudi danes tako.« Izginil je v vodnjak.

Čez nekaj minut se je vrnil držoč zmagoslavno klobuk; izročil ga je gospodarju.

»Tu imaš dvajsetico. Mami povej, da lahko vedno pride po vodo. Ne bo treba nič plačevati. Kadar mi bo kak drug sosed dvignil klobuk iz vodnjaka, bo tudi imel vodo zastonj. Mama naj pride jutri zjutraj, kot je hodila po navadi.«

* * *

Katrica je bila radovedna, kaj neki bo. Komaj je pričakala jutra; hitro se je odpravila k vodnjaku.

Ko je stopila na dvorišče, je bilo prazno. Napolnila je škafo in ga zadela na glavo. Tedaj je stopil iz veže gospodar. Iz kuhinje je zadišal močan duh prave kave.

»Stopi v kuhinjo. S teboj bi se rad zmenil. Deni vodo z glave.«

Katrica je vstopila. Kava je bila že pripravljena, prisedla je. Oba sta pila kavo.

»Ali bi ti dala Martina k nam za pastirja? Počasi bi postal hlapec. Jaz se že staram in potrebujem pomoči.«

Katrica je odgovorila: »Če nam zaupate. Mi smo revni. Čez poletje si napraviva drva, en voz ali dva za čez zimo. Ravno oni teden si je Martin napravil dolg, močan kavelj, da bo mogel lomiti suhe veje z drevja v gozdu.«

»To je majhna reč. Dva ali tri voze vama pripeljem jaz. Vama se ne bo treba truditi, tudi ajdove moke in nekoliko pšenične bom dal, da je bosta imela žadosti. Tudi primerno denarja bom dal za božič.«

»Dobro! Če bo fant zadovoljen, pride že jutri zgodaj.«

Drugo jutro je Martin že bil pri Florjanu. Takoj je pričel z delom.

Iz sodne in psihiatrične ka-
zuistike je razvidno, da je vsak
mlad izprijenec slučaj zase, ki
je osebno reagiral na razne vplive.
Preden si lahko napravimo
sliko njegove osebnosti in prič-
nemo s prevzgojo, moramo na-
brati in oceniti mnogo podat-
kov — družinsko okolje, more-
bitne šolske neuspehe, razmerje
s starši, vpliv družbe, pojem, ki
si ga mladostnik ustvari o sa-
mem sebi. Mnogokrat tudi ana-
lize vseh teh elementov ne dajo
jasne slike primera; vendar so
raziskovalci že izrazili nekaj teo-
rij o anomalijah v človeškem
obnašanju prav na podlagi po-
dobnih analiz.

Katere so te teorije? Mnogi
mislijo, da je glavni povod za
mladinsko zločinstvo, kot za
vsako napadalno vedenje, občutek
globokega razočaranja, ki
pretrese človeka v razvojni do-
bi, ko ne more doseči zaželenega
položaja ali pa zaželenih stvari.

Drugi poudarjajo kvarni vpliv
bolestnega stanja otroka, ki se
ne more izenačiti z idealno mo-
ško podobo, ki je v večini prime-
rov lik očeta. Pa tudi v obrat-
nem slučaju, ko si otrok ne
ustvari v svoji domišljiji takega
idealnega lika, ker nima očeta,
ali pa se oče za dolge dobe ne
prikaže, če oče nima zadostne
osebnosti, da bi lahko imponi-
ral, ali pa ker je moralno vreden
zaničevanja, bo v razvojni
dobi na lastni koži trpel posledice.
Lotil se ga bo težak občutek
negotovosti, povezan s tes-
nobnim nemirom, ki bo pustil
neizbrisne posledice v njegovem
značaju.

V nekaterih družinah se ma-
tere neprestano pritožujejo nad
očetom. In otrok razume, da mo-
ra postati kar se da različen
od očeta, če se hoče prikupiti
materi; oddaljiti se mora torej
od tiste osebe, ki bi jo moral,

po naravi, idealizirati in posnemati. V takem stanju bo lahko otrok tudi pričel dvomiti v svoj uspeh v življenju. Negotovost v izbiri vzora, po katerem zgraditi svojo osebnost, rodi po splošnem zakonu, napadalno obnašanje, ki še nikakor ni zločinsko, je pa tipičen sestavni element vseh zločinov, ki jih mladi zakrivijo.

Značilen element vseh zločinskih dejanj je nezmožnost ljubezni. To se pravi delovati vedno proti nekomu ali nečemu in nikoli za nekoga. In tak stalen upor proti vsem in vsemu nastane, ko se otrok zave, da ga doma nimajo radi in zgubi zaupanje, da ga more tudi tuj človek razumeti in ljubiti. Otroke namreč globoko pretrese vtis, pa naj bo realen ali izmišljen, da jih nihče ne ljubi in da si jih ni nihče želel.

Tudi nestalna ljubezen, ki se spreminja pod vplivom okoliščin in je odvisna od otrokovega obnašanja, lahko kvarno vpliva na uravnovešen razvoj osebnosti. Če namreč otroku ponavljamo, da ga bomo imeli radi, le če bo priden, mu bomo odvzeli oporo in mu dali občutek, da ni ničesar stalnega in gotovega. Brez prave, trdne ljubezni, veljavne same po sebi in ne samo kot plačilo, bo otrok zašel v bolešno tesnobo, ki je ne bo mogel obvladati in se mu bo kmalu sprevrgla v napadalno obnašanje.

Socialno neprilagojeni otroci so po splošnem zakonu skoraj vedno občutili pomanjkanje ljubezni, ki da občutek gotovosti in samozavesti.

Iz teh ugotovitev, ki kažejo na pomanjkanje ljubezni kot značilnost vseh socialno neprilagojenih, lahko dobimo logično posledico — prav kakor jo je izrazil prof. Lucien Bovet, razi-

Hčerka je Martinu odrezala velik kos kruha, popoldne veliko malico; nalila mu je v skodelico dobrega mleka.

* * *

Martin je bil že dvanajst let v službi. Florjan ni bil več tako trden. Čutil je, da mu moči pešajo; na veliko soboto je rekel Martinu:

»Če bi se jutri popoldne, ko se vrača od večernic, tvoja mama nekoliko oglasila pri nas.«

Katrica ni bila radovedna ženska. Hodila je pomagat k sosedom ali pa je doma šivala. »Kaj neki hoče? Ali bo Martina odplačal, ali morda ni z njim zadovoljen, ali se bo Lojzka poročila? Če bo prišel zet k hiši, ne bo treba hlapca. Kje bo Martin dobil službo?« Tako je neradovedna Katrica postala zelo radovedna.

Razburkane misli, razburkano morje.

* * *

V nedeljo popoldne se je po večernici Katrica oglasila pri Florjanu. Negotovost in skrb sta podžigala nemire. Stopila je v vežo. Florjan jo je povabil v kuhinjo; sedla sta za mizo. Pred njima je bil na mizi narezan pršut in ajdov hleb ter steklenica vina. »Kaj naj to pomeni?« je za hip pomislila Katrica. »Nikoli kaj takega.« Florjan je začel: »Staram se. Kmalu bom spregel.«

»Saj sem mislila, da bo treba Martinu oditi. Zahvaliti se vam moram, da ste teh dvanajst let potrpeži z njim. Ne vem, kam bo šel, ko pride zet. Treba se bo umakniti.«

»Kaj še! Nič se ne bo umaknil, tudi zet ne bo prišel. Za zeta bo on!«

»A tako? Hm! To je nekaj nepričakovanega. Seveda, nič nisem nasprotna, vprašanje je, če je zadovoljen on.«

»Seveda, če tudi hoče hči.«

»Hoče, hoče, sem jo že vprašal.«

Drugi dan, v ponedeljek, sta se peljala Florjan in Martin v gozd sekati drva. »Hišo, polje, travnike in gozd bom dal tebi in Lojzki.«

»Oče!« zakliče začudeno Martin.

»Da, vidva sta za skup. Tu se ni treba muditi in spraševati. V dvanajstih letih sem te spoznal, da boš dober gospodar.«

Nasekala sta drv, jih naložila na voz in se vrnila molče; stopala sta poleg voza. V grmu je žvižgal kos.

* * *

Domov sta srečno pripeljala močno naloženi voz. Razložila sta drevesa.

Florjanu ni večerja dišala, čeprav ni od jutra nič zaužil. Čutil se je tako slabega, da je dal po-

klicati svojo sestro, ki je bila že vdova. Drugi dan zjutraj zgodaj je že prihitela.

Florjan je visel med življenjem in smrtjo. Dal je poklicati duhovnika; dušni pastir je hitro prišel. Za Florjana je bil račun lahek, saj ga je mesečno odplačeval. Ko je župnik odšel, se je Florjan še nekaj časa pogovarjal z Bogom, nato je sestri rekel, naj prideta v hišo Lojzka in Martin. Ko sta vstopila, je začel:

»Moji dnevi so se stekli. Zapuščam vas. Vidva se čimprej poročita; dotlej ostane pri nas teta; ti Martin pa boš hodil opoldne in zvečer domov, ker imaš še mamo. Napravim kratko oporoko. Zapišem kar v koledar. Lojzka, prinesi mi ga!«

Nato je začel pisati: Moja oporoka: Zapuščam vse svoje imetje hčeri Lojzki in Martinu, ki se bo z njo čimprej poročil. Za dobre namene pet sto goldinarjev, 500 pa za reveže; naj se izroči denar gospodu župniku; skrbita za sv. maše po možnosti, kot se vama bo zdelo primerno. Pozdravljam vse sosede.

Na mojem domu, 25. marca 1914

Florjan Fratnik

»Zelo sem se upehal, moram malo počiti.«

Naslednji dan je Florjan umrl. Tretji dan so ga pokopali.

* * *

Po nedelji sta šla Martin in Lojzka, da zapišeta oklice. Razložila sta župniku očetovo željo, naj se čimprej poročita, zato sta prišla tako hitro. Župnik je rekel, da v takem slučaju lahko napravi oklice enkrat za trikrat. Bila sta kar zadovoljna. Ko so v nedeljo ljudje slišali oklice, so kar ostrmeli.

»Saj je Martin postaven fant in delaven, ne hodi po gostilnah in ni zapravljevec.«

Vendar si je mislil kakšen gruntar: »Lojzka bi že lahko dobila gruntarja!«

Ta ali druga mati je na tihem vzdihnila: »Zakaj ni Lojzka našega izvolila!«

Kakor je oče želel, naj se poroka vrši tiho v goriški stolnici zgodaj zjutraj, tako sta se že zgodaj Lojzka in Martin podala z dvema pričama v oddaljeno goriško stolnico.

V vasi je bilo še vse neznan. V nedeljo po sv. maši, ko je zazvonilo poldne, so prišli povabljeni sosodje gostje na njun dom. Napravila sta jim primerno gostijo, ki se je pa zaključila z mrakom. Martin je pri napitnici pozdravil vse navzoče. Med drugim jim je povedal novico: »Do sedaj ste plačevali za vodnjak en goldinar na leto. Vodnjak je mene pripeljal k tej hiši. Vi pa boste odslej hodili k vodnjaku po vodo brezplačno.«

skovalec Svetovne znanstvene organizacije: »Treba je pomagati zabredlim mladim ljudem, da navežejo trdne čustvene vezi z osebo, ki lahko vzbuja zaupanje. S tem bomo prelomili začarani krog — negotovost, bojazen, napadalnost, krivdo — in vrnili zaupanje in gotovost.« Samo z ljubeznijo in v ljubezni lahko dozori popolna osebnost, ki se bo konstruktivno uvrstila v človeško družbo.

Poljski specialist je zapisal: »Železni zakoni huliganov na Poljskem ukazujejo, da mora vsak privrženec vsiliti vedno in povsod svojo voljo, da ne sme nikoli kloniti. Fant, ki ne prenese alkohola, ki se pusti tepsti, ki je sentimentalni z dekleti in se izraža z obrabljenimi frazami odraslih, velja za "cunjo". Pravi huligan zaupa samo v moč in nasilje in mora zaničevati vsak sentimentalizem: njegov edini cilj je izživljanje.«

Take razmere so slične pri mladini skoraj vseh držav, ker je puberteta za vse zelo kompleksna doba v človeškem razvoju in jo zelo redki odrasli znajo (in hočejo) prav razumeti. Odrasli vse prevečkrat pozablajo, ali pa se ne zavedajo težav, ki so jih sami srečali v tistih letih, in ki so jim morda pustili komplekse, ki so manj vidni od hrupnih motenj naše mladine, pa vendar hudo ovirajo pravo dozorevanje.

WILLIAM C. KVARACEUS

(r. c. po »Corriere UNESCO«, 5, 1964)

* * *

V Atenah so imeli že pred 2500 leti izposojevalno knjižnico. Izposojali so prav tako znanstvena dela kakor knjige za razvedrilo. V Evropi so nastale prve knjižnice za izposojanje knjig po današnjih pojmih šele v začetku 18. stoletja.

* * *

Vsi so bili zadovoljni in vzklikali novoporočenecema, zapeli so pesem »Marija skoz življenje...« in se razšli.

Sosedje niso mogli prehvaliti novega gospodarja, ki jim je dal brezplačno vodnjak v uporabo.

Po nekaj letih so pa v vasi napravili vodovod; vsak si je speljal v hišo cevi in vsi so bili zadovoljni.

Martin se ni branil vodovoda, vendar vodnjaka ni zasul; rekel je, da se mu voda iz njega zdi boljša. Tudi živino je napajal z vodo iz vodnjaka. Sosedje pa so menili, da je morda vseeno v tej zadevi starokopiten.

Po kakih desetih letih je pritisnila suša. Vodovod je odpovedal. Hočeš nočeš so vaščani z malo sklonjeno glavo prišli k vodnjaku in tisto poletje nosili vodo domov iz vodnjaka. Hvalili so Martino vo uvidevnost, ker se ni zmotil.

Ko je šele pozno jeseni nastopila deževna doba in so dobili dovolj vode vsi pritoki, je vodovod zaživel.

Vodnjak je pa še naprej ostal pri življenju in v časti.

Ljudje se delijo v dve kategoriji: v optimiste in pesimiste. Oglejmo si ju поблиže:

Optimista bo upognilo, strlo ga ne bo. Pesimist vidi rajši le slabo, optimist skuša zlo premagati. Laže je biti pesimist nego optimist, zato odpade na enega optimista najmanj deset pesimistov. Če reče pesimist: »Že že, toda...« odvrne optimist: »Da, a kljub temu...«

Pesimizem sliči nalezljivi bolezn; optimizem učinkuje kot zdravilo proti nji.

Ako bi na svetu ne bilo nobenega zla, bi ga pesimisti iznašli. Pesimizem zlomi moči: to je potem spet nov povod za pritožbe.

Optimisti in pesimisti se sklicujejo na izkušnje; vendar je le optimistovo tolmačenje pravilno.

Marijin dom v Rojanu

ZGODBA O DEKLI JERČKI

Naša gospodinjska pomočnica Tončka nam je odpovedala službo. Ne zaradi nas, temveč da bo prejela višjo plačo, kot nam je prijateljsko pojasnila. Razumljivo, mi ji ne moremo plače več kot podvojiti, kot so ji ponudili drugje.

»Kaj pa priporočilo?« je vprašala Tončka gospodinja na dan odhoda.

»Priporočilo? Saj res, priporočilo. Danes je zadnji dan. Ali imate kako posebno željo glede tega?«

Tončka je odgovorila: »Priporočilo sem že spisala. Manjka le še podpis. Prečitela vam bom in upam, da se boste strinjali z napisanim.«

Gospa jo je presenečeno pogledala: »Prosim, kar prečitajte,« ji je dejala.

Tončka se je lotila čitanja: »Le zelo nerada se ločim od nje. Bila je izredno prijeten in vesel človek, nikdar muhasta, zmeraj pripravljena priskočiti na pomoč, prizanesljiva, čista in redna, odlična kuharica, tudi njene sladice so vredne pohvale. Nikdar ni bila slabe volje, ni ugovarjala in ni hotela imeti zmerom in povsod zadnje besede. Bila je uvidevna in marljiva, pomagala mi je pri delu, kadar je le mogla — to je bila lepa doba vzajemnega dela, in danes, ko se v lepi sporazumnosti poslavljava, ji želim iz vsega srca vse dobro, zdravje in obilo božjega blagoslova.«

»To je res lepo priporočilo, Tončka,« je rekla gospa. »A ste si ga tudi v resnici zaslužili. Dajte sem, z veseljem vam ga bom podpisala.«

»Vi?« je dejala Tončka vsa osupla in trdno držala svoj papir.

»Jaz, seveda.«

Dekla Jerčka je bila pred sedemdesetimi in še nekaj leti vesela kmečka deklica. Doma je bila v gorski vasi nekje pod Grintovci. Njen oče je bil kmet in redkobeseden mož. Od jutra do večera je delal, v nedeljo zjutraj je hodil uro daleč k sveti maši. Tudi v najhujši zimi ni pozabil na svojo nedeljsko dolžnost.

Kakor oče tako je delala vsa družina. Bog in križ božji je dejal veren mož vsako jutro, preden je začel delati. Ljubi Bog je res ostal z vernim možem. V družini, v hlevu in na polju mu je šlo vse po lepi sreči. To srečo je delil s svojo dobro ženo Ančko in sedmimi otroki, med katerimi je bila Jerčka najmanjša in kot škrjanček vesela in zadovoljna. Zato so ji menda rekli Jerček in Jerček je ostala vse svoje življenje.

O veselem in žalostnem življenju Gorenjčeve Jerčke bi vam rada nekaj povedala, čeprav Jerčka ni bila imenitna gospa in je komaj znala brati in pisati. Samo dve leti je hodila v šolo in še takrat je bila zjutraj in popoldne, ko se je vrnila iz šole, za pastirico. Jerčkin oče ni otrok, sedem jih je bilo v družini, prav nič razvajal. »Življenje je molitev in delo; že tako ga dobro polovico prespimo, in če je otrok zdrav, naj se privaja delu od prvih let,« je govoril.

Jerčka se je resnega očeta bala. Nikoli mu ni splezala v naročje, da bi bila do stropa velika in bi iz naročja spet poskočila na tla. Vso svojo otroško ljubezen je kakor šopek gorskih šmarnic darovala svoji mami. Tisočkrat na dan jo je poklicala, dokler še ni znala drugega govoriti. Sto reči ji je želela povedati. Kar sama si je izmišljala pesmice in jih kakor ptiček žvrgolela svoji mami.

*Mamica, srček moj,
Jerček, ptiček tvoj.*

Deset let je bila stara Jerčka, ko se je prvič srečala s smrtjo. Umrla ji je stara mama Meta, ki je vse otroke po vrsti varovala, da je mogla mama Ančka delati na polju, na travnikih in v hlevih. Na kmetiji je vedno toliko dela, da za varstvo otrok skoraj ni časa. Velika sreča, če imajo pri hiši staro mamo, da varuje in popazi na otroke, dokler še ne morejo pomagati pri delu.

Ker so vsi domači za staro mamo jokali, je jokala tudi Jerčka, vendar se je v srcu potolažila

»Le kako in zakaj bi vi podpisali?«

»Naravno, da moram priporočilo za vas jaz podpisati,« meni gospa.

Tedaj se je oglasila Tončka popolnoma resno in prepričano:

»Saj to je vendar priporočilo, ki sem ga jaz vam napisala! Jaz ne potrebujem nobenih priporočil. Časi, ko je morala služkinja predložiti priporočilo, so že zdavnaj minuli. Za vas pa bo znatno lažje dobiti novo pomočnico, če ji boste lahko predložili moje tako laskavo priporočilo.«

* * *

Včasih se na svetu zgodijo prav čudne reči, kot npr. tale: V mehiškem mestu Vera Cruz je fantič zapodil iz stanovanja mačko. Mačka jo je ucvrla čez balkon in pri tem prevrnila cvetlični lonček. Lonček je padel na cesto in zadel v glavo neko služkinjo, ki bi se bila morala naslednji dan poročiti. Reva je bila na mestu mrtva. Ko je zvedel strašno novico, si je njen ženin pognal kroglo v glavo in umrl. Na večer istega dne je bila izžrebana ženinova srečka in zadela glavni dobitek 45.000 pesov. Ti so pripadli zdaj ženinovemu bratu kot edinemu sorodniku. Ta je prejel denar ravno v trenutku, ko so ga hoteli vreči na cesto zaradi zastane najemnine. Takoj je poplačal dolgove in se nato lotil veseljačenja, pri katerem se je na vsa usta hvalil s svojim denarjem. Neki tujec, ki ga je slišal, ga je napadel in oropal ter zbežal z avtomobilom. Zaradi prevelike brzine se je avto zaletel v drevje; težko ranjenega roparja so prenesli v bolnico. Tam je pri zaslišanju prič skočilo na dan, da je bila vseh teh nesreč kriva — mačka.

z mislijo: stare mame in očetje morajo umreti, ker ne morejo več delati. Da pa bi ostarela in umrla tudi mama in ata ali celo ona sama, tega Jerčka tedaj še dolgo ni razumela in bi tudi verjeti ne mogla. Če bi ji nekega dne umrla mama, tedaj bi umrla kar z njo. Brez mame bi Jerčka ne mogla živeti. Prav je imela deklica. Težko je vsakemu otroku, siroti, ki dorašča pri tujih ljudeh.

Minila so leta. Jerčka je postala lepo dekle. Starejši bratje in sestre so drug za drugim odhajali z doma za zaslužkom. Brat Jernej je odrinil celo v Ameriko. Sestra Francka se je poročila na dolinsko kmetijo. Pri Gorjančevih se je večkrat ustavil gozdar Mirko. Kar tako za vesel pozdrav in kratek oddih. Ljudje v gorah so prijazni, gostoljubni in radi povasujejo drug pri drugem. Čeprav je gozdar Mirko z vsemi v hiši prijazno govoril, so vendar vsi vedeli, da ima najraje Jerčko. Fant nima več staršev, sam živi v samotni hiši. Res bi potreboval ženo in gospodinjo in Jerčka bi bila pravšna zanj.

Toda Jerčka ni hotela razumeti prijaznih fantovih besed. Do smrti bo ostala pri mami in ji pomagala. Tudi če bi sam cesar prišel ponjo, bi mu odrekla. Gozdar Mirko je še vedno rad prihajal h Gorjančevim. Jerčka bo stara dvajset let in se bo premislila. Pa se ni.

Jerčka ni več gorski škrjanček. Jerčka ni več planinski pušeljček. V temni domači obleki, s črno ruto na glavi se vlačijo po kmetiji in briše solze. Pred dobrim mesecem je Jerčki umrla mama. Prehladila se je v hudi zimi, legla za pljučnico in v osmih dneh umrla. Vsi nekako prebolevajo težko izgubo, Jerčka je ne more in je ne bo nikoli.

Kadar prihajajo preizkušnje, prihajajo z velikim vozom. Nekaj mesecev po mamini smrti se je pričela prva svetovna vojna. Zamajala se je družinska in narodna sreča. Možje in fantje so morali od doma na vojno. Tudi dva Jerčkina brata in gozdar Mirko so odšli. Kdo ve, ali se bodo kdaj vrnili? Vojna je kakor neusmiljena smrt s koso. Nič ji ni mar, koga pokosi.

Jerčka in Mirko sta se lepo poslovila in si obljubila, da si ostaneta zvesta. Po mamini smrti se je Jerčka premislila. Če se Mirko srečno vrne iz vojne, se bo poročila z njim.

Nebo Jerčkine sreče se je le za kratek čas zjasnilo. Na kmetiji so potrebovali gospodinjo. Oče in Jerčka ne moreta sama vsega postoriti. Vsi fantje so odšli v vojno, dekleta so se poročila, ostala je le Jerčka in že ostareli oče.

V Gorjančev dom je prišla druga atova žena, Jerčkina pisana mati. V sosednji vasi je spoznal

oče že nekoliko priletno, tiho in dobro Mino. Vse je bilo tako naravno in pametno, da drugače ni moglo biti. Brez vriskajoče ohceti in glasnega veselja je prišla Mina v novi dom in zagrabila za delo, na katero je bila navajena. Jerčki je kupila novo obleko in židano ruto, toda deklica svoje pisane mame ni hotela priznati, še manj, da bi jo imela rada. Ona, dvajsetletna, že odrasla deklica naj uboga in ljubi pisano mamo. Ne, nikoli ne. S tem bi umazala spomin na svojo, še vedno v srcu živo in ljubljeno pravo mamo.

Nad Jerčko se zgrinjajo vedno nove nesreče. Iz vojne bolnice nekje na Tirolskem je prišlo pismo, da je Mirko hudo ranjen, in če more, naj ga pride kdo obiskat. Oče in Jerčka sta se odpravila na pot, toda že je bil telegram na pošti: Vojak Mirko mrtev.

Jerčka se je zaprla vase. Dva dni je ni nihče videl. Z nikomer se ni pogovorila o svoji nesreči. Tretji dan se je praznično oblekla, spravila svoje reči v lesen kovček in stopila pred očeta: »Služit grem, daleč od doma. Doma mi ni več živeti.«

Redkobesedni oče je molčal in mu je bilo hudo, pisana mati si je obrisala solzo. Vedela sta, da Jerčke ne bosta pregovorila in jo prepričala o svoji dobrohotnosti. Naj poskusi na tujem, domača vrata so ji vedno na stežaj odprta.

Jerčka je šla tisto lepo pomladno jutro štiri ure daleč od doma. Sopraznik svetega Jurija, kmečkega patrona, so tisto leto praznovali v tednu po veliki noči. Za Jerčko velike noči in pomladnega svetnika na konju ni bilo več. Ničesar več nima na svetu, za kar bi se še splečalo živeti. Nima več doma ne staršev, Mirko je pokopan nekje na Tirolskem.

Jerčka je postala dekla na veliki dolinski kmetiji. Redkobesedna kakor oče je delala od zgodnjega jutra do poznega večera. Nihče na kmetiji ni nikoli zvedel za njeno srčno bolečino. Navadili so se na tiho deklo in bili zadovoljni, da jim odvrne še za hlapca, ki ga med vojno niso mogli dobiti.

Le nekaj so opazili domačini in vaščani. Vsako nedeljo po večernicah je ostajala dekla Jerčka v farni cerkvi. Pred Marijinim oltarjem je kleče odmolila rožni venec in nato križev pot. Navadno je bila že sama v cerkvi, ko je stala pred dvanajsto postajo in se po svoje pogovarjala z umirajočim Zveličarjem.

»Ti si jim odpustil, razbojnikom farizejskim, na križu razpet si jim odpustil in še molil zanje. Ljubi Zveličar, pomagaj, da bom tudi jaz odpustila očetu in njej, pisani materi. Saj vem, da nista kriva, da je z menoj tako. Hotela sem pozabiti na dom in

Okrevajoči otrok potrebuje posebno nego. obroki hrane naj ne bodo obilni, toda okusno pripravljene in lično servirane. To vzbuja tek, medtem ko pogosto ma otrokov tek pred polnim krožnikom popolnoma odpove. Po možnosti naj ima otrok čim manj obiskov, ker je mir med prvimi pogoji za čimprejšnje okrevanje.

Ne preoblagajmo bolniške sobe s cvetjem, vendar bo vaza živo barvnega cvetja na okenski polici veselo učinkovala na otrokovo razpoloženje. Tudi ne nosimo otroku novih igrač: z njimi bi le dražili njegove miru potrebne možgane.

Z otrokovim okrevanjem nastane za mater navadno najutrudljivejši čas. Otrok bi najrajši vstal, skahal in se podil po sobi — hotel bi — a ne more in ne sme. Preveč je šibak in utrujen; to vpliva seveda tudi na njegovo razpoloženje. Dan, ko bo prvič vstal, praznično proslavimo. Potem bo otrok vsak dan le dlje časa pokonci, in končno bo smel na prosto med sovrstnike. Oskrba bolnega in okrevajočega otroka je brez dvoma eno najodgovornejših opravil matere, tudi v vzgojnem pogledu — a smehljaj ozdravelega ji poplača ves trud in skrb.

* * *

Na raznih otokih Južnega morja si moški »fiksirajo« svoje »trajne kodre« z ilovico; v vzhodni Afriki pa domačini ne uporabljajo masla za hrano, temveč le za negovanje las.

* * *

Na nekem tekmovanju za ženska ročna dela v Združenih državah Amerike je odnesel prvo nagrado — zlati naprstnik — moški, in sicer pastor Eichelmann iz Los Angelesa.

Nameravani obisk pri bolniku nas dostikrat spravi v zadrego. Ne vemo, kaj bi mu nesli. Kadar gre za enkratni obisk osebe, s katero nismo v posebno ozkih stikih, je stvar preprosta: ne prevelik šopek izbranega, a ne dišečega cvetja. Nekateri so sicer mnenja, da moškemu bolniku ne poklanjamo cvetja, vendar je to pretirana stvar: šopek na nočni omariči mu bo verjetno v večje veselje kot kakršenkoli drug predmet, ki ga bo moral držati v predalu ali omari. Okrevajočemu pa že lahko prinesemo knjigo ali revijo, seveda, če poznamo njegov okus. Razglabljajočemu človeku ne ponese športnega dnevnika, prav tako ne športniku literarne revije! Ako je bolnik otrok, ga nikar ne zasipajmo s sladkarijami, s katerimi bi si lahko pokvaril želodec, pač pa risanke, barvne svinčnike, slikanice, plastilin, s katerim se bo motil ure in ure. Mladostniku ponese primerno, ne preveč napeto knjigo (nikar kriminalk); dekletu najnovejšo modno revijo in podobno.

Prav bo tudi, ako se spominimo na praktične pripomočke: v prodaji dobimo lepe konfekcije papirnatih robčkov, ki bodo, zlasti ženski bolnici v veselje. Lasje so v boleznih prava pokora: diskretna, vesela vzorčasta rutica, s katero si jih bo ovila, ali starejši gospe lepa lasna mrežica, jih bodo gotovo razveselile. Kos nežno dišečega toaletnega mila ali deodorant bo primerno darilo za prijateljico. Ako ste pri prejšnjih obiskih ugotovili, da bolnica nima volnene jopice, ji jo hitro skvačkajte z zelo redkim vbodom iz roznate, ali zdaj tako moderne nežnozeleno

svoje ljudi, pa ne morem. Še vedno so mi dobri. Kristus, na križ pribit, zaradi tebe jim odpuščam. Kaj naj jim odpustim? Nihče mi ni storil hudega, niti v mislih niti v besedi.«

Minilo je trideset let, minila je druga svetovna vojska. Dekla Jerčka je opešala, ostarela in hudo zbolela. Nikogar ni bilo na veliki kmetiji, da bi ji zakuril v čumnati, kjer je ležala, da bi ji postregel in prestlal posteljo. Deklo Jerčko so odpeljali v bolnišnico in želeli, naj bi tam umrla, saj bi od stare in bolehe dekle ne imeli nobene koristi, pač pa samo delo in sitnosti. Prav nič niso pomislili tuji ljudje na kmetiji, da je trideset in več let delala zanje na njihovih poljih in v hlevih.

Dekla Jerčka se je za silo pozdravila in vrnila na kmetijo. V njeni čumnati so vdrali novo veliko okno in vložili nove podnice. Nova dekla mora priti v prijazno sobo. Za staro Jerčko je bilo vse dobro. Zdaj tudi v čumnati ni več prostora zanjo. Lepo in prepričevalno so ji dopovedovali, da bo morala v dom za onemogle ljudi, ker ji na kmetiji ne utegnejo streči in klicati zdravnikov.

Jerčkin gospodar je zapregel konja, vrgel na voz staro plevnico, na katero je legla dekla Jerčka. Pred sedež je postavil lesen kovček z Jerčkino obleko.

Spet je bila pomlad. Dekla Jerčka se je mirna in vdana vračala domov. Ne v dom za onemogle, Jerčka se je vrnila domov. Na skromni dopisnici je sporočila svoji polsestri, ki je že dolga leta gospodarila z možem Janezom na njenem domu, kako je z njo, z Jerčko. Nič niso premišljevali, nič dogovarjali, tudi odpustiti si niso imeli kaj. Prebelili so kamro, postavili vanjo staro dobro posteljo, mizico ob steni so pokrili z belim prtom in nanjo postavili kozarček s spominčicami, katere je za teto Jerčko nabral sinček njene nečakinje Micke.

Vse je bilo tako lepo domače, da je bilo kmeta iz dolinske vasi, ki je Jerčko pripeljal domov, kar sram. Saj ga je bilo lahko. Se malicati ni utegnil. Nerodno se je nekaj opravičeval, sedel na voz in hotel reči: zbogom, pa ni bilo nikogar pred hišo, da bi mu odgovoril.

Dekla Jerčka se je vrnila domov. Nič več ni bila za težko delo, pa je tudi nihče ni k temu silil. Vsi so jo imeli radi, zlasti otroci, katere je varovala, kadar so odrasli delali na polju. S palico v roki in otroško družbo okoli sebe je hodila v nedeljo v cerkev. Po maši pa je stopila na pokopališče in obiskala grobove svojih dragih: mame, očeta, pisane mame in brata Franceljna. Grobovi vseh drugih so bili daleč po svetu, kamor dekla Jerčka ni mogla in znala.

Predlansko Veliko noč je dekla Jerčka umrla. Tako tiho in spokojno se je preselila na oni svet kakor pomladni dan, ko ugasne v noč. Pred smrtjo je prosila domače, naj ji odpuste, da je bila toliko let huda nanje. Lepo se jim je zahvalila, da so jo, revo nedolžno in zapuščeno, sprejeli pod streho in obljubila, da bo v nebesih vse domače lepo pozdravila in da bodo gori vsi skupaj zanje molili in jim blagoslova prosili.

V beli obleki kakor dvajsetletna nevesta je ležala dekla Jerčka na mrtvaškem odru. Gube na zgaranem obrazu so se zravnale in na ustnice deklice Jerčke je kakor sončen žarek dahnil nasmeh. Pravkar je pozdravila mamo in ata v nebesih in pisani materi Mini je segla v roko. Komaj se je ozrla, je že zagledala gozdarja Mirka. Zdaj so spet vsi skupaj.

Dekla Jerčka je za zmeraj srečna.

Ali se je vse to res in prav tako zgodilo, kakor ste napisali, vprašuje neverni Tomažek. Vse se je tako zgodilo, Tomažek. Moglo pa se je tako in nič drugače zgoditi zato, ker je bila dekla Jerčka verna žena in vsi njeni domači krščanski ljudje, ki so vedeli, da se moramo po božji zapovedi vsi ljudje radi imeti, si odpustiti in drug drugemu pomagati, če hočemo, da bomo kdaj prišli v lepa nebesa, kjer bomo nazadnje vsi doma.

ali bledorumene volne, pa mor-da še z nizkim vbodom skvačkan trak za lase iz enake volne. Videli boste, kako bo vesela. Seveda darila zavijemo v ličen papir in jih ovijemo z lepim trakom.

* * *

Po železniškem tiru v Skel-leftea na severu Švedske drvi nočni brzovlak. Nenadoma za-gleda strojevodja ob progi go-rečo hišo. Ker ne sme ustaviti vlaka, potegne za alarmni zvo-nec. Prebivalci tiste hiše so ob presunljivem tuljenju planili iz spanja in tako opazili grozeče plamene. Lahko bi bili pogasili požar in preprečili 20-milijonsko škodo, če bi — da, če bi bil deloval hišni telefon! A ker je bil pokvarjen, niso mogli pokli-cati gasilcev iz bližnjega mesta in hiša je pogorela do tal.

Kulturni dom v Škednju

Enkrat

Ko se jeseni šola odpre, so dijaki večinoma veseli. Počasi pa postane šola vsakdanja, zato si zaželi dijak malo oddiha.

Taka želja se je v drugi gimnaziji vzbudila tudi v meni.

Kako hitro se je nudila prilika, sem nekega lepega dne želji ustregel.

Zazvonilo je poldne. Šolska vrata so se odprla, čez poldne nismo imeli nikoli pouka. Usuli smo se na cesto.

Za prihodnji dan smo imeli latinsko domačo nalogo; napisal sem jo že prejšnji večer. Takoj za drugi dan nam niso dajali domačih nalog.

Pot je bila dolga dve uri in pol, če si dobro hodil. Iz Ljubljane do Save je peljala lepa Dunajska cesta. Posebno ob nedeljah so tu radi hodili na sprehod Ljubljančani.

Prav ob Savi je vas Ježica. Tu je bil rojen pesnik Silvin Sardenko. Pesnil je večinoma mehke pesmi. V zbirki »V mladem jutru« piše na primer:

»Tinko pastirček
komaj bi vedel,
kaj je zlató,
vendar mu zlati
dnevi tekó.«

Onkraj Save so Črnuče. Čez Savo pelje dolg most; pred prvo svetovno vojno je bil lesen. Da si se lahko peljal po njem z vozom, si moral plačati 4 krajcarje ali 8 vinarjev; sto vinarjev je bila ena krona, že lep denar. Sedaj je most deloma iz kamna, deloma iz železa.

Pripoveduje se, da je šla služiti v Ljubljano Marička. Ko je čez nekaj mesecev prišla domov pogledat, je bila že zelo izobražena. Znala je po gospoško govoriti, namreč da se mesto »v« reče »l«. Rekla je prijateljicam: »O, šla sem čez most, pa je sila Sala tako globoka.« Reči bi morala »siva Sava«. Ob drugi priliki je rekla: »Sedaj strežem v Ljubljani gospodi, doma sem pa

tri krale pasla.« Reči bi morala »tri krave«.

Poznal sem nekega Franceta, ki je tudi hotel biti izobražen. Peljal se je po cesti s kolesom; nasproti mu je prišel kmet z vozom, v katerega je bil vprežen vol. Prav tedaj je prečkal cesto. Ko se je France pripeljal, je zaklical kmetu: »Umakni se, sicer te bom sploh položil.« Reči bi moral »povozil«. Tudi besedica »sploh« je bila tedaj gosposka. Franceta se je prijela zbadljivka »Sploh položil«. Če se je kdaj bližal družbi, se je slišala opomba, da gre »Sploh položil«.

Od Črnuč dalje je cesta samotna; na zahodu je gmajna, na vzhodu pa travniki. Ko so bili še rokovnjači, je bilo tod zanje primerno skrivališče, če so hoteli napasti samotnega popotnika.

Sam sem slišal nekega voznika, menda iz Domžal. Pripovedoval je: »Iz Ljubljane, kamor sem peljal poln voz moke, sem se vračal s praznim vozom. Sredi Dobrave (tako se imenuje ta samotna cesta) sem zagledal, kakor da je zrasla iz tal, neko žensko. Ko sem se pripeljal do nje, me je prosila, naj jo vzamem na voz. Ko je lezla na voz, sem zapazil, da je pod krilom moško oblečena. Nisem izgubil prisotnosti duha. Rekel sem: »Truden sem. Lahko me premaga spanec in mi pade na tla klobuk. Ali boste tako dobri, da ga poberete?« Čez par minut sem se narenil, da spim. Klobuk sem neopaženo sunil, da je padel na tla in se zvalil v jarek. Neznanec je zavpil: »Klobuk je padel! Počakajte z vozom!« Zlezal je z voza ter tekkel proti jarku. Ko je stopil v jarek, sem udaril po konjih, da so zdirjali. Mož je zaostal daleč. Srečno sem ušel s konji, ki so dirjali do doma. Ko sem udaril po konjih, sem prijel tudi za pokrito košaro, ki jo je mož pustil na vozu. Doma sem odprl košaro, prikazali so se nabrušeni dolgi noži. Tisti večer sem malo jedel.«

Doma so se začudili, da sem se prikazal. Mislili so, da je kaj hudega. Na moje besede so se takoj pomirili. Vsak je zopet nadaljeval svoje delo. Menil sem se zdaj s tem, zdaj z drugim.

Večerjo smo nekoliko nategnili.

* * *

Drugo jutro sem vstal pred šesto uro. Skuhali so mi kavo in ocvrli jajce, da se okrepčam za pot.

Ob šesti in tri četrt sem sedel na kolo. Upal sem, da bom čez eno uro v Ljubljani na stanovanju. Tako sem si mislil, da bom še vedno pravočasno v šoli. Delal sem račun brez krčmarja.

Pri vходу v Ljubljano, kjer prečka Dunajsko cesto železnica, so padle zavore in sem moral čakati več kot deset minut. Vlak je vozil naprej in nazaj. Spomnil sem se, da sem prav tako čakal, ko sem se še ne šestleten peljal na vozu s hlapcem. Vprašal sem ga: »Kaj vlak vozi naprej in nazaj, ne da bi se odpeljal?« Odgovoril mi je: »Poskuša, če bo imel zadosti pen. Saj vidiš, kako jih stroj pri kolesu izpuhteva.« Tako mi je hlapec po svoji učnosti odgovoril.

Ko je bila cesta prosta, sem zdrvel na kolesu v mesto. Nastalo je vprašanje: če grem v šolo, pridem pravočasno, pa brez knjig in brez latinske naloge. Ali bo razrednik verjel, da me je zadržal vlak? Ali ne bo mislil, da lažem, ker najbrže nisem naredil latinske naloge?

Namesto v šolo, sem se odpeljal na stanovanje. Srečaval sem še zadnje dijake. Na stanovanju sem vzel knjige in nalogo ter odhitel v šolo.

Ko sem stopil v razred, so dijaki vzdignili halò. V šoli je namreč dijakom vsaka malenkost dobra, da naredijo nekoliko nemira, ker je tako prijetno. Razrednik mi je verjel in zbrisal zamudo, saj je res bilo šele 10 minut čez osem. Toda hotel se je prepričati, če sem pripravljen.

Rekel je. »Kdor pohaja, mora poprejšje izvršiti svojo dolžnost.«

Vprašal me je, kar smo imeli za domačo nalogo. Dobro sem se odrezal.

Kosilo mi je šlo v slast, saj se je v šoli dobro izteklo in bil sem lačen.

To je bila moja prva zamuda v gimnaziji. Bila je sreča, da se mi ni štela; bila je pač majhna.

Še enkrat sem imel smolo. Sredi leta smo dobili spričevala. Dali so nam dva prosta dneva. Ker smo pa spričevala dobili v soboto, v nedeljo je pa itak prosto, zato smo imeli kot prosta dneva ponedeljek in torek. V torek je bil pust. Kdo naj bi tačas ne ostal doma?

Zvečer smo pustovali in se pozno v noč zakasnili, zato smo tudi šli pozno spat. Ko sem se zjutraj zbudil, je bilo že prepozno za na vlak.

Ta dan sem pa res zamudil. To je bila edina zamuda v celi gimnaziji v osmih letih.

Pred kratkim je neka ameriška ženska revija zatrjevala, da so moški malo iznajdljivi, da se ne morejo otresti poklicne miselnosti. To trditev podkrepljuje s primeri iz pisem, ki so jih uredništvu poslale naročnice. Neverjetno kako to drži!

Sofer je pisal svoji izvoljenki: »Pridi, da se bova skupaj vozila do konca sveta!«

Tovarnar sveč: »Postani luč mojega življenja.«

Zdravnik: »Samo ti lahko pomiriš valovanje moje krvi.«

Zidar: »Sezidala si bova lastno hišo.«

Vrtnar: »Zavoljo tebe se mi zdi ves svet en sam cvetlični vrt.«

Profesor: »Moje znanje je sicer skromno, vendar mi dopusti, da berem v tvojem srcu.«

Zlatar: »Ti si najlepši biser v moji zbirki!«

Mornar: »Po vseh viharjih je moje srce našlo ob tebi varen pristan.«

Gostilničar: »Ti boš nalila kupico moje sreče do roba.«

Trgovec: »Tvoje srce je neizčrpna zaloga bogastva.«

Radijski napovedovalec: »Moj glas posluša vsak dan milijone ljudi, a edina ti slišiš glas mojega srca.«

Pa recite, če morete, da vsakdanji opravi ni nimajo odmeva v ljubzenskem izražanju!

OB 50-LETNICI majniške deklaracije

Dne 30. maja 1917 je dr. Anton Korošec, predsednik državnozborskega jugoslovanskega kluba, podal v dunajskem parlamentu slovito majniško deklaracijo, s katero je zahteval zedinjenje Jugoslovancev. Ker se je s to izjavo začelo novo poglavje v zgodovini južnih Slovanov v Avstriji, pogledjmo, kakšno stališče so zavzeli do majniške deklaracije trije veliki goriški sinovi: nadškof Fr. B. Sedej, krški škof dr. Anton Mahnič in dr. Josip Srebrnič, poznejši Mahničev naslednik na sedežu krških škofov.

Slovenci so si že leta 1848 ustvarili svoj narodno-politični program, ki je proglašal za svoj vrhovni cilj zedinjeno Slovenijo, ki naj bi obsegala vsa ozemlja, kjer so tedaj strnjeno prebivali Slovenci. Vsa nadaljnja slovenska politična dejavnost je bila osredotočena v nenehni narodnoobrambni borbi ter v prizadevanju za dosego narodne enakopravnosti. Važen mejnik na tej težki poti je bil hrvaško-slovenski kongres, ki se je vršil v Ljubljani dne 19. in 20. oktobra 1912. V sklepni resoluciji je proglasil: »Izjavljamo, da tvorimo Hrvatje in Slovenci eno narodno telo. Zato hočemo skupno delovati za edinost, za pravico in za svobodni razvoj hrvaško-slovenskega ljudstva v okviru habsburške monarhije.«⁽¹⁾

Medtem ko je avstroogrska monarhija nudila Nemcem in Madžarom vrhovno oblast in vse pravice, so bili Slovani, pa naj je šlo za Poljake ali Čeha, Slovake ali Slovence, Hrvate ali Srbe le državljani drugega reda, narodno zatirani in često hudo preganjani. Nič čudnega, da je začelo med Slovani kipeti. Vedno glasnejša je postajala zahteva po narodni enakopravnosti in kaj kmalu se je zaostriло »jugoslovansko vprašanje«.

Avstrijskemu prestolonasledniku Francu Ferdinandu ni ušlo vrenje med Jugoslovani in začel se je nagibati k državni preuredbi v smislu trializma: Avstrija naj postane podonavska federacija treh državnopravnih teles, Avstrije, Ogrske in Jugoslavije. Jugoslavija, ki naj bi obsegala vsa avstrijska ozemlja naseljena z južnimi Slovani, bi bila slično kot Avstrija in Ogrska samostojna državna edinica v sklopu podonavske zvezne države pod habsburškim žezlom.

Prestolonaslednik Franc Ferdinand je padel kot žrtev sarajevskega atentata. Njegova smrt je sprožila prvo svetovno vojno. Nad vsemi Slovani je visel Damoklejev meč nemške maščevalnosti, saj so nekateri trdili, da gre dejansko za vojno med germanstvom in slovanstvom. Veliko ljudi je bilo pozaprtih in postreljenih, tudi v Sloveniji. Slišale so se grožnje, da bodo po končani vojni izselili vse Slovence, da bi zgradili nemški most od Celovca in Gradca do Trsta.

Ko so po večletnem presledku sklicali dunajski parlament, so jugoslovanski poslanci, zbrani v hrvatsko-slovenskem državnozborskem klubu, postavili majniško deklaracijo. Jugoslovanski klub je namreč vzajemno s Čehi in Rusini sklenil, da ob otvoritvi parlamenta postavi svoje državnopravne zahteve. In tako je na prvi seji dr. A. Korošec prebral *majniško izjavo*, ki se je glasila:

»Podpisani državni poslanci, združeni v Jugoslovanskem klubu, izjavljajo, da na temelju narodnega načela in hrvatskega državnega prava zahtevajo ujedinitve vseh dežel v monarhiji, kjer žive Slovenci, Hrvati in Srbi, v eno samostalno, od vsakega gospostva tujih narodov svobodno in na demokratični podlagi osnovano telo, pod žezlom

(1) M. Škerbec, Pregled novodobnega slovenskega katoliškega gibanja, Cleveland 1956, I. del, str. 163.

habsburško-lorenske dinastije, ter da se hočejo z vso močjo zavzeti za dosego te zahteve svojega enega in istega naroda.»

Vsi Slovenci so bili za združitev Jugoslovanov, ločili pa so se po pojmovanju načina, kako naj se izvede to edinstvo. Nekateri z dr. Šušteršičem na čelu so bili za Jugoslavijo v okviru podonavske zvezne države, pod habsburškim žezlom; drugi z dr. Korošcem in dr. Krekom na čelu pa za združitev avstroogrskih Jugoslovanov s Srbi v docela samostojni Jugoslaviji, izven avstrijskega državnega okvira.

Majniška deklaracija je močno razburila avstrijske kroge, ki so brž odgovorili z besnimi napadi na podpisnike izjave z obdolžitvami izdajstva in z zahtevami po kazenskih ukrepih. Deklaracija je odjeknila po vsem svetu in ves svetovni tisk je govoril o slovenskem narodu. Vojskujoče se države so morale odtlej dalje računati tudi s slovenskimi narodnimi zahtevami. Izredne važnosti je bila majniška deklaracija za »jugoslovanski odbor«, ki se je z dr. A. Trumbičem na čelu osnoval v Londonu že v začetku maja 1915 in je prav po tej izjavi dosegel iz domovine moralno upravičenost in tako pridobil na veljavi in ugledu. Zdaj se je lahko pogajal s Pašičem in srbsko vladu, da je prišlo 7. julija 1917 do krfskega sporazuma, ki je postavil temelj samostojni državi združenih Jugoslovanov.

Da bi majniški deklaraciji dal vsenarodno potrditev in da bi izjava ne splahnela med spisi dunajske zbornice, pa tudi da bi podpisnike rešil nadaljnjih preganjanj, je ljubljanski škof Jeglič povzel akcijo izrednega zgodovinskega pomena: sklical je zastopnike raznih strank in jim predlagal, naj bi z množičnimi podpisi podprli majniško deklaracijo in tako pred avstrijskim cesarjem, pred najvišjimi državnimi oblastmi in celim svetom pokazali, da je jugoslovanska država splošna zahteva vseh slovenskih, hrvaških in srbskih državljanov. Osnutek izjave, ki ga je sestavil dr. Aleš Ušeničnik, je bil

Ljubljanski škof A. B. Jeglič

sprejet. Kot prvi ga je podpisal škof Jeglič. Podpisali so še kot zastopniki kapitlja Andrej Kalan in dr. Josip Gruden, za SLS dr. Ivan Šušteršič, za narodno napredno stranko dr. Ivan Tavčar in dr. K. Triller, namesto socialistov pa za krščansko delavstvo Miha Moškerc. Izjava je izšla dne 15. septembra 1917 v »Slovcu« in v »Slovenskem domu«, ki je izhajal v Mariboru. (1)

Za podpis na izjavi so bili povabljeni tudi voditelji goriških, tržaških, štajerskih in koroških Slovencev, a ker so ti zaradi posebnih obmejnih težav oklevali, so se pobudniki izjave sporazumeli, naj jo podpišejo samo kranjski voditelji.

Izjava je govorila o samostojni jugoslovanski državi pod žezlom habsbur-

(1) J. Jagodic, Nadškof Jeglič, Celovec 1952, str. 218.

ške dinastije, kar pa je bilo, vsaj za večino podpisnikov le taktična poteza, da je bilo mogoče širiti izjavo med ljudstvo in pobirati podpise.

Izjava je naletela povsod na navdušen sprejem. Podpisala jo je duhovščina in nato vse plasti slovenskega ljudstva. Slovenske žene in dekleta so v kratkem času nabrale 200.000 podpisov, ki so bili 25. marca 1918 izročeni dr. Antonu Korošču, predsedniku jugoslovanskega kluba.

NADŠKOF SEDEJ IN MAJNIŠKA DEKLARACIJA

Ljubljanski škof A. B. Jeglič je naprosil za podpis na izjavi tudi goriškega nadškofa dr. Fr. B. Sedeja, ki je bil tedaj v Stični, ter tržaškega škofa A. Karlina.

Nadškofu Sedeju je poslal naslednje pismo:

*V Ljubljani, 7. septembra 1917
Prevzvišeni g. Metropolit!*

V Ljubljani smo mislili, da bi bilo prav in koristno, ko bi vse stranke skupno podpisale in objavile dve izjavi, kakor jih vidite na priloženem listu.

Dogovorili smo se o besedilu in o podpisih. Silili so, naj podpisem tudi jaz. Obljubil sem in podpisal.

V teku razgovora se je sprožila misel, naj bi se nam pridružili še obmejni Slovenci. In zares, razven iz Stajerske imam že podpise vseh vodečih mož. Za Goriško so gospodje: Dr. Srebrnič, Berbuč in dr. Franko.

Včeraj je bil pri meni Srebrnič in me opozoril, naj zadevo Vam sporočim, ker morebiti boste želeli podpisati tudi Vi. Ker vidim, da je tako prav, Vam to sporočim in Vas prosim, javite mi koj, če smem tudi Vas podpisati. V ponedeljek bi radi poslali časopisom naše izjave.

O moj Bog, kako hudo je sedaj na Goriškem! Hvala Bogu, da se naši tako izvrstno drže. Upam na končno popolno zmago.

Memento mei ad aram! Z Bogom!

Vdani

† Anton Bonaventura, škof.

Ljubljanska septembrska izjava je imela dve točki: vsebovala je soglasnost z majniško deklaracijo in pozdravljala poziv papeža Benedikta XV. za mir. Papež je namreč mesec dni poprej, 1. avgusta 1917, razposlal poglavarjem vseh bojujočih se držav poziv, naj prenehajo z vojno in sklenejo mir. Priloga se je takole glasila:

Izjavi

1. Zbrani zastopniki vseh slovenskih strank izjavljamo, da se solidarno pridružujemo državnopravni deklaraciji jugoslovanskega kluba z dne 30. maja t. l. Po našem živem prepričanju je bodočnost habsburške monarhije mogoča le na načelu resnične svobode narodov, a bodočnost našega naroda le na načelu združenja Slovencev, Hrvatov in Srbov. Oboje, svobodo in edinstvo, more našemu narodu zagotoviti in ohraniti le samostojna jugoslovanska država pod žezlom habsburške dinastije. Zato zahtevamo, da se čimprej izvede to jugoslovansko edinstvo.

2. Prav tako se skupno pridružujemo mirovni noti papeža Benedikta XV. Če države sprejmejo za podlago mirovnih dogovorov misli, načrtane v tej mirovni noti, tedaj smo prepričani, da se bo skoraj med narode vrnil mir in da bo ta mir res trajen in blagonosen v srečo narodov in držav. Vojska je tako jasno pokazala, da mora na mesto sile stopiti pravica. Ideje o razoroženju, o svobodi morja, o razsodiščih, o pravičnosti nasproti težnjam narodov, so zmožne započeti novo dobo človeštva, ko narodi ne bodo več tekmovali v politiki kovarstva in tehniki oboroževanja, marveč v mirnem delu za pravi kulturni napredek. Obenem hvaležno pozdravljamo resno prizadevanje našega vladarja, ki vse meri na to, da bi se čimprej končalo to strašno klanje in bi zopet zasijala narodom zlata zarja miru in nove lepše bodočnosti.

Nadškof Sedej je želel, da bi se »jugoslovansko vprašanje« pravično rešilo v okviru avstrijske monarhije. Zato spočetka ni odklanjal majniške deklaracije. Šele pozneje, ko je prevladala težnja po izvenavstrijski rešitvi jugoslo-

vanskega vprašanja, je videl v njej varljivo utopijo, neuresničljivo brez revolucije in razpada Avstrije. Bil pa je nadškof Sedej mož avtoritete, lojalnosti in zakonitosti, bodisi do podložnih, od katerih je zahteval strogo pokorščino, bodisi do najvišjih cerkvenih in državnih oblasti, katerim je skazoval vdanost in neomajno zvestobo. Kot legitimist, zvest vladarju dani prisegi, ki bi je ne prelomil niti za ceno življenja, in pradednim avstrijskim tradicijam je bil pač zagovornik obstoječega reda in pravne zakonitosti.

Jegličevo izjavo pa je takoj odklonil. Sodil je, da ne pristojata cerkveni oblasti vmešavati se v zgolj politične zadeve. Le nekaj mesecev poprej, 17. maja 1917, je papež Benedikt XV. razglasil novi Zbornik cerkvenega prava, ki je v kan. 139 in 141 določal, naj se duhovniki politično ne udeležujejo, in jim izrecno prepovedal vsako udeležbo pri »preobratih javnega reda«. Novi cerkveni zakonik je sicer stopil v veljavo šele leto kasneje, ali nadškof Sedej se je hotel brž držati novih določb. Izjavo je odklonil še posebno zato, ker je posebno živo čutil dolžnost, da je nepristranski nadpastir vseh svojih škofljanov, Slovencev in Furlanov, ter

Nadškof F. B. Sedej

da je kot goriški metropolit vzvišen nad vsa narodnostna trenja. Nikoli in nikdar bi ne storil ničesar, pa naj je še tako ljubil svoje slovensko ljudstvo, kar bi furlanskim in italijanskim vernikom nudilo videz, da je narodnostno nepravichen ali da je kakor koli bolj naklonjen eni narodnosti kot drugi.

Zato pa je škofu Jegliču kaj trdo sporočil, da ne dovoli svojega podpisa na izjavi, ker bi to skalilo mir v deželi, izzvalo v narodnostno mešanih škofijah trenja in povzročilo kršitve cerkvene discipline.

Metropolitov odgovor je škofa Jegliča hudo zadel. Nemogoča je postala vseslovenska izjava, podprta s podpisi primorskih, štajerskih in koroških Slovencev. Treba se je bilo omejiti le na Kranjsko. Dne 18. septembra 1917 je škof Jeglič poslal nadškofu Sedeju sledeče pismo:

Prevzvišeni g. Metropolit!

Iz zadnjega lista sem posnel, da ste na našo izjavo precej hudi. Hvala Bogu, da so se okolnosti tako zasukale, da smo izjavo podpisali samo mi na Kranjskem. Posledica je, da se ne krši cerkvena disciplina v obmejnih škofijah in da se nikdo ne čudi, ker je na izjavi podpisan edino le ljubljanski škof.

Moj korak bo za versko stvar pri nas zelo koristen: gg. duhovniki so v ogromni večini na to ponosni, liberalci se močno veselijo in s spoštovanjem na nas pogledujejo; mladina in vsi somišljeniki vseslovenske ljudske stranke so mi navdušeno čestitali.

Drugih posebnih dogodkov ni, ki bi bili Vam nepoznani in za Vas zanimivi. Čujem, da ste bili v Kanniku jako veseli, kar Vam iz srca privoščim. Hotel sem iti k našemu 17. polku na Tirolsko, toda »die militärische Lage« (vojaški položaj) ne dopušča potovanja.

Memento mei ad aram! Z Bogom!

Vdani

† Anton Bonaventura, škof. (1)

(1) Obe lastnoročni pismi škofa Jegliča sta v arhivu Cirila Sedeja.

ŠKOF ANTON MAHNIČ IN MAJNIŠKA DEKLARACIJA

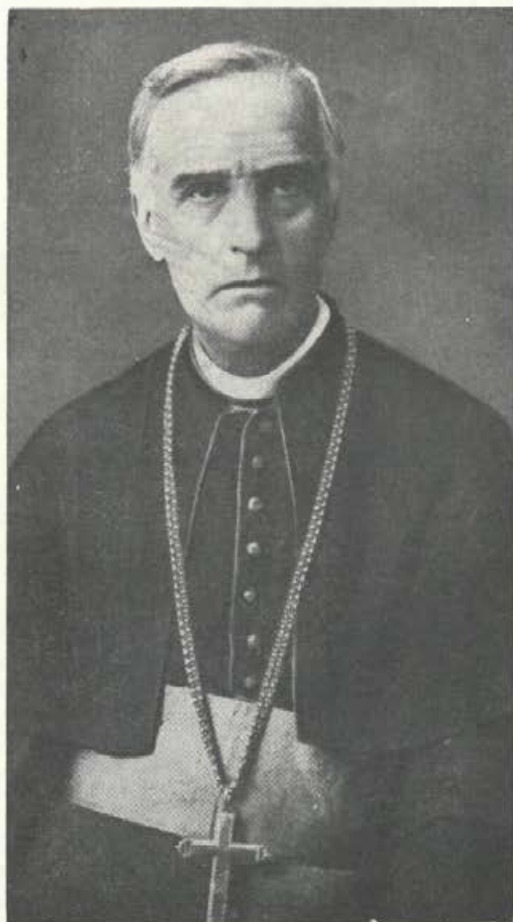
Nadškof Sedej je odrekel svoj podpis in ni podprl majniške deklaracije, pač pa je podprl in dejansko rešil ljubljanskega škofa Jegliča, ko ga je zaradi izjave začelo besno napadati vse nemško časopisje in ko sta nemška deželna vlada ter generaliteta zahtevali, naj ga dunajska vlada zapre ali vsaj konfinira v kak samostan. Hudo so ga zatožili pri ap. nunciju na Dunaju in zahtevali, naj ga papež odstavi. Tedaj pa je nastopil nadškof Sedej z vsem svojim prestižem in ugledom: cesarju Karlu je pisмено sporočil, da takoj odstopi kot ilirski metropolit, ako se njegovemu sufraganu, ljubljanskemu škofu Jegliču, skrivi zaradi izjave le las; ap. nunciju je pojasnil položaj in ga opozoril na nepopravljivo škodo in na naravnost katastrofalne posledice, če bi se kaj zgodilo škofu v Ljubljani, za katerim stoji ves narod. Škof Jeglič je moral zaradi izjave veliko pretrpeti, ni pa klonil: za njim je stal z vsem svojim metropolitnim ugledom goriški nadškof Sedej.

Škof Jeglič je kasneje povrnil dolg nadškofu Sedeju. Januarja 1926 je fašistična vlada zahtevala od goriškega nadškofa, naj se prostovoljno odpove škofiji, če se hoče ogniti čemu hujšemu. Ko je prof. Filip Terčelj zaupno sporočil zahtevo ljubljanskemu škofu, je ta vzkliknil: »Ne, ne, naš metropolit bo ostal na mestu!... Sporočil bom svetemu očetu, da bi ta prisilni odstop vzornega in zaslužnega nadškofa silno škodoval dušam!« Škof Jeglič je brž odhitel v Rim k papežu in mu s prepričevalnimi dokazi obrazložil, kaka nesreča bi bila, če bi se Cerkev uklonila fašističnim zahtevam. Nadškof Sedej je ostal na svojem mestu. (1)

Medsebojna pomoč in opora teh dveh velikanov je ohranila slovenskemu ljudstvu nadpastirje v najtežjih zgodovinskih trenutkih, ko je bila v najhujših nevarnostih sama narodova usoda.

Kar je bil za majniško deklaracijo v Sloveniji škof Jeglič, to je bil na Hrvaškem škof Mahnič. Krški škof A. Mahnič je zaradi svoje globoke filozofsko-teološke izobrazbe in jasne katoliške načelnosti užival na Hrvaškem velik ugled. Bil je vodilni ideolog. Njegovo stališče je bilo odločilno tudi za druge hrvaške škofove. Pod njegovim vplivom se je razvila krepka agitacija za majniško deklaracijo tudi na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter v Dalmaciji.

Škof Jeglič poroča v dnevniku, dne 31. maja 1918, da sta se na Trsatu se-

Škof Anton Mahnič

(1) J. Jagodic, l. c. str. 220 in str. 453.

šla s tržaškim škofom A. Karlinom, ki je ob svojem času takoj pristal na podpis Jegličeve izjave, in se skupno podala na Krk k škofu Mahnič. Vsi trije so se docela ujemali v vseh vprašanih; škof Mahnič je kar gorel za jugoslovansko državo in je v oporo majniški deklaraciji objavil vrsto člankov v svojem listu »Hrvatska straža«, v zagrebških »Novinah« in v drugih listih. Članki so izšli meseca maja 1918 ob prvi obletnici majniške deklaracije. Članki iz zagrebških »Novin« so izšli v slovenskem prevodu v mariborski »Straži« dne 24. maja in 3. junija. V »Slovincu« so bili enkrat popolnoma in enkrat deloma zaplenjeni.

Škof Mahnič je postavil majniško deklaracijo na trdno versko osnovo in jo utemeljil s cerkvenopravnega stališča. Če je že Aleš Ušeničnik trdil, da bo zedinjenje Jugoslovanov pospešilo obnovo cerkvene edinosti ter da bo Jugoslavija tista »zlata vez«, ki bo povezala vzhodne slovanske narode s katoliško Cerkvijo⁽²⁾, je škof Mahnič izjavil, da je z majniško deklaracijo narodna politika stopila v službo »politike božjega kraljestva« in da bo prav Jugoslavija oni »zlati most«, po katerem se bodo ločeni bratje združili v Kristusu.

»Sprejemam majniško deklaracijo za svoj politični program!« je izpovedal škof Mahnič v članku »Politika hrvatskih katoličanov«. »Pri tem pa me ne vodijo samo politični razlogi, pač pa drugi, višji. Razlogi so naravni in nadnaravni.«

Za Jugoslavijo govorijo, pravi škof Mahnič, predvsem naravni razlogi. Balkan in sploh Vzhod sta slovanska. Zato pa se mora tamkaj voditi slovanska politika. Saj že sam naravni zakon uči, da je vsakdo na svoji zemlji gospodar. Vsaka druga neslovanska politika je nujno vsiljena, imperialistična, s tem pa je že vzrok novih mednarodnih trenj in vojn. Menijo li pangermanski kričarji, da se bodo stomilijonski slovanski in drugi narodi pustili mirno

podjarmiti? Ali jih ni vojna še zmočila?

Še posebno pa so za Jugoslavijo, nadaljuje škof Mahnič, nadnaravni razlogi. Nemški svet, kultura in cesarstvo sta prežeti s protestantizmom. Pangermanizem je utelešenje protestantizma, ki katoličane trga od papeža z geslom: »Los von Rom! Proč od Rima!« Nemški protestantizem širi verski racionalizem, ki zanika pozitivno krščanstvo in zato nujno vodi v popolno brezverstvo. Često so že nemški protestantje iskali zvez s pravoslavnim svetom, da bi ga prepojili s svojim sovraštvom do Rima in tako preprečili cerkveno zedinjenje. »Bratje katoličani!« je pozival dr. Mahnič. »Storimo vse, kar le moremo, da prihranimo slovanskemu pravoslavju takšno nesrečo! Ne glejmo križem rok, kako sovražnik seje na slovansko njivo ljuljko brezverstva! To je prvenstvene važnosti za slovansko verost in kulturo!«

Škof dr. Anton Mahnič, veliki goriški sin, je tako že pred pol stoletjem visoko dvignil zastavo cerkvenega zedinjenja z ločenimi brati in je Slovincem ter Hrvatom pokazal njihovo naravno delovno polje pri ekumenističnem gibanju. Katoliški Slovenci in Hrvatje, tako je vzklikal, so »most za zedinjenje na Balkanu!« Božja Previdnost jim je poverila »poslanstvo dela za cerkveno zedinjenje« s pravoslavnimi brati, s katerimi so vezani s krvjo in jezikom. Zato pa naj vestno sodelujejo pri reševanju svojih bratov, da se izpolni Jezusova molitev, da bomo vsi eno v Kristusu.

DR. JOSIP SREBRNIČ

IN MAJNIŠKA DEKLARACIJA

Med profesorji goriškega bogoslovnega semenišča, ki je tedaj skupno z nadškofom Sedejem gostovalo v stiškem samostanu na Dolenjskem, se je posebno zavzemal za majniško deklaracijo bivši ravnatelj goriškega malega semenišča in profesor cerkvene zgodovine dr. Josip Srebrnič. Bil je prvi goriški Slovenec, ki je podpisal Jegličevo

(2) A. Ušeničnik, Um die Jugoslavija, 34.

izjavo, za njim so jo podpisali še drugi profesorji: dr. Andrej Pavlica, dr. Fr. Žigon, dr. Josip Ličan, prof. Anton Rutar. Da bi za stvar pridobil tudi nadškofa Sedeja, je dr. Srebrnič naprosil priorja Avgušтина Kostelca, s katerim se je nadškof običajno sprehajal, naj ga pridobi za majniško deklaracijo. Popoldne vladika res reče: »P. Avguštin, greva na sprehod?« In sta šla. Pa ga vpraša: »Kaj je novega?« »Zdaj vsi govorijo le o deklaraciji!« »In kaj mislite vi o tem?« »Dobro bo. Pravijo, da bomo spreobrnilo Srbe!« »Ma, če ne bo narobe!« ga je presekala nadškof.

Nadškof Sedej je vztrajal pri svojem mnenju. Dne 1. junija 1918 je na neko prošnjo dr. Srebrniča odgovoril takole: »Dovolim ... pod pogojem ... da ne pišete več o onem političnem vprašanju, kakor ste ga branili v "Času", ker bi njega rešitev po mojem mnenju ne koristila stalno cerkvenim interesom.« Dr. Srebrnič je v pismu z dne 9. junija 1918 odgovoril nadškofu, da je v duhu premotril vse svoje razprave v »Času«, a da ne more iztakniti nobenega političnega vprašanja, saj so vse le zgodovinsko-apologetičnega značaja in se zlijejo v proslavo Cerkve. Razprave so mnogi pohvalili, katehetje jih priporočajo dijakom, sam škof Jeglič se je izrazil zelo priznavno, posebno o članku »Zamujeni trenutki«. Nato pa je dostavil:

»Morda pa Vaša Prevzvišenost vidite v "političnem vprašanju" majniško deklaracijo. Toda to se mi zdi popolnoma nemogoče. Vem sicer, da Vaša Prevzvišenost v mučno bol vseh slovenskih goriških duhovnikov deklaraciji nasprotujete — vsak ima lahko zasebno svoje posebne nazore o njej — ampak kot zastopnik Cerkve, kot škof, se je ljubljanski vladika javno zanjo zavzel in nje upravičenost pred celim svetom legitimiral; prav tako je kot zastopnik Cerkve krški škof Mahnič javno ne samo iz naravnih, temveč iz nadnaravnih razlogov nastopil za popolno uresničenje deklaracije, ker tako — pravi — delamo v smislu intencij Benedikta XV. in le tako moremo na-

praviti nekak jez vsenemštvu in z njim spojenemu protestantizmu ter brezverstvu in le tako moremo pravoslavnim slovanskim bratom vrata odprta ohraniti za povratek v katoliško Cerkev ter zaključuje: "Vsak trezen pristaš katoliškega pokreta bo moral kmalu priznati, da se moremo edino od politike v smislu majniške deklaracije, nadejati pravega napredka toliko za hrvatstvo kolikor za krščanstvo, tako na Balkanu kakor na vzhodu".«

Nato dr. Srebrnič pravi, da ne more verovati, da bi mu nadškof prepovedal »pisati v smislu deklaracije, ker je po dokazih krškega škofa Mahničja nje pozitivna rešitev tudi katoliški Cerkvi v evidentno korist.« Pa tudi dr. Aleš Ušeničnik, urednik »Časa«, »profesor dogmatike in najboljši krščanski modroslovec na Slovenskem, bi vendar v svoji tenkovestnosti ne dopustil, da bi se v "Času" branile reči, ki bi cerkvenim interesom stalno ne koristile. Jaz imam sv. Cerkev iz celega srca rad in sem v dosedanjih razpravah imel le ta namen, pokazati plemenitost in veličino papeštva in Cerkve v aplikaciji na moderne razmere.« Pismo zaključuje s prošnjo, naj bi mu nadškof točneje pojasnil zadevo.

Nadškof Sedej je dne 7. julija odgovoril dr. Srebrniču, ki je tedaj stanoval na Žalni pri Višnji gori. Pojasnil je svoje pridržke in težave, zaradi katerih ne more odobravati majniške deklaracije, in je zahteval od vseh bogoslovnih profesorjev, da se držijo predpisov cerkvenega zakonika, ki je pravkar stopil v veljavo, o prepovedi duhovnikom, da se udeležujejo »političarstva« in da sprejemajo uprave imovin ali služb, ki so združene s polaganjem računov. Dr. Srebrnič mu je odgovoril s pismom z dne 24. julija 1918, ki nam daje pretresljivo sliko tragičnih razmer, v katerih je tedaj živel slovensko ljudstvo in iz katerih je vzklikla potreba majniške deklaracije in nujne rešitve jugoslovanskega vprašanja v Avstriji. Pismo prinašamo skoro v celoti:

Eksclenca! — piše dr. Srebrnič. — Pišete, da me je idealizem, pomanjka-

nje skušenj in rodoljubje« zapeljalo h temu, da se zavzemam za majniško deklaracijo. Po mnenju Vaše Ekscelence sta me torej nerazsodnost in neizkušnost tukaj premotili in preslepili.

Oh ne, Ekscelenca, ne! Kako me boli, da Ekscelenca tako malenkostno, tako zoprno presoja moje korake. Najgloblji krščanski razlogi, ki sta jih sama prevzela, gg. škofa Jeglič in Mahnič pred vso javnostjo izpovedala, so i mene s stotisoči drugimi k temu napotili. Razlogi so: ljubezen do bližnjega; dolžnost, boriti se proti krivici; dolžnost, boriti se proti protestantizmu in brezverstvu; dolžnost, delati za zedinjenje s pravoslavnimi.

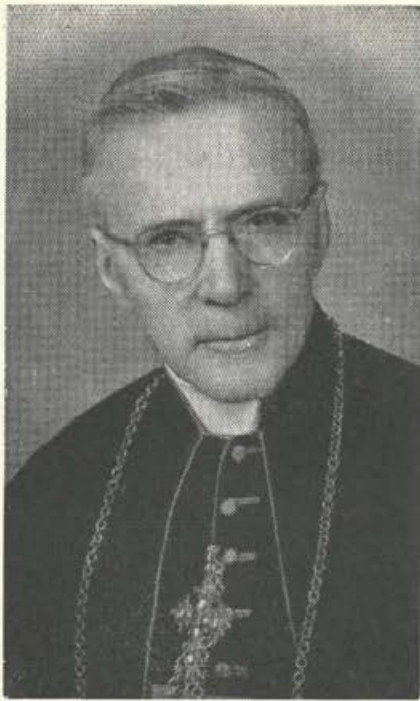
Kakor morje se je razlilo vse gorje od početka vojske na nas! Duhovnike so nedolžne metali v ječe, pljuvali vanje in jih pretepali do krvi; stotine drugih so kot živino vozili okrog ter jih zapirali po smrdljivih kotih; kot pse so jih privezovali in streljali nanje; ubijali so celo nedolžne ženske; samo po Bosni in Hercegovini so nad 10.000 nedolžnih žrtev poklali; naše ljudi so pošiljali in še vedno pošiljajo nalašč na take kraje, da so morali najti smrt od sovražnika; naše liste ustavljajo; jemljejo nam vso svobodo; naše ljudstvo tirajo k obupnosti tuji uradniki in nadzorniki; kako strašno je na Koroškem! Na Goriškem še par barak niso za naše ljudi napravili, še manj pa pozidali kako hišo po deželi. In vendar bi lahko, saj imajo na stotisoče jetnikov po taboriščih, kjer nič ne delajo. Na deželi ljudstvo lakote gine. Tu jih vidim na lastne oči, kako se sedaj naši ubogi reveži zopet semkaj vračajo s solzami v očeh iz Čepovana, iz Lokovca, iz Volčjedrage, s Krasa itd. ter prosijo, da bi proti lakoti kaj dobili. Zakaj ni nobene pomoči? Zakaj tako preganjanje? Oh, Ekscelenca, mi vsi vemo: to je sistem, to je sovraštvo nemštva, ki hoče ljudstvo uničiti, ker je slovensko ali hrvatsko ali srbsko! Srce trdo kot kamen bi moral tisti imeti, ki bi tukaj po svojih močeh ljudstvu ne hotel pomagati. »Misereor super turbam!« (Množica se mi smili!) je rekel sam

Kristus. A kako ljudstvu nuditi rešitev pred preganjanjem, nasiljem in smrtnim sovraštvom?

Ljubezen do bližnjega je vstala, ko je po dr. Kreku pokazala pot, kako naj se tukaj ljudstvu pomaga. Ta pot je osvoboditev od sovraštva; glasi se: dajte nam lastno hišo, kjer vaše sovraštvo ne bo moglo komandirati. In to je majniška deklaracija! Spočela jo je ljubezen do bližnjega in rodila se je v največjem trpljenju. Ne nerazsodnost ne neizkušnost ni to iznašla...

Kje naj bi Goričani zajemali poguma, če ne v zavesti, da bodo varni pred sovraštvom? In upanje, da bodo dosegli to varstvo, jim daje le jugoslovanska deklaracija. Morete, Ekscelenca, li dobiti drugo boljše pot? Sedanje razmere v državi tako pot popolnoma izključujejo. Z avtonomijo katerokoli ni prav nič! Kje je avtonomija Gorice, Trsta, Istre, dežel sploh? Prav tako bi bilo z avtonomijo, ki jo lahko vsaka vlada ukine. Ostane le lastna država, kakor jo deklaracija hoče. Ljudje bi posebno na Goriškem obupali, če bi niti tega upanja na boljše čase ne imeli. Seveda bi vlada, Nemci in morda tudi Lahi vriskali, če bi, Ekscelenca, nastopili proti deklaraciji, ker bi videli, da Ekscelenca pokrivate in opravičujete njih sovraštvo, nasilje in krivice. Kaj bodo pa naši ljudje rekli, ko izvedo, da njih lastni škof nasprotuje tisti poti, ki jim edina more prinesiti končno odrešenje iz izsesavanja, zapostavljanja in preganjanja? Kako bi liberalci tak nastop izrabili proti Cerkvi, češ, škof drži s tistimi, ki nas hočejo ugonobiti.

Povsod je bila Cerkev vedno na strani zatiranih narodov. Isto politiko je tudi sedanji papež Benedikt XV. nastopil, ko je izdal 1. avgusta 1917 svojo znano diplomatsko noto. Ljubezen do bližnjega in pravičnost ga vodita pri tem. Na Irskem vidimo vse škofove — in 24 ali 26 jih je — ki iz iste ljubezni do bližnjega zahtevajo za lastno ljudstvo svobodno državo. Na Poljskem so zopet prav iz istega razloga vsi poljski škofove za poljsko državo. Ekscelenca pa pot, ki jo vsi trpini s svojimi škofi na

Skof Josip Srebrnič

čelu smatrajo za edino pomoč proti krivicam, zaničujejo kot utopijo in se zgražate nad njo, češ, »ni mogoča brez revolucije ali pa brez razpada Avstrije«. In vendar bo Irska brez revolucije dobila svojo svobodo in prav tako bo nastala poljska država, ker preje miru ne bo.

Kaj bi Ekscelenca rekli, če bi Ekscelenci na našem mestu ter bi Ekscelenci na našem mestu predstojnik govoril: »Vi ne smete sodelovati pri tem delu ljubezni do bližnjega. Vi ne smete krivic tukaj zavračati. Vi ne smete ljudstvu iz preganjanja pomagati — in potem še dalje: Vi ne smete sodelovati, da se protestantizmu jez napravi in širjenje brezverstva omeji; ne smete sodelovati, da se sovraštvo med pravoslavnimi in katoličani spremeni v slogo in ljubezen ter se tako zedinjenju pota pripravijo.

Vse to pomeni prepovedovati sodelovanje pri velikem delu ljubezni do bližnjega, kakor jo izraža ravno dekla-

racija in delo zanjo. Tu šele z grozo spoznavam, kako strašna odgovornost spremlja korake tistih, ki so nositelji oblasti.

Tu v resnici ne gre za popularnost, ki je nihče, ki dela za deklaracijo, ne išče; tu gre za najvišje krščanske dolžnosti, kakor sem jih gori omenil. Kdor v smislu teh dolžnosti dela za deklaracijo, mora biti pripravljen, da bo od vlade preganjan, da ga bodo sumničili ter napadali. Le zavest, da dela po volji božji, ga more tukaj držati po koncu in mu donašati poguma.

Ekscelenca, pišete, da bi se mir v deželi kalil, če bi mi javno delali za deklaracijo. Ampak če je deklaracija izraz pravičnosti in ljubezni do bližnjega, potem je vsak, ki se nad njo spotika, sovražnik pravičnosti ter nasilnik. Potem bi, Ekscelenca, morali proti tem nastopiti, ne pa proti onim, ki hočejo pravičnost in izvršujejo velika dela ljubezni do bližnjega. Če bi se bali, kaj vlada in Nemci poročajo, potem je najbolje, da smo sužnji še nadalje. Toda to ni po božji volji. V Gorici so nekoč Italijani celo v zakristiji stolne cerkve razgrajali, ker je slovenski duhovnik molitve po maši molil v slovenskem jeziku. In še zadnjikrat sem v Gorici izvedel, da se je pri sv. Ignaciju blagoslov s slovenskim krščanskim naukom za Slovence odklonil pod pretvezo: za slovenski blagoslov nimamo sveč! Kjer je tako malo duha pravičnosti in ljubezni do bližnjega, tam ni miru pričakovati. Toda kazni zaslužijo ti, ne pa drugi, ki nastopajo za pravičnost ter hočejo sodelovati pri delu ljubezni do bližnjega.

Tudi Trst je samo zgled, kako hribovsko se nemir povzročuje.

Potem, Ekscelenca, omenjate, da ni prav, da se narodi med seboj po državah ločijo. Iz tega bi sledilo, da je dobro, da so narodi med seboj pomešani. Toda ravno Ekscelenca ste v zadnjem božičnem pismu poudarjali, naj Goričani skrbimo za to, da tujci ne pridejo med nas, ker bi drugače pastirsko delo zelo trpelo. Torej je iz pastoralnih razlogov vendar bolje, da so na-

rodi ločeni med seboj. In če so tudi državno ločeni, to je čisto v duhu naravnega prava. Kajti narodi so — kakor dr. Ušeničnik te misli v zadnji in predzadnji številki »Časa« razvija — samosvoje osebnosti, ki ima vsaka svoje od drugih čisto drugačno življenje. Cerkev je ta razvoj vedno podpirala. Ona hoče mir med narodi: mir pa je mogoč le na podlagi pravičnosti, ki da je vsakemu svoje, tudi narodom. Ločitev po državah velikopoteznemu krščanskemu delu med narodi ne dela nikakih ovir. Saj so se pri mednarodnih evharističnih kongresih vsi narodi dobivali skupaj; prav tako se družijo pri misijonskem delu, pri lijonski misijonski družbi, pri Dejanju sv. Detinstva itd. ... Jaz se kar tresem ob misli, da bi Ekscelenca tudi javno nastopili proti majniški deklaraciji. Deklaracija se bo prav gotovo prej ali slej uresničila. Ideje zmagujejo povsod. In ideja deklaracije, ki hoče narodu le dobro, ki ne dela nobenemu drugemu krivice, ki je v blagor države — kakor je to tako lepo ljubljanski knezoškof povedal, je prešinila ves narod in vse sloje njegove. Ona bo zmagala. Saj celo pametni Lahi pravijo: »Vi imate popolnoma prav; tudi mi bi morali zahtevati neodvisno Furlanijo, posebno sedaj, ko je vsa v naši oblasti.«

S prevdano prošnjo, da Ekscelenca misli, ki sem jih v pismu razvijal, sprejmete le kot misli, izvirajoče iz prepričanja ter kot izraz odkritosrčnosti in zaupanja do Vas, si dovoljujem biti Ekscelenci z največjim spoštovanjem prevdani in pokorni dr. Jožef Srebrnič, prof. bogoslovja. (1)

Dr. Srebrnič je spričo svojih stikov z vodilnimi katoliškimi osebnostmi in neposrednim poznavanjem ljudskih potreb in teženj pravilno ocenil pomen majniške deklaracije in je ta svoja spoznanja v jasni in hkrati odločni obliki predočil nadškofu Sedeju. Nadškof, ki je zelo cenil njegovo zvestobo in iskrenost, je upošteval njegove razloge, saj

je že dolgo čutil, da je usoda Avstrije zapečatenjena in da so se njeni narodi že odločili za samostojno pot v zgodovino.

Majniška deklaracija je dozorela sredi vojne. Nič čudnega, če so jo vodilni slovenski ljudje pojmovali na več načinov. Vsi so se zavedali njene važnosti, gledali pa so nanjo z različnih zornih vidikov in jo zato različno ocenjevali. Prav v tem kresanju idej, v tej različnosti nazorov in idejnem razglabljanju se je izkristaliziral pravi smisel majniške deklaracije in se je v narodu razmahnila zavest in potreba po samostojni državni tvorbi. Različnost gledanja na isti problem je tako vse duhovno oplodil in jim dal možnost, da so se v sovražnem okolju medsebojno podpirali in reševali ter tako učinkovito prispevali svoj delež k dokončni uresnitvi majniške deklaracije.

Indijska umetnost

(1) Pismi dr. J. Srebrniča nadškofu Sedeju z dne 9. junija 1918 in 24. julija 1918 sta v arhivu Cirila Sedeja.

PROJEKT GEMINI

V letu 1966 je NASA speljala do konca projekt Gemini, serijo do sedaj najdrznejših poletov, ki so pritegnili pozornost celega sveta. Čeprav so podvigi načrta Gemini, če jih pogledamo v luči vse širšega načrta o raziskavanju vesolja, kot so ga pripravili Amerikanci, le kot nekakšna generalka pred poleti na luno, se že dosedanji rezultati zde fantastične avanture nekakšnih izrednih ljudi. In vendar so ljudje, ki jih doživljajo, taki kakor mi. Gotovo izredna je njih psiho-fiziološka priprava, kvocient inteligence je precej višji od normalnega, tudi znanstvena in tehnična podlaga je izredna, toda v bistvu ostanejo ljudje z vsemi mogočimi napakami. Ljudje, ki lete s hitrostjo 27 tisoč km na uro, ki živijo v nereálnih držah breztežnega stanja, ki lahko objamejo z enim pogledom cele kontinente.

Da bomo bolje ocenili to čudovito človeško avanturo, je najbolje, če površno pregledamo nekaj tehničnih podatkov.

Kapsule Gemini so v bistvu vse enake med seboj in so direktne potomke začetnih kapsul Mercury, ki so pa bile mnogo lažje in manjše, saj so imele prostora samo za enega astronavta. Kapsule Gemini, kot že ime pove, so pa prirejene za dva pilota, ki ležita na širšem delu vesoljske ladvice, s hrbtom obrnjena proti raketi-nosilki. Čeprav je bistvena struktura vseh kapsul enaka, so se vendar razlikovale po teži in po notranji ureditvi. Teža odvisi predvsem od zaloga kisika, goriva, vode in hrane in dodatnih inštrumentov; notranjo ureditev pa sproti prilagodijo zahtevam pilotov in eksperimentov, ki jih morajo med poletom opraviti.

V vseh poletih so uporabili kot raketo-nosilko v te namene prirejene rakete Titan 2, ki so izboljšani tip med-

celinske vojaške rakete na tekoče gorivo.

Poleti programa Gemini so pričeli marca 1965; že avgusta istega leta so izstrelili Gemini 5, ki je s svojim osemdnevnim kroženjem okoli zemlje premagal mnogo dotedanjih primatov.

Glavna točka poleta je bila preizkušanje odpornosti ljudi in inštrumentov za dolge polete v kozmosu; osem dni bi namreč zadostovalo za pot do lune in nazaj. Poleg tega je Gemini 5 prvič poizkusil tudi rendez-vous ali srečanje v vesolju z drugim telesom. Zato je kapsula Gemini izstrelila med poletom majhen satelit, ki so ga astronomi krstili za »Pobalinčka«. Zaradi okvar na električnih generatorjih so poizkus opustili, da ne bi onemogočili glavnega namena tega poleta.

Kako veliko važnost Amerikanci dajejo prav tem poizkusom rendez-vousa, se je izkazalo pri vseh naslednjih poletih tega programa. Že decembra 1965 je NASA izstrelila Gemini 7, ki je ostal v vesolju 14 dni in tako premagal vse prejšnje ameriške, pa tudi ruske eksperimente. Po 12 dneh kroženja te kapsule so izstrelili še Gemini 6 s Staffordom in Schirrom na krovu, ki sta se po šestih urah zasledovanja približala na 36 metrov drugi kapsuli, ki sta jo vodila Borman in Lovell. Z vedno točnejšimi premiki je komandant Gemini 6 krčil svojo krožno pot, dokler ni postavil kapsule nekaj metrov nižje od Gemini 7; nato jo je prehitel in se postavil na isto krožno pot. Ladnici sta se vedno bolj približevali, dokler nista bili samo poldrug meter druga od druge: prvi rendez-vous dveh satelitov s človeško posadko se je posrečil. Bila je osma in 34 minut 15. decembra 1965.

Gemini 7 in Gemini 6 sta nato v formaciji obkrožili zemljo v višini 297 km. Posadki sta se slikali skozi line,

ki so vdelane v trupu kabin, in fotografije tega zgodovinskega trenutka so gotovo med najzanimivejšimi posnetki v kratki zgodovini človeških poletov v stratosferi.

Schirra in Stafford sta se nato vrnila na zemljo, Gemini 7 pa je ostal še dva dni v vesolju in uspešno dovršil najzahtevnejši polet programa Gemini.

Gotovo je NASA s tem eksperimentom dosegla uspeh, ki je odprl pot vedno ambicioznejšim programom: 14 dni v vesolju se pravi dvakratno pot do lune in nazaj; tehnika rendez-vousa bo omogočila vse daljše polete tudi s sedanjimi razmeroma šibkimi raketami

nosilkami. Treba je seveda še mnogo poizkusov, treba je izpopolniti do podrobnosti tehniko srečanja v kozmosu, izpopolniti inštrumente, rešiti problem preskrbe kisika, goriva in hrane. Toda po teh poletih tudi projekt Apollo ni več samo oddaljena hipoteza, ampak izvedljiv načrt, ki ga bodo pričeli uresničevati že letos.

Vsi naslednji poleti programa Gemini so imeli za bistveno nalogo izpopolnjevanje pilotov in naprav v tehniki rendez-vousa.

Marca 1966 sta Scott in Armstrong združila svojo kapsulo Gemini 8 z raketo Agena, ki so jo bili izstrelili iz Cape Kennedy dva dni pred njunim

Gemini 6 in Gemini 7 krožita 6 metrov druga od druge s hitrostjo 27.000 km na uro

poletom. Agena bi po načrtih morala delovati kot pomožen motor, ki bi s svojo potisno silo dovolil izredne obra- te na krožni poti. Toda zaradi okvar pri avtomatičnem pilotu so se raketni motorji nepričakovano prezgodaj vžga- li in spravili Gemini 8 v blazno pople- savanje po vesolju. Šele po osmih mi- nutah, polnih tragične napetosti, se je komandantu kapsule posrečilo ločiti se od pokvarjene pomožne rakete Agene in pripraviti Gemini 8 na povratek na zemljo.

Tudi rendez-vous Gemini 9 s poseb- no raketo ADTA se ni posrečil zaradi banalnega pogrška pri ščitnem oklepu te rakete, ki se po izstrelitvi ni odprl. Mehansko združenje obeh umetnih sa- telitov je bilo tako onemogočeno; astro- navta sta morala opustiti ta del pro- grama in se posvetiti ostalim poizku- som: fotografiranju zvezd in zemlje in delovanju izven kabine. Astronavt Eu- gene Cernan je ostal več kakor 2 uri v kozmosu in je obkrožil zemljo zava- rovan samo s posebno tuto. Delovanje izven kapsule (postavil je merilec mi- krometeoritov na steno kabine in opravi- l še druga lažja ročna dela) ga je zelo utrudilo, čeprav je bil v popolni breztežnosti. Isto se je pozneje pripe-

tilo tudi Gordonu, astronautu 11. pole- ta projekta Gemini, ki je moral preki- niti svoje delo na kapsuli in pomožni raketi Agena, ker je bil dobesedno iz- črpan. Nepredvidene težave pri delu kozmonavtov v breztežnem stanju so za sedaj zelo velik problem, ki ga bo treba rešiti pred mnogo zahtevnejšimi poleti programa Apollo.

V celoti se je posrečil polet Gemini- Agena 10 v mesecu juliju, med katerim sta pilota Collins in Young triinštiri- desetkrat obkrožila zemljo in postavila celo vrsto rekordov. Izsledila sta raketo Ageno 10 in se k njej priklopila; z uspehom sta uporabila njene motorje, ki so ju pgnali do 765 km višine. Iz- sledila sta tudi Ageno 8, ki je v marcu povzročila neuspeh poleta Gemini 8 in ki je od takrat blodila na svoji krožni poti: ker so bile njene električne ba- terije že dolgo izpraznjene, njen radio- oddajnik že dolgo ni deloval in niti ni več oddajala svetlobnih signalov, ki bi vodili astronavte pri zasledovanju. Col- lins in Young sta ji sledila samo s po- močjo radarja na svoji kapsuli in tako dokazala, kako izpopolnjene so vodil- ne naprave na kapsulah Gemini.

Septembra je projekt Gemini dose- gel svoj višek s poletom kapsule Ge-

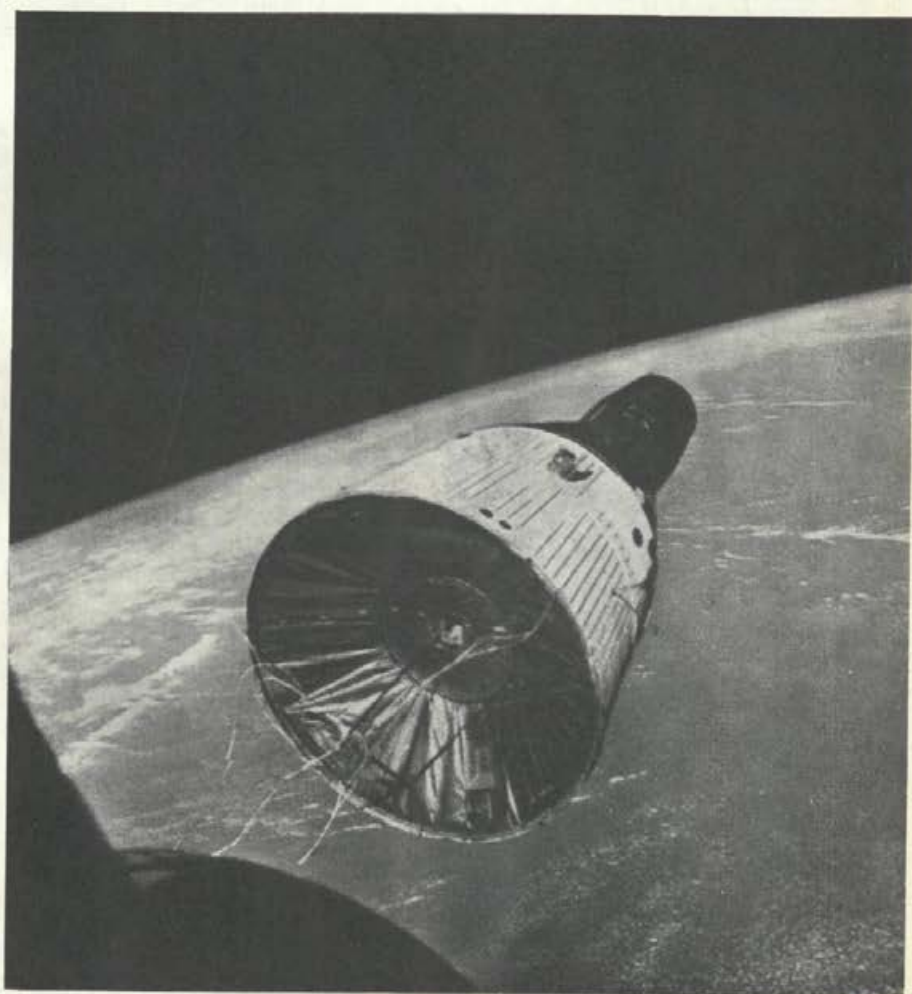

Cernan in Stafford
slikana pred poletom
v kapsuli Gemini 9

mini 11, ki sta jo vodila Conrad in Gordon in ostala 71 ur v kozmosu. Brezpomembno bi bilo govoriti o rekordih, ki sta jih postavila astronauta med svojimi 44 obkrožitvami zemlje; rekorde lahko vpišemo v zgodovinske knjige in jih lahko uporabimo v propagandne namene; znanost pa raste z neuspehi in uspehi. V znanosti so rekordi le podčrtani trenutki, ki jih bo razvoj kmalu pozabil.

Po pravilnem združenju s pomožno raketo Agena 11, sta s potisno močjo novih motorjev povečala svojo hitrost do 28.000 km in dosegla 1370 km od-

daljenosti od zemlje; letela sta skozi radioaktivne Van Allenove pasove, ki nad tečajema oklepajo zemljo, toda njihov organizem ni občutil posledic radioaktivnega žarčenja. Ko sta po treh urah zopet znižala svojo krožno pot, je Gordon dovršil fotografske poskuse, Conrad pa je dalje preizkuševal vodljivost rakete Agena in kapsule Gemini, ki sta še vedno leteli skupaj. Avtomatični pilot Agene je več kot dve uri vodil nenavadni »tandem« in dokazal, da je sistem pomožnih pogonskih raket v kozmosu izvedljiv. Astronavta sta tudi ustvarila nekaj umetne

Gemini 6 in Gemini 7 med približevanjem

težnosti z vrtenjem kabine okoli svoje osi: uresničila sta tako važen princip, ki ga je že mnogo let prej postavil prvi veliki teoretik vesoljskih poletov Cijolovskij.

Po takem uspehu je NASA pripravila še zadnji polet: Gemini 12, ki naj bi v štirih dneh poleta povzel vse glavne eksperimente programa Gemini in še enkrat preizkusil tehniko poletov. Toda astronauta Aldin in Lovell sta po zelo preciznem rendez-vousu morala zapustiti raketo Ageno, ki je tudi tokrat odpovedala; vrsta drugih okvar na usmerjevalnih raketah je povzročila precej nevarnosti. Kljub temu sta lahko fotografirala popolni sončni mrk,

ki je bil viden nad Južno Ameriko. Znanstveniki si mnogo pričakujejo od njihovih slik, ker iz tiste višine sonce ni zakrito od gostejših plasti atmosfere. Aldin je prebil pet ur in pol izven kapsule in preizkusil nov način dela v breztežnem prostoru, ki ga ni pretirano utrudil.

Če torej potegnemo črto pod vsemi temi poleti, bomo gotovo videli, da so rezultati pozitivni. Ob zaključku projekta Gemini lahko rečemo, da nam je luna mnogo bližja. Potem bodo lahko pričeli s praktičnim izrabljanjem vseh odkritij, ki so jih ti poleti pripravljali; skoraj gotovo se bodo tako odprle pred človekom izredne možnosti razvoja.

Mons. G. L. VELCI

Ob 60-letnici mašništva msgr. Fogarja

Lepega jesenskega popoldneva leta 1908 sem prvič videl, bilo je pred goriško gimnazijo v ulici Mameli, duhovnika, visokega, vitkega, elegantnega go-

spoda s cilindrom na glavi — kot je bila takrat navada med goriškimi duhovniki. Bil je v živahnem razgovoru s skupino malosemeniščnikov. Svoje sošolce iz IV. gimnazije sem radovedno vprašal, kdo je ta odlični gospod. Povedali so mi, da je njihov podravnatelj, Alojzij Fogar. Leto prej, 26. junija 1907 je bil posvečen v mašnika v Innsbrucku, kjer je študiral na tamkajšnji slaviti teološki fakulteti. Kak mesec pozneje sem ga prvič obiskal v nekdanjem malem semenišču v ulici Favetti.

Alojzij Fogar se je rodil v Pevmi 27. januarja 1882 kot sin številne, zelo premožne družine. Krščen je bil v tamkajšnji cerkvi sv. Silvestra. Njegov oče Alojz in mati Katarina Zottig sta imela devet otrok: tri fante in šest deklet. Vsa družina je bila zelo svobodomiselnost, z izjemo matere, ki je bila pobožna. Vsak dan od dveh do treh se je zaprla v svojo sobo k molitvi in je nihče ni smel motiti. Hčerke so se izobraževale v zavodu Nôtre Dame. Ko je Alojzij dovršil gimnazijo pri benediktincih v Meranu, je izjavil domačim, da hoče postati duhovnik. Nezaslišano! Oče kot star svobodomislec, ni hotel slišati o

tem, najstareši brat, tudi liberalec, je vzkliknil: »To bi bila sramota za našo družino!« Kljub vsem nasprotovanjem je Alojzij odpotoval v Innsbruck in vstopil v mednarodni zavod, ki so ga pozneje preimenovali v Canisianum. Ta zavod je veljal za prijatelja vseh narodov, saj so v njem študirali mladeniči več kot dvajsetih evropskih in ameriških narodov, redovniki raznih redov in teologi iz 120 škofij.

Novo mašo je pel v univerzitetni cerkvi. Oče se je ni hotel udeležiti, pač pa je prišla mati in nekatere sestre. S povratkom mladega duhovnika v Gorico se je za mesto — zlasti za učečo se mladino — začela nova doba, katero je, žal, prekinil izbruh prve svetovne vojne.

Zmeraj se je odlikoval z veliko ljubeznijo do mladine. Ravnatelj salezijancev don G. Scaparone je pripovedoval skupini duhovnikov, bivših gojencev, kako ga je dijak Fogar nekoč ustavil na Placuti — tam je bil namreč prvotni sedež salezijancev v prostorih poznejše Katoliške tiskarne — in ga prosil, naj mu pokaže svoje gojence.

V malem semenišču je bilo takrat okoli osemdeset gojencev; med njimi je bil Fogar kot doma. Vendar mu ni zadostovalo. Hotel si je pridobiti še mnogo drugih dijakov. V tem času so mu poverili poučevanje dogmatične teologije v velikem semenišču. Na goriški, takrat najbolj obljudeni gimnaziji vse avstroogrške države, se je izpraznilo mesto profesorja verouka. Msgr. Sedej ga je poveril Fogarju. Izbira je bila nadvse posrečena. S svojo bistrumnostjo, osebno prikupnostjo, neizčrpno dobroto in velikodušnostjo si je osvojil srca profesorjev in dijakov. To je bila nedvomno najsrečnejša in najplodnejša doba vsega njegovega duhovniškega delovanja. Njegov vpliv na dijake je bil tako velik, da je ravnatelj gimnazije za Fogarjev god odredil šole prost dan, mladina pa mu je napolnila stanovanje z darili in cvetjem.

Leta 1913 je ustanovil dijaško Marijino kongregacijo, s sedežem v novem poslopju malega semenišča.

Ob izbruhu prve svetovne vojne je odšel v Ljubljano, kjer se je nastanil pri jezuitih. Z vso vnemo se je zavzel za begunce, katerim je široko razdajal svoj denar in tolažbo.

Pozneje je bil v Gradcu kot direktor zavoda za italijanske dijake-begunce, med katerimi sta bila tudi pok. predsednik goriške pokrajine dr. A. Culot in bivši goriški župan dr. L. Poterzio.

Po končani vojski se je vrnil v porušeno Gorico. Tudi cerkve so bile zvečine porušene, skratka, vse je bilo treba materialno in moralno znova začeti.

V težkih povojnih letih je bil desna roka nadškofa msgr. Sedeja, kateremu je postal tajnik, odločen zagovornik in pomočnik. Medtem se je spet odprla gimnazija, a Fogarja niso več hoteli sprejeti za profesorja verouka. Kako hudo mu je bilo, ko ni smel imeti okrog sebe učeče se mladine. Zato pa je uvedel v kapucinski cerkvi vsaj po eno pridigo za srednješolce. A to mu ni bilo dovolj. Takoj po prvi svetovni vojni sta bili v Gorici ustanovljeni dve prostozidarski loži, ki sta stremeli za tem, da bi se zatrli pouk verouka v šolah. Tedaj pa je Fogarjeva jasna beseda mogočno zadonela s prižnice na Travniku in pouk verouka v šolah je ostal.

Dne 5. januarja 1922 je ustanovil Katoliški mladinski krožek, katerega se je stalno udeleževalo kakih 150 članov. Bil je duša krožka, vzdrževal in oskrboval ga je z vsem na lastne stroške.

Ob povratku svetogorske Matere božje iz Ljubljane v Gorico in ob njenem prenosu na Sveto goro je msgr. Fogar organiziral mogočno slavje, kakor tudi izredno manifestacijo ob priliki prenosa roke sv. Frančiška Ksaverija v Gorico, v februarju leta 1923. Tudi takrat se je zbrala pri Sv. Ignaciju ogromna množica.

Julija 1923 je bil dr. Fogar imenovan za goriško-koprskega škofa. Dne 14. oktobra je bil slovesno posvečen v goriški stolnici, ki je še vedno kazala sledove vojne, a je bila za to priliko slavnostno okrašena. Kdor je bil navzoč pri

slovesnosti se gotovo še spominja, da je ob koncu slovesnosti nadškof, ki ni bil govornik, povzdignil glas in skoraj zakričal: »Kdor te bo preklel, bodi preklet!«

Z msgr. Fogarjem in proštom Faiduttijem, ki se zaradi težkih časov ni smel vrniti v Gorico, sta mesto in nadškofija izgubila dva svoja najagilnejša duhovnika. V marcu 1924 sem ga spremljal v Trst. Na dan njegovega ustoličenja, prvo postno nedeljo, 6. marca je v Trstu pihala taka ledena burja, da ni bilo mogoče izvesti slovesnega spreveda z novim škofom od škofije v stolnico sv. Justa.

Tudi v Trstu se je msgr. Fogar priljubil vernikom in brezvercem, judom, protestantom, pravoslavnim. Vendar mu je bilo usojeno, da bo Trst postal njegova Kalvarija. Znatno del združene tržaško-koprske škofije so tvorili Slovenci in Hrvatje. Škof Fogar je na vso moč zagovarjal naravne pravice svojih vernikov. Fašizem pa je hotel s svojim zlim nacionalizmom zatreti slovanstvo. Zaman je pogumni škof govoril na najvišjih mestih v Rimu, na tej in oni strani Tibere. Nekoč je dobil — ne od papeža, pač pa od visokega prelata — odgovor: »Saj čez dvajset let v Julijski krajini sploh ne bo več manjšinskega vprašanja, ker bo italijanska večina do takrat absorbirala tamkajšnje Slované.« A Benedikt XV. je dejal: »Vlade minejo, narodi ostanejo.«

Leta 1932 je msgr. Fogar slavil 25-letnico mašništva. Veličastna slovesnost je bila mogočen izraz ljubezni ljudstva do škofa. Nekaj dni za tem je prišel škof na oddih v Renon nad Bocnom. Ob tisti priliki sem mu dejal. »Eksceเลนca, kdove kaj bo prišlo nad vas po vseh teh proslavah in časteh.« »Ne vem,« mi je odgovoril.

Le prekmalu je prišlo. Dne 3. januarja 1933 je prišel škof Fogar v Gorico in imel v malem semenišču govor za bogoslovce, med katerimi je bilo nekaj nacionalnih prenapetežev. Škof je govoril kakor sme in mora govoriti pravi škof. Eden od bogoslovcev si je zapisal govor, ki je končal najprej v rokah kvesture, zatem prefektore. //

Piccolo je zagnal proti škofu umazano gonjo, v kateri ga je obtoževal, da je antiitalijan, da preganja italijanske bogoslovce, še več, da čuti slovensko.

V Trstu so zgradili spomenik Guglielmu Oberdanu — pravzaprav je bil v resnici Oberdan. Ta je prišel iz notranjosti Italije z namenom, da bo napravil atentat na cesarja Franca Jožefa, ki je nameraval obiskati Trst. Prav italijanska vlada je bila tista, ki je obvestila dunajsko o nameravanem atentatu. Oberdana so zaprli in ga na procesu obsodili na smrt. Pred smrtjo je odklonil zakramente, trdi se celo, da je pljunil na razpelo. Oberdana so obesili v vojašnici. Na kraju, kjer je prej stala vojašnica so pozneje postavili bronast spomenik, ki predstavlja popolnoma golega obešenca, ob njem na vsaki strani po en čisto gol mladenič. Škof je bil povabljen, da se udeleži odkritja spomenika, katerega naj bi blagoslovil. On je seveda odklonil. Noben katoliški škof bi ne bil ravnal drugače. Italijanom ni nikdar prišlo na misel, da bi postavili v Monzi spomenik morilcu kralja Umberta I. in tudi ne Luccheniju, ki je v Ženevi z bodalom umoril avstrijsko cesarico Elizabeto!

Zaradi odklonitve se je gonja proti škofu tako poostrila, da se je moral končno odpovedati škofiji in je 28. oktobra 1936 zapustil Trst in se naselil v Rimu, kjer ima od takrat mesto v stolnici sv. Janeza lateranskega.

Tržaški reveži, katere je skozi 12 let svojega škofovanja tako velikodušno podpiral, so opazovali nakladanje njegovega pohištva in jokali in z njimi toliko drugih ljudi, ki so škofa resnično ljubili.

Msgr. Fogar je bil vseskozi premočrt mož, ki je vneto in nepopustljivo zagovarjal pravice Cerkve in naravne pravice slovenskega in hrvaškega ljudstva. Deset tisoč njegovih nekdanjih dijakov in številni znanci po srednji Evropi se ga vedno ljubeče in hvaležno spominjajo.

Pot njegovih sovražnikov pa je večinoma slabo končala. Tržaški prefekt Tiengo, ki je bil premeščen iz Vidma

v Gorico, se je pred svojim prihodom takole izrazil: »Bom že jaz spravil goriškega škofa, pa tudi tržaškega!« A kdor drugim jamo koplje... Spomnimo se besed, ki jih je tako glasno izrekel nadškof Sedej ob posvetitvi msgr. Fogarja: »Kdor te bo preklel, bodi preklet!«

Prefekt Tiengo je odšel iz Trsta še pred škofom Fogarjem. Znorel je in so ga zaprli v norišnico, kjer je stalno ponavljal: »Jaz sem tržaški škof.«

Sledila so strašna leta preganjanja

in nasilja. Ako bi bili v Rimu poslušali glas škofa Fogarja, bi bilo našim kramjem prihranjenega mnogo gorja, solza in krvi. Bil je izredno jasnoviden, a jih ni mogel prepričati, niso hoteli razumeti. Danes, po tridesetih letih odkar je zapustil svojo škofijo, mu dajo prav. Čas je najboljši sodnik in zgodovina vse prikrije in vse razkrije.

Vendar mora človek umreti ali biti na pragu smrti, da mu ljudje dajo priznanje na tem svetu. Ostalo bo storil Bog — pravični onstranski sodnik.

(Prevedeno iz italijanskega rokopisa)

Vcepimo svojim otrokom ljubezen do resnice. To ni niti tako težka stvar. Nekaj primerov v dokaz:

Kadar spremljate otroka k zobozdravniku, mu kar povejte: »Malo te bo že bolelo, a bo hitro prešlo.« Otrok bo s tem pripravljen, vi pa se boste izognili smešnim in mučnim prizorom, ki smo jim tolikokrat pričča v zobozdravnikovi čakalnici.

Ako ne znate odgovoriti na otrokovo vprašanje, mu to odkrito priznajte!

Ne kaznujte otroka, ako vam je prostovoljno priznal, da se je zlagal.

Otrokom ne smete pripovedovati zgodbic, v katerih pride po porednega otroka zmaj ali velikan in ga požre!

Nikdar ne kaznujte preostro, kajti s tem bi lahko pripravili otroka, da bo začel lagati iz strahu pred kaznjivo!

Ne skušajte se postavljati pred otrokom kot posebljena popolnost, ki ni v mladosti zagrešila nobene napake!

* * *

Vsaka reč na svojem mestu — kajne, kako to lepo zveni, in kako pametno in trezno. Čisto preprosto tudi — a tako malokdaj izvedljivo. Mnogokrat smo kak predmet založili, morda v

naglici, jezi ali zaradi trenutne preutrujenosti. Vsaka reč ima svoje mesto, zato jo seveda tamkaj poiščemo, a je ni in ni. Zdaj se začne! Predal za predalom premečemo in pustimo seveda vse v neredu, hiša se zdi po takem iskanju kakšenkrat kot bojno polje po pravkar končani bitki, razburjeni smo in naši domači nas pogledujejo s pomilovalnim nasmeškom, češ, ravno tebi se zgodi, ki zmeraj pridigaš o redu! Človek bi počil od jeze, še najbolj zavoljo zapravljenega ugleda! Seveda, ko smo brezuspešno vse premetali, nam ta preklicana reč pride v roke na edinem mestu, kjer nismo iskali, navadno prav pred nosom. Saj res ni vedno tako hudo, vendar se zgodi vsakemu izmed nas prav pogostoma, da hlastamo za ključem, očali, pismom ali knjigo, ki smo jih sami, ali pa so nam jih domači založili. Ali se da oopomoči? Seveda se, a ne gre brez železne volje, zlasti če je kateri od družinskih članov nereden. Vsi si moramo postaviti za dolžnost in pravilo, da bomo vsak predmet nepreklicno vsakrat postavili spet na isto, stalno mesto. Od začetka bo težko, a polagoma se bomo privadili, tako bo vsej družini prihranjeno mnogo brezpotrebnega iskanja in razburjenja.

* * *

Včasih rečemo komu pol za šalo in pol zares: »Tako si neumen, da vidiš travo rasti!« No, pa bi se nam le lahko lepega dne pripetilo, da bi jo mi v resnici videli. Prilika lahko nanesse, da kdaj zaidemo v bambusovo goščavo. Bambus spada v vrsto eksotičnih trav in prekaša vse rekorde hitre rasti. Doma je v južni in vzhodni Aziji ter v Srednji in Južni Ameriki. Resnično ugodno mu je le v toplih in vlažnih tropskih pokrajinah. Poznamo nešteto različnih vrst bambusa, a najzanimivejša sta brez dvoma orjaški in pritlikavi. Orjaški bambus zraste v višino 34-40 metrov; ima pa to posebnost, da cvete zelo poredkoma — neka vrsta komaj vsakih 32 let. Njegova posebnost pa je v izredno nagli rasti. V enem dnevu zraste za celega pol metra! Zaznamovali so celo 57 cm dnevnega porastka. To je dva do dva in pol cm na uro! Ali torej še lahko dvomimo v to, da lahko vidimo travo rasti?

* * *

Človek se rodi z 270 kostmi, a ob smrti jih ima le še 206; ostale se namreč v otroški dobi zrastejo z drugimi.

Pogovori o Afriki

Priznati moram, da o Afriki zelo malo vem. Kar sem do sedaj bral ali slišal o njej, se mi je večinoma zdelo tendenciozno ali pa idealizirano. Jaz pa sem iskal nekakšen enoten pregled problemov afriških narodov, ki naj bi mi pomagal razumeti nestalni razvoj dogodkov v Afriki. Dokler nisem stopil v stik z afriškimi študenti na padovanski univerzi in mi niso sami pričeli razlagati svojih problemov, se sploh nisem zavedal, kako težko je razumeti, za kaj pravzaprav gre, kaj šele iskati enotno in izčrpno razlago nenadnega razvoja 200 milijonov ljudi.

Najjasnejše odgovore na vprašanja, ki so me zanimala sem dobil v razgovorih, ki sem jih imel z Mohamedom Giamo Isso, tajnikom državne mladinske organizacije v Somaliji. Ti odgovori v glavnem soglašajo z idejami drugih študentov z vzhodne afriške obale. Ta krajevna omejitev je šibka točka slike, ki sem jo dobil v pogovorih z njimi, ker so vsi odgovori vezani na politično-versko situacijo vzhodnih afriških držav, ki je precej drugačna od razmer ostale Afrike.

Ker so pa njih odgovori tipični primeri mišljenja, ki se je razširilo med intelektualci vseh afriških držav, mislim, da bodo zanimivi tudi za druge.

Prišel sem pogovore z vprašanjem o problemu, ki ga je črnski pisatelj **Aimé Césaire** dvignil s svojimi odrskimi deli na zadnjem festivalu črnske umetnosti v Dakarju: kako se intelektualci, ki so študirali v tujini, zopet prilagodijo razmeram v matični državi. Aimé Césaire pravi v svoji drami: »Svoboda ni nikdar povezana z barvo naše kože. Izgnali smo belce, gospodarje, ki so nas tlačili in sedaj smo sami v tej deželi. Toda naši črni bratje, ki so prevzeli njih mesto, da bi nas vodili in nam ukazovali, že mislijo, da

so postali naši gospodarji in priganjači.«

Jaz sem trdil, da je skoraj nemožne, da bi se novi voditelji, ki so skoraj vsi študirali v Evropi, ne čutili drugačni in ločeni od ljudstva. Temu so se vsi zelo živahno uprli in niti priznali niso, da problem obstaja. Toda niso se mi zdeli prepričani. Šele pozneje, ko je pogovor nanesele na razlike med afriškim animizmom in znanstvenim pogledom na svet, ki je tipičen za evropskega človeka, so priznali, kako težko je spraviti v sklad tradicionalno mišljenje z novim načinom življenja in z novim svetovnim nazorom, ki se ga navzamejo v Evropi. Večina njih se tega problema reši tako, da se enostavno otrese tradicij; posledica tega pa je razdvojenost v sebi in prepad med po-

sameznikom in družbo, ki se razvija počasneje, brez nevarnih prelomov s preteklostjo.

Besede o razvoju družbe so privlek-le s seboj že staro in obrabljeno frazo, da črnici niso zreli za avtonomijo. Ko sedaj pomislim, je bilo to najbrž glavno vprašanje, ki me je privedlo do teh pogovorov, čeprav se tega nisem jasno zavedal.

Ogorčeno so zavrnilo vsakršen dvom o njih zrelosti za samoodločanje. Po njih mnenju manjka Afrikancem le izobrazba in pa zavest, da so svobodni, oziroma zavest, da *morajo* biti svobodni. Med vzroki, da niso zavedni in izobraženi, so skoraj vedno navedli tudi delovanje katoliških in protestantskih misijonarjev, ki vsiljujejo svojo vero in tako ločujejo plemena v trenutku, ko so najbolj potrebni ideološke in politične enotnosti. Govorili so o težkih napakah misijonarjev, ki pripravljajo pot neokolonializmu, kot so že prej pripeljali s seboj bele osvojevalce. Konkretnih, dokumentiranih primerov pa mi niso znali navesti.

Morda razumem njih odgovore: po eni strani moramo pomisliti na tradicionalno sovraštvo muslimanov do kristjanov na splošno in na zelo aktivno in prefinjeno politično propagando iz točno določenih krogov. Po drugi strani imamo pa resnično posledico delovanja misijonarjev: nastanek majhnih skupin ljudi z drugo vero, večkrat s širšo izobrazbo, v dosti obširnejši skupini ljudi, ki so ohranili staro vero in običaje. In to ne pomeni nič drugega kot neizogibno trenje dveh skupin z različnimi interesi. Na sedanji točki političnega razvoja pa je tako notranje trenje zelo nevarno za organizacijsko delo, ki ga morajo izpeljati, če hočejo ustanoviti nove države tam, kjer ni nobene zgodovinske enotnosti.

Kljub mnogim samozavestnim besedam Afrikanci vedo, da so še vedno preveč šibki, da bi bili zares svobodni v svetu. Zato se skušajo združiti v čim večje skupine — tja do Panafrikanskega načrta o združitvi vse celine. Temu združevanju se pa upirajo bodisi ple-

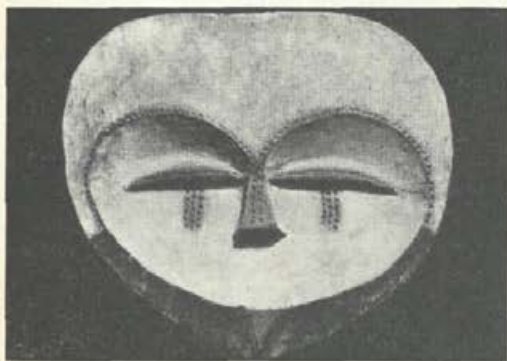
menske ločitve, stotine dialektov in jezikov, pomanjkanje skupnega zgodovinskega razvoja in skupne kulture, pomanjkanje verske povezave. Če vsem tem razlikam (gotovo sem jih pri tem površnem orisu še mnogo pozabil) dodamo še umetne razdelitve, delo belih gospodarjev, katerih jasen odsev so tudi sedanje, neredne državne ureditve, bomo razumeli, zakaj ostanejo vsi ti načrti skoraj brez praktičnih posledic. Tega so se moji prijatelji dobro zavedali in so tudi odkrito pokazali, kako

jih to stanje boli: obsojeni so, da so sužnji, komaj so si pridobili svobodo.

Če so torej ves svoj gnev usuli na misijonarje, se jim ne čudim, ker so sedaj misijonarji edini ostanki tega, kar je bila nekoč kolonialna ureditev. S tem pa nikakor ne mislim izenačiti pojmov kolonializem in misijonar, kot to delajo nekateri. Prepričan sem, da so misijonarji postali žrtve celotnega poteka dogodkov v zgodovini Afrike. Bili so prvi belci, ki so prišli na črno celino, dali so ji prvo ureditev; za njimi pa so prišli drugi belci, ki so te zametke ureditve izrabili in ustanovili kolonije. Ko so se v zadnjih letih črnici rešili jarma tujih gospodarjev, so misijonarji ostali. In tako so postali tarča vsega sovraštva, nekaki krivci vseh zablod.

Ker smo že govorili o starem in novem suženjstvu afriških ljudstev, me je zanimalo, kaj mislijo o neokolonializmu in o raznih »podporah«, ki jih od vseh strani tako radi ponujajo. Gotovo je neokolonializem mnogo nevarnejši od prejšnjega, imperialističnega kolonializma, ker izrablja najtežje notranje probleme tako, da si zagotovi kontrolo nad ključnimi točkami državne ekonomije. Pridobivajo si predvsem vojaštvo in policijo, da si zavarujejo hrbet; v državah pa, kjer so njih koristi v nevarnosti, umetno netijo upore in državne preobrate (glej Alžir, Ghana). Ker so podpore nujno potrebne

večini afriških držav že za gol obstoj, — mnogokrat o razvoju še govora ni — lahko tuje države zahtevajo vedno večje garancije za svoje kapitale, ki jih investirajo tako, da vodijo ekonomijo v svojo korist.

Zanimivo je, kaj mislijo o podporah držav vzhodnega bloka. Kot vedno, delujejo komunistične države tudi tukaj mnogo bolj premišljeno in daljnovidno, lahko rečemo tudi mnogo bolj podtalno in premeteno. Moramo pa si biti na jasnem, da je politika zapada v bistvu enaka politiki vzhoda, da nobena država ni radodarna zastoj. Zapad daje visoke podpore, tako so mi večkrat ponovili, toda konkretnih pridobitev mnogokrat ni, ker v glavnem podpirajo sebi naklonjene vodilne plasti na ekonomskem in političnem področju.

Primer: neka evropska država že dolgo pomaga razvoju kmetijstva v Somaliji; denarne in tehnične podpore gredo predvsem za okrepitev in modernizacijo nasadov banan; čisto »slučajno« so skoraj vse plantaže v rokah tvrdk iz tiste evropske države.

Socialistične države, predvsem Rusija, Češka in Romunija prav tako gledajo, da imajo koristi od svojih podpor, toda ne iščejo ekonomskih koristi. Kot povračilo zahtevajo predvsem podporo v mednarodni politiki blokov, pri OZN, v lokalnih revolucijah. Toda njih podpora je vidna vsem: najraje gradijo bolnice, šole, pristanišča, tovarne za predelavo krajevnih proizvodov. Vse to ima ogromen vpliv na maso in tudi dobički so za državo vidnejši.

Če je tako res, je težko razumeti, kako je lahko zapad tako kratkoviden, da si sam pripravlja novo past prav tam, kjer je že prvič propadla vsa njegova politika.

Ob koncu me je še zanimalo, kakšna je po njih mnenju pot, ki bo omogočila Afriki pravo osvoboditev in razvoj. Njih odgovori so me presenetili in tudi vznemirili. Čeprav so prej med pogovorom večkrat uporabili besedo demokracija, sem slišal sedaj v njih načrtih za bodočnost vse prevečkrat besede: močna vlada, policija, vojska, diktatura. Tisti, ki so bili marksistično usmerjeni, so predvsem uporabljali besedo diktatura; vendar so gledali mnogo bolj realistično kot drugi na stanje v njihovih domovinah. Ker za sedaj manjka v Afriki eden izmed glavnih pogojev za uresničitev »klasičnega« komunizma, to je izučen in samozavesten proletariat, skoraj nihče ne sprejme marksizma kot dogmo, ampak le kot trenuten, elastičen način reševanja ekonomskih problemov. In razmere so za sedaj v Afriki gotovo take, da je marksizem najhitrejša pot do hitre industrializacije in do rešitve določenih socialnih razmer.

Druga struja pa vidi rešitev v močni vojski, ki naj bi imela kontrolo nad vso državo. Malo je študentov tega mnenja, toda njih odgovori so zelo bo-

jeviti in vznemirljivi. Glavni predstavnik te struje je študiral dve leti v Nemčiji. Morda se njegove želje po moči, po združitvi, po organizatornosti lahko povežejo s podobnimi idejami, ki so pred nekaj desetletji pripeljale do vojne.

Kljub takim odgovorom nočem biti pesimist. Zdi se mi, da je bil edini sad teh pogovorov prav ta, da sem pozabil na staro sliko Afrike z divjaki

in nezrelimi črnimi hlapci. Videl sem toliko zanosa, toliko ljubezni do lastnih narodov med temi mladimi študenti, da sem skoraj gotov, da bodo zmagali, da jim bo uspelo zgraditi za svoje narode novo pot, afriško pot razvoja.

~~~~~
Ilustracije: Ljudska umetnost iz Konga in Slnokoščene obale.

Ljubezen brez spoštovanja je kakor darilo v nesnažnem zavitku.

***

Brez žene bi bilo življenje moža tako preprosto kot poštevanka — a prav tako dolgočasno.

***

Najpočasnejši človek, ki ne izgubi izpred oči svojega cilja, je še vedno hitrejši od tistega, ki bega naokrog brez cilja.

Dr. DANILO RUSTJA

Našim gospodinjam

KOKOŠJE MESO V NAŠI PREHRANI

Danes so kaj pogoste potvorbe različnih živil in tudi vsakovrstnega mesa ali mesnih izdelkov. Zato je potrebno, da se tudi mi seznanimo z nekaterimi na videz težko zaznavnimi potvorbami pri mesu perutnine. Take potvorbe ne škodujejo le zdravju, pač pa tudi našim ne preveč polnim žepom. Seznanimo se po vrsti z nekaterimi takimi potvorbami. Mesarji vedo, da meso kokoši in zajcev zelo rado vpija vodo. Zato oskubljeno perutnino in odrte zajce pred prodajo marsikje namočijo za nekaj časa v mrzli vodi. Meso v vodi nabrekne in postane za 18 odstotkov težje. Tako namočeno meso ne pridobi samo na teži, ampak tudi na zunanosti. Zdi se namreč bolj polno in mehkejše. Neizkušena gospodinja bo pri izbiri mesa kaj lahko nasedla in izbrala med izloženo perutnino prav tisto, ki jo je brezvestni mesar predhodno namočil v vodi.

Seveda vsaka gospodinja ve, da se bo kokošje meso namočeno pred kuho v mrzli vodi hitreje skuhalo in bi torej

tako ravnanje samo po sebi ne bilo škodljivo za naše zdravje, ampak le za naše žepce, ker bi pač morali plačati tudi težo vode.

Ker pa ne namakajo mesarji ene same živali v isti vodi, ampak več, se dogodi, da se voda ponesnaži z iztrebki in zemljo in meso vpija zaradi tega ponesnaženo vodo, katero bodo potem skupno z mesom použili gospodinja in njeni domači.

Drugi primer prevare pri prodaji zaklanih kokoši obstaja v tem, da se žival pred prodajo pretirano nasiti. Kupec plača pri teži tudi hrano, katera je bila dana živali nalašč šele v zadnjih urah življenja, in zato je žival ni utegnila prebaviti, pač pa je tista hrana povečala težo zaklane kokoši za 80 do 100 gramov. Tako ravnanje s perutnino so že večkrat odkrili živinozdravniki pri pregledu ubitih kokoši. Kokoši pred zakolom bi morale biti nekaj časa brez hrane po pravilih, ki jih zahtevajo nekatera tržišča. Vendar pa ne obstaja zakon, ki bi prepovedoval tovrstne goljufije.

Tretji primer pri prodaji kokoši je

sleparija z navideznim kopunjenjem. Vsi vemo, da se na trgu kopuni (mladi rezani petelini) dražje prodajajo kot celi petelini ali kokoši. Zaradi tega nekateri brezvestneži napravijo nekaj časa pred prodajo kokoši urez na kraju, kjer se odstranjujejo organi. Poleg tega takim kokošim odrežejo tudi tako imenovano rožo, kar jih napravi zelo podobne kopunom, pri katerih je roža slabo razvita. Tako pripravljene kokoši se prodajajo po isti ceni kot kopuni.

Pri nakupu kokoši naj naše gospodinje kupujejo le oskubljene. Včasih nekateri trgovci prodajajo neoskubljene kokoši z namenom, da prikrijejo določene nepravilnosti, in sicer mršavost ali pa nepravilen odtok krvi zaradi zasilnega zakola. Zasilni zakoli se pa vršijo tam, kjer razsaja kakšna kužna kokošja bolezen. Ze obolele ali pa na videz zdrave kokoši bodo v okuženih kokošnjakih na hitro zaklali in jih skušali prodati. Isto se je dogodilo sedaj ob priliki zadnjih poplav v okolici Firenc. Brezvestni prekupci so skušali spraviti v prodajo utopljene kokoši in sicer potem, ko so jih potegnili iz vode dva do tri dni po utopitvi. Take pojave je pa v večini primerov preprečila budnost italijanskih veterinarjev, ki so brezvestne prekupce prijavili tudi pristojnemu sodišču. Da se izognejo takim nevšečnostim, naj naše gospodinje raje kupujejo že oskubljene kokoši. Pri

zdravi kokoši je oskubljena koža lepe rožnate barve, pri tistih pa, ki so bile na hitro zaklane, je koža zaradi zastajanja krvi v tkivu, temnordeče barve.

NEPRIJETEN OKUS KOKOŠJEGA MESA

Ko kokošjerejci krmijo kokoši, naj pazijo, da jih ne bodo dalj časa krmili z lanenimi ali konopljevimi semeni. Meso tako krmljenih kokoši bo namreč zadobilo okus in duh po olju. Včasih naši kokošjerejci krmijo kokoši tudi z ribjo moko. Če bomo tako krmljene kokoši zaklali, bo njihovo meso zaudarjalo po ribjem olju. Da se izognemo takim nevšečnostim, prenehamo s krmljenjem s tako moko nekaj tednov pred zakolom.

Kokoši, krmljene samo s koruzo, bodo imele manj trdno maščobo rumenorjave barve. V primeru, da kokoši pijejo iz posode, ki je bila na znotraj namazana s katranom, bo njihovo meso zaudarjalo po katranu. Grenak okus bo pa imelo meso tistih kokoši, ki so bile krmljene z velikimi količinami cvetače.

Taki neprijetni duhovi se koncentrirajo še najbolj v maščobi. Zato se bodo naše gospodinje prepričale ali bo meso zaklane kokoši dišalo po zaužiti krmi, ako stopijo po zakolu kokošjo mast. Zaradi neprimerne krmiljenja bodo imela neprijeten okus tudi jajca!

Ni nam znano, kdaj in kako je nastal kruh. O tem nam govori veliko pripovedk, najbolj znana pa je neka grška. Naj vam jo povemo.

Bogat Atenec je imel sužnja po imenu Glinkos, ki je bil zelo spreten kuhar, a vse prej kot resen in čist človek. Nekega dne mu je prišel pod roke lonec z ostanki nekakega močnika in ga je ravno čistil, ko je nenadoma vstopil gospodar in pripeljal s seboj goste. Da bi ga zavaljlo nemarnost gospodar ne

ozmerjal, je suženj brž vsul še moke v stari močnik in krepko mešal. Gospodar ga je vprašal, kaj dela. Suženj pa mu je dejal, da pripravlja novo jed. Gospodar ga je veselo pohvalil in mu rekel, naj se kar najbolj potrudi, da bo ustregel prijateljem, ki jih ima v gosteh in so sladokusci.

Sužnju ni bilo lahko pri srcu, vendar tega ni pokazal. Zmesu je dodal še soli in vode in ves zaprepaščen videl, da se dviga in dela mehurčke. Z obema ro-

kama je zagrabil kupe testa, jih izoblikoval v hlebe in postavil v peč. Gospodar in gostje so bili navdušeni nad novo jedjo. Suženj pa je bil osvobojen pod pogojem, da bo pekel samo zanj to novo jed. Vendar se je kmalu razvedelo in Atenci so dolga leta sloveli po vsej Grčiji za najboljšje izdelovalce kruha.

* * *

Cerkev sv. Petra v Rimu sloni na 777 stebrih, ima 64 oltarjev in 395 stopnic.

PESNIKU MILANU BEKARJU V SPOMIN

Srečal sem ga prvič v Tolminu, kamor je prišel kot mlad suplent poučevati filozofijo in pedagogiko na takajšnje učiteljske. Že takrat v mladih letih je bil svojevrstna osebnost in je s svojim obnašanjem vzbujal v nas podobo pravega filozofa. Zelo ognjevit je bil pri podajanju svoje snovi in je skušal vzbuditi v nas ljubezen do tega predmeta. Tu ni popolnoma uspel, ker so se njegovi filozofski nazori večkrat menjali. Mnogo več sreče je pa imel kasneje pri pouku slovenščine in je v ta predmet položil res vso svojo ljubezen do slovenske besede, katero je skušal vliti tudi v duše mladih študentov.

Prof. Milan Bekar se je rodil v Istri v vasi Voloski pri Opatiji, kjer je bil njegov oče v službi kot sodni uradnik. Kasneje se je družina preselila v Komen in mladi Milan je tukaj vzljubil kraški svet, katerega je kasneje opeval v svojih pesmih. Mati božja v Obršljanu mu je tudi navdahnila nešteto Marijinih pesmi in po tej Marijini cerkvi je tudi prevzel psevdonim Bršljanski. V pesmi posvečeni Devici Mariji Bršljanski poje:

*Gospa, jaz pevec tvoj sem v bednem tem stoletju!
Skržat, ki poje v borih, v soncu in poletju.*

Po končani ljudski šoli je odšel v Ljubljano na gimnazijo. Tu ga je kasneje zajela prva svetovna vojna in je moral obleči vojaško uniformo. Le malo časa je služil avstrijskemu cesarju. Po končani vojni se je vpisal na ljubljansko univerzo, svoje študije je potem končal na univerzi v Padovi leta 1930.

Pred zaključkom študijev je bil nekaj časa kot provizorični profesor na

tolminskem učiteljske. Nekaj časa je poučeval v Poreču, Trstu in Miljah, dokler ni leta 1939 prišel kot redni profesor slovenščine zopet v Tolmin. Po končani drugi svetovni vojni je bil imenovan za profesorja slovenščine na obnovljenih slovenskih srednjih šolah. Poučeval je na gimnaziji-liceju vse do svoje smrti, ki ga je obiskala 13. junija 1966.

Kot pesnik se je prof. Milan Bekar mnogo udeleževal. Pisal je skoraj v vse slovenske liste in revije. Posebno plodonosen je bil med prvo in drugo svetovno vojno. Svoje prispevke je pošiljal tudi v mladinske liste Vrtec, Angelček, pozneje v Pastirčka in druge. Lep je tudi njegov prispevek v kultur-

ni reviji Odmevi v letniku 1933, ko je ob priliki sedemdesetletnice Ivana Trinka Zamejskega objavil daljši članek, ki ga zaključí: »Ob njegovi 70-letnici se klanjamo njegovemu geniju ter mu poklanjamo za njegovo svetečo se, vizionarno poezijo in za vse njegovo delo, ki je en sam lep blesteč umotvor — lovorjev venec.«

V zadnjih svojih delih se je mnogo ponavljal in ni prišel iz svojega načina podajanja. Prav zaradi tega niso njegove poznejše pesmi nudile nič novega.

Vsak kritik in ljubitelj pesniškega izražanja bo moral priznati, da so Bekarjeva najboljša dela bila izdana leta 1939 v kulturni reviji Dom in svet, in to oba ciklusa pesmi z naslovom *Kras in Roma* (9 pesmi) in *Kras in samota* (5 pesmi). Vse te pesmi so pisane v njemu priljubljeni obliki rispeta. Najlepša je morda:

KRAS ŽARI

*Pozimi Kras žari srebrno sivo
in sonce z zlatim sijem ljubi drago,
kjer mah zelen je, potok zmrzel z žago,
kjer vrana črna gre čez pusto njivo.*

*A v jutru v rdečih kepah zmrzla slana
iskri se in oranžnega fazana*

*v borovju vidiš plavo plahutati.
V pepelu išče zubljev stara mati.*

Lahko bi rekli, da je z Milanom Bekarjem prav gotovo legel v grob eden zadnjih pesnikov bohémov, ki so bili trdno priraščeni v generacijo, ki je nastala po prvi svetovni vojni. Goriške ulice pa so izgubile tipično osebnost. Kot človek je bil pokojni Milan dobričina — samo srce, in kot takega se ga bo spominjala tudi študirajoča mladina, ki je prihajala iz njegove šole.

m. k.

SLIKAR JOSIP TOMINC OB 100-LETNICI SMRTI

V umetniškem svetu se je do pred kratkim kaj malo imenovalo ime slikarja Tominca. Šele v zadnjem času so kritiki tega slikarja pravilno ocenili ter obširneje popisali njegovo življenjsko pot in delovanje. Tako ga italijanski kritik Marini prišteva celo med prve italijanske slikarje, ki so živeli in delovali v 19. stoletju.

Različni so slovenski kritiki, ki v svojih spisih prikazujejo osebnost tega plodovitega umetnika. Že leta 1927 piše o njem msgr. Viktor Steska v svoji knjigi »Slovenska umetnost« in obširneje seznanja slovensko javnost. Najboljšo kritično oceno pa najdemo v knjigi »Umetnost v Primorju« (1960) izpod peresa znanega kritika Franceta Steleta.

Najbolj znano je pa postalo ime Tominca ob proslavi 100-letnice njegove smrti. Mesto Gorica je na lep in dostojen način počastilo svojega meščana z reprezentativno razstavo, ki je bila odprta od avgusta do novembra in je bila kar lepo obiskana od ljubiteljev umetnosti. Na razstavo so bila poslana razna dela, ki krasijo razne galerije v Ljubljani, Avstriji in drugod. Vsa ta dela, skupaj z onimi, ki se stalno nahajajo v muzeju v Gorici, so pokazala zaokroženo umetniško delovanje slikarja Tominca. Razstava bo prenešana tudi v Ljubljano.

Josip Tominc se je rodil v Gorici 6. junija 1790, kjer je njegov oče služboval kot bančni uradnik. Bil je sin slovenskih staršev, ki so baje izhajali iz Crnega vrha nad Idrijo. Dokaz, da so bili starši slovenskega rodu je tudi ta, da so imeli posestvo na Gradišču pri Prvačini.

Prve študije je mladi Tominc dokončal v Gorici in se je že kot otrok zanimal za risanje s tem, da je pridno kopiral dela različnih starih slikarskih mojstrov. Ko je grof della Torre spoznal v dečku veliko nagnjenje in ljubezen do risanja je dosegel, da se je šel izpopolnjevati v Italijo. Drugi viri pa dokazujejo, da je nekaj let študiral tudi v Benetkah, od koder je potem odšel v Rim. Tu je bil sprejet v akademijo San Luca in je študiral pod vodstvom znanega kiparja A. Canove. V Rimu je Tominc vidno napredoval in razvijal svoje umetniške talente. Po nekaj letih se je vrnil v Gorico in se kot slikar posvetil skoraj samo cerkvenim delom in portretom. Izmed njegovih cerkvenih del je najboljša oltarna slika, ki jo je izvršil leta 1825 za goriško stolnico in predstavlja Mater božjo s sv. Hilarijem, Tacijanom in Karlom Boromejskim. Ravno pri tem delu se tudi najbolj pozna, da je bil Tominc velik ljubitelj in občudovalec slavnega slikarja Raffaella.

Domneva se, da je bil nekaj časa tudi v Ljubljani in nekateri kritiki zatrjujejo, da je slovenski slikar Matevž Langus, avtor znanega portreta Primi-

čeve Julije, prevzel njegov način slikanja. Ta sorodnost se pozna pri raznih portretih.

Kritik F. Mesesnel piše v članku »Fužinska zbirka« (Kronika slovenskih mest - letnik VII - števil. 2), ko govori o Langusu ter o njegovem portretu, katerega je izvršil zdravniku Ivanu Terpinu:

»Glava mladega, obritega moža z zalisci ima nekaj romantičnega okvira. Zdravi, rdečelični mladenič s posebno energičnim pogledom kaj malo spominja na konvencionalne poze ostalih Langusovih del. Po lesketajoči barvi nekako porcelanskega občutka bi moral biti portret iz tridesetih let, ko se Langusovim portretom še pozna vpliv Tomincev in njemu sorodnih portretistov.«

Okoli leta 1830 se je Tominc za stalno preselil v Trst. Takratno življenje v pristaniško razvitem mestu mu je nudilo vse možnosti za razvoj. Tu so se ustavljale ladje vseh narodnosti in prišel je tako v stik z različnimi osebnostmi in bogatimi trgovci, ki so želeli, da jih umetnik portretira. Pri ustvarjanju portretov je bil zelo zaposlen. Svoja dela je zaradi tega izvrševal izredno hitro, toda kljub temu z vso natančnostjo. Pravijo, da je nekoč v 24 urah naslikal 24 portretov v olju in to raznim angleškim pomorskim častnikom.

V tej dobi, namreč leta 1851 je nastal tudi znani portret črnogorskega mladike Petra II. Petrovića Njegoša, pesnika slavnega epa »Gorski vjenac«.

Leta 1855 se je Tominc vrnil v Gorico. Opešal mu je vid in ni mogel več slikati. Umaknil se je pozneje na Gradišče pri Prvačini in tam umrl 24. aprila 1866 kjer je tudi pokopan.

V angleškem mestu Birminghamu je nedavno tega izbruhnil požar v skladišču parfumov. Prihitali so gasilci in se jim je posrečilo, da so ogenj pogasili in rešili del dragocenega materiala. Njihove uniforme so se pri tem tako prepajale z vonjavami, da so bile težave pri gašenju le neznatna stvar s tistimi, ki so jih imeli potem doma s svojimi ženami, preden so jih prepričali, da je šlo res le za požar in ne morda za — galantno afero.

SVET MED VRENJEM IN ISKANJEM MIRU

Kaj naj rečemo o letu 1966, ki se pravkar poslavlja od nas? Je zadovoljilo težnje ljudskih množic ali jih razočaralo? Je prispevalo k utrditvi miru ali ga napravilo še bolj krhkega? Je bilo leto napredka ali leto nazadovanja?

Odgovor na ta vprašanja ni lahek, zlasti ker so različni narodi različno doživljali razne dogodke, ki spadajo v okvir leta 1966. Prav pričujoči pregled dogajanj v svetu naj nam pomaga pri iskanju odgovora na pravkar stavljena vprašanja. Eno je gotovo: svet si je želel miru, ga z vnemo iskal, a istočasno bil mnogokrat daleč od njega proč, kajti vsi narodi zemlje so doživljali v sebi in izven sebe vrenje, ki je bilo pač izraz čudnega ozračja, katero je ustvarila sedanja atomska doba s svojimi posegi v vesoljstvo, ko bi bilo treba še toliko stvari opraviti na zemlji, da bi se ljudstvu bolje zgodilo.

CERKEV JE POSTALA VELIKA MORALNA SILA

Dne 8. decembra 1965 je bil v Rimu zaključen II. vatikanski cerkveni zbor, 21. v zgodovini katoliške Cerkve. Na njem so se v duhu in smislu Janeza XXIII. gradili mostovi med doslej razdvojenimi krščanskimi veroizpovedmi, med kristjani in nekristjani, med verniki in brezverci, med Cerkvijo in svetom. Napadanje je nadomestil razgovor, skreganost zblíževanje, prezir dobrohotno razumevanje.

Zadnji koncil je prikazal Cerkev v povsem novi luči. Odprl je novo dobo in postal vsem ljudem dobre volje klic, da se bodo bolj zavedali svojih verskih, družabnih in človečanskih dolžnosti. Je klic močne vere v Boga in v njegovo Cerkev, ki je živa podoba njenega božjega ustanovitelja.

Neposredna posledica zaključenega koncila je bilo oklanje koncilskega svetega leta, ki naj bi po prvotnem sklepu trajalo do binškošnega praznika, pa je bilo potem podaljšano do 8. decembra 1966. Ta koncilski jubilej je imel dvojen namen: zahvaliti se Bogu za uspeli cerkveni zbor ter izprositi božjo pomoč, da bi se nauki cerkvenega zbora tudi praktično izpolnili

v prenovljenem duhovnem življenju krščanskih narodov.

Eden velikih sadov koncila je bilo brez dvoma ekumensko srečanje med primasom angleške Cerkve nadškofom Ramseyem in papežem Pavlom VI. v dneh 23. in 24. marca v Rimu. Tako se je znova zgradil most, ki se je zrušil pred stoletji. V skladu s Kristusovo zapovedjo vseobsegajoče ljubezni in z besedami sv. Pavla »pozabljam, kar je za menoj in se stegujem, kar je pred menoj« (Fil 3, 13) sta rimska Cerkev in skupnost anglikanskih Cerkva sklenili navezati stalen dialog, ki bo imel za podlago sv. evangelij in bo vodil k tisti edinosti v resnici, za katero je molil Kristus.

Koncilski duh vseobsegajoče krščanske ljubezni je prišel do polnega izraza v pozivu, ki ga je sv. oče Pavel VI. v začetku februarja letošnjega leta naslovil na usmiljena srca, naj se pomaga ljudem, ki trpijo lakoto, med njimi zlasti Indijcem, katerih vlada se je obrnila za pomoč na vse narode in je bil tak korak uradno narejen tudi v Vatikanu. Odjek na poziv sv. Očeta je bil zares plebiscitaren: o tem pričajo štiri milijarde nabranih prispevkov. Na osebno pobudo papeža Pavla VI. je bilo odposlanih v Indijo poleg 90 tovornjakov, ki jih je sam blagoslovil, tudi 300 ton riža, ki so ga naložili na ladje v Benetkah in Marseilleu. Iz Burme je po naročilu apostolske nunciature v Novem Delhiju prišlo 1785 ton riža v 24.990 vrečah, v Švici pa je bilo nabranih 50 ton mleka v prahu, dar švicarske Caritas. Po izrecni želji sv. očeta je morala pomoč zajeti vse indijsko prebivalstvo brez ozira na njegovo versko ali rasno pripadnost.

Za začetek posta je sv. oče izdal posebno apostolsko konstitucijo »Delajte pokoro in verujte evangeliju!« Ko je pojasnil duha pokore, ki je v notranjem izpremenjenju, je objavil nove odločbe glede posta, škofovskim konferencam posameznih držav pa dal pooblastilo, da te odločbe po svoji razsodnosti naobrnejo na svoje vernike. Tako so italijanski škofje odločili, da sta v bodoče dneva posta in vzdržka od mesa le še pepelnica in veliki petek, vzdržek

od mesa je pa obvezen le na petke štiridesetdanskega posta, ostale petke v letu pa ni več nujno vzdržati se od mesa, temveč se lahko namesto tega izbere kako drugo pokorilo.

Dne 15. septembra pa je sv. oče izdal posebno encikliko v korist svetovnega miru. Pozivu, ki ga je 4. oktobra 1965 izrekel v New Yorku na sedežu Združenih narodov: »Nikar več vojska na svetu!«, je dodal v omenjenih okrožnici prav tako pretresljive besede. »V imenu našega Gospoda vam kliče: Ustavite se!« Prišel je trenutek, da se morajo poravnati vsi spori, tudi za ceno kakšne žrtve ali predsodkov, saj bi jih bilo treba drugače kasneje morda poravnati z ogromno škodo in po ogromnih pokolih.

Sv. oče je tudi odločil, naj bi bil 4. oktober — obletnica njegovega potovanja v New York — svetovni dan molitve za mir. On sam je v navzočnosti 150.000 vernikov ta dan popoldne opravil na trgu pred baziliko sv. Petra sv. mašo, imel govor o miru, ki ga je treba z molitvijo izprositi od Boga ter zmolil posebno molitev v čast Marije Kraljice, ki jo je zadnji koncil proglasil za Mater Cerkve.

Silno se je sv. oče Pavel VI. skozi vse leto tudi prizadeval, da bi prišlo v Vietnamu do prenehanja prelivanja krvi. Ime te dežele mu je bilo stalno v srcu in pogostno ob priliki nagovorov tudi na ustnicah. Ko so se v začetku oktobra zbrali v Saigону, prestolnici Južnega Vietnama, tamkajšnji škofje, je tja poslal svojega posebnega odposlanca msgr. Sergija Pignedollija, apostolskega delegata v Kanadi, da bi konferenci predsedoval. Msgr. Pignedolli je porabil vseh deset dni, kolikor je trajala konferenca, za sestanke in razgovore. Najvažnejši je bil tisti s Svetom vietnamskih ver. Zelo dober vtis je napravila na vse vietnamske vodilne verske kroge poslanica sv. očeta, ki jo je msgr. Pignedolli prinesel s seboj in v kateri je bilo rečeno, da je treba razpršiti nespornosti ter odstraniti ovire, ki neopravičeno razdvajajo sinove istega naroda, pospeševati medsebojno spoštovanje ter se boriti skupaj za verske, kulturne, socialne in moralne vrednote.

Sv. oče letos ni potoval kakor prejšnje leto. Imel je v načrtu obisk Poljske ob priliki tisočletnice pokristjanjenja te dežele, toda sovražno stališče poljskih komunističnih oblasti do teh proslav mu je to namero preprečilo. Pač pa se zdi, da se bo leta 1968 udeležil 39. mednarodnega evharističnega kongresa v Kolumbiji, da

tako obišče uradno najbolj katoliški, pa versko najbolj zanemarjeni kontinent na zemlji.

Na prvi spomladanski dan pa je obiskal predsednika italijanske države Saragata. Bil je to peti obisk papeža pri poglavarju italijanske države, odkar so l. 1870 kraljeve čete zasedle Rim. Uradni motiv je bila zahvala za gostoljubnost, ki so jo italijanske oblasti ter italijanski narod izkazali koncilskim očetom. 2500 prelatoj je v Rimu preživelo 280 dni, se zbralo na 168 zasedanjih in izglasovalo 16 koncilskih dokumentov. Po besedah sv. očeta se je Italija ob priliki koncila spet zavedela svojega duhovnega poslanstva, ki ga je v svoji zgodovini že tolikokrat vršila, sedaj pa jo čaka naloga, da tudi sama začne izvajati koncilске odloke, ki naj odprejo pot do pravice in napredka.

ITALIJA DVAJSET LET REPUBLIKA

Tudi predsednik italijanske države Giuseppe Saragat je smatral za potrebno, da je ob priliki proslav dvajsetletnice italijanske republike 2. junija v svoji poslanici poudaril, da še vedno obstajajo nekatera velika vprašanja: kako opraviti neravnovesje med posameznimi deželami ter prehude razlike družabnega značaja, kako podpreti skrb za šolstvo in javno zdravstvo, kako pobijati brezposelnost, ki še vedno muči premnoge sektorje. Je pa Saragat v svoji poslanici ugotovil tudi bistvene spremembe, do katerih je prišlo v zadnjih dvajsetih letih. Italija ne stoji več na robu gospodarske civilizacije; dosegla je stopnjo moderne industrijske države. Pričeli so se reševati problemi področij, ki so bila stoletja zapuščena. Omenil je tudi, da hoče italijansko ljudstvo gojiti človečanske in miroljubne odnose do narodov vsega sveta.

Poleg omenjene dvajsetletnice je Italija letos proslavila še dve drugi pomembni obletnici: 8. avgusta je minulo petdeset let, odkar so italijanske čete prvič zasedle Gorico, 22. oktobra pa je bila pred sto leti Furlanija in z njo tudi Beneška Slovenija priključena Italiji. Predsednik republike Saragat je izrazil ti dve obletnici, da je konec oktobra prišel na uradni obisk v videmsko in goriško pokrajino.

Odbor Slovenske narodne skupnosti v videmski pokrajini, ki vključuje beneške in kanalske Slovence, mu je ob tej priliki izročil spomenico, v kateri je razkril bolečino tega prebivalstva, ki še po sto letih ni zaščiten kot manjšina ter se mu ne da možnost izobraže-

vanja v materinem jeziku, kar gotovo ni v skladu z encikliko »Mir na zemlji« pokojnega Janeza XXIII. Slabi gospodarski položaj je pahnil v emigracijo najboljše moči, kar je še bolj zmanjšalo število tistih, ki so pripravljene terjati pravice. Namerno je bilo tudi skrčeno število duhovnikov slovenskega porekla v župnijah Beneške Slovenije. Pred šestdesetimi leti jih je bilo 55, sedaj pa jih je le še 15 in to samo zato, ker v te kraje namešča videmska kurija duhovnike, ki ne poznajo jezika vernikov, slovenske pa v Furlanijo.

Po svojem obisku v Furlaniji je Saragat obiskal 22. oktobra goriško pokrajino. V zgodovinski dvorani deželnih stanov na goriškem gradu so ga pozdravili zastopniki oblasti in javnega življenja. Saragat je v odgovoru zlasti opozoril na važnost dela, tako moralnega kakor materialnega, za celotno pojmovanje domovine. Domovinska ljubezen naj tudi dobi novo lice, kajti njena prava oblika je prav soudeležba pri skupnem delu vseh državljanov.

Dva tedna kasneje je prišel v Gorico tudi predsednik vlade Aldo Moro. Italija praznuje 4. novembra dan zmage, in ker je leto 1966 povezano s petdesetletnico zavzetja Gorice s strani italijanskih čet, so za to priliko postavili in odkrili v ulici Cadorna nasproti Ljudskemu vrtu nov spomenik. Predsednik dr. Aldo Moro je svoj daljši govor zaključil z besedami: »Vojaki so umirali brez sovraštva, da bi še poslednji dokazali, da je le ljubezen, ki rešuje.«

Ko sta se Moro in obrambni minister Tremelloni odpeljala v Vittorio Veneto, da bi tam prisostvovala vojaškim svečanostim, pa je že prihajala nad Italijo katastrofa, ki je zadala italijanskemu gospodarstvu silne rane in osupnila ves svet. Tri reke, ki imajo navzdevke »sacre«, t. j. svete reke, Tilment, Piave in Arno, so zaradi obilnih padavin in z morja pihajočega južnega vetra dobesedno podivjale, predrle naspice in poplavlile obširna področja. Prizadeta je bila tretjina Italije in škoda, ki je pri tem nastala, gre v visoke milijarde. Pri tem je bilo 105 mrtvih in 9 pogrešanih, zagrebli pa so 18.047 glav govedi, konj in prašičev ter 432.000 glav perutnine. Najbolj je bilo prizadeto mesto Firenze, kjer je bila poškodovana ali uničena dolga vrsta kulturnih in zgodovinskih spomenikov. Veliko škodo so pretrpele tudi Benetke, na deli pa naselji Motta di Livenza in Latisana, ki sta bili popolnoma pod vodo. Silno je bilo tudi razdejanje po gorskih predelih provinc Vidma,

Belluna in Tridenta. Nekaj dni so bile prekinjene vse glavne železniške proge in znana avtocesta »Strada del Sole«. Potreben bo napor vse države, da se te rane čimprej zacelijo.

Notranjepolitično je Italija letos dovolj mirno urejala svoje življenje. V začetku leta se je sicer zdelo, da bo prišlo do razpada vlade levega centra, ker je 20. januarja padla Morova vlada. Povod je bil vladni načrt o državnih otroških vrtcih. Nekateri poslanci iz vrst Krščanske demokracije so bili mnenja, da je načrt zakona preveč laicističen in na škodo Cerkve in so se pri tajnem glasovanju izrekli proti. S tem so omogočili, da je bil načrt zavržen z 250 glasovi proti 221 ter sprožili padec vlade. Toda izkazalo se je, da je bila levo-središčna vlada v danih razmerah edina možnost za nadaljevanje parlamentarnega življenja. Po dobrem mesecu je Moru uspelo sestaviti svojo tretjo vlado.

Nova vlada se je morala večkrat spoprijeti s problemi, ki so imeli odmev v parlamentu in so terjali od nje istočasno modrosti in odločnosti. Tako so 18. aprila izbruhnili neredi na rimski univerzi, ko so se pričele volitve za svete študentov posameznih fakultet. Pri tem je tragično umrl študent Paolo Rossi. Rektor Papi je poklical na pomoč policijo, kar je dalo levičarskim študentom povod, da so zasedli univerzo in postavili zahtevo po odstopu rektorja. To so tudi dosegli, v parlamentu pa je prišlo do pretepev med profašističnimi in levičarskimi poslanci. Vse politične skupine razen profašistične so postavile zahtevo, naj se v bodoče prepreči povečevanje fašizma ter pospeši načrt za reformo univerz.

Veliko se je morala baviti italijanska vlada tudi z južnotirolskim vprašanjem. Vedno bolj pogosti atentati, katerih žrtve so bili nedolžni financarji in karabinjerji, so končno nagnili vlado, da je začela resno misliti na dokončno rešitev tega vprašanja, ki ostaja odprto že vse preveč dolgo.

Težka pot za vlado je tudi problem preureditve ladjedelniške industrije v Italiji. Kot največji ladjedelniški središči sta prišli v poštev Trst in Genova. In tu se je začela huda borba. Genova je hotela vso torto zase. Trst je spoznal nevarnost in se postavil na noge. Ko je bila 7. oktobra objavljena odločitev, je v Trstu zavrhlo. Dejstvo je, da v bodoče Trst ne bo imel več ladjedelnic, dasi bo prejel v zameno marsikaj drugega. Izbruhnile so demonstracije, med

katerimi je prišlo do neredov in do nekaterih obsoje vrednih primerov vandalizma. V parlamentu so seveda napravili komunisti vlado odgovorno za vse te dogodke. Spopadi so povzročili 79 ranjencev, od katerih je bilo 53 organov javne varnosti. Ze iz tega se vidi, kdo je napadal. Od 289 aretiranih oseb je bilo 89 prepeklanih v zapore in bodo prišli pred sodišče. Demonstranti so napravili za dva milijona lir škode na mestnih transportnih vozilih.

Velik odmev je imela v italijanski javnosti tudi združitev Saragatovih social-demokratov z Nennijevimi socialisti. Do nje je prišlo 30. oktobra. Tako se je poravnal razkol, ki ga je sprožil pred devetnajstimi leti sedanji predsednik države. Tedaj je Nenni tesno sodeloval s komunisti, kar Saragat ni odobral. Zato je ustanovil lastno stranko. Združeni socialisti razpolagajo v parlamentu s skoro sto poslanci in upajo, da bodo sčasoma postali vodilna politična sila v Italiji.

Komunistična stranka pa je letos doživela krizo v svojih lastnih vrstah. V njej se je pojavila skupina, ki je potegnila s kitajskim Mao-cetungom. Dne 15. oktobra so se zbrali pristaši kitajske linije in Livornu in tam ustanovili novo marksistično-leninistično stranko. Seveda uradnim komunističnim krogom ta razcepitev ni bila kaj všeč. Pokazala je, da je senca iz Kitajske dosegla tudi apeninski polotok.

SMOJEVRSTEN KOMUNIZEM V JUGOSLAVIJI

Jugoslavija je danes brez dvoma najbolj odprta in demokratična država v sklopu komunističnega bloka. Svoje meje je odprla na stečaj vsemu svetu. Ne boji se »okuženja« s strani kapitalističnih držav. V iskanju deviz nudi tujcem tudi stvari, ki so nedopustne za komunistično moralo (igralnice, nočni lokali, nudistični otok pri Vrsarju itd.). Jugoslavija je tudi prva komunistična država, ki je obnovila svoje stike z Vatikanom. Zlasti pa hodi svoja pota v gospodarstvu, ki so vse prej kot marksistična. Vse kaže, da bo Jugoslavija čez nekaj let država, ki se bo morda še imenovala komunistična, politično in gospodarsko pa bo postala vedno bolj posnemovalka Zapada.

Prav sistem samoupravljanja, ki ga je gospodarska reforma še posebej podkrepila, je bil pa postal trn v peti organizaciji za zaščito države, znani pod imenom UDBA.

Titova zasluga je, da je konec junija na

sestanku centralnega komiteja Zveze komunistov Rankovičevu kliko razkrinkal in odstranil. S tem je seveda prišla na zatožno klop tudi UDBA sama. Marsikateri njen zločin je prišel na dan, med njenimi člani pa je prišlo do preplaha. Eden vodilnih njenih članov v Sloveniji, Vladimir Kadunec, si je celo vzel življenje. Titu je posebno šlo na živce, da je imela UDBA prisluškovalne naprave vsepovsod, celo po nje-govih stanovanjih.

Velik ugled si je Tito pridobil v mednarodnem svetu tudi s sklenitvijo sporazuma z Vatikanom, kar je dobilo ime »beograjski protokol«. Ni to sicer pravi sporazum, ker sta obe strani le vzeli na znanje obojestransko stališča, je pa to kljub temu pomemben dokument: Sv. Sedež je uspel, da ga je Jugoslavija priznala za duhovno silo, ki sme na njenem ozemlju izvrševati jurisdikcijo in da bodo imeli jugoslovanski škofje lahko neovirane stike z Vatikanom, Jugoslavijo pa je protokol okrepil notranje-politično ter jo napravil močnejšo in uglednejšo v zboru narodov.

Manj srečno roko pa je imel Titov režim z docentom univerze v Zadru Mihajlom Mihajlovom. V preteklem avgustu je sporočil domači in tuji javnosti, da namerava ustanoviti neodvisno socialno-demokratsko in politično-ideološko glasilo »Svobodni glas«, ki naj bi postalo osnova za novo demokratično družbeno-politično gibanje v okviru zakonov in jugoslovanske ustave. Sestanek naj bi se vršil od 10. do 13. avgusta, toda do njega ni prišlo, ker so policijske oblasti Mihajlova aretirale dva dni prej na podlagi člena 292-A jugoslovanskega kazenskega zakonika, ki kaznuje »razširjanje lažnih vesti«. Kasneje je bil obsojen prav zaradi te obdolžitve na devet mesecev zapora. Kazen je že nastopil, zraven pa bo moral odsedeti še pogojno kazni šestih mesecev, ki pa mu je bila znižana na tri, ker je »blatil prijateljsko državo«. Kot je znano, je lani objavil v inozemstvu članek, da je bil Stalin prvi, ki je iznašel koncentracijska taborišča in ga je Hitler le verno posnema.

Primer Mihajlova je znova opozoril na dejstvo, da je Zveza komunistov v Jugoslaviji še vedno nad ustavo in jo razlaga in naobrača, kakor je njej najbolj v prid. Škoda! Svobodni svet je moral znova razočaran ugotoviti, da je Jugoslavija kljub svoji sedanji umerjenosti še vedno totalitarna država, kjer ne vladajo zakoni, za vse enaki, ampak volja partije, to je volja maloštevilne skupine komunistov.

Tudi oblastniki Sovjetske zveze so pokazali, da se z njimi ni šaliti, če se pisatelji drznejso kritizirati obstoječi komunistični red. Dvanajst let prisilnega dela v Sibiriji, to je bila sodba, ki so jo izrekli sodniki v Moskvi nad A. Sinyavskym (pravo ime Abram Terz) in F. Danielom (psevdonim za Arčak), ker sta se drznila v inozemstvu objaviti dela, ki sovjetski vladi niso bila po godu.

Tudi glede vere je ostala sovjetska komunistična partija zvesta sami sebi. Prav zaradi tega nepopustljivega odnosa do Cerkve in ver nasploh je vzbudilo pozornost dejstvo, da je sv. oče Pavel VI. sprejel 27. aprila v privatni audienci sovjetskega zunanjega ministra Andreja Gromika, ki je prišel v Rim na večdnevne uradni obisk. Od oktobrske revolucije leta 1917 se je tako prvič zgodilo, da se je predstavnik ruske vlade, čeprav neuradno, srečal s poglavarjem katoliške Cerkve. Ta diplomacija s strani Vatikana je, kot je izjavil sam sv. oče, sicer tvegana, ker gre preko ovir in ne zahteva garancij, ki bi jih samo po sebi Cerkev morala zahtevati zase, toda zadeva miru je za vse človeštvo tako pomembna, da je Cerkev zanj pripravljena zastaviti ves svoj vpliv in vso svojo organizacijo.

V preteklem letu so se morali sovjetski oblastniki ubadati zlasti z neprijetnim problemom, kako onemogočiti rdeči Kitajski njen razdiralni vpliv na komunistična gibanja in stranke po svetu, saj se je skoraj povsod pojavila poleg moskovske tudi kitajska skupina. Kljub neprestanemu zmerjanju in izzivanju iz Pekinga pa je Sovjetska zveza ohranila neko umirjeno zadržanost, večino obtožb je molče prešla. Zato je tem bolj skušala svoje satelitske države pritegniti nase. Z večino ni imela težav: Bolgarija, Madžarska, Češkoslovaška, Vzhodna Nemčija in Poljska so ji pridno sledile. Bolj nepokorna je bila Romunija. Ta je dala večkrat vedeti, da so stvari, v katerih daje Maocetungu prav; ni se hotela slepo vključiti v gospodarski plan, ki ga je izdelala Moskva in kaj rada je poškilila na Zapad in sklepala pogodbe z njim. Romunija pač ni pozabila in ne bo, da ji je prav Sovjetska zveza po zadnji vojni odvzela Bukovino in Besarabijo, del Dobruđe pa poklonila Bolgariji.

Molče so v socialističnih državah prešli desetletnico, ko so v začetku novembra 1956 sovjetski tanki v krvi pogazili porajajočo svobodo,

ki jo je madžarsko ljudstvo terjalo zase, v Vzhodnem Berlinu so pa nasprotno imeli vojaško paradu ob petletnici vzpostavitve »Zidu sramote«. Komunistični veljak Ulbricht ga je celo imenoval »Zid miru«, čeprav je ob poskusu pobega preko njega že padlo toliko nedolžnih žrtev. Drži pa, da je ta zid zmanjšal napetost, ki je prej vladala v samem Berlinu in med zapadnimi zavezniki prav zaradi njega. Je pač tako, da koristi v politiki včasih tudi sila stvari miru.

TISOČLETNICA POKRISTJANJENJA POLJSKE

Prav veliko je dala v preteklem letu govoriti o sebi tudi Poljska. Poljski škofje so skozi devet let svoje ljudstvo duhovno pripravljali na leto 1966, ko naj bi vsi Poljaki obhajali tisočletnico, odkar je poljski knez Mječislav I. sprejel krst ter tako odprl vrata katoliški Cerkvi, kateri je narod ostal zvest do danes.

Komunističnim oblastnikom te napovedane proslave niso bile nič kaj po volji, saj bi pri tem preveč prišel do izraza veliki pomen Cerkve v oblikovanju in ohranitvi poljskega naroda. Zato so s svoje strani pričeli s pripravami za proslavitev tisočletnice obstoja poljske države. Tedaj pa so jim nehote prišli na pomoč poljski škofje.

Se na koncilu so 18. novembra 1965 poljski škofje izročili nemškemu škofom posebno pismo, v katerem so jih povabili, naj bi se udeležili proslav v zvezi s tisočletnico pokristjanjenja Poljske. Pri tem so zapisali besede: »Mi prožimo svoje roke proti vam, vam odpuščamo in prosimo, da se nam odpusti.« Niso pa bile te besede všeč poljskim oblastem. Zanje je pomnilo pismo poljskih škofov vmešavanje v politično področje, ki je pridržano edinole državi. Poslanica naj bi pomenila ponižanje Poljakov pred Nemci, ker jih prosi odpuščanja in nudi odpuščanje. Tudi so škofom zamerili, da niso zavzeli stališča do novih poljskih meja na Odri in Nisi, ki vključujejo ozemlja, katera so bila nekdanj poljska, potem pa ponemčena.

Ves vladni tisk je sprožil nato silno gonjo zoper poljski episkopat, zlasti pa zoper kardinala Wyszyńskiego. Kardinal ni mogel in ni smel molčati. »Na koncilu sem storil samo svojo dolžnost,« je zatrdil v cerkvi Kristusa Kralja v Varšavi. »Teško je biti katoliški kristjan, ko je treba odpuščati sovražniku. Če bi obveljalo stališče tistih, ki nas obsojajo v našem odpuščanju, bi

Pavel VI. na proslavi »tisočletnice obstoja katoliške Poljske«, ki se je vršila v Rimu. Na sliki se razgovarja z znanim poljskim zgodovinarjem prof. Oskarjem Haleckijem.

bili kaj slabi kristjani, pa čeprav obhajamo tisočletnico pokristjanjenja Poljske.»

Posledice niso izostale. V Rimu so 13. januarja slovesno odprli jubilejno leto proslav v zvezi s tisočletnim obstojem katoliške Cerkve na Poljskem. Navzoč je bil sam sv. oče, na otvoritev pa bi moral priti tudi kardinal Wyszynski. Toda oblasti so to preprečile s tem, da so mu odvzele potno dovoljenje, češ da bi lahko njegovo zadržanje v inozemstvu škodovalo državnim interesom.

Namesto da bi vladalo na Poljskem svečano vzdušje, pa je postajala napetost med vlado in škofi vedno večja. Vsa javnost je nestrpnost čakala, kaj bo s papeževim potovanjem na Poljsko. Dne 23. marca je poslal kardinal Wyszynski sv. očetu telegram, v katerem ga je povabil, naj za 3. maj obišče Poljsko. Toda poljske oblasti so odbile svoj pristanek. Tako je sv. oče na praznik sv. škofa Vojteha, apostola Poljske, to je 23. aprila, kardinalu Wyszynskemu sporočil, da je sicer gojil iskreno željo, da se slovesnosti osebno udeleži in da tako pokaže svojo naklonjenost do poljskega naroda, a da na žalost tega ne bo mogel storiti.

Glavne cerkvene slovesnosti so se pričele 17. aprila v Gneznju pri Poznanju, kjer je bil včasih sedež poljskih primasov, nato pa so se nadaljevale v Poznanju, kjer počivajo prvi poljski kralji. Dne 3. maja pa se je ves poljski narod zbral ob oltarju »Črne Marije« na Jasni

gori nad Čenstohovo. Bel prestol je zrl prazen v tisočglavo množico. Namenjen je bil sv. očetu, da bi se vsedel nanj. »Sveti oče je želel osebno priti med nas,« je dejal kardinal Wyszynski zbranim vernikom. »Bog pa je odločil drugače in mi moramo potrpežljivo to odločitev sprejeti.«

Papež Pavel VI. pa je bil kljub temu duhovno navzoč na mogočni verski manifestaciji poljskih katoličanov. V jutranjih urah je 3. maja opravil v Vatikanu sv. mašo pri oltarju, posvečenemu Mariji iz Čenstohove. Dne 15. maja je nato še enkrat opravil sv. mašo v baziliki sv. Petra, kjer se je zbralo 3500 Poljakov iz vsega sveta, da skupaj proslave »sacrum Poloniae millenium — sveto tisočletnico Poljske«, to je uradni naslov, ki ga je Cerkev dala temu edinstvenemu praznovanju. »Mi smo svoj čas poljskim oblastem jasno povedali — je dejal sv. oče — da bo naš obisk Poljske, kratek po trajanju, imel samo verski značaj in da hočemo proslavljati edinole izredni jubilej poljske Cerkve. Zato nas je močno zadelo, da potovanja nismo mogli izpeljati!«

NEMCIJA ISČE SVOJI POLITIKI NOVIH POTOV

Prav meja ob Odri in Nisi, ki je služila za pretvezo poljskim oblastem, da so se spričkale s Cerkvijo, je pa zadajala stalne težave Erhardovi vladi v Zahodni Nemčiji.

Kot znano je Erhard nasledil dr. Adenauerju v vodstvu nemške krščansko-demokratske stranke in kot kancler zahodnonemške vlade. V nasprotju z Adenauerjem je Erhard zavrgel naslonitev na Pariz ter se čisto naslonil na Washington. Glede meja je osvojil stališče prejšnjih vlad, da za Nemčijo še vedno veljajo meje iz leta 1937, dokler ne bi eventualnih meja priznala tista vlada za vso Nemčijo, ki bo izšla iz svobodnih volitev. Samo na tej podlagi da je mogoče razpravljanje med Nemci in Poljaki.

Med vladanjem Erharda so se opazili v Nemčiji prvi znaki inflacije. Na Westfalskem so zaprli nekaj rudnikov premoga. Javno mnenje je začelo kriviti Erharda in ga obtoževalo, da je premalo odločen. Prišle so volitve za deželno zbornico v pokrajini Porenje-Westfalska, ki je največja po številu prebivalcev v sklopu Zahodne Nemčije. Krščanski demokrati so v njej vedno zmagovali vse od leta 1947. To pot so padli od 96 na 86 sedežev, njih nasprotniki social-demokrati pa zrastle od 90 na 99 sedežev. Potem je sledila kriza generalov z več odstopi, in tudi tu je Erhard ravnal nespretno in negotovo. Od obiska pri predsedniku Johnsonu je prišel praznih rok. Ni čuda, da se je pojavilo nezadovoljstvo tudi v vrstah krščanskih demokratov. Zlasti bivši kancler dr. Adenauer in prvak bavarskih krščanskih demokratov Strauss sta ga rada kritizirala. Nato je izbruhnila kriza. Erhardovi zavezniki v koalicijski vladi liberalci so ga pustili na cedilu. Bližnji povod so našli v novem državnem proračunu, ko je hotel Erhard predvideni primanjkljaj pokriti s povišanjem davkov, liberalci pa na to niso pristali. Erhard je zgubil večino v poslanski zbornici, njegov položaj je postal nevzdržen.

Tako liberalci kot social-demokrati bodo podprli bodočega kanclerja, če bo iz vrst krščanskih demokratov le v primeru, da se bo vlada odpovedala solastništvu atomskega orožja, zboljšala odnose s Parizom ter normalizirala odnose z vzhodnoevropskimi državami. Tudi z Vzhodno Nemčijo naj bi se povečali trgovski stiki.

Nemška sosedna na jugovzhodu Avstrija pa je v letu 1966 prvič po vojni dobila vlado ene stranke. Pomoč, ki so jo bili ponudili avstrijski komunisti 6. marca svojim bratrancem iz socialističnega tabora, se je izkazala usodna za avstrijsko socialistično stranko. Avstrijci so se hoteli na vsak način izogniti kakšni ljudski fronti, pa so podprli voditelja avstrijske ljudske stran-

ke dr. Jožefa Klause tako močno, da je ta prejela absolutno večino 85 sedežev.

NA ZAPADU EVROPE

Tam letos niso imeli prirodnih nesreč, pač pa so jih trle razne druge težave.

V Belgiji je nastala splošna žalost, ko je kraljica Fabiola spet morala prekiniti svojo nosečnost. Spori med Valonci in Flamci niso bili tako ostri, na vlado pa je prišla koalicija med krščanskimi demokrati in liberalci, ki so izpodrinili socialiste.

Na Holandskem so imeli kraljevsko poroko. Princesa Beatrika je vzela za moža nemškega diplomata Klause von Amberga, pa ji je ljudstvo to zamerilo. Tako je prišlo na sam dan poroke do demonstracij in obmetavanj z jajci in gnilimi sadeži. Holandska ima na svojem majhnem ozemlju že 12 milijonov prebivalcev, kar vpliva tudi na politično strukturo države. Težko je vladati deželi, ki je ostala brez svojih kolonij v Indoneziji, želi pa živeti v obilju in udobju.

DE GAULLE VEDNO PO SVOJE

Lani decembra meseca je De Gaulle znova postal predsednik francoske republike za dobo sedem let. Malo je bil sprva razočaran, ker je bil upal, da bo takoj prejel 50 % oddanih glasov in tako avtomatično zasedel predsedniški prestol. Pa so mu Francozi zmešali štrene. Dali su mu le 44 %. Tako se je moral še enkrat pomeriti z Mitterandom, ki je bil prvi za njim in to pot je šlo! Zmagal je s 55 odstotki. Mnogi so volili zanj le, ker jim je bila odvrtna misel, da bi prišel na oblast kandidat, za katerega so se zavzeli komunisti.

Da bi še bolj pokazal, da ima Francija svoje lastne interese, je De Gaulle odločil, da Francija ne bo več sodelovala pri NATO-organizaciji, ki obsega poleg ZDA in Kanade 14 zapadnoevropskih držav. Postavil je zahtevo, da morajo vse ameriške čete, ki so v Franciji, priti pod francosko poveljstvo ali pa se iz Francije umakniti. Jasno je, da Sev. Amerika tega pogoja ni mogla sprejeti in se je poveljstvo NATO čet že preselilo iz Pariza v Bruselj v Belgiji.

Sredi junija je svojeglavi general odpotoval na obisk v Sovjetsko zvezo. Hotel je s tem poudariti veličino Francije, ki se gre lahko svojo politiko, istočasno pa poagiritirati za svojo idejo združene Evrope od Atlantika do Urala,

kjer naj bi našle mesto vse evropske države, proste ameriškega vpliva. Seveda je taka politika tudi Sovjetom po volji, ki so zadovoljni, če kdo ruši ameriške interese.

Konec avgusta se je De Gaulle še enkrat podal na pot. Njegov cilj je bila Kambodža, to je država, ki je nastala ob razpadu nekdanje francoske kolonije Indokine. Tam je v bližini vietnamskega bojišča razglasil svoje že znano stališče, da se morajo severnoameriške čete umakniti iz Vietnama, Vietnamci naj si pa potem sami rešijo svoje spore. Seveda pomeni tako stališče preveliko nagrado za kitajske komuniste in nezasluženo ponižanje za Amerikance.

Pa je doživel De Gaulle spotoma krepko klofuto v francoski koloniji Somaliji. Menil je, da ga bo prebivalstvo sprejelo kot prijatelja, saj je uspešno likvidiral leta 1958 francoski afriški imperij. Somalija je ostala pri Franciji, ker je sama tako hotela. Sedaj so ga pa Somalci sprejeli z napisi, da hočejo neodvisnost. De Gaulle je ob povratku domov hitro reagiral. Objavil je glasovanje za prihodnje leto, pa dodal, da se Francija za Somalijo ne bo več brigala, če se bo le-ta odločila za samostojnost.

ANGLIJA IN NJENE SKRBI

Anglija ni več tista mogočna država od nekdaj. Počasni se umika s položajev, ki bi jih še pred dvajsetimi leti na noben način ne zapustila. Odpovedala se je Singapurju, Malti, Cipru, leta 1968 misli tudi Adenu podeliti neodvisnost. Vzrok temu ravnanju je njen gospodarski položaj. Nima denarnih sredstev, da bi vzdrževala strateške postojanke. To skrb je prepustila Združenim državam Sev. Amerike.

Prav težave v britanskem gospodarstvu so bile tiste, ki so nagnile angleške volivce, da so odtegnili zaupanje konservativni stranki in ga dali laburistom. Na volitvah 31. marca je njihov voditelj Wilson dosegel bleščečo zmago. Zagotovil si je 365 sedežev v parlamentu, medtem ko so jih konservativci dosegli sto manj: 253. S tako večino bo lahko vladal pet let. Težav mu seveda ne manjka: funtu šterlingu neprestano grozi razvrednotenje; Angležem se preveč dobro godi: več porabijo kot pa proizvedejo, industrijo bi bilo treba modernizirati, da bo kos mednarodni trgovini. Prav posebej pa dela Wilsonu preglavice angleška kolonija Rodezija. Tam 220.000 belih naseljencev krčevito drži v svojih rokah oblast, ki jo zase terja 4 milijone črnih domačinov. Voditelj belcev Jan Smith je celo

11. novembra lani enostransko proglasil rodezijsko neodvisnost. Wilsonova vlada je ta korak obsodila in proglasila nad Rodezijo gospodarske sankcije, ki so se pa pokazale za neučinkovite. Afriške države zahtevajo neprestano, da Vel. Britanija nastopi z orožjem zoper uporno kolonijo. Wilson ve, da bi bilo to med Angleži nepopularno, zato se skrbno izogiba takemu podvigu.

So pa imeli Angleži tudi dneve veselja in zmagoslavja. Niso jim ga prinesle bojne poljane ali diplomacija, pač pa nogomet. V njih deželi se je namreč letos v juliju vršilo svetovno nogometno prvenstvo za zlati pokal Rimet. Do sedaj na take vrste prireditvah še nikdar niso bili prvi, dasi je Anglija domovina nogometa. To pot pa se jim je sreča nasmehnila. Z zmago nad Zahodno Nemčijo (4:2) so si osvojili prvo mesto. Tretja je bila Portugalska, četrta Sovjetska zveza. Italijanska reprezentanca pa ni ravno dosegla lavorik. Bila je izločena že na začetku tekmovanj. Celu neznan Severni Korejci so jo spravili na kolena. To je rodilo v Italiji val negotovanja. Celu v parlamentu se je o tem razpravljalo kot narodni sramoti za Italijo.

Sosedna Irska se je pa letos spominjala petdesetletnice »velikonočne vstaje«, ki je izbruhnila 24. aprila 1916. Tedaj so uporniki oklicali samostojno irsko republiko. Angleži so sicer upor kot že osemkrat prej v krvi zadušili, a končno so le morali popustiti. Leta 1921 so Irski podelili neodvisnost. Od ujetih voditeljev upora se je rešil le Emon de Valera. Ta je star sedaj že 84 let, skoro slep, pa še vedno aktiven v politiki. Pri letošnjih predsedniških volitvah je znova zmagal, čeprav le z večino 10.000 glasov. Njegov nasprotnik je bil 49-letni Thomas O'Higgins. Zgodovina je de Valera že prištela med junake irskega naroda, zato bi se lahko mirno že umaknil s političnega pojišča.

NEMIRNI BLIŽNJI VZHOD

Na Bliznjem vzhodu je cel kup arabskih držav, ki so v neprestanem vretju. V Siriji je bil prevrat 23. februarja še posebej krvav. Pravijo, da je bilo ubitih okrog tisoč oseb. Ta prevrat je odstranil z oblasti zmerno ekipo socialistično nadahnjene stranke Baas in dal državno krmilo v roke skrajnežem, ki hočejo povezavo z drugimi revolucionarnimi gibanji v arabskem svetu.

Druga nemirna država je Irak. V njej živi močna manjšina Kurdov, ki imajo svoj jezik in se ne čutijo Arabce. Doslej so vse iraške vlade skušale z orožjem rešiti kurdsko vprašanje, kar se jim pa ni nikdar posrečilo. V začetku maja so iraške čete še enkrat poskusile svojo srečo. S 36.000 možmi so ob podpori topništva in letalstva napadle kurdsko ozemlje, pa so bile v krvavih bojih odbite, ko so zgubile 2000 mož. Medtem je prišlo do spremembe v vodstvu iraške države. Njen predsednik maršal Abdel Salam Aref je zgubil v skrivnostnih okoliščinah življenje v letalski nesreči. Nasledil ga je brat general Abdel Rahman Aref. Ta se je odločil za politiko pomirjenja s Kurdi, kajti res nima smisla zapravljati državno premoženje v neplodnih ofenzivah, ko so potrebe države tako vsestranske.

Zarišče nemirov so bile tudi meje izraelske države. Sosednje arabske dežele se kar ne morejo živeti, da je med njimi nearabska država. Stalno izzivajo in uprizarjajo atentate. Izraelske oblasti seveda ne molčijo in tako se spopadi vrstijo kar na tekočem traku.

Turčija, ki je trenutno notranji nemiri ne pretresajo, je pa doživela drugo nesrečo: 19. avgusta je vso vzhodno Anatolijo, najbolj zanemarjeni del države, razdejal silen potres, ki je pustil za seboj več tisoč mrtvih, najmanj en milijon oseb pa je ostalo brez strehe.

INDIJA IN INDONEZIJA

V Indiji, tej ogromni 480-milijonski državi, je na čelu 48-letna Indira Gandhi, edina hčerka pokojnega indijskega voditelja Pandita Nehruja. Indije voditi ni lahko: dežela je podhranjena, s severa preži nanjo rdeča Kitajska, na zapadu je mohamedanski Pakistan, ki upravičeno zahteva zase sporno ozemlje Kašmirja, letos je država doživela sušo, kakršne še ne pomnijo, zraven pa obstajajo še težave plemenskega in verskega značaja. Saj je prav pred kratkim prišlo v indijski prestolnici Novi Delhi do množičnih demonstracij zaradi »svetih krav«, ki da se jih ne bi smelo nikdar in nikjer zaklati.

Indira Gandhi je letos precej potovala: bila je v Washingtonu, obiskala Kairo in Beograd, ter se ustavila v Moskvi. V oktobru je gostila Tita in egiptovskega Nasserja. Indijska politika bi rada šla po tirnicah nevezanih držav, kot si jo je zamislil že Pandit Nehru, toda kadar gladuje država s 480 milijoni prebivalcev, more vzbuditi sočutje ne pa kako občudovanje.

V Indoneziji pa se je tako politični kakor gospodarski položaj začel popravljeni. Neuspeli državni udar 30. septembra 1965 je pokazal, da so bili komunisti kitajske preusmeritve na tem, da s tiho podporo predsednika Sukarna pridejo na oblast. Uspelo jim je umoriti šest vodilnih generalov, ne pa Nasutiona, znanega protikomunista. Udar je propadel, vojska je počasi prevzela oblast v roke, Sukarna potisnila v kot, v državi pa se je začela krvava čistka, ki je po nekaterih računih odstranila več sto tisoč komunistov. Pred vojaško sodišče je prišel tudi bivši zunanji minister Subandrio. On je samo izvrševal ukaze Sukarna, a ker generali zaenkrat slednjega še potrebujejo na čelu države, je moral vse Sukarnove spletke plačati Subandrio. Obsodili so ga na smrt.

Novo oblasti z generalom Suhartom na čelu so popolnoma spremenile zunanjo politiko države: Indonezija se je vrnila v Združene narode, se pomirila z Malezijo ter se spet približala Sev. Ameriki. Ker je gospodarsko zašla na rob propada zaradi demagoške Sukarnove politike, bo morala iskati pomoči zlasti pri zahodnih demokracijah, da si pomaga vsaj preko največjih težav.

VIETNAM NA KRIŽ RAZPĚT

Brez dvoma je bila prav beseda Vietnam tista, ki je bila letos po časopisju največkrat zapisana ter med državniki največkrat izgovorjena. Tam krvavi že več let ljudstvo, ki ga je kompromisarski in nesmiselni 17. poldnevnik razdelil na dva dela: severnega in južnega. In prav ta razdelitev je bila Vietnamu v prokletstvo. Komunisti s severa so poskusili s pomočjo domače osvobodilne fronte Vietkonga priti na oblast tudi v južnem delu. To bi jim bilo ob nezmožnosti in korumpiranosti oblasti v Južnem Vietnamu že zdavnaj uspelo, če ne bi Severna Amerika podprla odpora zoper komunistične vsiljivce. Pa se je zgodilo kot za časa državljanske vojne v Spaniji: število držav, ki so se začele vmešavati v vojno, se je vedno bolj širilo in tako se je iz krajevne vojne razvil spopad strahotnih dimenzij, ki že resno ogroža svetovni mir. Ni čuda, da se odgovorni državniki, s svetim očetom na čelu, na vse načine trudijo, da bi vojno najprej omejili, nato ublažili in končno zaključili s premirjem.

Toda kadar govore strasti, je to zelo težko. Komunistični tabor in njegovi sopotniki zahtevajo brezpogojen umik ameriških čet, kar je

seveda nemogoč pogoj, dokler Severni Vietnam organizira in podpira gverilo v Južnem Vietnamu. Severnoamerikanci so pripravljani na razgovore, toda vedno le tedaj, če bo zagotovljena prebivalstvu Južnega Vietnama možnost, da se svobodno odloči. Verjetno bi do pogajanj že prišlo, če ne bi rdeča Kitajska vztrajala na tem, da je treba boj nadaljevati do dokončnega poraza Severnoamerikancev.

Ti so sklicali za 24. oktobra veliko konferenco v Manili na Filipinih, ki se je je udeležil sam severnoameriški predsednik Johnson. Bili so navzoči poglavarji vseh sedmih držav, ki sodelujejo v obrambi Južnega Vietnama pred komunističnim napadalcem. Sklenjeno je bilo, da je treba pomagati Južnemu Vietnamu do pomiritve tako, da se dokončno zavrne komunistični napad. Je pa ta borba proti komunistični gverili težka predvsem zato, ker južnovietnamska vlada ne uživa zaupanja prebivalstva; tudi budistični bonci s menihom Tri Quanhom na čelu s svojimi spletkami in dvoumnim zadržanjem do komunizma to borbo otežkočajo. Edini zanesljivi element so katoličani, desetina prebivalstva, ki so pa kakor med dvema nakovaloma: med sovražno jim razpoloženimi budisti ter komunističnimi gverilci.

Kako strahotna je ta vojna, se vidi iz tega podatka: lani so severnoameriška letala zmetala nad Južni in Severni Vietnam 250.000 ton bomb, približno eno tona na vsakega pripadnika komunističnega gibanja Vietkonga. Te številke govorijo same od sebe. Ni čuda, če papež Pavel VI. neprestano išče potov, ki bi pripeljali do miru v Vietnamu.

SEDEMNAJST LET KOMUNISTIČNE KITAJSKJE

Na Kitajskem so 1. oktobra slovesno praznovali sedemnajsto obletnico zmage Maocetunga nad Čangkajškom. Letos so se te proslave vršile v znamenju »kulturne revolucije«.

Ta čudna revolucija obstaja v tem, da organizacija fanatičnih »rdečegardistov« razgraja po ulicah, nosi v rokah Maocetungove spise, nastopa proti starim običajem, zahteva tudi za razumnike fizično delo, odklanja vse navade, ki so prišle z Zapada, obleka naj bo enotna, vse razkošje je treba odpraviti. Celo frizura mora biti v skladu z Maovimi nauki.

Težko si je predstavljati, zakaj komunistični voditelji vse to dopuščajo in kaj s tem pravzaprav nameravajo. Eno je gotovo: ob vsaki priliki napadajo Sovjetsko zvezo, ki da se je

V Sovodnjah ob Soči je v nedeljo 9. oktobra podelil goriški nadškof msgr. Pangrazio sveto birno 36 slovenskim otrokom

predala »revizionizmu« ter je samo še korak proč od vnovične vzpostavitve kapitalizma.

ZMESNJAVE V AFRIKI

Rdeča Kitajska si je lani zelo prizadevala, da bi dobila pod svoj vpliv novo nastale afriške države. Spočetka se je zdelo, da ji uspehov ne bo manjkalo, toda ko so črni voditelji odkrili, da Kitajska besedam ne more dodati denarja, so ji drug za drugim pokazali hrbet.

Trenutno šteje Afrika 41 držav. Zadnji dve sta dobili neodvisnost letos jeseni: Botswana in Lesotho. Najbolj napredne in gospodarsko trdne so tiste, ki so bile včasih del francoskega kolonialnega imperija ter se še danes gospodarsko naslanjajo na Francijo.

Vojaških udarov ni manjkalo. V tem oziru se zdi, da so afriške države sklenile tekrovati z južnoameriškimi, kjer so udari že kar nekaj tradicionalnega.

Najbolj je odjeknila odstranitev ganskega diktatorja Kwame Nkrumaha, ko se je le-ta mudil v Peking u na obisku. Tako je zgubil oblast mož, ki je sebe enačil z državo, se pustil imenovati »Odrešenika«, zatrl vsako opozicijo in organiziral državne udare po vsej Afriki. Končno je prišla vrsta še nanj, kar je bilo vsej zadevi miru v Afriki le v korist.

Bolj tragične posledice pa je imel dvakratni prevrat v največji afriški državi Nigeriji, kjer so silno močna plemenska nasprotstva. Najprej ga je izvedel general Ironsi, ki je hotel zmanjšati na ta način samovoljo mohamedanskega plemena Kausa. Sam je bil član drugega plemena Ibo, ki je precej katoliško. Ko pa je hotel vladati na centralistični osnovi in zatreti samoupravo plemen, je izbruhnil nov upor in pometel z njim. Obstaja resna nevarnost, da bo prej ali slej ta velika 55-milijonska država razpadla po plemenski opredeljenosti.

V Kongu je letos vladal kar precejšen mir. General Mobutu se je lani jeseni proglasil za pet let za poglavarja države, pognal premetenega Combeja v tujino ter se polastil vse oblasti. Zalostno se je proslavil s tem, da je dal na barbarski način na javnem prostoru usmrtiti štiri bivše ministre, ki so kovali zaroto zoper njega.

Nasilna smrt je napravila konec tudi življenju južnoafriškega ministrskega predsednika Verwoerda. V samem parlamentu ga je zabodel do smrti neki belec grškega porekla. Kasneje

se je izkazalo, da ni bil prišteven in so ga zato poslali v umobolnico.

LATINSKA AMERIKA

V Latinski Ameriki letos ne bi bilo državnih udarov, če ne bi bil v Argentini prevzel oblasti general Onganía. Resnici na ljubo je treba povedati, da je bil udar praktično neizogiben, kajti zakonita vlada dr. Illia ni bila več kos položaju. Vrstili so se štrajki, množili neredi, ulica je začela diktirati politiko. Vse javno mnenje se je obrnilo zoper vlado s peronisti in sindikalnimi organizacijami vred.

General Onganía je mož poštenih namenov in zvest pristaš politične smeri ZDA, je vse prej kot diktator po naravi. Zelo si je prizadeval, da je prišlo do demokratičnih volitev, ki so dale potem oblast dr. Illii. Toda Argentina ni mogla več čakati: država je prepolna inflacije, sindikati pretirani v svojih zahtevah, med delavstvom mnogo brezposelnih.

General Onganía se je načrtno lotil vseh teh problemov. Naslonil se je na tiste peronistične sindikate, ki so za socialno preureditev Argentine, a brez Perona, razvrednotil je peso od 217 na 270 za en dolar, da bi tako poživil trgovino z inozemstvom, univerze je očistil komunistične infiltracije, povabil je v državo tuji kapital, da sodeluje z domačim, vsa državna podjetja, ki niso donosna, pa izročil privatnikom v roke. Čaka ga še ena težka naloga: urediti argentinske železnice, ki so najbolj deficitne na svetu.

V Braziliji je bil za novega državnega poglavarja izvoljen general Costa e Silva, na Santo Domingo pa je zmagal umirjeni Balaguer pred levičarskim Boschem, česar so bili najbolj veseli Severnoamerikanci, ki so lahko brez večje zaskrbljenosti potegnili svoje čete domov. Santo Domingo ni postal druga Kuba.

* * *

Leto 1966 ni torej izpolnilo upov tistih, ki so pričakovali, da bo mir spet zavladal na zemlji; ni pa tudi dalo prav tistim, ki so mislili, da je spopad med silami svobode in zatiranja nujen ter neizogiben. Vsekakor veljajo slej ko prej besede sv. očeta Pija XII., ki je malo pred izbruhom druge svetovne vojne dejal: »Z mirom se ničesar ne izgubi, z vojno pa vse!« Bog daj, da bi to misel imeli pred očmi državniki vsega sveta in ob vsakem času!

KJE JE KAJ

Kalendarij	1-27
Pot II. vatikanskega koncila (<i>dr. Lojze Skerl</i>)	29
Iz kulturne zgodovine (<i>Martin Jevnikar</i>)	32
Zaton Avstrije (<i>Maks Šah</i>)	36
Mednarodno pravo za vesoljski prostor (<i>dr. Jakob Ukmar</i>)	40
Višarje (<i>Stanko Janežič</i>)	40
Pogovor v Londonu (<i>Stanko Janežič</i>)	42
Učiteljica (<i>Stanko Janežič</i>)	43
Ivan Trinko in Mohorjeva družba (<i>n. j.</i>)	49
Slovenski zavod v Rimu (<i>msgr. Maksimilijan Jezernik</i>)	59
Iz mojih spominov (<i>Vladko Kogoj</i>)	64
V spomin prelatu dr. Rudolfu Blümlu (<i>F. Millong</i>)	66
Ob dvajseti obletnici razmejitve (<i>msgr. Rudolf Klíneć</i>)	68
Ob železnem jubileju okrožnice Rerum novarum (<i>Maks Jan</i>)	77
Razmišljanja k poletu v svetovni prostor (<i>dr. Jakob Ukmar</i>)	85
Češka in Slovaška nekdanj in danes (<i>Jože Jurak</i>)	90
Ne imenujmo jih zločince (<i>W. C. R. - r. c.</i>)	102
Vodnjak (<i>Srećko Gregoreć</i>)	102
Zgodba o dekli Jerćki (<i>Darina Konć</i>)	107
Enkrat (<i>Srećko Gregoreć</i>)	112
Ob 50-letnici majniške deklaracije (<i>dr. Rudolf Klíneć</i>)	114
Projekt Gemini (<i>P. K.</i>)	124
Ob 60-letnici mašništva msgr. Fogarja (<i>Mons. G. L. Velći</i>)	128
Pogovor o Afriki (<i>Peter Komac</i>)	132
Našim gospodinjam (<i>dr. Danilo Rustja</i>)	135
Pesniku Milanu Bekarju v spomin (<i>m. c.</i>)	137
Slikar Josip Tominc ob 100-letnici smrti (<i>m. k.</i>)	138
Svet med vrenjem in iskanjem miru (<i>Josip Dolenc</i>)	140

PESMI

Roj (<i>Mírko Mazora</i>)	37
Ne išćem (<i>Hosko Tejnos</i>)	39
Blaženj rod (<i>Srećko Gregoreć</i>)	39
Neizpovedana ljubezen (<i>Ljubka Sorli</i>)	45
Razprši se v veter (<i>Hosko Tejnos</i>)	60
Nedižj (<i>Zdravko</i>)	61
Svetj večer pri nas doma (<i>Darina Konć</i>)	63
Na cerkvenem tlaku (<i>Mírko Mazora</i>)	73
Boneškemu kostanju (<i>Zdravko</i>)	74
Z novimi koraki (<i>Srećko Gregoreć</i>)	78
Hrepenenje (<i>Srećko Gregoreć</i>)	79
Zanjica (<i>Srećko Gregoreć</i>)	81
Vprašanje (<i>Srećko Gregoreć</i>)	83
Lokvanj (<i>Srećko Gregoreć</i>)	84

Natisnjeno 10. decembra 1966